

CSORBA GYŐZŐ
DRÁMAFORDÍTÁSOK

TARTALOM

Eschner, Eugen: Gergő király

Hauptmann, Gerhart: A patkányok

Régnier, Robert: Arisztotelész rablólétrája

Utószó (Szirtes Gábor)

EUGEN ESCHNER

GERGŐ KIRÁLY

Színmű 3 felvonásban

Személyek

Öregkirály
Gergő király
Hercegnő (Királyné)

Kancellár	}	Ógföld miniszterei
Generális	}	
Udvarnagy	}	

Donát gróf	}	Tanácsurak a móg királyi udvarban
Vince gróf	}	
Egyed gróf	}	
Bódog gróf,	}	
Mógföld követe	}	

Apó

Káplár
1. Katona
2. Katona

Őr Mógvárban

Kereskedő
1. Kofa
2. Kofa

Tanácsurak, polgárok, parasztok, katonák

ELSŐ FELVONÁS

1. kép

Ógvár piaca. Középen griff-szobor. Csőrében hatalmas mérleg. Elvonulnak előtte a polgárok, s adójukat a mérleg serpenyőjébe dobálják. Mikor már az utolsó is továbbment, a Kancellár és a Generális lép a mérleg mellé.

1. jelenet

Kancellár, Generális, Káplár, Katonák, Kofák, Kereskedő, Polgárok

- KANCELLÁR: Kancellári szavamra: képtelenség!
Az nem lehet, hogy ennyi az egész.
Egy fertály-rész csak - vagy még kevesebb
a griff mértékével. Vigyázzatok!
A királyok és hercegek urát
ne bősziúsítsatok föl! Mit szól vajon,
ha meglátja e marék aranyat?
1. KOFA: Sajnálom! Nincs több! Mit tegyek?
- KERESKEDŐ: Oda már spórolt pénzem is.
2. KOFA: Nem követelhet még ezen túl.
Adózunk évenként, az ország
kifosztva már, kegyelmes úr!
- KERESKEDŐ: Csődben vagyunk mindannyian.
- KANCELLÁR: Ugyan mit ér e jajveszékelés?
Ilyenkor már a szomszédban tanyázik.
Aztán, midőn a várharang
kilencet üt - mint évenként szokás
az ő napján -, dühös viharként
a városunkra ront, és jaj nekünk!
Ha csak fél-unciányi is hiányzik.
Nem sírás kell itt -, bölcs megfontolás.
1. KOFA: Az éppoly ritka, mint a színarany.
- KANCELLÁR: Vagy mégse? Hogyha nagyra nőtt a baj,
minden fejben terem jó gondolat.
De arról nem hallottunk még soha,
hogy színarany csorrant valaha fejből.
E csöpp időt használjátok ki jól!
Mi most a hírrel a királyt keressük.
Előfordulhat - mert volt példa rá -:
bennünk köd ül még, s ő lát már megoldást.
- GENERÁLIS: Katonák!
- KÁPLÁR: Generális úr!

GENERÁLIS: Örködjetek!
Az aranyon múlik, mi lesz velünk.

KÁPLÁR: Parancs! Nem érhet hozzá senkise!

(Kancellár, Generális és Polgárok el.)

2. jelenet

Káplár, 1. Katona, 2. Katona

KÁPLÁR: *(gyalázza a szobrot):*
Barom! Zsarnok-dühöd s határtalan
arany-éhed mivé rontotta, lám,
országunkat! Nem látod városunk
szerencsétlen sorsát? Ház házra dől,
az asztalok mellett a rettegés
tőled, meg attól, lesz-e még mit ennünk.
Te szörnyeteg, nincs benned szájalom
az elnémult gyermekkacaj miatt?
A nép kínlódva összeizzadott
csekély keresményét többé ne vedd el,
s add vissza, mit fölhalmoztál a hegyben,
hisz nincs hozzá közöd, kutya!
(A katonák nevetnek.)
Minek vihogtok, bambák? Ez komoly!

1. KATONA: Elhisszük, csak kissé fonák,
hogy egy bronz-kép előtt dühöngsz.

KÁPLÁR: Nyilván nem is lesz haszna sok - tudom.
A rabló, mint a jég: merev s hideg.

3. jelenet

Előbbiek, rajtuk kívül Gergő és Apó

GERGŐ: Hagyj békén, mert végigkiáltozom
a városon: „E vén fickó gyagyás,
dobjam magam a griffnek, azt akarja!”

APÓ: Ne dobj te semmit! Értsd meg végre inkább:
az egyetlen vagy, ki legyőzheted.

GERGŐ: Ha nem mész le a nyakamról, s ha nem
tágulsz innét, meglátod, rajtavesztesz!

KÁPLÁR: Te meg ha nem hagyod békén szegényt,
úgy éljek, hogy laposra verlek.

GERGŐ: Úristen! Most már épp csak ez hiányzott.

KÁPLÁR: Állj meg! Ne moccanj! Ugranék a bolha!
Bitang, süket madárijesztő,
kifosztol egy vént, aztán fejbevágnád!

APÓ: Ereszd el! Nem útonálló, ne félj!

KÁPLÁR: Most fogd a szád! Hisz majhogy nem kinyírt!
Halljam legény, mi van rovásodon?

GERGŐ: Pár napja még csak, hogy szabad vagyok.

KÁPLÁR: A vártömlőben sínylődtél talán?

GERGŐ: Még rosszabb börtönöm volt: a szegényház!

KÁPLÁR: Hogyan? Hát onnét nem szokás
ellógni!

GERGŐ: Az csinálja csak,
aki megunt éhezni már.

KÁPLÁR: S mert éhes voltál: főztél - és ilyesmit:
amit a szegényházban nem kapok,
megkaparintom kint rövid úton.

GERGŐ: Nem így volt!

KÁPLÁR: Akkor hát hogyan?

GERGŐ: Mert mostan jól csak az lakik,
ki falun él, úgy vélekedtem:
ki mégis a fővárosban marad,
magára vessen. Meglógtam, s mihelyt
kívül kerültem, iszkoltam tovább,
amennyire csak bírták lábaim,
s egy rengeteg erdőbe értem.
Aludni vágytam, semmi mást.
Másnap déltájt bukkant reám
e vénember, teát adott
és kenyeret, s míg ittam, ettem,
azon töprengtem, hogy köszönhetem meg.
S akkor zúdultak rám kérdései:
hogyan ki vagyok? mikor születtem?
Testvéreim, szülőim élnek-e?

KÁPLÁR: S hála helyett megsápolta szegényt.

GERGŐ: Mennykőbe is! Miért? Hiszen
önként osztozkodott velem!
Másutt van a bibi, uram!
A vén kissé eszefogyott.

KÁPLÁR: Nem is sejtetted, kópé, mi vár,
ha igazolni nem tudod.
Figyelmeztetlek: öreget
gúnyolni tisztességtelen.

GERGŐ: „A griffet öld meg!” - biztat egyre.

KÁPLÁR: A griffet?! És éppen te?

APÓ: Ó, igen,
csak ő képes minket megmenteni.

GERGŐ: Nos hallja! Hát normális ez?

KÁPLÁR: A griffet? Egy ilyen veréb?!

GERGŐ
(vidáman fölnevet):
Azt mondja, nála van az óg-bárd.

KÁPLÁR: A csodabárd, a hős-csináló?

APÓ: De annál hat csak a varázserő,
aki Szent Iván éjén született -

GERGŐ
(fejhangon):
...s ki a család egyetlen gyermeke -

APÓ: És aki nagyra vágyik, és tör is.

KÁPLÁR: Nohát ide! Elbánok én a griffel!

APÓ: A feltételekkel hogy áll?

KÁPLÁR: Hát... nem pont Szent Iván éjén születtem.
Ahogy tudom: május fia vagyok.
Harmadikai? tizedikei?

APÓ: És maguknál, vitéz uram?

2. KATONA: Egyetlen gyermek?! Szép mese!
Ötödmagammal bömbölődtem.

1. KATONA: Mi nyolcan kapkodtunk viszont
egy-egy falatka hús után.

APÓ: Lám, uraim, milyen nehéz
meglelni az alkalmasat.
S ez itt olyan, s nem érti meg.
(Gergőnek adja a bárdot.)
Rakd el, bolond! Neved: Szerencsefi!
E varázsfegyver azt akarja, hogy
te vidd a tettet véghez, senki más.

GERGŐ: Most láthatjátok, mit kínlódtam én.
Hőstettre, hírre vágyik, de mivel
az ellenséghez túlon túl kicsi,
mással kapartatná ki gesztenyéjét.

(Harsonák.)

KÁPLÁR: Király úr öfelsége díszjele!
Odébb innét! Mindenki a helyére!

(A katonák sietve visszamennek elhagyott posztjukra.)

APÓ: Most utoljára kérlek én,
mert hát a nép nem bírja már,
s a király félvállról veszi:
védd meg nyomorgó véreid!
Fogd ezt a bárdot, s menj neki
a szörnynek, ha megérkezik!

GERGŐ: Én griff-eledel nem vagyok, s ha te
mindenképp hőst keresgél, nézz talán
másutt körül! Nos hát, kvittek vagyunk!

4. jelenet

Előbbiek, Öregkirály, Hercegnő, Kancellár, Udvarnagy, Generális, Kofák, Kereskedő, Polgárok

ÖREGKIRÁLY *(a mérleg mellett):*
Hitványságtok miatt szegjük nyakunk?
Kiszolgáltatva az Irtózatosságnak
e kongó serpenyő miatt?
Ó, milyen mocskos egy dolog!
Ugyan mit vétettünk, hogy ily
csúf árulásra vetemedtek
király uratok ellen, ellenünk?

HERCEGNŐ: Nyugodj meg, kedves, jó apám,
nincs itt egyetlen áruló.
Adózott évenként a nép,
de most már végképp semmije.

ÖREGKIRÁLY: Így állunk? Még a lányom is?
Gazdagságban lubickol, és
apját oktondinak hiszi.
S e lánc! E gyűrű! Diadém!

HERCEGNŐ: Utolsó néhány ékszerem.

ÖREGKIRÁLY: Hoci!
Talán velük váltod meg életem.

APÓ *(hirtelen megélenkül):*
A királyi gyermek?! Hogy is
feledkezhettem róla meg!?
Játékszernek nézték csupán,
holott megvannak benne is...
Felséges úr, király uram!

ÖREGKIRÁLY: Mit óhajt tőlem; vén karó?

APÓ: A lányod, Felség, gyermeked...

ÖREGKIRÁLY: Igen, odaadja aranyát.

APÓ: ...ő is a megmentőnk lehet.

ÖREGKIRÁLY: Nekünk, s mitől?

APÓ: A griff dühétől!

HERCEGNŐ: Megbuggyant. Hessensétek el!

APÓ: Ami kell a varázshoz, benne megvan.

HERCEGNŐ: Varázshoz? És bennem? Miről fecseg?

ÖREGKIRÁLY: Fogjátok már be végre pampuláját!

APÓ: Bár lány, csak mersz kell hozzá, semmi több.

(A katonák elrúncigálják Apót.)

GERGŐ: Mit tesztek? Állj! Rozzant kuvik!
Minek veszitek komolyan?

KÁPLÁR: Őrizzétek vén trotliját!
Mindannyiunk veszélybe dönti!

APÓ: De azt nem, aki hisz nekem.

GERGŐ: Csitt, vén bolond! Hagyd abba már!

5. jelenet

Előbbiek s a szomszéd ország követe

KÖVET: Üzenetem van a királynak.

UDVARNAGY: Urak, helyet! A móg követ!

KÖVET: Segíts rajtunk, erős király!
Hazám, Mógföld a griff dühödt
örjöngésébe belepusztul.

ÖREGKIRÁLY: Nekünk is van bajunk elég, uram.
Mógföld számunkra most túl messze van.

KÖVET: Fővárosunk - jelentem - lángban áll.
Fejedelmünk halott. A griff eszét
s fékét veszejtve dúl és háborog.

ÖREGKIRÁLY: Minek fest itt rémképeket!
Nem volt már otthon jónéhány hete.
Talán szorítja az aranylánc?

KÖVET: Egy félig-élő menekült
hozta a szörnyű hírt elébb.
Hiányzott három uncia,
viszont egy porszem aranyat
se leltek országszerte már.
A szörny kitört, s a herceget
mancsával széjjelcsapta, most
fúj, tombol irgalmatlanul.

ÖREGKIRÁLY: Ha így van, akkor elvesztünk mi is.
Hiányunk majdnem fél mázsára rúg.

KÖVET: Ölts vértet, felséges király,
ne hagyd, hogy harc nélkül legyőzzön!

ÖREGKIRÁLY: Legyőzzön? Az? Nincs mersze hozzá.
Szeretnek minket itt. Én ógjaim
csak egy szó kell, s indultok már, ugye,
s miszlikbe vágjátok vérszomjasát?
Nem kell mindenki, túlzás lenne, sőt
egyetlen hős is megfelelne.

(Az ógok hátrahúzódnak.)
Nem kérjük ingyen: aki e
szörnytől megóv, azt a király
királyian kitünteti.

- KERESKEDŐ: Ugyan mivel?
1. KOFA: Tréfál, uram,
hiszen nincs is már semmije.
- ÖREGKIRÁLY: A trón enyém.
2. KOFA: Kit érdekel?
- ÖREGKIRÁLY: S a lányom szintén.
- KANCELLÁR: Megzavart
a súlyos rettegés, uram!
- GERGŐ *(gépiesen):*
A lány és a királyi trón...
- KANCELLÁR: Emlékezzék: országát én öröklöm,
leánya meg, kit jutalmul ígér,
már régesrég az én menyasszonyom.
- ÖREGKIRÁLY: S te elhárítanád a bajt
fejünk fölül?
- KANCELLÁR: Hogy én?
- ÖREGKIRÁLY: Akkor mehetsz!
(Teljes erejéből kiáltva):
Azé lesz trónom és a lányom,
ki hűséges alattvalómként
megvív a griffel, és legyőzi!
- GERGŐ: És ha cafattá tép a szörny,
akkor megéri a baba?
Hej, vénség, hallod-e? A trónt
s lányát kínálja a király!
Most kell az a varázsizé.
- APÓ: Tessék! Úgyis mindegy, kinél van.
- GERGŐ: Dehogyan mindegy! Meglátod, hogy milyen más!
Király úr s felséges királylány,
a harcot vállalom, ne féljete!
- ÖREGKIRÁLY: Egy óg, ki még valódi hívem! Éljen!
- GERGŐ: Érvényes hát, hogy a győzelmi díj
az ország trónja lesz s mellé a lányod?
- ÖREGKIRÁLY: Jöjj és ölelj meg, jó fiam!
- HERCEGNŐ: Engem viszont ne. Bunkó egy legény.
- ÖREGKIRÁLY: Csitt! Nem látod, milyen bajban vagyunk?
(Gergőhöz):

Ha majd a griffen győztél: egy sereg
nő bomlik érted. Elsők közt e lány.
Mi kell a harchoz? Kard talán? Legott
kapsz egyet. Generális, nyúl vitéz,
adja át fegyverét a hősnek!

GENERÁLIS: Miféle untauglich egy civil!

GERGŐ: Majd kiderül most. Generális úr,
látja ott azt a sziklát?

GENERÁLIS: Én igen.

GERGŐ: Hasítsuk széjjel! Sújtson rá, uram!

ÖREGKIRÁLY: Nos, Excellenciád? Tán óztkodik?

(A Generális sújt, a penge elvágódik.)

GERGŐ: Most én jövök. Lássuk, mit ér e bárd!

(Rásújt, a kő elhasad.)

GENERÁLIS: Hallatlan! Itt aztán van bors, elég!

ÖREGKIRÁLY: Jól van, fiam! Ki volt a mestered?

GERGŐ: Kérdezze tán e vént!

ÖREGKIRÁLY: Kedveljük őt!

(Morgás. Mindenki megrémül.)

Jön is! Nos, álld szavad, alattvaló!

GERGŐ: S királyom is! A trón hát és a lány!

ÖREGKIRÁLY: A lány s az ország s minden más, amim
csak van!

GERGŐ: Kezet rá, jó uram!

ÖREGKIRÁLY: Kezet?

Az égre! Itt csapkod, zúg már a szörny!

GERGŐ: Kezet rá!

ÖREGKIRÁLY: Jó, legyen, de most eredj!

Ha a fertály adót a serpenyőben
megpillantja, mindnyájunkat kiirt.

GERGŐ *(a hercegnőhöz):*

Csókolj meg, emberforma álomarc!
Gondolj rám, míg a Szörnnyel küszködöm.
Nekem mindenhogyan sokat segít.

HERCEGNŐ: Rád gondolok. Te meg harcolj vitézül!

GERGŐ: Igen. Ideje lenne! Ránk mered.
Van esze: nagy viharfalként tolul
a nap elé, minthogyha a sötét
árnyékba szánna eltemetni minket.
(Eltörpülve, szorongással):

Parányi fény sincs, nem mozdul levél.
A csönd agyonnyom, merszünk elfolyik
utolsó cseppjéig. Ez is a célja!
(Szorongása ellenére felkiált):
Hé, griff, látlak világosan!
Nem vagy te olyan erős, mint a híred.
Sokféle fondorlattal élsz.
(Megjelenik a griff, mintha az említett viharfelhő adná ki erejét.)
Ne ordíts oly rémségesen!
A szegényházi Gergő áll előtted.
Föltettem, hogy kettőbe váglak.
Befellegzett neked! - -

2. kép

Trónterem az óg királyi várban

1. jelenet

Apó, Káplár, Katonák, Kofák, Polgárok. Mindenki - Apó kivételével - drágaságokkal megrakva

KÁPLÁR: Táncolj, óg nép, vidulj! A vár
felé ömlik a kincs-özön.

1. KATONA: Amit a telhetetlen állat
évek során át elrabolt,
most visszatér. Eddig soha
nem voltunk még ily gazdagok.

2. KOFA: Mától gyöngyökkel játszanak majd
kölykeim a kapu előtt.

2. KATONA: Ágyam véges-végig rakom
szikrázó gyémántkő-füzérrel.

2. KOFA: A halat ezután a piacon
nehéz arany-teknőkből árulom.

KÁPLÁR: Én turmalint s malachitot
rakok fegyverzetemre dísznek,
ezüst-sisakomra rubin
követ csillagnak.

2. KOFA: Ó, mi pompa!

APÓ: Így lesz kedves barátaim.
Mihelyt a kincset visszahoztuk,
s biztos helyen van, akkor a
griff-győző Gergőtől ki-ki
megkapja részét, mégpedig
országszerte mindenfelé.

2. KOFA: A hős jön és menyasszonya!

2. jelenet

Előbbiek, Gergő és a Hercegnő

KIÁLTOZÁS: Éljen Gergő, a griff-ölő!
Kincsünket megtalálta és
megmentette. Éljen soká!

VALAMENNYIEN: Éljen! Éljen! Éljen soká!

GERGŐ: Boldog vagyok, ahogy ti is.
A harc nehéz volt, nem tudom,
hogymint köszönjem meg a bizalmat.
De egyet biztosan tudok:
nem mentem volna semmire,
s nem lenne országunk szabad,
ha nincs ez az öreg. Mikor
a bajnokot dicséritek,
ne feledjétek mesterét.
Néki köszöni egy kicsiny
hős óriás diadalát.
(Meghajol. Utána csinálják.)
Az óg nép háláját fogadd, nagy ember.

3. jelenet

Előbbiek, Öregkirály, Kancellár, Generális, Udvarnagy, Mógorszag követe

UDVARNAGY: A királyi fenségnek hódolat!
A hősnek készül hálát mondani.
(Szinte olvadozik a szépelgéstől.)

ÖREGKIRÁLY: Ne feledd, győzelmes alattvaló,
soha ez órát: hőstetted előtt
öreg uralkodód is meghajol.
A griff halott már. Árad vissza hozzánk
egy zord idő gazdag termése mind.
Te, Párjanincs! Győzelmed tündököl,
oly fényesen, s hatalmasan...

1. KOFA: Jól megvagdostad beste fajzatát!
És jobbról, balról! Tapsikolt szívünk.

ÖREGKIRÁLY: ...oly fényesen s hatalmasan,
hogymint unokáink gyermekei is
tisztelettel emlékeznek reá.

HERCEGNŐ: S a halálos csapás! Láttátok-e,
hogymint görbült alá a szörnyeteg
végső ugrásra. Óriási macska!
S a hős csak guggol, öklében a bárd,
s vár mozdulatlan. Akkor támad az!
A félsztől megszegett leheltetem.
Hanem hősünk a végső pillanatban

egyetlen ugrással kitér, s a bárd
magasban! Fűlsértő nagy reccsenés!
Villámcsapásként vág a szörnyetegre,
kettéhasítja a félelmetes,
roppant sas-koponyát!

GENERÁLIS: Az volt ütés! Bármily hegyet
végigszelt volna a tövéig.
Én mondom ezt, a katona,
aki ilyenben járatos.

ÖREGKIRÁLY: A Generális - megparancsolom -
fokoztassék le! S mint miniszter is
tűnjék el! Helyébe Gergőt emeljük,
a griff-ölőt, s még ráadásul a
grófi címhez a birodalmi marsall
magas méltóságát is ráruházzuk.
Láthatjátok: kegyünk határtalan. -
Mi az? Mi itt a nevetnivaló?

GENERÁLIS: Mintha király lennél még, úgy csinálsz.
Holott minden kölyök jól tudja, hogy
hatalmad elajándékoztad. Ott
az a férfi, aki most már urunk,
ezentúl egyedül ő dönti el:
ki jut följebb, ki kalimpál alá.
És rajta áll az is, hagy-e neked
kevés helyecskét, mert hisz rászorulsz.

GERGŐ: Elég, tábornok úr, királyunk
jól tudja, mit ígért. Fölszemes
emlékeztetni. Felség, így van-e?
Szavát híven megtartja, és lemond.

ÖREGKIRÁLY: Ki mondta ezt önnek, marsall uram?
Ha egy óg volt, mutassa meg nekünk:
fejét vétetjük felségárulásért.

GERGŐ: Ez öngyilkosság lenne! Mert hisz ön volt.

ÖREGKIRÁLY: Felségsértés! Gyalázatos hazugság!
Bezárni az ajtókat! Rajta, őrség!
Csúf árulás ütötte föl fejét!

HERCEGNŐ: Apám, emlékezz rá, s ígéreted
tartsd meg! Valóban rászolgált e hős!

ÖREGKIRÁLY: Rongy összeesküvők! Hát senki sincs
királya mellett? Nem hálás irántam?

KANCELLÁR: Ki lenne hálás, és miért?
Hogy ön a szent ígéretet
kedve szerint vállalja, s rúgja föl?

ÖREGKIRÁLY: Dögkeselyúk! Patkányok! Gyáva férgek!
Mi kínlódtunk, és ti fölözitek le?
(Gergő elé dobja a koronát és a jogart):
Itt van, zabáld meg hatalmunk üres
jelvényeit, puffasszák föl hasad!
Mérgézzék meg a levegőt, amit
beszívsz, amíg nem virrad ránk a nap,
midőn felséges lábaink megint
koldus-melledre tesszük győztesen.
Gyerünk! Aztán, szolgák, reszketsetek,
a viszontlátástól, mert - istenugyse! -
félelmetes lesz számotokra!

(El.)

4. jelenet

Előbbiek, Öregkirály nélkül

APÓ: Küldj katonákat utána! Ilyen
ember a szabadságát rosszra szokta
használni. Vétesd őrizetbe őt!

HERCEGNŐ: Mit? Jól hallok? Katonai
kényszer alá kerül apám!
S vőlegényemnek szava sincs?

GERGŐ *(a fáradtsággal küszködve):*
Nem félek, megvéd majd a bárd.

KANCELLÁR: Egy hős, egy óg herceg szava!
Öreg királyunk elment, éljen, éljen,
az óg nép új uralkodója!

KIÁLTOZÁS: Éljen királyunk, Gergő! Éljen! Éljen!

KANCELLÁR: S éljen bájos menyasszonya,
a Hercegnő!

VALAMENNYIEN: Éljen soká!

KANCELLÁR: Vedd kezemből a hatalmat, Király!

APÓ: Hárítsd el nagylelkűségét! Előtted
menyasszonyodnak vőlegénye volt.
Csapdába ejt.

HERCEGNŐ: Szörnyű vagy, jó uram!
A Kancellár családunk leghívebb
szolgája volt, s maradt. S hogy most a hősnek
a koronát is önként nyújtja át,
szintúgy csak arra vall, hogy aki hű,
lemond - ha kell - trónról, rólam, lemond
mindenről. - Kedves, nagylelkű úr ő.

GERGŐ: Öreg barátom, épp így vélem én is.
Aztán meg: szükségem lesz majd reá:
melyőnk tudja, mi az uralkodás?

APÓ: Beletanulsz majd, Gergő, higgy nekem!

GERGŐ *(a Kancellárhoz):*
Tegye fejemre hát a koronát!

KANCELLÁR: Imé, Órország koronája! Hősünk,
példátlan harcban küzdötted ki ezt.
Légy népednek igazságos, erős
urává! Mi hű szolgálid leszünk!

KÖVET: Személyemben, Megmentő, hódol a
szomszédos nép is; vérzik még a Szörny
végső csapásától, s tisztelve kér:
akard, hős, hogy közötted és miköztünk
örök időkre békesség legyen.
Békében földjeink dúsan teremnek,
s városaink virágzanak. Te is
csak így erősödsz, néped így szeret.

GERGŐ: Okos beszéd, hálás vagyok, Követ.
Mondja meg népének: az új király
Órországban: béke-uralkodó.
S az ő hibájából nem lesz soha
viszály a két szomszéd ország között.
Ti meg, barátaim, figyeljetek:
a kincs főrésze még ott kint hever
a hegyben -, biztonságba kell helyezni.
Ha megtörtént, akkor királyi-nagy
lagzit csapunk, amekkorát soha,
sehol idáig. Ám előtte még
bebizonyítja Kancellár urunk,
hogy érti bölcsen az uralkodást,
s a kincsből oszt mindenkinek.

KIÁLTÁSOK: Hős száj szava! Királyi szó!
Felgyúrni a ruhát, s gyerünk
hozzuk el a hősnek s nekünk!

5. jelenet

Gergő, Hercegnő, Kancellár, Apó, Generális, Udvarnagy, Követ

HERCEGNŐ: Gergő, büszkén nézek reád!
S te? - Mondd, még mindig tetszem-e?
Az istenért! Udvarnagy úr!...
A király!... Mint a fal, fehér!...

GERGŐ: E palotában valahol
akad tán egy királyi ágy.
Úgy érzem: holtfáradt vagyok.

KÖVET: Egyetlen szót még!
GERGŐ: Megbocsát.
(Összeesik.)
HERCEGNŐ: Urak, gyorsan! Tábornok úr!
Mi az? Sóbálvánnyá meredt?
APÓ: Nyugodjék meg! Tizenkét óra alvás,
és hőszünk újra virgonc, mint a hal.
KANCELLÁR: Vigyétek a hálóterembe tüstént!
De a fegyver zavarja. Az marad!
APÓ: Ó, nem! Hagyjátok nála! S el ne vesszék!

6. jelenet

Kancellár, Követ

KÖVET: Hogy most álmvilágban a király,
megenged pár szót, Kancellár uram?
KANCELLÁR: Ön haza készül Mógországba, gróf.
KÖVET: Mennem muszáj: jóhírre vár a nép.
KANCELLÁR: Az megvan már: „A griff halott,
nincs többé inség, rettegés.”
Kiáltta széjjel a határról,
míg százszorozva vissza nem zeng!

7. jelenet

Előbbiek és Apó

KÖVET: És a mi kincseink? A szörny
nemcsak népük rabolta ki.
A kincs fele nyilván miénk.
KANCELLÁR: Igen? Lehet. Hát jöjjenek
Mógföld vezérei, hiszen
királyuk elpusztult. - S ahogy
a hős határoz, úgy legyen.
KÖVET: Nem gond nélkül megyek, de mert
a hős döntéséről beszél,
talán mégis jól járhatunk.

(El.)

APÓ: Úgy látom, épp jókor jövök.
KANCELLÁR: Ismertem egy embert, ki egyszer
rossz helyre jókor ért, s - beléhalt.

3. kép

A móg királyi vár trónterme

1. jelenet

Donát, Vince, Egyed grófok, Tanácsurak.

Valamennyien kerülgetik a trónust, ami az egész ország legdíszesebb bútordarabja, kerülgetik, mint egy cifra betegséget.

DONÁT: Nemes tanács! Még félhalott
a borzadálytól udvarunk,
és azt se tudjuk biztosan,
hogy nem tör ránk új rettenet;
az országnak csak egy segít:
ha ismét lesz uralkodónk.

EGYED: Úgy van, helyes! Donát, te vagy
a kellő ember!

TANÁCSURAK: Trónra őt!
Nincs bátrabb, bölcsebb nála, és
a nép előtt sincs kedvesebb.

DONÁT *(megriadva):*
Hová gondoltok? Ez nekem,
a legkisebbnek köztetek,
túlságos megtiszteltetés.
A jog s az ősi rend szerint
a trón gróf Vincét illeti.

VINCE *(mintha hurkot dobtak volna nyakába):*
Nem! Nem! Bármily jó gondolat,
a trónt én nem vállalhatom.
Közöttünk egyetlen személyt
látok, ki arra érdemes,
és az nem más, mint gróf Egyed.

EGYED *(az imént még roppant elégedett, most dühösen támad):*
Dögvész és átok!... Én legyek
legközelebb a griff-ebéd?!
Leshetitek, barátaim!
A vén Egyed gróf füttyöl a
griff-eledel-trónusra. Pfuj!

TANÁCSURAK: Borzasztó! Rémes! Romlott egy világ!

2. jelenet

Az előbbieket, egy őr

ŐR: Bocsánat, Tanácsos urak!
A sürgős úttól roskatag
az ógföldi király szíves
meghallgatást kér.

DONÁT: Mit keres nálunk vajon?

EGYED: Ez érdekel engem is.

VINCE: Haddal érkezett?

EGYED: S a mógok trónjáért?

DONÁT: Ember, beszélj!

ŐR: Nem ellenségként jött. Akár egy száműzött, inkább olyan.

EGYED: A griffnél járt, azt gondolod?

ŐR: Mi mástól fél egy óg király?

VINCE: Való igaz!

EGYED: Pácban leszünk, ha őt a griff nálunk leli.

DONÁT: Tegyük fel, hogy másért van itt, s hasznunkra is lehet.

EGYED: Miben?

DONÁT: Például abban, hogy a trónt vállalni fogja majd helyettünk.

(Riadalom. Valamennyien még messzebb hátrálnak a tróntól.)

VINCE: Tegyük tehát uralkodónkká?

DONÁT *(az őrhöz):*
 Mondd a királynak, hogy a móg urak várják, és kéretik.
 Légy roppant tisztelettudó!

(Az őr el.)

VINCE: Csak nem gondoltad komolyan, hogy trónunk egy ógé legyen?

DONÁT: Föltéve, hogy nem túl korán gerjeszti étvágyát a griffnek: jó, ha melegen áll a pecsenye a jövő évig.

EGYED: Szörnyeteg!

3. jelenet

Előbbiek, Öregkirály

ÖREGKIRÁLY *(szégyelli, hogy királyi öltözéke nem éppen tiszta):*
 Mógország legfelsőbb tanácsát köszönti Ógország ura.
 Kegyes grófok, míg béke volt földünkön két griff-nap között

(mert rémület csak ezeken,
szükség csak ezeken gyötört),
mondom: a béke idején
mily gyakran voltatok ti a
vendégeim, én meg viszont
ajándékkal a tietek.
Mert hát derék úr volt a griff.

VINCE: Furán hangzik.

DONÁT: Hideg van itt!

VINCE: *Derék úr?... És volt?*

DONÁT: Úgy beszél,
minthogyha meghalt volna már.
Azt mondja: volt?

ÖREGKIRÁLY: Pontosan azt.

EGYED: A griff kimúlt?

VINCE: Legyőzték csúf dögét?

ÖREGKIRÁLY: S olyan, kinél irtózatóbb
lényt ember nem látott soha.
Derék urunk helyett a rossz
szellemvilág szülötte ő.
Sárkányok, griffek, átkozott
bűbajosok fő-fő ura.
Koronámat s országomat
ellopta tőlem, lelökött
trónomról, és kiüldözött
apáim ősi otthonából.
Nem tart soká, s bőszen mancsait
nyilván felétek is kinyújtja!

(Szünet.)

DONÁT: Egyed gróf, mondja, miért siet?

EGYED: A révben egy vendég-hajó.
Agyó! Én nyúlbockort veszek.

VINCE: Önnel megyek, ha elfogad.

ÖREGKIRÁLY: Maradjanak! Elszállt a mersz?
Harcolni, nem megfutni kell.
Az urak dolga, hogy még mielőtt
az a bűbajos tenné, kezdjenek
háborút ellene. Én öröme
küzdök együtt önökkel.

DONÁT: Ez ám a férfi, akire
régóta várunk! A rettenthetetlen!
Ültessük egy-kettő a trónra!

4. jelenet

Előbbiek, Követ

- KÖVET: ÖrvendjeteK, táncoljatok:
elmúlt a rettegés kora.
Egy Gergő nevű, békepárti,
erős úr lett az óg király.
- ÖREGKIRÁLY: Hazugság! Föl ne üljeteK!
- KÖVET: Ni, itt a leköszönt király?
- ÖREGKIRÁLY *(már-már eszét veszve)*:
A korona-tolvaj, a rongy!
Magatok védíteK, ha engem!
- KÖVET: És kitől? Gergőtől talán?
Ő nemcsak gyilkosa a griffnek,
a kincseket is megtalálta,
az ógokét meg a miénket.
- EGYED: Miket beszél?
- KÖVET: Tán érthető!
A kinccsé halmozott adót
Gergő meglelte. És ha nem
hallgattok e hazugra, meg-
kapjátok részetek ti is.
- VINCE: Alig hiszem.
- ÖREGKIRÁLY: És joggal! Nincs olyan
bolond ember, - hát még szellem - aki
a griff-kincset mással megosztaná.
- EGYED: Ember, vigyázz! Ha a meséd igaz,
meg kell hánynunk-vetnünk, hogy mit te-
gyünk.
- KÖVET: Keressék őt fel legméltóbbjaink!
Egy hátrányunk van: nincs uralkodónk.
- (A trón egyszeriben mindenki számára csábítóvá válik.)*
- VINCE: Baj ez?
- EGYED: Hát válasszunk királyt!
- VINCE: A törvény és szokás szerint
a trón csupán enyém lehet.
- DONÁT: A törvény? Szokás? Csak szép szavak!
Az érdem volt mindig a fő.
- EGYED: Nem! A családfa fontosabb.
- DONÁT: A legtöbb őst én számolom.
- EGYED: Esetleg álmodban. Viszont
ébren: családom a legősibb.

VINCE: Azért vagy - nyilván - záp-agyu!

EGYED: Jöttment!

DONÁT: Odébb innét, urak!

VINCE: Hátrább a tróntól!

EGYED: Szétverem!

(Ölre mennek.)

KÖVET: Elég! Hagyjátok abba már!
Az ógok sok főembere
csak arra vár, hogy trónviszálytól
gyöngülve kérjük ki a részünk,
s ne összefogva, egy-erővel.
Ördögbe a trónnal s azzal, ki ül rá!
Ki majd az ógoknál, mikor
népünk ügyében tárgyalunk,
a legbölcsebb lesz: az legyen
uralkodónk is -: ezt ajánlom.

DONÁT: Nagyon helyes!

VINCE: Az ifjú a világ
sodrában, hogy megokosult!

ÖREGKIRÁLY: S a tervből hol maradtam én?

DONÁT: Uram, minden kart és fejet
örömmel lát népem. Ha ön
úgy véli -: hát marad, segít.
De hogyha békét bontana,
jobb gyorsan eltávoznia.

ÖREGKIRÁLY: Így bánnak a vendéggel nálatok?!
Megtudja a világ, kikürtölöm!
S ha egyszer visszaszerzem trónomat,
lakoltok érte vastagon.

(El.)

KÖVET: Ne mocskolódjék! Jó utat!
Ti meg, grófok, készüljete,
s gyerünk hamar szomszédainkhoz.
Ógföld trónjánál dőljön el,
hogy ki legyen a móg király.

Függöny

MÁSODIK FELVONÁS

1. kép

Trónterem az óg királyi várban. Zene. A háttérben hangzavar. A színpad közepén magában Apó. Egy csoport ember megkísérli, hogy valamit ellessen az ünnepből.

1. jelenet

Apó, Kereskedő, Kofák, majd a Királyné

APÓ: Unjátok a királyi ünnepet?
KERESKEDŐ: Te meg bőszen csinálod még, öreg.

2. KOFA: Hét napja-éje áll a szép lakodalom. Tetszett nagyon, de most már vágyódom haza.

1. KOFA: Hét napja lettünk szabadok. S azóta nincs bódé, piac, vásárlás, alku nem folyik.

(A királyné táncolva, báli ruhában belibeg a színpadra.)

KIRÁLYNÉ: Ó, kedves vendégek, káprázatos! Minthogyha hosszú betegség után az orvos újra a szabadba enged. A királyt nem láttátok valahol?

KERESKEDŐ: Az imént még a parkban ténykedett. A kőszobrokra vörösbort s gyümölcslevet locsolt, hogy szebb színük legyen.

KIRÁLYNÉ: Örül, hogy tarka a világ... A parkban?

KERESKEDŐ: Az imént... Ám, hogy most...

KIRÁLYNÉ: Nekem ennyi elég, majd megtalálom.

(Tánclépésekkel kilibeg a színpadról.)

1. KOFA: Mily fiatal!

2. KOFA: S milyen szerelmes!

1. KOFA: Akár a gerle, párjáért eped.

KERESKEDŐ: Mi meg gerlézzünk a piacra! Bódéink kiürülve várják a meggazdagodott vevőket.

2. jelenet

Előbbiek, Gergő, később Generális, Katonák, Káplár

GERGŐ *(edényeket visz különféle „színekkel”; fölfedez egy szobrot):*
Itt áll még egy afféle szürke vénség, fakó szeme riasztja a világot.

Ezt csúfolják a rókák „kultúrának”.
Szín egy kicsiny se: minden szürke, szürke!
Várj, nagypapám, majd megszépítelek!

(Összevissza locsolja a szobrot.)

KERESKEDŐ: Tiszteljük hőstetted s e nászi
ünnepséget, mit még tovább
kívánsz folytatni: ámde minket
vár a munkánk és otthonunk.

GERGŐ: Akkor keresek olyasvalakit,
aki segít váram szépíteni.
Ha jól vélem, minden nagy esemény
központja most egy ember, mégpedig
az én idős barátom. Engedelmet,
öreg fiú! Az ünnepség meg az
asszony miatt egész álló napon
elhanyagoltalak, de pótolom!
S hogy lásd, milyen gazdag vagyok, tiéd
e rendjel és gyűrű, fogadd!
Ebéd után majd parancsot adok:
halmozzon el királyi udvarom
arannyal s méltó megtiszteltetéssel.

KERESKEDŐ: Vendégeid hét kerek napon át
királyian...

GERGŐ: Pszt! Csönd! Egy pillanat!

3. jelenet

Előbbiek, Generális, Káplár, Katonák

GENERÁLIS: Bal-jobb! Egy-kettő! Sza-kasz, állj!
Hát-ra arc! In-dulj! I-ga-zodj!

GERGŐ: Miféle hangok? Ó, hát ez a fickó
hajszolja népét át a váron,
s üvölt hozzá, mint akit ölnek?!
Minek zavarod ünnepem?

GENERÁLIS: Jelentem, Felség, ez a reglama.
Itt az őrzárat ideje!

GERGŐ: Őrzárat?! Ennek vége már.
A griff kimúlt, enyém a trón.
Mondd csak: ki fenyegetne még?

GENERÁLIS: Ha jól megfontoljuk, bizony...

GERGŐ: Ellenség nincs, te meg vezérekedél.
Minek veszitek olyan komolyan.
Lazábban, surmók! Úgy! Tudtam!... Nocsak,
már-már embernek kezdtek látszani.
Még jobban esnék, ha a ronda csajkát
eldobnátok, és ennétek velem.

(A katonák haboznak.)

Ahogy gondoljátok! Nem kényszeríték
egy lelket sem királyi asztalomhoz.
Ti döntötök. Hess, mindenféle vas!

KÁPLÁR: A hős szavára megteszem.

(A katonák és a Káplár eldobálják fegyvereiket, és felszerelésük egy részét. A Kereskedő és a Kofák észrevétlenül hátrahúzódnak.)

GERGŐ *(vezénylő hangon):*
Katonák, figyelem! Ma dél felé
benyomult ebédlőmbe egy sereg
barnára sült pulykamadár. Roham!
Meg kell a bandát semmisíteni.
(A Káplár és a katonák hahotáznak.)
Gyertek, barátaim, segítsetek
a hősnek e nehéz fog- s íny-csatában.
(Észreveszi, hogy csak Apó maradt a színen.)
Lehetséges? Mindannyi elszelelt?

APÓ: A rengeteg sok pulykasült
nem vont szemükre hályogot.
S veled mi van? Te látsz-e még?

GERGŐ: Olyan tisztán, ahogy soha!
Ez volt első szép ünnepem.
A szegényházban egyedül
a szent karácsonyt ünnepeltük.
Sok ének és kevés derű.
Most, hogy király vagyok, magam
teremttem ünnepeimet,
és úgy s addig bohóckodom,
amíg éppen kedvemre van.
Pokolba, aki hümmöget!

4. jelenet

Előbbie, Öregkirály, Királyné

ÖREGKIRÁLY *(viseltes ruhában):*
Én aztán nem! Jövök s társad leszek,
ameddig nem fáradsz bele.

GERGŐ: Lám, így beszél egy volt király.
Adj' Isten, jó úr. Vártam önt,
hogy mérge múltán visszajön.

ÖREGKIRÁLY: Azt hallom egyre; „ön” meg „úr”. - Tegezz!
Hisz kedves vöm vagy végül is!

APÓ: Gergő király, ne feledd, hogy ki vagy!

GERGŐ: Ettől ne félj! Hét napja én vagyok
Ógföld királya, s mert soha
nem szíveltem viszálykodást
sem népek, sem magánosok között:
kezet nyújtok mindenkinek,
kit hozzám jószándék vezet.

APÓ: S az ő szándékát ismered?

GERGŐ: Nem mis-más ember ez! Hiszen
nemrég urad volt, s megmaradt
királynéd apjának ma is.

(Apó sértődötten elmegy.)

ÖREGKIRÁLY: Királyian festel, való igaz.
A szegényháznak rajtad nyoma sincs.

GERGŐ: Csak hát kicsit szorít a maskara.

ÖREGKIRÁLY: De egy apróság! Megbocsáss!

GERGŐ: Nocsak! Talán van rajtam valami?

ÖREGKIRÁLY: Fejlett ízlésű vagy, kedves fiam.
Félelmes húsvágó bárdod zavar.
Effélét nem visel magán király.
Meg aztán még a griff-vértől ragad.

(Megjelenik a Királyné.)

KIRÁLYNÉ: Parkban, hálóteremben, mindenütt
kerestelek. - S apám, itt vagy te is?

ÖREGKIRÁLY: Kislányom! Régesrég nem láttalak.
Hiányoztál. Milyen hozzád urad?

(A Királyné Gergő nyakába repül. Megcsókolja.)

GERGŐ: Jaj, meg ne fojts!

KIRÁLYNÉ: Csak hogyha nem szeretsz.

GERGŐ: Mit szólsz hozzá, én asszonykám, apád
úgy véli: nem jól áll a bárd nekem.

KIRÁLYNÉ: És én is úgy. Kérlek, ne hordd, uram.

ÖREGKIRÁLY: A királyoknak van rejtekhelyük,
nézz csak körül a várban, itt is, ott is
akad egy láda, szekrény, más egyéb,
amerre mostanság lélek se jár.

GERGŐ: Jó! Kedvetekért elteszem.
Ismerek egy pompás helyet.

KIRÁLYNÉ: Valóban? Hol?

GERGŐ: Fülelj ide!

(Valamit felesége fülébe súg, a nő kipukkad a nevetéstől a jó rejtekhely hallatán.)

5. jelenet

Előbbiek, Apó, Udvarnagy, Kancellár, Generális, Káplár, Katonák

APÓ: Gyorsan beszélünk kell, király.

GERGŐ: Ha a jövőről, hát legyen!
Múlton rágódni nem szokásom.

APÓ: Roppant fontos dolog hírért hozom:
Mógországból követség érkezett.

(Megjelenik az Udvarnagy.)

UDVARNAGY: Jelentem őfelségének, hogy a...
(Megpillantja az Öregkirályt, zavarba jön.)
Királyi fenség!... Önt is?... Visszajött?...

KIRÁLYNÉ: Épp ezt akarjuk ünnepelni most.
Nyilván így gondolod, férjem, te is?

GERGŐ: Cécóra mindig kész vagyok.
De hol? Jó lesz a kerti ház?

(A Kancellár és a Katonák megjelennek.)

UDVARNAGY: Bocsánat! A mógföldi gróf urak.

GERGŐ: Kancellár úr, ez önre vár!
Foglalt vagyok, mint látható!

APÓ: Ha nincs kedved, bíz rád, fiam!
Fogadom én az urakat.

GERGŐ: Nem, most velem jössz, rendezed
a parkban kint a hajcihőt!

(Elkapja Apót, s valósággal kiráncigálja a színpadról. A Királyné, az Öregkirály, a Generális és a Káplár követi őket.)

6. jelenet

Kancellár, Udvarnagy, a két Katona

UDVARNAGY: Úgy éljek én, hogy túl nem élem!

1. KATONA *(pulykacombbal s boroskancsóval):*
Nos, úgy éljen, hogy túl nem éli!

2. KATONA *(használt jófélesekkel felszerelve):*
Túléli hát, ha túl nem éli.

KANCELLÁR: Udvarnagy, kéretem vendégeink!

UDVARNAGY: Csak önre támaszkodhatok. *(El.)*

(A katonák pompásan szórakoznak.)

2. KATONA: Órá tud támaszkodni csak...

1. KATONA: Vagy - úgy éljen, hogy azt hiszi.

KANCELLÁR: Katonák! Vigyázz! Jobbra át!
 Irány a park! Előre! In-dulj!

2. KATONA: No, no!

KANCELLÁR: Az ünnepségre! In-dulj!

(A katonák díszlépésben el.)

7. jelenet

Kancellár, Udvarnagy, Mógföld grófjai és Követe

UDVARNAGY: A mógföldi magas vendégurak!

(A három gróf besiet, közben majd eltíporja az Udvarnagyot.)

DONÁT: Üdv, üdv a griff-ölőnek, üdv!

EGYED: Amim van, lábadohoz teszem.

VINCE: Köszöntöm, megmentő urunk.

DONÁT: Nincs itt.

VINCE: Hogy?

EGYED: Tréfálnak velünk?

KANCELLÁR: Hová gondoltok? A király
 Méltóságok szolgájakul
 kancellárját rendelte ki,
 s az én vagyok, vendég urak.

VINCE: A hőst keressük. Merre van?

EGYED: Megtagadnák e nagy kegyet?

DONÁT: Államügyekben ügyködünk.

KANCELLÁR: Ha így van, tárjátok elő, ahogy
 fejedelmi trónok előtt szokás.
 A legfőbb méltóságé hát a szó.

KÖVET *(felindulva):*
 Kegyelmes úr, vajon...

EGYED: Nyálas! Te vagy
 talán a legfőbb méltóság közöttünk?

DONÁT: Uralkodjék magán!

EGYED: Pimasz!

VINCE: A trónt szeretné.

EGYED: Kapja ám...

KANCELLÁR: Udvarnagy úr!

UDVARNAGY: Szolgálatára!

KANCELLÁR: Búcsújáró helynek hiszik
Ógvárat a dicső urak?
Hát akkor nyomban ide a
Generálist! Parancsolom!

UDVARNAGY: Ha persze nem lesz végre rend.

KANCELLÁR: Ez az utolsó alkalom:
szóljatok tisztán, röviden!
Hadd halljam kívánságotok,
s higgadtan, hogyha kérhetem.

DONÁT: Gergő királyt jöttünk köszönteni.
De kérni is, mert minket nálatok
mélyebb nyomorba taszított a griff.
Ha látnátok hajdan csodás
határainkat: a szörnyülködés
belétek fojtaná a szót,
s nem hagynátok, hogy mint a koldusok
topogjunk kint a küszöbön.
Csak azt kérjük, ami jogos:
a kincsből a mi hányadunkat.

KANCELLÁR: Ezért vagytok hát itt? Sajnálatos,
hogy hasztalan fáradtatok!
Mert úgy döntött a felséges király,
hogy hőstettéért nem kér semmi mást,
csupán a visszaszerzett kincseket.
Még hozza egyben mind. És úgy hiszi,
hogy részetek szintén őt illeti.

EGYED: Az a hír járt a piacon,
hogy saját népének tele
marokkal szórta kincseit.

VINCE: A gyermekeknek legkivált.

KANCELLÁR: Felültetek, szegény urak!
Csak mendemonda ez. Királyunk
könnyebben adná fegyverét,
mint egy morzsányi aranyat.

KÖVET: Én nem hiszem.

EGYED: Csönd! Ostoba!

KANCELLÁR: Ifjú uram, tanácsolom,
ne hazudtoljon meg!... Helyes?

KÖVET: Magam hallottam, amikor
utasította önt, hogy az
ünnepre kapjon kicsi, nagy.

EGYED: Túl hangos ez a zöldfülű!

VINCE: És hogyha érdekünkben az?

EGYED: A trónra pislog. Nem vitás!
KANCELLÁR: Udvarnagy úr! Kérem tehát
a Generálist!
DONÁT: Hagyja csak!
Mi már megyünk. Megtudtuk, hogy milyen
valójában az új király.

(A mógok el.)

8. jelenet

Kancellár, Udvarnagy, Generális, Apó, végül a Követ

GENERÁLIS *(dülöngél a nevetéstől):*
Kegyelmes úr! Nem, nem bírom tovább!
A király - menten széjjel pukkadok -
hiszi-e, nem-e, az öreg szatyort,
mint egy bolondot, kincsekkel tele-
aggatta s végül rá a koronát.
De itt is már a vén madárijesztő!

(Megjelenik Apó. Úgy telerakva arannyal, hogy alig tud mozogni. A miniszterek görnyedeznek a kacagástól, amikor megpillantják. Apó szomorúan hagyja el a színt.)

2. kép

Ógvár piaca

1. jelenet

2. Kofa, hamarosan utána 1. Kofa

2. KOFA *(áruját szétterítve énekel, nem szépen, de hangosan egy magacsinálta dallamot):*

„Munkában telik napom,
van sok víg barátom.
Tegnap búsultam nagyon,
ma nevetni vágyom.”

1. KOFA: *(jön puttonnyal és kosarakkal):*
Szomszédasszony, minden szunyót
kiugrattál az ágyikóból.

2. KOFA: Ki mostanság sokat szunyál,
ingébe bolha kellene.

1. KOFA: Ajándéknak hoztad talán?
Áruid éppen úgy rakod ki.

2. KOFA: Megtenném, hidd el, roppant boldogan.
Árulni élvezet nékem. S mióta
Gergő jóvoltából nincs rettegés,
kísért fejemben egy másik piac.

Nem vásárolni jár a nép ide,
hanem mivel ajándékot kap itt.
Finnyásan turkálgatják pultjaink,
de mástól semmit nem fogadnak el,
csak attól, aki gazdagon kínál,
s jóféle mókával tetézi még.
Nem érdemelnénk-e vajon ilyesmit?

1. KOFA: Mostanság nem eleget alszol:
zagyván beszélsz. Talán meséld el ezt a
mesédet az öregnek is.

2. jelenet

Előbbiektől, Apó

2. KOFA: Olyasfélének látszik vén feje,
ki már pólyában is morcoskodott.

APÓ: Mert olyasféle ember ő, aki
a jövőendő mocskát előre sejt...

1. KOFA *(harsogva kacag):*
Így nála az emlékezés
a köldökzsinórig elér.

APÓ: Ha csak odáig, nem is lenne baj.
Előfordul, hogy gyötri még az is,
ami köldökzsinórjánál előbb volt.

1. KOFA: Itt, jó ember, homályba érsz!
Mit tervezel? Ruhád olyan,
minthogyha tündér- vagy manó-
vagy koboldország várna rád.

APÓ: Messzibb táj, ha kíváncsi vagy.
Ameddig el nem érhet e
hős jósága, ki a saját
szándéka ellen lett király.

1. KOFA: Ti hős-teremtők, nálatok
régóta búzlik valami!
Magasra teszitek a bünt,
majd fölnéztek rá, s megriadtok.

2. KOFA: Gergőről lenne szó talán?

APÓ: Sajnos! Bár nyilván hasznosabb
egy és mást nem kimondani.

2. KOFA: Hogyan fontoskodik, fecseg:
„hasznos” és „nem kimondani”.
Pedig, ha tolvaj volna Gergő,
ha cégéres gonosztevő,
akkor se volna joga, hogy
különbnek gondolja magát!
Csinálja végig, amit ő!

APÓ: Csalódtam benne. Kiderült hamar:
semmi a hős, ha hőstettét csupán
ünneplés, tobzódás kíséri, és
hiú kakas módján szépelkedik.

1. KOFA: És ebben ő a vétkes egymaga?

2. KOFA: Bölcs mérséklésed hol maradt, öreg?
Pedig de nagy szüksége volna rá,
hisz támasz nélkül áll. Te eldugod
e kincset, nyögsz egy-kettőt és, agyó!
hiú terveddel gyáván elszelelsz.

1. KOFA: Úgy látom én is, tisztos úr!
Rossz orvos vagy, ki egy paraszt
házába rontsz, siránkozol:
ni, egy beteg? De akire
ráférne egy lókúra szintén.
Kapt föl motyód, és iszkiri a várba!

APÓ: Még egy négyesfogat se vinne vissza!

1. KOFA: Majd meglátjuk!

2. KOFA: Nyilván nem ismered
a felbosszantott kofák ökleit?

APÓ *(gyűrűbe fogva kiabál):*
Csak menjetek ti! Rájöttök hamar
nem kell e pernahajdernek tanács.

3. jelenet

Előbbiek, Kereskedő

KERESKEDŐ *(felindulva):*
Polgárok, ne civódjatok!
A szép kor álma végetért.
Új rettegés vár. Most jövök
a mógföldről közvetlenül.

1. KOFA: S ott nyilván megtömték fejed
avas piaci rémhírekkel.

KERESKEDŐ: Nem lesz kedved csipkedni, ha
a rossz hírt meghallod te is.

1. KOFA: Szomszédunkban miféle rossz lehet?

2. KOFA: Csak nem tört éhínség szegényeimre?

KERESKEDŐ: Akármilyen fölfoghatatlan:
Mógország hadba készül ellenünk.

1. KOFA: Mondtál ennél okosabb dolgot is!

2. KOFA: A griff-ölő hős ellen? Háború?

KERESKEDŐ: A mógokban nincs semmi félelem.
Készek a legvégsőkre is.
Mert Gergő - hogyha így igaz -,
rongy-számba vette népüket,
s kincs-részüket nem adta ki.

APÓ: E zárómondat híredben hamis.
Követeik Gergőt percig se látták.

1. KOFA: Hogyan hogy nem? A várban volt pedig!

APÓ: Úgy ám! Csakhogy dicső királyurunknak
a kormányzáshoz nem fűlik foga.
S hogy nyugton szórakozhassék, jogát
a kancellár kezébe tette le...

KERESKEDŐ: A legeslegjobb kézbe, - mondhatom.

APÓ: ..Előbb még mint egy könyv beszéltem, és
mi lett a hála érte?... Nos, elég!

1. KOFA: S a hős egyáltalában sejti-e
a mógok rossz szándékait?

APÓ: Félek, hogy nem.

2. KOFA: Lám, mondd, és
csak álldogálsz, és nem segísz!

1. KOFA: Nem futsz a várba, mint a szél.
Lőcs lábaid kettétöröm!

APÓ: Na jó, nyughassatok! Megyek!
Öröm nem sok lesz benne, szentigaz.
De hát?! Tettem már én ehhez hasonlót.

3. kép

Trónterem Órországbán

1. jelenet

Kancellár, Udvarnagy

KANCELLÁR *(az udvari karnevál kutya-maszkjában):*
Udvarnagy úr! Hogy néz ki már megint?

UDVARNAGY *(egy kakas rögtönzött álarcában):*
Nagyméltóságú, nem bírom tovább:
baromfiudvarrá lett udvarunk.
Még ma benyújtom lemondásomat.

KANCELLÁR: Ne! Szükségem lesz önre még.
Kövesse csak hóbortjait!
A trónt maga packázza el.

UDVARNAGY: Ó, régi-régi szép idő!
KANCELLÁR: Ha régi, hát áldás reá!
De mi lenne, ha egy napon
a Kancellár kapná a trónt,
ő meg kancellárrá a hű
Udvarnagyot választaná?

UDVARNAGY *(világosság támad benne):*
Túl mesze megy! Most még, - habár
nincs kedvem rá -, kakas vagyok.
„Kukurikú!”

(Az Udvarnagy harsány hangjára mindenféle „állathang” felel. Innen is, onnan is, a színpadra jönnek Gergő álarcos játékszerei, utolsónak a Király maga. A Kancellár gőgösen nézi a felvonulást.)

2. jelenet

Gergő, Királyné, Kancellár, Udvarnagy, Generális, Káplár, Katonák

GERGŐ: Észbontó! Szemem-szám eláll!
Prímán kicifrálkodtatok.
Az most a kérdés, hogy mi lesz,
ha váratlanul egy erős
oroszlán ugrik közibétek.
Álmomban gyakran láttam e
jó tréfát. Az bántott csupán,
hogy a remek ricsajban én
oroszlán nem voltam soha.
Most, hogy király vagyok, talán
módom lesz rá. Izgat nagyon,
hogy mentitek majd bőrötök,
ha felbőszülve, éhesen
lágnyakatok felé kapok.
Lássuk tehát! Csak játsszatok,
táncoljatok, heverjétek!
Én meg váratlan támadok.
*(Elmegy. Az „állatok” úgy tesznek, ahogy Gergő parancsolta.
Az oroszlán bölgve rájuk támad; elmenekülnek, ki-ki termete
és természete szerint. Csak a Kancellár áll mozdulatlanul.)*
Nem állapotunk meg vajon,
hogy mindenki elmenekül?
Miért rontotta el a tréfát?

KANCELLÁR: Ilyenhez én már túl öreg vagyok.

GERGŐ: Vagyis: mivel játszom, lenéz.
Jó, akkor majd komoly leszek.
Térdre! Kíváncsi rá urad-
királyod, hogy egy gyáva eb
az oroszlántól, mint remeg!
(Kancellár összegörnyedve elsompolyog.)

A fickó most azt képzei,
hogy minden rendbe jött! Sebaj!
Játszol ma még nekem kutyát!
Kezdjük a hajtást, emberek!

1. KATONA: Parancs!
KÁPLÁR: Csípjük nyakon legott!
GENERÁLIS: S csináljunk az úrból ebet!
UDVARNAGY *(megbotránkozva):*
A Kancellárból?... És ebet?!

(Valamennyien el, kivéve a Királynét.)

3. jelenet

Királyné, Kancellár, Gergő és „állatkertje”

KIRÁLYNÉ: Mellem szúr, térdeim nyilallnak,
fáj mindenem, mert férjemet
apámnál jobban szeretem.
Kaphattam volna herceget
vagy kancellárt, de hát nekem
inkább kellett e serte-perte.
Miképpen tudnám rádöbenteni,
hogy nem lehet továbbcsinálni ezt?
(Megjelenik a Kancellár, üldözik.)
Ön, Kancellár úr, ritka-bölcs,
adjon tanácsot, mit tegyünk,
hogy véget érjen már e hajsza.

KANCELLÁR: Hajszoltnak érzi tán magát?

KIRÁLYNÉ *(sírva a Kancellár nyakába borul):*
Én vagyok mindenért a hibás!

KANCELLÁR: Belátta végre! Ez már nem kevés!
Szövetségünk könnyen segítene.

KIRÁLYNÉ: Mily dőre voltam! Él egy jóbarátom,
és nem beszélek semmit meg vele.
Mi hát a titka? Hogy lehet
királlyá férjem igazán?

(Megjelenik a 2. Katona.)

2. KATONA *(vadászkiürtöt utánoz):*
Itt a nyálköpködő kutya!

(Állatordítás.)

KANCELLÁR: Ez király? - Önmaga szerint!

(Az „állatok” megjelennek. A Kancellár eliszkol, az állatok dühöngve utána.)

KIRÁLYNÉ *(kétségbeesetten kiált, hátra a kutyafalkának):*
Ezt én nem folytatom tovább!!!

4. jelenet

Királyné, Öregkirály, Apó

KIRÁLYNÉ: Apám, maradj velem, segíts szegénynek!
Mit hőstettével nyert, eljátssza férjem!

ÖREGKIRÁLY: Ne tarts föl, sürgős dolgom van, te lány!
Okos légy, folytasd a cirkuszt vele!
Kis idő még. Visszajövök hamar!
(Megjelenik Apó. Az Öregkirály megpillantva őt szinte kivetkőzik, formájából. Csaknem elveszt egy tárgyat, amit ruhája alatt rejteget.)
E poloskára itt nagyon vigyázz!
Ő lesz az első, kit megbüntetek!

(El.)

APÓ: Úrnöm, segítenie kell!

KIRÁLYNÉ: Hagyj békén! És nekem ki fog?

APÓ: Én, ha kívánja. S mások is.

KIRÁLYNÉ *(elveszti önuralmát):*
Férjem már rám se hederít!

APÓ: Úgy is van: a felséges úr
saját magán kívül már semmire -
Az ország, mit vezetnie
kellene, békét élvezett,
hogy háború lesz - bánja ő?!
Csinál egy görbe jó napot!

KIRÁLYNÉ: S nem gondol közben hitvesére sem!

APÓ: Ki mindent megtesz kedviért,
megosztja gondjait, lesi,
hogy áll az országlás ügye,
szétosztották-e jog szerint
a griff kincsét, nemcsak saját
népének, de a mógnak is,
hogy megnyugodva tértek-e
haza a mógok grófjai:
- ezekről kérdi szüntelen.

KIRÁLYNÉ: Én? - Nem kérdeztem én ilyet!
Nem a királyné dolga ez!

APÓ: Nem okvetlen. S ha nem teszi,
azt kérdezze meg legalább,
hogy holnap vagy később fog-e
ránkrontani a móg sereg.

KIRÁLYNÉ: Háború? Móg sereg?

APÓ: Nos, végre, kérdez.

KIRÁLYNÉ: Háború? És miért? Jó ember ő.

APÓ: S javait széjjelosztja rendesen.
Hatalmát meg a kancellárnak adja.

KIRÁLYNÉ: Mi kell a móg népnek?

APÓ: A kincs
jogos része.

KIRÁLYNÉ: Hát még nem kapta meg?

APÓ: A Kancellár másképp rendelkezett.

(A Kancellár átrohan a színen, nyomában Gergő és kísérete.)

GERGŐ: A nagy címerterembe tart.
Elé a temető felől!
Az oszlopcsarnokban lekapjuk.

(Gergő és kísérete különféle irányban eltávozik.)

KIRÁLYNÉ: A bárd!

APÓ: Mi van vele?

KIRÁLYNÉ: A bárd!
Te jósoldad meg, amikor
hősféle még seholse volt,
hogy én a griffen győzhetek?

APÓ: Mondtam, mert kétségbeesés gyötört.

KIRÁLYNÉ: Ne tedd magad - mint vagy - butábbnak!
„Bár lány csak, mersz kell hozzá, semmi több,
s a griffől megmenthetne éppen úgy!”
- ilyesfélét kaholtál egyre-másra,
a bárdban akkor nem hitt senki még.
Én is csak most értem meg a csodát.

APÓ: Csak a csoda bőréig juthat el.
Mélyebben képtelen beléhatolni.

KIRÁLYNÉ: Gergő lerakta fegyverét,
én fölveszem. Majd kiderül,
királynéd lóvá tetted-e?

(El.)

APÓ: Maradjon, s hallja a teljes valót!

(Távozás közben majdnem összeütközik az agyonhajszolt Kancellárral, aki elrejtőzik. Gergő és kísérete különféle irányból megjelenik, Apóra pillantást se vetnek.)

5. jelenet

Gergő, Kancellár, Udvarnagy, Generális, Káplár, Katonák

GERGŐ: Keressétek! Ide szaladt,
jól láttam, ebbe a terembe.

UDVARNAGY: Én inkább úgy hiszem, hogy a Kancellár úr nem bírta már, s az oszlopcsarnokban lapul...

GERGŐ: Ne küldj tovább! Itt lesz, tudom.

KANCELLÁR: *(előbújik roppant kimerülten):* Megadom magam, örülök: remélem elismeri a Király, hogy jó színész vagyok.

GERGŐ: Mi vagy te?

KANCELLÁR: A vadászatot, amit kifundáltam, a ti kedvetekért fundáltam, és nyilván jól szórakoztatok.

GERGŐ: Komolynak gondoltam, nagyúr.

KANCELLÁR: A jó játék törvénye, hogy komoly hatása nincs, de a játék mindenképpen komoly.

GERGŐ: Mesés egy fej! Most törje csak, s agyaljon még ki újat is!

6. jelenet

Előbbiek, Királyné, Apó

KIRÁLYNÉ: A fegyver, Gergő!

APÓ: Hol a bárd?

KIRÁLYNÉ: Miért nincs a rejtkehelyen?

GERGŐ: Csitt! Újabb játékon töri fejét Kancellárom.

APÓ: *(kétségbeesve):* Jaj, már megint?

KIRÁLYNÉ: A fegyver! Gergő!

GERGŐ: Mit zavarsz?

APÓ: A móg had támadásra kész!

KIRÁLYNÉ: A fegyver, Gergő!!

GERGŐ: Hisz tudod.

KIRÁLYNÉ: Nincs a párnában, s rongy a párna.

KANCELLÁR: Ki készül támadásra? Mondd!

APÓ: Így elpackáztad fő javad?

KIRÁLYNÉ: Gergő! A fegyver? Merre van?

(Gergő körbe pislogat. Aztán zavartan, de határozott léptekkel kiszalad a színről.)

KANCELLÁR: A csodabárd! Eltűnt talán?

APÓ: Meglátjuk.

KIRÁLYNÉ: Kiderül hamar.

1. KATONA: Talán a mógok?

KÁPLÁR: Meglehet!

2. KATONA: Bizonyyal ők!

GENERÁLIS: Ki más vajon?

KANCELLÁR *(hisztérikusan fölnevet):*
No, Gergő, most mutasd meg, hogy ki vagy!
Most majd kutyák falnak oroszlánt.

(Gergő újra megjelenik.)

GERGŐ: Apósom hozzátok tüstént elém!

KIRÁLYNÉ: Elment, nem ért rá még számomra sem.

APÓ: A bárdot tanácsára dugtad el?

GERGŐ: Súlyos volt. Már nagyon régen zavart.

APÓ: Meg kellene...

GERGŐ: Nem tudta, hogy nejem
kéresemre egy párnahéjba varrta.

APÓ: Te meg hallgattál, mint afféle sír?

KIRÁLYNÉ: Kifaggatott. Hát gondolhattam-e,
hogy saját apám vetne tört neked?

APÓ: Én is csak így voltam vele.

GERGŐ: Dórék vagyunk! Nincs haszna, hogy lopott.
Mi is kell a varázsigé szerint?
Az ő kezében bunkó lesz a bárd.

APÓ: De bizonyíték is, ha nála van,
- te esztelen -, hogy nincs védelmezőnk.

GERGŐ: Védelmezőnk nincs? Megvakultál?

APÓ: Apósod visszavárja a
trónt, szövetséges kell neki.
De itt nem bízik senkiben.
Ám értesült valakitől,
(A Kancellárra pillant.)
hogy Mógföld - önzésed miatt -
háborút készít ellenünk.
Ellopja hát a bárdot, és mihelyt
övé lesz, elígéri rögtön
a mógoknak.

KÁPLÁR: S ugyan miért?

APÓ: Hogy teljesítsék óhaját.
Először is, hogy kapja vissza trónját.

GERGŐ: Megtudhatnám-e végre, hogy
miért lesz háború, s miért
az én önzésem az oka?

APÓ *(a Kancellárra mutat):*
Őt kérdezd!

KIRÁLYNÉ: Jobb szeretne nem felelni.
(A körülötte állókhoz):
Le a bolond göncökkel és
ragadatok fegyvert! Enélkül
aligha élhetünk tovább!

KANCELLÁR: Azt mondta nemrég: barátja vagyok.

KIRÁLYNÉ: Bolondság volt, máris jóváteszem.
Generális úr, a saját fejével
felel ezért az emberért!
Hadd lássam, hogy mi rejlik önben!
S intézkedjék, hogy erős városunk
erődde váljék, mire megjövök.

GENERÁLIS: Megszárítjuk, Felség, a puskaport!

KIRÁLYNÉ: Apó, te meg kutasd föl a
leggyorsabb lábú paripákat!
Lehet, hogy bölcsességed és
hajlékony taktikám a móg
trónnál segítenek a leg-
rosszabbat elhárítani.
Nem! Ne mondj ellent! Nincs időnk
szópárbajozni most, öreg.

(A Királyné és Apó el.)

GENERÁLIS *(a Kancellárhoz):*
Kegyelmes úr, a foglyom ön.
A vártömlöcbe véle, katonák.

GERGŐ: Ki tud legjobban vívni köztetek?

GENERÁLIS: LegjobbnaK én a Káplárt gondolom.

GERGŐ: Két pengét hozzatok! Lehet
kard, vívótőr vagy szablya is.
Jó: „Bizonyíték bárdunk más kezében,
hogy nincs védelmezőnk!” - De majd
megtudja az egész világ:
győzhet csodabárd nélkül is a hős.

Függöny

Szünet

HARMADIK FELVONÁS

1. kép

A mógok harci tábora

1. jelenet

Királyné, Apó, Öregkirály, két őr, Donát, Egyed, Vince, Követ

DONÁT: Az ajándékért, mit nekünk
a valóságos óg király,
jóbarátunk hozott: legyen
hála! Mától földünk javát
szolgálja: vagy erőszakos
vagy békés módon, ahogy épp
szükség lesz rá. Hölgyünk, ezért
csínyján a szóval, hisz tudod,
mért elkerülhetetlen a
háború. Inkább térj haza,
s tiéiddel válts róla szót!

KIRÁLYNÉ: Végső döntések, hogy az
egész kincs is most már kevés?

EGYED: A kincs itt már kit érdekel?

VINCE: Le a trónról a lump királyt!

DONÁT: S önként el kell fogadnotok
uralmunkat fölöttetek.
Mert mi történt? A zsarnokot
egy hős legyőzte, mi viszont
gyáván, - csak mert ijeszteget -
nyakunkba új kínzót vegyünk?

KÖVET *(Donáthoz):*
Követelésünk csak dacot
szül s ellenállást. Kérjete
a kincs mellé még földet is.
Ez bizonyítja majd erőnk
és békevágunk egyaránt.

VINCE: Nem tárgyalunk!

EGYED: Az kéne csak!

VINCE: Csodásan hozzánk került a csoda.
Bolondság volna nem használni ki.

DONÁT *(szinte magán kívül):*
A koldus áljóhírnevét én,
mert népünk megsértette: szét
kívánom zúzni. Szó se essék

a tettről, mit nem tett soha.
A hősök igazában mi vagyunk!
Nyomban tetté válik parancsunk.
A parancs pedig a következő:
Gergő a föld hátán nem létezett.

KIRÁLYNÉ

(tele torokkal föl kacag):
Mintha legyőzték volna már!
Melldüllesztő pojáca úr,
bosszúistenként tetszeleg,
mert tompa bárdot hord övén!
Nem ötlött még eszébe, hogy
lóvá tették? Mindez csalás!
A hamis bárdot kapta meg!

ÖREGKIRÁLY:

Ne higyjétek! Locsog-fecseg!
Elmondtam már, hogy szereti
Gergőt, és éppúgy, ahogy ő,
a veszedelmet s háborút
bolond tréfának nézi csak!

KIRÁLYNÉ:

Mivel nem te vagy a király!

ÖREGKIRÁLY:

Hallgass! Nem játék ez, leány!
Ez már „magas politika”!

DONÁT:

Királyné! Sem korod, sem az a nagy
méltóság, melyet túlon-túl korán
kaptál, nem jogosít föl ily
tökéletlen viselkedésre.
Elnézést akkor várj, ha majd
bizonyosságát adod, hogy e
bárd itt a markomban, hamis.

KIRÁLYNÉ:

Nos, jó urak, nyilvánvaló:
egy csodatárgy hírét csak a
valódi csodatétel adja.
Úgy gondolom, ti is bizonynal
kipróbáltátok már a bárdot.

DONÁT

(nyugtalanul):
Azt mondták, akkor hat csupán,
ha ellenség támadna ránk.

KIRÁLYNÉ:

Gergő kezében már a griff előtt
megmutatkozott ereje.

KÖVET:

Azám! Én is láttam magam!
Valódi bárdjával a hős
egy kősziklát kettécsapott.

ÖREGKIRÁLY:

Sziklát? Nem volt az szikla, csak
egy lúdtojásnyi kődarab.

DONÁT:

S kemény volt-e egyáltalán?

KIRÁLYNÉ: Nem túlzok: órjas szikla volt.

EGYED: Rendben van. Próbáljuk ki hát!
Hozzátok el a legnagyobb
kőtömböt, amit csak találtok.

(Az örök el.)

APÓ *(a Királynéhez):*
Játékot üz. Póru jár valaki!

KIRÁLYNÉ *(Apót idézve):*
„És aki nagyra vágyik és tör is”
Útközben nékem váltig esküdtél,
hogy csak igaz embert segít a bárd.

APÓ: Piszkos kezekben még nem láttam eddig.
Ki tudja, most hogyan viselkedik?

KIRÁLYNÉ: A víz immár állunkig ér,
át kell jutnunk. A visszaút
halálunkat jelentené.

(Az örök hatalmas sziklát gurítanak a színre.)

ÖR: Ennek kell szétzúzódnia
másként mi is Gergőhöz pártolunk,
és hosszú, súlyos bört következik.

DONÁT *(Pózzal nekirugaszkodik, közben az Öregkirályhoz fordul):*
Nos, ajándékozó, reszkess te is!
Most eldől - s hozzá végképp -, hogy király
leszel vagy holmi akasztófadisz.

ÖREGKIRÁLY: Király bizony, barátom. Üss oda!
*(Donát abba hagyja a pózolást, odasújt, a bárd nagyot csattan a
kövön, s kipattan a kezéből. Öregkirály borzadva hőköl hátra.)*
E fölsülés itt nem az én hibám!
Őt kérdezzétek! Saját gyermekem
csapott be! Másik bárd ez! Elcserélte!

(El.)

EGYED *(fölemeli a bárdot):*
Mint egy koldusbot, annyit ér.

VINCE *(elveszi tőle):*
Faapritásra éppen megfelel.

(A bárdot undorral elhajítja.)

DONÁT: Fogjátok el! A sundi óg lator
mindannyiunkat orra ejtett.

KÖVET *(a bárdot a Királynénak nyújtja):*
Ha jól tudom, ön másmiképpen
gondolkodik, mivelhogy a
bárd ismerője. Elfogadja?

(A Királyné riadtan fordul tanácsért Apó felé.)

APÓ: Fogadja el, úrnőm! Ha semmi másért,
pusztán azért, hogy bizonyosságot adjon:
csodát csodás lény művelhet csupán.

KIRÁLYNÉ *(megragadja a bárdot):*
Halljátok, s tudjátok meg a valót:
a félelem a háborús
tervektől súgta tervemet.
Becsaptalak. Semmit sem ért,
de vágyatokra biztatás
volt ez a fegyver nálatok.
Mi gyengék lettünk nélküle.
De most figyeljete, milyen erőssé
tudok változni, hogyha kell,
s képes harcolni bárki ellen,
ki oktalan vesztünkre tör.

(A kőhöz megy, s kettéhasítja.)

VINCE: Az ő kezében jó a bárd!

EGYED: Irtóztató!

VINCE: De csak nekünk!

EGYED: És most?

VINCE: És most? ...csak várhatunk.

DONÁT: Nem mi kértük. A sors vetette
az ország gyepelőjét nekünk...

KIRÁLYNÉ: A kincset osztatlan nektek kínáltam,
nem fogadtátok el ajánlatom.
Most már a béke ára: csak fele.
Csak, ami illet. Vállaljátok-e?

KÖVET: Méltányos alku. Menjetek bele!

2. jelenet

Előbbiek, a Generális mint békeküldött

GENERÁLIS: A griff-ölő Gergő küldött ide! -
Hogy a gyűlölség lángjait kioltsa,
bevallja, ő volt mindenért hibás,
sőt még tovább megy: felajánlja, hogy
Ógföldet trónotok alá veti.

KIRÁLYNÉ: Hazudsz! Ezt Gergő nem tenné soha.

GENERÁLIS *(Donáthoz):*
Itt a levél, saját kezével
ütötte rá a bélyeget.

DONÁT *(olvassa):*
„Hogy népemnek vétkem miatt
ne kelljen kárt szenvednie,
úgy döntöttem, párbajt vívok.
Ha győzök, hagyjátok nekem
a nektek járó kincset is.
Ha vesztek, ti legyetek úr
földünkön is. Bízvást hiszem,
hogy ezzel elkerülhető
sok ártatlan ember halála,
s a háborúskodás kihuny.
Válasszátok ki legbátrabbatok,
s jelöljétek meg fegyvert és helyet...”

APÓ *(dühösen):*
Egy pompás mestervívó kellene.
Egy fondor róka: táncoltassa meg.
hogy a piac nevesse ki!

KIRÁLYNÉ:
Nem szégyelled magad? Talán
nem látsz a tervben semmi jót?

APÓ:
Te meg nem látod azt a nagy
könnyelműséget, mellyel a
saját fejét meg a miénket
kockára dobja a király?

DONÁT:
Ki győzi őt le? - Én, a rossz ütés,
a rossz bárd ellenére, én,
egy kettős ország hercege.

KÖVET *(látva esélyeit):*
Szekundálj, Vince gróf, nekem!
Gergő ellen kiálllok én!

DONÁT:
Te?

VINCE:
Egy griffet győzött le az!

KÖVET:
A bárddal, mely nincs nála már.

DONÁT:
Itt biztosabbnak érzem, gróf, magam.

KIRÁLYNÉ:
Szerencsésekre: - nem megyek bele.
Ha feldühítik, mindenkit megöl.
Már pusztá emberségből sem hagyom.

APÓ:
Bár önnel érzek teljesen,
mégis meg kell történnie!
S legyen az ellenfél a gróf,
- leszek segédje, gróf uram.

KÖVET: Kedveljük egymást! Úgy hiszem.
Elfogadom szolgálatát.

KIRÁLYNÉ: E kancsítás fejem fölött
lassacskán vérig ingerel.

APÓ: Jöjjön, nagyasszony, hallja meg
titkunkat: ön trónon marad.

EGYED: Nem döntöttünk-e elhamarkodottan?

VINCE: Politikában arcunk legkiállóbb
érezkiszerve ma is a legkiválóbb.
Szemünk nem lát, de orrunk már szagol.

DONÁT: Egy ógot kér segédeül?
Óvást teszek! Én akarok...

(Egyed hátulról leszúrja Donátot.)

EGYED: Pofa be, átkozott fajankó!
Új erős ember születik.

Függöny

2. kép

Trónterem az óg királyi várban

1. jelenet

Gergő, Káplár, Katonák. Ez utóbbiak alszanak.

GERGŐ *(késő éjszaka; vív):*
Állandó parírozással ugyan
nem sokra mégy! Támadj, pupák!

KÁPLÁR: Jaj! Forog velem a világ.
Túl hosszú volt. Mióta mégy?
És alig ettünk valamit.

GERGŐ: Káplár! Még egy csörtét! Gyerünk!
Most már két kézzel is tudok.

KÁPLÁR: Nem csinálja rosszul. Talán
két hónap, és felső fokon...

(Összecsuklik és elalszik.)

GERGŐ: Akkor hát gyakorlok magam.
Parád! Roham! Fej! Láb! Riposzt!
(Megtántorodik.)
Jól mondta a Káplár, aludni kéne,
mivelhogy a víváshoz tiszta fej kell.
Aztán erő s bátorság persze. - Ám a
bátorság ingyen van: megjön magától.

Képzeltetlen, bármily iszonyú
az ellenfél, hogy megadjuk magunk.
Ha semmink sincs -, a bátorság marad.

(Elalszik.)

2. jelenet

Előbbiek, Kancellár, Udvarnagy

KANCELLÁR: Hol járt? Öngyilkosság a tétovázás!

UDVARNAGY: Nem értek én ilyesmihez.
Örömmel szöktettem meg önt,
de ölni nem bírok, s nem akarok.
Egy egész királyságért sem teszem.

KANCELLÁR: Pórus jár, mondom, hogyha most
megáll a félúton. Tegyen
megállapodásunk szerint.

UDVARNAGY: Mibe keveredtem, nagy ég!

(A két miniszter megpróbálja elszedni az alvók fegyvereit, mégpedig a következő módon:

- az Udvarnagy a Káplárét,

- a Kancellár az 1. Katonáét.

Aztán az Udvarnagy a 2. Katonához közeledik -, a Kancellár Gergőhöz. A 2. Katona azonban erősen tartja fegyverét, az Udvarnagy aggódva rángatja s meglehetősen ügyetlenül. A 2. Katona erre fölébred.

Az Udvarnagy megrettenve taszít rajta, a 2. Katona védekezik, és föllármázza a többieket.)

2. KATONA: Király, vigyázz! Az életedre tör!

Szimultán harc

a) a Kancellár Gergő ellen

KANCELLÁR *(fölismeri helyzetét):*
Mielőtt megöltök, fickók, szeretném,
hogy megtudnátok, milyen igazi
oroszlán volt a jelmezes oroszlán!
(Vaktában Gergőre sújt. Gergő fegyvertelenül, ahogy tud, védekezik.)
Az ellopott menyasszonyért!
Az elveszett trónért, amit
a lánnyal kaptam volna meg!

1. KATONA *(fegyvert hajít oda Gergőnek):*
Kapt el!

KÁPLÁR: A patkány! Adj neki!

b) Udvarnagy a 2. Katona ellen

2. KATONA: Mennyi volt bőrömért a bér?
Egy vár? Három hordó arany?

UDVARNAGY: Az államérdek hozta így!
Kérdőre vonni nincs jogod.

2. KATONA: Nem is teszem, csak fizetek.
S hasonló pénzzel. Védd magad!

UDVARNAGY: Hagyjuk, vitéz! Még rámszorulsz!

2. KATONA: Inkább felakasztom magam!

(Sebet vág az Udvarnagyon, aki jajveszékelve elmenekül.)

a) Kancellár Gergő ellen

GERGŐ: Így, fényes úr! Mint bajvívó
tán jobb leszel. - Mint gyilkosom
nagy nulla voltál, mondhatom.

(Gergő váratlanul rohamoz. A Kancellár ellentámadása, Gergő védekezése.)

1. KATONA: Király, pompás!

KÁPLÁR: Ne birkózzál vele!
A gyorsaság a fő erőd.

1. KATONA: S amannak rettegése!

KÁPLÁR: Mit csinálsz?

KANCELLÁR: A csodabárd - ne felejtsetek el! -
nincs nála! Itt csak a tudás segít!

GERGŐ: Épp ez vigasztal. Mert nem tudsz sokat.

2. KATONA: Király, túl sok levegőt adsz neki!

KANCELLÁR: Vagy ad magának! Semmiképp
se légszomjban, inkább akar
harcban meghalni. Módja lesz!

(A Kancellár támad, Gergő cselez, a Kancellár belerohan Gergő fegyverébe.)

3. jelenet

Előbbieik, Generális

GERGŐ: Te gyáva gyilkos! Te akartad így!
Ha most meghalsz, magad voltál oka.
Miért gyűlöltél oly keservesen?

KANCELLÁR: Már majd elértem célomat, mikor
jöttél, te koldus. Dőreség
lett volna, tetves, hogy hagyjam magam...

(Összerogy.)

1. KATONA: A király kocsija, bizony,
jó pár embert kátyúba visz.

2. KATONA: Ki félti csontjait, leugrik:
nem érdekli a rossz kocsis.

KÁPLÁR *(kihúzza kardját):*
Le ám! De csak e kardon át.

1. KATONA: Minek pártolod annyira?

KÁPLÁR: Mert a mi fajtánkból való,
és mert még mindig - tökféjük! -
sokkal okosabb nálatok.

GERGŐ: Milyen hírt hoztál, fővezér?
A döntést tán, hogy hitvesem
magának új királyt keres?

GENERÁLIS *(részvétet akar mutatni):*
A hitveséről, én uram,
egyet tudok csak: jószív és
bátorság dolgában talán
még felségednél is nagyobb

GERGŐ *(mintha nem hallaná, hangosan):*
És a békeajánlatot,
amit vittél, hogyan fogadták?

GENERÁLIS *(a szolgálattól kimerülten):*
A párbaj, sajna, létrejön.

GERGŐ *(közönnyel):*
Hogy szólnak a feltételek?

GENERÁLIS: Holnap korán reggel legyen,
fegyvernek vívótört akarnak,
és végül a párbaj helye:
fővárosunk piactere.

GERGŐ: Rendben! KészüljeteK tehát!

KÁPLÁR: Ellenfeled nem érdekel?

GERGŐ: Majd holnap reggel megtudom.
(A Generálishoz):
Ön lesz segédem, fővezér!

(El.)

KÁPLÁR: Ki hát az ellenfél, uram?

GENERÁLIS: Gróf Bódog.

KÁPLÁR: Aki nálunk még követ volt?

GENERÁLIS: Bizony hogy ő! A lovagi
játékok koronázatlan királya.

KÁPLÁR: És ön már beleegyezett?

GENERÁLIS: Királyunk ezt üzente, semmi többet:
„A legjobbat válasszátok ki” - Hát
ez megtörtént. S nem kérték véleményem.

KÁPLÁR: Nyilvános gyilkosság készül tehát.
E párbajjal mit kezdhettek?

2. KATONA: Ki kér ebből? Párbajsegéde
 a Generálisunk lesz. - Sok szerencsét!

(Generális dühöngve, paprikás hangulatban eltávozik.)

Függöny

3. kép

Ógvár piactere

1. jelenet

Kereskedő, 1. Kofa batyukkal, 2. Kofa

2. KOFA *(meghökken a batyuk láttán):*
Épp most akartam megkérdezni tőled,
hogy él a nép falun. De látom úgylis.

KERESKEDŐ: A király elpackázta csodabárdját.

1. KOFA: A móg sereg itt áll kapunk előtt.
Aranyat és ezt-azt, amit lehet,
kapkodjunk össze és aló!
Különben holnap újra kopp!

2. KOFA: Iparkodom, de hát hová?

KERESKEDŐ: A rengeteg erdőbe, hol
sokféle szörny él még ma is.
Móg nem jár arra. Ez a nép
mérhetetlenül babonás.
Minden szederágtól remeg.
(Harsonák.)
Így jár a ember, ha nőekkel fecseg!

2 jelenet

Előbbie, Udvarnagy, Katonák. Közülük egyik egy nyaláb fegyverrel, Káplár, Gergő, Generális

KATONÁK: A tér lezárva. Emberek
álljatok a járdára, vagy
lóduljatok haza! Utóbb,
egy lélek sem távozhat innét!

UDVARNAGY *(sebét mutogatva):*
Háború készült, polgárok, mivel
elárulták a felséges királyt.
S a hős, ki épp olyan bölcs, mint erős,
el akarta a bajt hárítani,
mielőtt az fogát belénk veri.
Az ellenség főbajnokát ezért
párbajra hívta - ember ember ellen.
Most itt a hős párbajtársára várunk.

(Trombitaszó, ami a színpalak mögött többszörösen megismétlődik, megjelenik a Káplár.)

KÁPLÁR: Jön! S hol maradt a fővezér?
Magam álljak a kapunál?
(Gergő és a Generális érkezik.)
Hol szuszmogott? Az a parancs,
hogy illendőképpen fogadjuk.

GENERÁLIS: Nem vághatom széjjel magam!
(A Generális és a Káplár el.)

UDVARNAGY: A nép hangulatával bajmolódtam.

GERGŐ: S mint látszik, eredményesen.

2. KOFA: Mi lesz a fegyvered, Gergő király?

KERESKEDŐ: A csodabárd - szokás szerint.

1. KOFA: Hát vakhír volt, hogy mert trehányul
őrizted, megcsúsztatva egy zsvány?

UDVARNAGY: Mit faggatóztok? Éppen értetek
teszi a hős kockára életét.

2. KOFA: De hát miért kell tennie?

1. KOFA: Úgy kezdte, mint béke-király:
a háborúig hogy jutott?

3. jelenet

Előbbiek, Királyné

UDVARNAGY: A király kíván szólni. Csönd!

GERGŐ: Kíméletlen nyúztok. Hogy joggal-e,
azt el nem dönti semmi szócsata.
Mi marad hátra még? A viadal!
Én vállalom, s remélem is: vagyok
olyan erőben, hogy a bajt,
mely ráncdől, el tudom hárítani.

1. KOFA: A királyné!

KERESKEDŐ: Merő egy útipor.

2. KOFA: Messziről jött.

KERESKEDŐ: Ugyan mit hozhatott?

KIRÁLYNÉ: Bár, jó uram, halk hangod is
megállítja bennem a vért,
szívem most hangosan dobog.

GERGŐ: Más lettél. Mint szép idegen
jössz az ismeretlenből e
világba vissza, mely neked
az én időm előtt - megoldott

és tréfából még meg nem oldott
rejtvények birodalma volt.
S ezt majdnem szétromboltam én.

KIRÁLYNÉ: Szeretnék felkiáltani:
mi ketten majd rendet teszünk!

GERGŐ: De nem lehet, mert amíg én
a kakasszót átszuntam, egy
tolvaj elcsórta a szerencsénk.

KIRÁLYNÉ: Ajándékot hozok neked.

GERGŐ: Hallgass! Akármi volna is:
legszebb ajándékom te vagy.

UDVARNAGY: Felség, Bódog gróf és kísérete!

4. jelenet

Előbbiek, Apó, Donát, Egyed, Vince grófok, Generális, Káplár

KÖVET: Köszöntöm a felségesben az embert.
Valódi hős volt, s ugyanakkor
meghökkenően vak király.

GERGŐ: Az is vagyok még, s mindezekből
e harc után - bármint üt is ki -
a végén csak Gergő legyek.

APÓ: S biztos vagy benne, hogy elég lesz?

GERGŐ: Mit keres ön mellett Apó?

KÖVET: Elég szabad és büszke, hogy
a párbajsegédem legyen.

GERGŐ: Én annak nem fogadom el.

(Bódog gróf emberei a szabályok szerint összedugják fejüket.)

KÁPLÁR: S joggal!

KERESKEDŐ: Csínján a szót, vitéz!
Az öreg fundál valamit!

2. KOFA: Ismerjük vén habókosát.

1. KOFA: Eső után vesz fel köpenyt!

(Apó a középre lép.)

APÓ: Óvásod elvetjük, Király!
Nem szabhatsz feltételeket,
hiszen a kihívó te vagy,
nem pedig megfordítva -: mi.

(Gergő emberei a szabályok szerint összedugják fejüket.)

2. KOFA: Ez aztán...

1. KOFA: Sántít valami!

2. KATONA: Megszúrják jól - otromba trükk! - az első támadás előtt.

1. KOFA: És sikerül?

1. KATONA: Nem fog gyanút?

KIRÁLYNÉ *(Apóval megállapodva megsérti a szabályokat):*
Remélem, lévén férfiak, hamar megegyeztek. A legjobb lenne, ha kicserélnétek a segédeket. Az öregúr így pártatlan lehetne.

KÖVET *(Hasonló következtetésre jutva):*
Helyeslem a javaslatot!

GERGŐ: Megalkuvás, de érdekes!

APÓ: Lámcsak, van képességed a politikához! Mért csupán most? No jó! Ki lesz az új segéd?

GERGŐ: A Káplár.

APÓ: S nálad?

KÖVET: Aki lesz!

VINCE: Szükség törvényt bont -: én leszek.

APÓ: Fegyverválasztás!
(A Generális hozza a fegyvereket. Először Vince, majd Gergő választ.)
Álljatok föl!
Mielőtt vívni kezdetek, gondoljátok meg: mi a tét. A legnagyobbért küzdötök. S elsősorban magatokért. Aki most meghal, már soha nem kérheti: hogy élt tovább ország, ellenség és barát. De ti akartátok. No rajta!

(A felek szertartása. Aztán heves küzdelem kezdődik, Gergő hamarosan fölénybe kerül.)

1. KATONA: Ez aztán harc!

2. KOFA: Ki jajgatott valami csodabárd után?

GENERÁLIS: Az ifjú szív a csodabárd.
(Gergő első megingása.)

APÓ: Állj! El egymástól távolabb! Sebesülés?

KÁPLÁR: Nincs! Hála ég!

APÓ: S önnél?

VINCE: Még karcolásnyi sem!

APÓ: Indulhat az új támadás!
(*Vívnek. Gergő védtelenül hagyja magát. Második megingás.*)
Szét! Vissza a vonal mögé!

KERESKEDŐ: Nos, hősrünk itt aligha győz!

2. KOFA: Kivárom én. Lesz, ami lesz!

1. KATONA (*a Kereskedőhöz*):
Hová? Lezárva a piac!

APÓ (*a Káplárhoz*):
Hogy állunk?

KÁPLÁR: Csak-csak!

APÓ: És ti ott?

VINCE: Vívóm formája nagyszerű.

APÓ: Akkor folytassák is tovább!
(*Vívnek, Gergő tántorog, a tört kiütötték kezéből.*)

2. KOFA: Megölik!

1. KOFA: Csak tesz valamit!

KÁPLÁR (*főlemelt kézzel közéjük ugrik*):
Feladjuk! Túl erős a partner!

(*Szünet, majd Apó megfogja Bódog karját, és a küzdőtér közepére vezeti.*)

APÓ: A kihívott erőfölénybe
került a kihívó felett.
A párbajnak véget vetek.
A mógoké a győzelem.

VINCE: Éljen az új kettős király!

EGYED: Éljen Bódog herceg, vivát!

(*A mógok valóságos örömtáncot járnak, míg észre nem veszik, hogy az ünnepelt nem járja velük.*)

KÖVET: Boldog lennék, ha a párviadalban
kivívott győzelmemről lenne szó csak
De a kettős királyi címre én
nem vágyakoztam komolyan soha.
Ezért el is háritom tisztelettel.

EGYED: Más volt az egyezés, bocsáss meg!

VINCE: Győzelmi díjnak szántuk ezt a címet!

KÖVET: A párbajban győztem: kétségtelen.
De győztesen gázolhatnék-e ki
a komolyabb, és súlyosabb csatából?
Kettőnk közül vajon ki volt előbb
hajlandó életét kockára tenni,
azért a díjért, hogy a háború

ne düljön köztünk? - Hallgattok?... Igen!
Ti is tudjátok: egyetértetek.
Hát ünnepeljük az igazi győztest.

(Gergő úgy érzi, gúnyolódik vele, elhárítóan.)

GERGŐ: Szó-szós! Merő ármánykodás!
Jól ismerem hibáimat.

KIRÁLYNÉ: Eléd soroljuk majd, ne félj!
Ha nem ma -, másvalamikor.

APÓ: De most a béke fontosabb.
S ebben szerep jut néked is.

GERGŐ: Úristen, bölcsnek kell lennem megint?
Szégyenem vízözön se mossa le.
El kell tűnnöm, és nincs egyéb reményem,
mint az, hogy nem hagy cserben asszonyom.
Szükségem van rád, jöjj velem!

KIRÁLYNÉ: Ha valóban szükséged van, maradj.
s kezdj mindent előlről velünk!

KÖVET: Ezt kérik tőled a szomszédok is.
Bolondok voltunk, de most vége már.
S ez roppant biztató. Helyeslitek?

GERGŐ: Bőrömből kibújhatok-e?
Önámítás! Csak úgy vagyok
királynak jó, ahogy dorong
lábna. Értsétek végre meg!

(Elmegy. Meghökkenés.)

KIRÁLYNÉ *(könnyekben tör ki):*
S még azt reméltem, hogy megváltozik.

2. KOFA: Hát mire való a katonaság?
Hogy egy hős botlását szemlélje csak.
Lóduljatok, s hozzátok vissza őt!
Másként elveszük gyíklesőitek,
amúgy se használjátok túl sokat.

(A Katonák el.)

1. KOFA *(a Királynéhez):*
Nyugodjék meg! Rajtunk a sor.
Most végre minden rendbe jön.

GERGŐ *(visszahozták):*
Nem kell, nem kell a trónotok!
Vannak jobbak! Engedjete!
Már kezdetben terhemre volt
a hatalom! - Mi lenne később!?
S hogy mindent tisztán lássatok:
én inkább költői lélek vagyok.

(A Kofák botokkal fegyverkeznek föl.)

2. KOFA: Nem baj, kiverjük majd belőled.

1. KOFA: Míg elmélkedsz, rájössz a kormányzásra is.

GERGŐ *(mialatt a Kofák lazsnakolják):*
Mit tesztek? Jajaj!

2. KOFA: Meggyőzünk csupán!

1. KOFA: A griff-csatára még: „igen”-t feleltél.

2. KOFA: A kormányzásra már „nem”-et?

(Udvarnagy hirtelen magatartást változtat, elsőként gyalázni kezdi.)

KIÁLTOZÁS: Széltoló! Áruló! Zsivány!
Pazarló, Csélcsap! Senkifi!
Csábító! Várbemocskoló!

KIRÁLYNÉ *(élesen):*
Nyámnyila!

(Szünet.)

GERGŐ: Mit mondtál?

KIRÁLYNÉ: Igen!
Hogy nyámnyila vagy, kedvesem!

GERGŐ: Vond vissza!

KIRÁLYNÉ: Hogyha majd megcáfolod!

(Kergetik egymást.)

GERGŐ: S mikor, ha kérdeznem szabad?

KIRÁLYNÉ: Nyilván nem, amíg üldözöl.

(A Király megfogja a sikoltozót, és megcsókolja. Miközben mindenki áhítattal nézi őket, Apó megzavarja a szerelmeseket.)

APÓ: Varázslat s bátorság adott
hatalmat s hírt neked, Király.
A bátorságot - úgy igaz -
el nem vesztetted. Ám miért...?

KIRÁLYNÉ: Ne tégy föl most kérdéseket.
Én is hibás vagyok, hogy a
bárd ellenségünkhöz került.
De én ezt most jóvá teszem:
itt van, s vigyázz jobban reá!

GERGŐ: Kezedből kaptam egyszer én, Apó,
oda is adom vissza most.
Énnám nyilván jobban őrzöd.
Helyette kérem bölcsességedet,
hogy varázsbárdra többé ne szoruljunk.

(Megjelenik Öregkirály. Roppantul letört, a súlyos események sem érdeklik.)

ÖREGKIRÁLY: Korog a gyomrom! Csúf politika!
Kinek van egy falatnyi kenyere?

APÓ: Gergőnél nyilván kapható.
S reméljük, ő el is küld majd oda,
hová mindannyiunk szerint való vagy.

ÖREGKIRÁLY: Egy csöpp kenyérhéjat csak, vőmuram!

GERGŐ: Rémülten látom: a piac
szánalmasan fest. Megkapod,
ha rászolgálsz, a kenyered.

Vége

GERHART HAUPTMANN

A PATKÁNYOK

(Die Ratten)

Berlini tragikomédia

Dramatis Personae

HARRO HASSENREUTER, volt színigazgató

A FELESÉGE

WALBURGA, a lányok

SPITTA, tiszteletes

ERICH SPITTA, teológusjelölt, a fia

ALICE RÜTTERBUSCH, színésznő

NATHANAEL JETTEL, udvari színész

KÄFERSTEIN, Hassenreuter tanítványa

DR. KEGEL, Hassenreuter tanítványa

JOHN, kőművespallér

JOHNNÉ

BRUNO MECHELKE, az öccse

PAULINA PIPERKARCKA, szolgálólány

SIDONIA KNOBBE

ZELMA, a lánya

QUAQUARO, házmester

KIELBACKÉNÉ

SCHIERKE, rendőr

KÉT CSECSEMŐ

ELSŐ FELVONÁS

Egy hajdani berlini lovassági laktanya padlás-előtere. Ablaktalan szoba, egyetlen égő petróleumlámpa világítja meg; ez a mennyezet közepéről egy kerek asztal fölé lóg. A hátulsó falból egyenes folyosó mélyed be, a végén bejárati ajtóval. A vasveretes ajtón kezdetleges csengő, a belépni óhajtó kívülről egy drót segítségével ránthatja meg. Baloldalt ajtó nyílik egy oldal-szobába. Jobbra, a fal mellett lépcső vezet föl a padlásra.

Fent a padláson, továbbá a látható térben őrzi Harro Hassenreuter, volt színigazgató színházi kelléktárát.

A ritkás fényben az ember nem tudja, hogy egy ősi vár fegyverkamrájában, valami régiség-raktárban vagy pedig egy jelmezkölcsönzőnél van-e.

A folyosó mindkét oldalán polcokon pappenheimi vértések sisakjai és mellvértjei sorakoznak, ugyanígy az előtér jobb és bal fala mellett. A padláslépcső két páncélos között indul, felül a mennyezetet szokványos padlás-csapóajtó zárja le.

Balra elöl, a falnál írópult. Tinta, tollak, régi üzleti könyvek és egy irodai ülőalkalmatosság, a középső kerekasztal körül pedig magastámlájú székek sejtetik, hogy a szoba irodai célokra is szolgál. Az asztalon vizespalack poharakkal, az állópult felett néhány fénykép. A fényképek Hassenreuter igazgatót ábrázolják Karl Moor szerepében, továbbá egyéb más szerepben.

Egy pappenheimi vértés nyakában hatalmas babérkoszorú, szalaggal, a végén aranyos betűkkel ezek a szavak: „A mi lángeszű Hassenreuter igazgatóknak! A hálás Társulat”. Óriás vörös szalagok egész sora efféle fölírásokkal: „A zseniális Karl Moornak...”, „A hasonlíthatatlan, felejthetetlen Karl Moornak...” stb., stb. A szoba minden tenyérnyi helye ki van használva raktározásra. Amerre megy az ember, fogasokon német, spanyol és angol ruhadarabok különféle századokból. Aztán svéd lovaglósizmák, spanyol török és német pallosok.

A bal oldali ajtó felett felírás: „Könyvtár”.

Az egész helyiségben festői rendetlenség. Öreg salabakterek és fegyverek, kelyhek, serlegek stb.

Vasárnap, május vége.

Johnné, aki már közelebb van a negyvenhez és a szinte még gyermek cseléd lány, Piperkarcka ül a középső asztalnál. Johnné mélyen az asztal fölé hajol, s élénken beszél a lányhoz. Piperkarcka cselédies eleganciával öltözve, kabátkában, kalapban, esernyővel, kihúzott derékkal ül. Bájos, kerek pofikája kisírva. Alakján előrehaladott terhesség nyomai. Ernyője hegyével a padlóra rajzolgat.

JOHNNÉ Na persze! Természetes! Ahogy mondtam, Paulina!

PAULINA Hát igen. Akkor én megyek is a Schlachtensee vagy a Kalensee. Muszáj próbálni találkozni vele.

(Szároгатja könnyeit, s fel akar állni.)

JOHNNÉ *(megakadályozza, hogy a lány felálljon)* Paulina! Az Istenért, ne tegye! Ne tegye, a világ minden kincséért se! Botrány lesz, nagy költség, és semmi értelme. Elment a jó dolga, hogy azt a lókötőt továbbra is hajkurássza, méghozzá ilyen állapotban!?

PAULINA Akkor az én nagyságám máma hiába várja engem. Beleugrok a nagy Landwehr-csatornába, és kampec.

JOHNNÉ Paulina! Aztán minek? Ugyan minek, Paulinka? Figyeljen ide, az Istenre kérem, csak egyetlenegy... csak egyetlenegy picurka pillanatra hallgassa meg, hogy mit ajánlok én magának. Tudja, hiszen mondtam már az Alexander téren is, az óra alatt, amikor kijöttem a vásárcsarnokból, mert én rögtön láttam magán, és a szemébe is mondtam. Hogy mit? Hát nyíltan megkérdeztem: Úgy-e, kis disznó, az a hóhányó most semmiről sem akar tudni semmit? Sok mindenki, milliónyi lány jár így errefelé. És azért én azt mondtam... Emlékszel? Azt mondtam, hogy gyere, segíteni akarok rajtad!

PAULINA Otthon persze most nem mutogathatnám, hogy mennyire lettem más. Anyám rögtön kezdene ordítani. Apám verné a falba fejemet, és kergetne az utcára ki. Pénzem csak az a két arany, amit a kabátbélésbe én belevarrtam. Az a gyalázatos egyetlen márkát vagy pfenniget nekem nem adni.

JOHNNÉ Kisasszonykám, az én uram pallér. Csak egy kicsit figyeljen ide, kisasszony... Az Istenre kérem, figyeljen rám, mit akarok magának tanácsolni. Mind a kettőnkön segítenék vele. Magán is, rajtam is. De még Paulon is, a férjemen, mert ő halálosan szereti a gyerekeket, a mi egyetlen kis Adalbertkénk pedig torokgyíkban meghalt. A maga gyereke olyan jól érezné magát nálunk, mintha a saját gyerekünk lenne. Aztán maga megint mehetne fiút keresni, beállhatna szolgálni, meglátogathatná szüleit, a gyerekek csudajó dolga lenne, és a világon senkinek se kellene tudni róla.

PAULINA Még mit nem! Beleugrok a Landwehr-kanális. *(Föhláll.)* Írok egy papírt, a papírt benne hagyni a kabátban: „Átkozott gonosz, Paulinád a vízbe kergettél!” Aztán odaírok az egész nevét, hogy Alois Theophil Brunner hangszerkészítő. Majd meglátja, én nem bánom, hogyan élni bír lelkiismeretén gyilkossággal.

JOHNNÉ Várjon csak, kisasszony, előbb kinyitom!

(Johnné feláll, mintha Paulinát ki akarná kísérni. De mielőtt a két nő elérné a folyosót, a bal ajtón belép lassan, fűrészve Bruno Mechelke, és megáll. Inkább zömök, mint magas figura, rövid bikanyakkal, atléta-vállakkal. Alacsony, csapott a homloka, kefe haja van, kerek kis koponyája, brutális arca, bal orrcimpáján szakított, de már benőtt seb. A tizenkilenc év körüli fiatalember tartása hajlott. Nagy, otromba kézfejek lógnak izmos karjai végén. Szeme pupillái feketék, aprók és szúrósak. Egy egérfogóval babrál.)

BRUNO *(odafütytyent nővérenek, akár egy kutyának)*

JOHNNÉ Rögtön jövök, Bruno. Mit akarsz!

BRUNO *(mintha mélységesen elfoglalná az egérfogó)* Ugyebár az a dolgom, hogy egérfogókat állítsak föl itt?

JOHNNÉ Tettél már beléjük szalonnát? *(Paulinához)* Csak az öcsém. Ne ijedjen meg, kisasszony!

BRUNO *(mint előbb)* Láttam Vilmos császárt, Jette! Elkísértem a testőrséget.

JOHNNÉ *(Paulinához, akit Bruno megjelenése riadalommal töltött el)* Csak az öcsém, maradjon! *(Brunóhoz)* Kölyök, milyen vagy megint? Persze, hogy a kisasszony megijed tőled.

BRUNO *(mint előbb, anélkül, hogy fölnézne)* Huss, huss! Brum, brum! Hókuszpókusz! Itt egy valóságos kísértet!

JOHNNÉ Eredj a padlásra, és állítsd föl az egérfogókat.

BRUNO *(mint előbb. Lassan az asztalhoz lép.)* Parancs! Ettől az üzlettől megint nem leszek vastagabb. Ha gyufát árulnék, biztosan több lenne a lóvé.

PAULINA Isten vele, Johnné!

JOHNNÉ *(dühösen öccséhez)* Elmennél végre, és békében hagynál?!

BRUNO *(csöndesen)* Nyugi, nyugi, kotródok már!
(Engedelmesen visszahúzódik az oldalszobába, melynek ajtaját Johnné gyorsan becsukja.)

PAULINA Nem szeretnék vele Grünewaldban, Tiergartenben találkozni. Se nem éjszakán, se nem nappalon.

JOHNNÉ Isten legyen irgalmas annak, akire Brunót ráuszítom, és akibe ő belecsimpaszkodik.

PAULINA Agyó! Ez nekem nem tetszik, Ha akar megint velem beszélni, inkább egy padon Kreuzbergben a szökőkútnál, Johnné.

JOHNNÉ Paulina! Én Brunót is mindig nagy gonddal, törődéssel neveltem. A maga gyerekének hússzor jobb lesz itt. Majd akkor Paulina, ha világra jön, és magamhoz veszem a kicsit, Istenben boldogult szüleim emlékére - akiket minden halottak napján meglátogatok, mert elmegyek Rüdersdorfba, és gyertyát gyújtok sírjukon -, az ő emlékükre mondom, hogy a kicsi párának jobb lesz az élete, mint egy született hercegé vagy hercegkisasszonyé.

PAULINA Megyek utolsó pfennigért veszek vitriol, - lesz, ami lesz -, beleöntöm az asszony képibe, kivel most jár - lesz, ami lesz - meg őneki is beleöntöm... leég átkozott szép bőre az arcról... szakála is kaput lesz, szeme is, ha más nőszeméllyel megy. Lesz, ami lesz! Engem megcsalt, tett tönkre, elrabolta pénzem, meg a becsületem! Elcsábított, gonosz kutya, elhagyott, hazudott, becsapott, döntött nyomorba! Lesz, ami lesz! Vakuljon meg! Marja szét orrát! Egyáltalában ne maradjon a földnek színén.

JOHNNÉ Paulina kisasszony! Az üdvösségemre mondom, hogy attól a pillanattól kezdve, amikor a kicsi bogár világra jön, attól a pillanattól, úgy lesz, mintha - nem is tudom, hol - bársonyban és selyemben született volna. Csak bízson bennem, és mondjon igent! Mindent kifundáltam. Menni fog, Paulina, menni fog, menni fog, én mondom magának. És se egy orvos, se a rendőrség, de még a nagyságája se tud meg semmit. És akkor kap tőlem százhuszonhárom márkát, amit Hassenreuter igazgatótól a takarításért kaptam, és összespóroltam.

PAULINA Akkor inkább születéskor megfojtani! Nem eladom!

JOHNNÉ Ki beszél itt eladásról, Paulina?

PAULINA Mennyit én kiálltam múlt októbertől a mai napig. Vőlegény ellökött! Nagysága elkerget! Szállást felmondják. Mit tegyek, ha engem emberek annyira gyűlölnék, átkoznak és kilöknék.

JOHNNÉ Azt mondom én, ez csak azért van, mert a Gonosz még mindig erősebb, mint a mi Megváltó Krisztusunk.

(Bruno észrevétlenül, babrálgatva az egérfogókkal, mint az előbb, zajtalanul visszajött)

BRUNO *(sajátos hangon, élesen, de félszájjal megszólal)* A lámpát!

PAULINA Ez az ember engem megrémiszt! Hadd menjek!

JOHNNÉ *(hevesen Brunóra támad)* Eltakarodsz végre! Mars vissza oda, ahonnan jöttél! Mondtam, hogy majd hívlak.

BRUNO *(mint előbb)* Na, na Jette, én csak annyit rikkantottam, hogy „A lámpát!”

JOHNNÉ Meg vagy kergülve! Mit jelent az, hogy „A lámpát”?

BRUNO Hát... talán nem mozog a kilincs?

JOHNNÉ *(megijed, hallgatózik, visszatartja Paulinát, aki már elmenni készül)* Pszt, kisasszony! Álljon meg! Várjon egy pillanatig!

(Bruno tovább babrál az egérfogókkal. A két nő hallgatózik.)

JOHNNÉ *(halkan, aggódva Brunóhoz)* Nem hallok semmit.

BRUNO Te vén, kiaszott satrafa, alighanem jobb fülelőt kellene csináltatnod.

JOHNNÉ Most történne az egész fertály-évben először, hogy egy vasárnapi napon idejön az igazgató.

BRUNO Ha ez a színházi pasas betipeg, akkor nekem mindjárt adhatna is egy szerződést.

JOHNNÉ *(hevesen)* Ne jártasd a szád!

BRUNO *(vigyorogva Paulinára)* Higgye el, kisasszony, a Schumann-cirkuszban a bohóc szamarát háromszor körülhordoztam a porondon. Bizony, hogy megtettem. Most se purcannék ki tőle!

PAULINA *(mintha csak akkor venné észre a környezet fantasztikus furcsaságát, megriadva, erősen nyugtalanul)* Máriaszenthjózsef, hol vagyok én?

JOHNNÉ Ki lehet az?

BRUNO Nem az igazgató, Jette. Valami csaj lehet, elegáns topánkában.

JOHNNÉ Kisasszony, legyen olyan jó, menjen föl két percre a padlásra! Jön valaki, lehet, hogy csak egy érdeklődő.

(Növekvő szorongásában Paulina megteszi, amit Johnné kért. Fölmegy a lépcsőn a padlásra, melynek csapóajtaja nyitva áll. Johnné úgy helyezkedik el, hogy szükség esetén Paulinát a bejárati ajtó felől eltakarja. Johnné és Bruno kettesben marad.)

BRUNO Mit akarsz te evvel a szerencsétlen kedvesnővérrrel?

JOHNNÉ Semmi közöd hozzá, értsd meg!

- BRUNO Csak azért kérdem, mert olyan begyulladva dugdosod. Különben, nekem az egész nista.
- JOHNNÉ Hát akkor maradjon is mindig nista.
- BRUNO Hálám, öreglány, akkor én föl is szívódok.
- JOHNNÉ Tróger, nem tudod, hogy mivel tartozol nekem?
- BRUNO *(közömbösen)* Mit vagy oda? Ki bántott? Mit akarsz? Én most ellibegek az arámhoz. Kókadt vagyok. Az éjjel a Tiergartenben szumtam egy bokor alatt. S a szemem is kopog a flamótól. *(Kifordítja nadrágzsebeit.)* Mindezek folytán most keresnem kell egy kis rágnivalót.
- JOHNNÉ Itt maradsz, tapodtat se mész innen! Ha meg nem hallgatsz rám, akkor vinnyoghatsz miattam, mint egy kiskutya, soha nem kapsz tőlem egy árva fityinget se többet! Bruno, Bruno, rossz útra tévedtél!
- BRUNO Még mit nem! Ha már az egész világ tudja, hogy mitől döglik a légy, akkor pont én legyek vidéki. Miért ne menjek, amikor Huldánál arany életem van? *(Előhúz egy piszkos bukszát.)* Még egy koszos zálogcédula sincs ebben a vacakban. Ki vele, mit akarsz, ne próbálj ijegetni!
- JOHNNÉ Már hogy tőled mit akarok? Egyáltalán mi hasznom belőled? Csak arra vagy jó, hogy legyen egy lump naplopó, akin a te szerencsétlen nővérednek - mert hát nincs ki a négy kereke - a szíve megeshessen.
- BRUNO Hát az lehet, hogy néha nincs ki a négy kereked.
- JOHNNÉ Apánk sokszor mondta nekem, amikor már öt-hat éves korodban zsványkodtál, hogy nem sokra megyek veled az életben, hogy legjobb lesz, ha szélnek eresztelek. Meg az uram is, aki becsületes és rendes ember... Egy ilyen derék embernek még a szeme elé se szabad kerülnöd.
- BRUNO Jól van, Jette, ezt én mind tudom! De hát az nem olyan egyszerű, hogy csak úgy ripsz-ropsz! Mit akarsz? Tudom, hogy púppal jöttem a világra, még ha nem látszik is. És nem is fogóval húztak ki. Ez így van, és nekem ezzel a púppal együtt segíteni kell magamon. Na jó, mit akarsz? Mert, hogy nem a patkányok miatt van szükséged rám, az tuti. Nyilván evvel a szűzikevel akarsz valamit kibulizni.
- JOHNNÉ *(öklével fenyegetőzik Bruno orra alatt)* Ha egyetlen árva szót is elkottyantsz, már írhatod is a végrendeletedet. Nem sokáig élsz.
- BRUNO Na, na, idesüss, én már tűnök is. *(Fölmegy a lépcsőn.)* Hanem egyszerűen csak mirnix dirnix, benne ne legyek a szószban!

(Eltűnik a csapóajtón át. Johnné sietve eloltja a lámpát, és odatapogat a könyvtárajtó elé. Bemegy, de nem csukja be egészen maga mögött az ajtót.)

Egy rozsdás zárban megforduló kulcs zaja hallatszik. Könnyű lépések közelednek a folyosón. Átmenetileg bevág a berlini utcazaj s a gyerekzsivaj a ház folyosóiról. Az udvarról verklihang csapódik föl.

Riadt léptekkel megjelenik Walburga Hassenreuter. A lány még alig tizenhat éves, csinos, ártatlan teremtés. Kezében napernyő, rövid, világos nyári ruhácska van rajta.)

WALBURGA *(megtorpan, figyel, aztán ijedten mondja)* Papa! Van már valaki itt? Papa! Papa! *(Hosszasan, feszülten hallgatózik, majd így folytatja)* Petróleum-szag van! *(Gyufát talál, meggyújt egy szálat, a lámpabélhez akarja dugni, s közben megégeti ujjait a forró cylinder)* Au! A nem-jóját! Ki van itt! *(Fölkiált, és el akar futni)*

(Johnné újra megjelenik.)

JOHNNÉ Én vagyok, Walburga kisasszony, nem kell mindjárt lármát csapni! Legyen nyugodt! Csak én vagyok.

WALBURGA Úristen, pedig szörnyen megijedtem, Johnné.

JOHNNÉ Aztán minek, kisasszony? Mit keres itt máma, vasárnap?

WALBURGA *(kezét szívére szorítva)* Még mindig alig dobog a szívem.

JOHNNÉ Mi a baj, Walburga kisasszony? Kitől fél? Nyilván tudja apukájától, hogy én vasárnap is, hétköznap is itt teszek-veszek a ládák és szekrények között. Porolok, és molyt irtok. Ha három-négy hetenként szerencsésen végzek evvel a másfélezer-kétezer színházi kacattal, máris kezdhetem megint előlről.

WALBURGA Megijedtem, mert a lámpacylinder még egészen forró volt.

JOHNNÉ Hát persze, égett a lámpa, s alig fél perce oltottam el. *(Leveszi a cylindert.)* Engem nem éget meg! Vastag a bőröm. *(Meggyújtja a belet.)* Na, már világos is lett újra! Hát mi is a rémisztő? Én nem látok semmit.

WALBURGA Juj! Maga olyan, mint egy szellem, Johnné asszony.

JOHNNÉ Milyen vagyok én?

WALBURGA Amikor az ember a ragyogó napfényből bejön ide a sötétségbe... ezekbe a dohos kamrákba, olyan, mintha szellemek kerülgetnék.

JOHNNÉ Hát akkor maga, kicsi szellem, mondja meg, hogy ugyan mit keres itt? Egyedül van-e, vagy másodmagával? Talán majd a papa is jön maga után?

WALBURGA Nem! A papa fontos kihallgatásra Potsdamba ment.

JOHNNÉ És maga?

WALBURGA Én? Egyszerűen csak sétálni voltam.

JOHNNÉ Akkor igyekezzen gyorsan tovább sétálni innen! A papának ebbe a lomtárába nem süt be a pünkösdi nap.

WALBURGA Amilyen szürke maga, magának is inkább napra kellene mennie.

JOHNNÉ Én? A nap csak finom embereknek való. Az én tudóm adagja néhány font por és piszok naponta. Többre nincs is szükségem. Menjen gyermekem, dolgoznom kell! Én a molyirtó porából és a szemét bűzéből élek. *(Köhög.)*

WALBURGA *(szorongva)* A papának ne mondja meg, hogy itt voltam.

JOHNNÉ Csak nem ment el a jó dolgom!

WALBURGA *(könnyedséget színelve)* És ha Spitta úr érdeklődne utánam...

JOHNNÉ Kicsoda?

WALBURGA Az a fiatal úr, aki nálunk otthon magánórákat ad...

JOHNNÉ Akkor?

WALBURGA Legyen olyan jó, és mondja meg neki, hogy itt jártam, de mindjárt tovább is mentem.

JOHNNÉ Vagyis csak Spitta úrnak mondjam ezt, a papának ne?

WALBURGA *(rávágja)* Az Istenért, kedves Johnné, semmiképpen se!

JOHNNÉ Nocsak, nocsak! Jobb, ha vigyázol! Voltak már jó néhányan, akik olyanok voltak, mint te, arról a környékről is jöttek, aztán később a Dragonyos utcában, az árokparton végezték, vagy a Barnim utcában rács mögött.

WALBURGA Csak nem akarja azt mondani, Johnné, vagy nem gondolja, hogy kapcsolatomban Spitta úrral valami tilos vagy illetlen van?

JOHNNÉ *(roppant ijedelemmel)* Csitt! Valaki a zárba dugta a kulcsot.

WALBURGA Oltsuk el a lámpát!

JOHNNÉ *(gyorsan elfújja)*

WALBURGA A papa!

JOHNNÉ Kisasszony, gyorsan a padlásra!

(Eltűnnek a lépcső tetején a csapóajtón át, ezt utána bezárják. Két úr, Harro Hassenreuter igazgató és Nathanael Jettel udvari színész jelenik meg a folyosó bejárati ajtajában. Az igazgató közepes termetű, simára borotvált, ötven éves férfi. Nagyokat lép, s élénk temperamentumról árulkodik. Arcéle nemes, tekintete merész. Viselkedése hangos. Lénye merő egy tűz. Világos nyári felöltőt hord, cylinderkalapja hátra tolvá, egyébként frakkot és lakkcipőt visel. Könnyedén kinyílt felöltője érdemrendekkel fedett mellét mutatja. Jettel udvari színész ritka-könnyű nyári felöltője alatt fehér flanellöltöny. Bal kezében, elegáns botja mellett, szalmakalap, lábán sárga cipő. Nemrég borotválkozott, túl van az ötvenen.)

HASSENREUTER *(hangosan)* Johnné, Johnné asszony! Hát igen, kedves Jettel, ezek az én katakombáim. Sic transit gloria mundi! *(Így múlik el a világ dicsősége!)* Ide hoztam én össze mindent mutatis mutandis *(Másképp értve, amit másképp kell)*, ami színházi uralkodásomból megmaradt. Ócska salabaktereket, ócska rongyokat, ócska vicik-vackot! Johnné! Johnné! Itt volt, hiszen a lámpacylinder még forró. *(Gyufával meggyújtja a lámpát)* Fiat lux, pertat mundus! *(Legyen világosság, pusztuljon a világ.)* Így ni! Most világosságban láthatja az én moly-, patkány- és bolhaparadicsomomat.

JETTEL Tehát megkapta a lapomat, drága direktorom.

HASSENREUTER Johnné! Megnézem, nincs-e fönn a padláson. *(Szélsebesen fölfut a lépcsőn, és megrázza a csapóajtót.)* Be van zárva. A kulcsot az a konyhatündér persze megint a köténye korcán felejtette. *(Dühösen veri öklével a csapóajtót.)* Johnné, Johnné!

- JETTEL *(kissé türelmetlenül)* Direktorom, nem megy a dolog Johnné nélkül is?
- HASSENREUTER Mit? Azt hiszi talán, hogy azokat a nyavalyás rongyokat, amikre magának a vendégjátékához szüksége van, az én háromszáz ládából és szekrényemből Johnné nélkül, méghozza frakkban és az összes rendjelemmel mellemen, ahogyan a főhercegtől jövök, a saját kezemmel fogom előturkálni?
- JETTEL Bocsásson meg, nem rongyokban szoktam csinálni vendégjátékaimat.
- HASSENREUTER Ember, miattam játszhat akár alsónadrágban is! Engem az egy cseppet sem zavar! Csak azt ne felejtse el, hogy kivel áll szemben! Ezért aztán, ha Jettel udvari színművész - na, bumm! - kegyeskedik egyet füttyenteni, Harro Hassenreuter igazgató egyáltalában nem siet ugrani. Saprستي! *(A teringettét!)* Ha valamilyen komédiásnak egy ócska turbánra vagy két rozszant hajóscsizmára van szüksége, akkor egy családapa, egy pater familias áldozza fel egyetlen vasárnap délutánját, amit övéi között tölthetne? Talán vizslaként szaglásszam körül a padlás mind a négy zugát? Nem barátocskám! Ehhez keressen valaki mást!
- JETTEL *(nagyon nyugodtan)* Megmondaná nekem, direktorom, hogy az Isten szerelmére is, ki lépett a tyúkszemére?
- HASSENREUTER Fialat barátocskám, én alig egy órával ezelőtt még egy főherceg asztala alá nyújtottam a lábomat: post hoc, ergo propter hoc! *(Ez után, tehát ennek következtében.)* Aztán egyesegyedül a maga kedvéért belevágtam magam egy átkozott omnibuszba, és elkocsikáztam erre a ronda vidékre... Ha figyelmességemet nem tudja kellőképpen értékelni, akkor ajánlom magamat!
- JETTEL Négy órára hívott ide. Kerek egy órát várakoztatott ebben a szörnyű bérkaszárnnyában, kint, azon az elbűvölő folyosón, kölykök bandái között... Türelemmel vártam, s a legapróbb szemrehányást se tettem önnek! És most van hozzá képe, hogy engem valamiféle köpöcsészének nézzen...
- HASSENREUTER Fialat barátocskám!
- JETTEL Az ördögbe is, nem vagyok a maga fiatal barátocskája! Előbb lesz maga az én paprikajancsim, és hányja nekem hat garasért a cigánykerekét!
- (Dühösen fogja a kalapját, botját, és elmegy.)*
- HASSENREUTER *(meghökken, aztán hatalmas nevetésbe tör ki, és Jettel után kiált)* Ne tegye magát nevetségessé! S egyébként is nem vagyok én jelmezkölcsönző. *(A folyosóajtó becsapódásának a zaja hallatszik. Hassenreuter megnézi óráját.)* Emeletes barom! Megkerült birka! Hála Istennek, hogy elment ez az istenverte állat! *(Elteszi óráját, aztán megint előveszi, és hallgatózik. Közben nyugtalanul jár föl és alá, meg-megáll, belenéz cylinderébe, aminek a belsejében tükör van, és gondosan fésülködik. Odalép a középső kerekasztalhoz, s fölnyit néhány levelet a csomóból, ami ott halmozódik. Közben félhangosan dúdol.)*

Ó, Strassburg, ó Strassburg,
álomszép városom...

(Ismét órájára pillant. Feje fölött hirtelen megszólal a csengő.) Percre jókor! Milyen pontosak ezek a kis nőcskék, ha éppen arról van szó! *(Sietve kinyitja a folyosóajtót, valakit hangosan és vidáman üdvözöl. Hangjának mély trombitazengését nemsokára csengő női kacaj kíséri. Hamarosan megjelenik újra a direktor egy elegáns fiatal hölgy, Alice Rütterbusch társaságában.)* Alice! Alice! Gyere csak közelebb, kicsi Alice! Gyere a világosságba! Látni akarom, hogy még mindig ugyanaz a kicsi, búbajos, tűzrölpattant Alice vagy-e, birodalmi igazgatóságom korszakának legjobb napjaiból? Kicsi lány, hiszen én tanítóttalak járni! Én vigyáztam első lépéseidre - aztán meg a beszéded! Mindig *fének*-et mondtál *fönök* helyett! Hahaha! Remélem, ezt még nem felejtetted el.

ALICE Ugyan, direktor, csak nem hiszed, hogy hálátlan vagyok?

HASSENREUTER *(levet a lányról a fátylat)* Kislány! Te még fiatalabb lettél!

ALICE *(elpirulva, boldogan)* De az is nagyot hazudna, aki azt akarná állítani, hogy te meg a hátrányodra változtál. Tudod, ronda sötét van itt nálad. Egy kicsit kinyithatnád az ablakot! Nehéz a levegő.

HASSENREUTER Pillycock fent ült a Pillycock hegyen!
De egeret s patkányt s más állatot
evett Tom, amíg hét év elfutott.

De komolyan mondom, keserves napokat éltem át. Nyilván tudtál róla, kedves Alice, bár én inkább nem jelentkeztem, még levélben sem.

ALICE Hát nem volt éppen rendes és udvarias viselkedés részedről, hogy az én szép, hosszú leveleimre egyetlen szóval se válaszoltál.

HASSENREUTER Mire való, hahaha! egy kicsi lánynak válaszolni, ha az embernek elég dolga van saját magával is, és az a kislány úgyse tud neki segíteni? Szesza, Ex nihilo nihil fit. Aminek az az értelme: Semmiből nem lesz semmi. Moly és por! Por és moly! Hahaha! Ez minden, amit a nyugati határvidéken végzett kultúrmunkám gyümölcsözött.

ALICE Tehát a kelléktárat nem adtad át Kurz direktornak?

HASSENREUTER „Ó Strassburg, ó Strassburg, álomszép városom”. Nem, Kicsikém, a kelléktárat nem hagytam Strassburgban. Az a kiszolgált pincér, az a kocsmáros, az a rosszhírű tánclokálok bérlője, aki utódom lett, az az agyalágyult, az a bête imbécile nem akarta átvenni! Szesza, a kelléktárat nem hagytam ott: helyette negyvenezer márkát, jól megszolgált pénzt, színészkorom vendéglátékaiból! Hozzá még ötvenezret derék feleségem hozományából. Szesza! Különben szerencsém volt, hogy megtartottam a kellékeket. Itt vannak! Ha-ha-ha, ezek a fickók... *(Megérint néhány páncélosvitét.)* Ismered még őket?

ALICE Persze, hogy ismerem az én pappenheimi jóbarátaimat.

HASSENREUTER Na most, ezek a pappenheimi fickók itt és ami még körülöttünk van, tartották a felszínen az öreg Harro Eberhard Hassenreuter rongyszédőt és jelmezkölcsönzőt az ő hedzsrája (*Nagy futása*) után. De beszéljünk inkább derüesebb dolgokról: örömmel olvastam az újságban, hogy őexcellenciája téged Berlinbe szerződtet.

ALICE Nem ugrok az égig örömömben. Szívesebben játszanék nálad, s ígérd meg, hogyha újra igazgatóságot kapsz... úgy-e, megígéred, hogy abban a pillanatban szerződés-szegő lehetek! (*A direktor nagyot nevet.*) Három éven át eleget dühöngtem a ripacstársaságoknál. Berlin nem kedvemre való! És az udvari színház még ennél is kevésbé! Jesszusom, milyen emberek! Azok a komédiások! Tudod, hogy én ehhez a kelléktárhoz tartozom, és mindig is csak ide tartoztam.

(*Beáll a pappenheimiek közé.*)

HASSENREUTER Hahahaha! Hát akkor ide hozzám, te hűséges pappenheimi!

(*Szélesre tárja karjait, a lány közéjük repül, s hosszú, kitartó csókkal üdvözlök egymást.*)

ALICE Na és, Harro, hadd halljam, mit csinál a feleséged?

HASSENREUTER Teréza jól érzi magát, azonkívül, hogy minden gondja-baja ellenére napról napra vastagabb lesz. Te kislány, te kislány, milyen jó az illatod. (*Magához szorítja.*) Tudod, hogy pokolian veszedelmes vagy!

ALICE Azt gondolod, hogy nincs magamhoz való eszem? Persze, hogy veszedelmes vagyok!

HASSENREUTER A mindenségit!

ALICE Azt hiszed talán, hogy ezen a csodálatos vidéken, három emelet magasságban, egy bűdös háztető alatt találkáznék veled, ha nem tudnám, hogy ez mindkettőnk számára egyformán veszedelmes? Különbön, hála Isten, mert hát mindig is szerencsém van, amikor görbe utakon járok, a lépcsőn találkoztam Nathanael Jettellel. Az udvari színművész úrnak hajszal híján a karjaiba rohantam. Neki majd lesz rá gondja, hogy ne maradjon a mi kettőnk titka ez a találka.

HASSENREUTER Eltévesztettem a dátumot: az az ember azt állítja - ha-ha-ha! -, hogy határozottan ma délutánra hívtam ide.

ALICE De ne hidd ám, hogy ő volt az egyetlen csodabogár, akivel a hat lépcsőkanyarban összefutottam. És hogy mi mindent nem kiabáltak utánam azok a drága kölykök, akik a lépcsőkön hancúroznak! Nem éppen parlamentáris szövegeket! És ilyesmit ekkora taknyosoktól, akik alig bújtak még ki a tojásból, ilyen mérhetetlenül közönséges módon még sohase hallottam.

HASSENREUTER (*nevet, aztán elkomolyodik*) Igen. Látod, az ilyesmihez az ember hozzászokik. Ami mocskos alsószoknya itt ebben az ócska bérkaszárnnyában a lépcsőt kotorja, ami láb, kéz, száj itt csúszik-mászik, nyög, jajgat, ordít, átkozódik, gügyög, gyalul, kalapál, lopkod, föl a grádicsokon, le a grádicsokon, ami itt mindenféle sötét üzelmeket végez, ahogy itt ez az alvilági társaság meglepedett, citerázik, harmonikázik, ami szükség, nyomor, éhség itt bűzlik, és ami bűnbe itt botlik az ember, azt

semmiféle papír nem bírná el. És a te öreg direktorod, last not least, lótfut, nyög, jajgat, izzad, kiabál, átkozódik, hahaha..., ahogy a berliniek mondják, mindig, de mindig a dolgok sűrűjében. Hahaha, Kislány, bizony nagyon gyalázatosan folyt az életem!

ALICE

Különben tudod-e, hogy amikor az Állatkerti pályaudvarra mentem, kivel találkoztam? A jó, öreg herceggel, a helytartóval. És látod, amilyen arcátlan vagyok, kerek húsz percig mellette billegtem, és hosszú diskurzusba keveredtem vele. Becsületemre mondom, szóról-szóra így történt. Egy lovaglópályán aztán ellovagolt előttünk kíséretével a császár öfelsége. Azt hittem, menten elsüllyedek. S öfelsége szélesen mosolygott, és a herceget ujjával megfenyegette. Elképzelheted, mennyire örültem! De most jön a csattanó. Hegyezd a füled! Öméltósága váratlanul megkérdezte, hogy nem szeretnék-e megint Strassburgba menni, ha Hassenreuter direktor újra átvinné a színházat. Hát tudod, kis híja volt, hogy nem ugrottam a levegőbe.

HASSENREUTER

(ledobja felöltőjét, és ott áll, mellén a rendjelekkel) Akkor talán észrevetted azt is, hogy a kis öföméltósága egy jóízű reggeli utáni hangulatban volt. Szesza. Vele ettem. Egyszerű, de remek úri reggelit költöttünk el Ruprecht főhercegnél, kint Potsdamban. Nem hazudok, ha azt mondom, hogy a jelek szerint a te barátod keserves sorsában jó irányú változás készül.

ALICE

Drágám, olyan vagy, akár egy államférfi! Egy nagykövet!

HASSENREUTER

Ó, hát te nem ismered ezt a magas és még magasabb rendjelekkel borított keblet? Klára és Egmont! De most kortyolhatsz kedvedre! *(Ismét megöleli)* Carpe diem! Élvezd napjaidat! Pezsgő ugyan, kis butuskám, mostanában nincs a te öreg direktorod, felfedeződ és barátod műsorán. *(Kinyit egy ládát, elővesz egy üveg bort.)* De ez a papi bor, ez se löre! *(Kihúzza a dugót. Megmozdul az ajtócsengő.)* Hát ez mi? Pszt! Ó! Ki olyan arcátlan pimasz, hogy vasárnap délután ide becsönget? *(Erősebben csengetnek.)* Kicsim, húzódjál csak be a könyvtárba! *(Alice besiet a könyvtárszobába. Újra csöngetnek.)* Mennydörgős mennykő! Ez a fickó nyilván megbolondult. *(Az ajtóhoz siet.)* Legyen türelemmel, vagy szíveskedjék odébállni! *(Ajtonyitást hallani.)* Ki? Hogyan? Úgy szólít engem, hogy „Walburga kisasszony”. Én aztán nem vagyok Walburga kisasszony. Nem a lány vagyok, hanem az apja! Á, maga az, Spitta úr!? Szolgálatára! Én vagyok, mondom, az apa! Ugyan mit akar? *(A bejárati folyosóban ismét megjelenik az igazgató, utána Erich Spitta, egy huszonegy éves fiatalember, cvikkerrel, egyébként éles és nem jelentéktelen arcvonásokkal. Spitta teológusjelölt, és ennek megfelelő az öltözéke. Kicsit hajlott, kondícióján látni a sok tanulás és a szűkös táplálkozás nyomait.)* Walburga lányomnak netán itt, ebben a raktárban akar magánórát adni?

SPITTA

Éppen erre mentem a lóvasúton, s valóban azt hittem, hogy Walburga kisasszonyt látom bejönni a kapun.

- HASSENREUTER Merő képtelenség, kedves Spittám. Az én Walburga lányom pillanatnyilag, úgy hiszem, anyjával együtt az angol templomban van istentiszteleten.
- SPITTA Akkor nagyon kérem, hogy bocsásson meg, ha zavartam. Azért bátorkodtam feljönni, mert az jutott eszembe, hogy a kíséret ezen a környéken, visszafelé a nyugati negyedbe Walburga kisasszonynak talán mégse lenne kellemetlen.
- HASSENREUTER Jó, jó, de hát, ha nincs itt, drága Spittám! Mérheterlenül fájjalom. Én is csak véletlenül jöttem ide, a postáért! És, sajnos, akad más sürgős dolgom is. Kíván még valamit, kedves Spittám?
- (Spitta csiptetőjét törölgeti, és zavartnak látszik.)*
- SPITTA Az ember nem egykönnyen szokik hozzá a sötétséghez.
- HASSENREUTER Esetleg a tiszteletdíjára volna szüksége? Megvan az a rossz szokásom, hogy csak néhány pfenniggel a mellényzsebemben megyek az utcára. Ezt is, tudja, csak a kutyák miatt. Legyen türelemmel, kérem, majd otthon rendezzük.
- SPITTA Egyáltalában nem sürgős, direktor uram.
- HASSENREUTER Igen, így beszél maga, de én olyan vagyok, mint egy meghajszolt vad, drága Spittám...
- SPITTA Én mégis szeretném, ha ezt a találkozást magasabb hatalom rendelkezésére vennék, és értékes idejéből kérhetnék egy rövidke percet. Megengedne nekem egyetlen kérdést?
- HASSENREUTER *(szemét az órára szegzi, amit újra előhúzott)* Pontosan egyetlen percet! Itt az óra a kezemben, drága Spittám.
- SPITTA Azt hiszem, hogy a kérdés és a felelet együtt sem tart tovább.
- HASSENREUTER Nos, rajta!
- SPITTA Van-e bennem színészi tehetség?
- HASSENREUTER Az Isten szerelmére, ember, megörült maga? Engedelmet kérem, kedves kandidátus uram, ha ilyen esetben elvesztem a fejem, egészen az udvariatlanságig. Bár azt mondják: *natura non facit saltus (A természetben nincsenek ugrások)*, de ön ezúttal természetellenesen nagyot ugrott. Először lélegzethez kell jutnom. És most fejezzük is be! Higgye el nekem, ha mi ketten most elkezdünk erről a kérdéstről disputálni, még három vagy négy hét, esetleg ugyanannyi év múlva se jutunk a végére. Ön, kedvesem, teológus, és lelkész-családból származik. Hogyan jut egyáltalán ilyen az eszébe? Hiszen jó kapcsolatai vannak, és sima az út az ön számára valamilyen kényelmes egzisztenciáig.
- SPITTA Igen, hát ez hosszú belső történet, kínos lelki harcok bonyodalmas története, direktor uram. Mindezideig csak én tudtam róla, mélységes titokként őriztem. Aztán jószerecsém az ön házába vezetett, és én attól a pillanattól kezdve éreztem, hogy hogyan jutok egyre közelebb életem igazi céljához.

- HASSENREUTER *(kínos türelmetlenséggel)* Megtisztel vele minket, engem és a családomat. *(Két kezét Spitta vállára teszi.)* Ennek ellenére elő kell terjesztenem azt a végtelenül alázatos kérésemet, hogy tekintsen el ebben a pillanatban attól, hogy nyilatkozzam. Egyéb halaszthatatlan dolgaim sürgetnek.
- SPITTA Akkor még csak annyit fűzök hozzá, hogy semmi kétsége ne legyen: elhatározásom rendíthetetlen.
- HASSENREUTER De kedves jelölt uram, ugyan ki ültette ezt a bogarat a fülébe? Én örültem magának. Lélekben szinte már irigyeltem is a békességes paplakért. Irodalmi ambícióinak, amik az embert itt a nagyvárosban általában elfogják, nem tulajdonítottam jelentőséget. Ez csak afféle mellékes dolog, és bizonyára elmúlik majd, gondoltam magamban. Ember! És most komédiás akar lenni? Köszönje meg az Istennek, hogy nem én vagyok az apja. Mert akkor bezárnám, kenyérre és vízre fognám, és addig nem ereszteném ki, ameddig ennek az örültségnek a legapróbb nyomát is fölfedezném magában. Dixi. *(Megmondtam.)* És most ég önnel, kedves Spittám!
- SPITTA Bezárás vagy valami más erőszak - attól félek - semmit se hatna rám.
- HASSENREUTER De ember, maga akar színész lenni!? Görbe testtartásával, szemüvegével és mindenekelőtt rekedt, bántó hangjával? Ez aztán nem megy!
- SPITTA Hát hogyha az életben vannak afféle félresikerült alakok, mint én, akkor miért ne lehetnének a színpadon is? És az a véleményem, hogy egy szépen csengő orgánum összekapcsolva a természetellenesség schilleri-goethei-weimari iskolájával, inkább kártékony, mint kívánatos. Csak az a kérdés, hogy így, amilyen vagyok, hajlandó-e tanítványául fogadni?
- HASSENREUTER *(magára rántja felöltőjét)* Nem! Mert először is az én iskolám csak egyike a természetellenesség schilleri-goethei-weimari iskolájának; másodszor meg nem tudnám vállalni a felelősséget érte a maga apjaura előtt! Harmadszor pedig: épp eleget civakodunk mi már eddig is minden magánóra után nálunk a vacsoránál. A vége még verekedés lenne. És most, kegyes engedelmével, Spitta, mennem kell a lóvasútra.
- SPITTA Apámat már tájékoztattam. Egy tizenkét oldalas, hosszú levélben pontról-pontra fölfedtem előtte belső változásom történetét...
- HASSENREUTER Az öregúr minden bizonnyal úgy érezte, hogy hájjal kenegetik! És most, ember, jöjjön velem, mert a végén egészen megőrjít.
- (Az igazgató Spittát erőszakkal magával húzza, és kimennek. Hallani, amint az ajtó becsukódik. Csönd lesz, csak Berlin szakadatlan zúgása erősödik fel. Kinyílik a csapóajtó, s Walburga zavart sietséggel lejön a lépcsőn Johnné kíséretében.)*
- JOHNNÉ *(suttogva, indulatosan)* Mi az? Hiszen nem történt semmi!
- WALBURGA Johnné, én sikítok egyet! Úgy érzem, hogy mindjárt sikítanom kell. Az Isten szerelmére, nem tudom tartani magam, Johnné.
- JOHNNÉ Zsebkendőt a szádba, te lány! Nem történt semmi! Mi van veled?

WALBURGA *(miközben fogai vacognak, nyögését elnyomja)* Halálosan... igen, halálosan megrémültem, Johnné!

JOHNNÉ Csak azt tudnám, hogy mitől?

WALBURGA Nem látta azt a szörnyű embert?

JOHNNÉ Mi az, hogy szörnyű? Végül is az öcsém, aki néha segít a maga apja holmijait kiporolni.

WALBURGA És az a lány, aki a kéménynek dönti a hátát és nyögdecse!

JOHNNÉ Anyád is így csinálta, mielőtt te a világra jöttél.

WALBURGA Oda vagyok. Meghalok, ha a papa visszajön.

JOHNNÉ Hát akkor igyekezz, hogy eltűnj, ne habozz sokáig! *(Johnné elkíséri a megrémült Walburgát az ajtóig, és kiereszti. Aztán visszajön.)* Ez a lány, hál' Istennek, semmiről sem tud semmit.

(Elkapja a nyitott borosflaskót, megtölt egy nagy poharat, és magával viszi a padlásra, ahol eltűnik. Alig lesz a szoba üres, ismét megjelenik az igazgató.)

HASSENREUTER *(még az ajtónál énekel)* „Jöjj hát le, ó, Teréza, jöjj, madonnám!” *(kiáltva)* Alice! *(még mindig az ajtónál)* Gyere már! Segíts a vasrudat az ajtóra tenni! Alice! *(Előre jön.)* Aki vasárnapi nyugal munkát még egyszer meg merészeli zavarni, azon anathema sit! Hej, te, Kobold! Hol bujkálsz, Alice? *(Észreveszi a borosüveget, és fölemeli.)* Mi az? Félig üres? Te betyár! *(Bájós női énekszó hallatszik a könyvtárajtó mögül, koloratúr hangnemben.)* Hahaha... Egek! Úgy látszik, hogy már szopikált egy keveset!

MÁSODIK FELVONÁS

Johnné lakása ugyanannak a háznak a második emeletén, melynek padlásterében Hassenreuter igazgató színházi kelléktára van. Elnyúló, meglehetősen magas, szürkére festett szoba, ami elárulja, hogy régebben kaszárnyai helyiség volt. A hátsó falon kétszárnyú ajtó a folyosóra. Fölötte csengő, mely kívülről dróttal rángatható. Jobbra az ajtótól valamivel embermagasságnál följebb érő tapétafal, mely egyenes vonalban előre húzódik, itt elfordul jobbra, s ugyancsak nyílegyenesen a jobb oldali falhoz kapcsolódik. Ilyenformán egy fülkeszerű rész alakult ki, fölötte néhány szekrény pereme nyúlik előre, ez a fülke a család hálószobája.

Ha az ember a folyosóajtón belép, balkéz felől egy szófát talál viaszosvászonnal bevonva, hátsó támlája a tapétafalhoz dől. A divány fölött a falon apró családi képek díszlenek. John pallér katonaként, John és felesége, mint vőlegény és menyasszony stb. A divány előtt ovális asztal, kifakult pamutterítővel. Az ajtóból az asztal és a divány mellett el kell menni, hogy ugyanezen az oldalon a hálókamrába bejuthassunk. A nyílást tarka kartonfüggöny zárja. A fülke jobbra húzódó keskeny fala mellett csinosan berendezett konyhaszekrény. Jobbra tőle a valódi fal mellett a tűzhely. Az itt kialakult kicsi hely szolgál konyhaként és egyéb háztartási célokra.

Hogyha valaki a díványra ül, s előrenéz, pontosan a bal szobafalra és a két ablakra tekint. Az első ablaknál egy tisztára gyalult tábla, egyfajta munkaasztalként. Itt különféle összecsavart kartonok (építési tervek), másolópapírok, mérőlécek, körző, szögmérő stb. hevernek. A hátsó ablak előtt dobogó, rajta egy szék meg egy asztal poharakkal. Az ablakokon nincs függöny, de néhány lábnyi magasságban tarka kartonokat feszítettek rájuk.

Az egész helyiség egyébként, melynek szegényes berendezését egy öreg nádkarosszék és néhány faszék egészíti ki, tisztának, és gondozottnak látszik, mint ez többnyire gyermektelen házaspároknál tapasztalható. Öt óra táján vagyunk, délután, május végén. A nap melegen besüt az ablakon, John pallér, egy negyven év körüli szakállas, derűsnek látszó férfi, kényelmesen áll az első ablaknál elhelyezett asztal mellett, s jegyzet az építési tervekből. Johnné valami kézimunkával a másik ablaknál, a dobogón ül. Igen sápadt, valami gyötrődő és lágy, egyúttal mégis mélységes meglepedés nyomai az arcán, amit csak időnként zavar meg egy-egy nyugtalan, szorongóan fürkésző pillantás. Mellette gyerekkocsi - tiszta, új és csinos -, benne egy csecsemő.

JOHN *(szerényen)* Anyus, mi lenne, ha csak egyujjnyira kinyitnám az ablakot, és egy csöppet pipára gyújtanék.

JOHNNÉ Okvetlenül muszáj dohányoznod? Inkább ne csináld!

JOHN Nem muszáj éppen, anyus, csak hát szívesen tenném! De jó lesz egy pofa bagó is, végeredményben ugyanaz. *(Kényelmes körülményességgel bagót készít.)*

JOHNNÉ *(rövid hallgatás után)* Micsoda? Még egyszer el kell menned az anyakönyvi hivatalba?

JOHN Azt mondták, hogy menjek be még egyszer, és mondjam be egészen pontosan... hogy egészen pontosan mondjam be a helyet és az órát, amikor a kicsi megszületett.

JOHNNÉ *(túvel a szájában)* Ugyan miért nem mondtad be?

JOHN Hát tudom én azt? Fogalmam sincs róla.

JOHNNÉ Nincs foglalmad?

JOHN Jelen voltam talán?

JOHNNÉ Persze, ha engem itt felejtisz ebben a berlini lakásban, és az egész évben Altonában vagy, legföljebb havonként egyszer jössz látogatóba, akkor mit is tudhatsz arról, hogy mi történik nálad otthon.

JOHN Miért ne mennék oda, ahol a legtöbb a munka? Persze, hogy oda megyek, ahol lehet keresni!

JOHNNÉ Megírtam már levélben is, hogy a mi csöppségünk itt a lakásban született.

JOHN Azt tudom. Meg is mondtam. Azt mondtam, hogy egészen természetes, hogy a lakásomban született. Erre azt mondta az a pasas, hogy nem is egészen természetes. Én meg erre: hogy hát miattam született a padláson is a patkányok és az egerek közt. Fölment bennem a pumpa, mert még azt is hozzátettem, az is lehetséges, hogy egyáltalában nem az én lakásomban született. Erre rámkiáltott, hogy milyen beszéd ez. Micsoda, mondtam én, én értek a munkához, a kenyérkeresethez, de a szép beszédhez nem. És hát hogyan mondtam volna be a napot és az órát?...

JOHNNÉ Paul, hiszen pontosan fölírtam neked egy cetlire.

JOHN Ha az embert kihozzák a sodrából, akkor mindent elfelejt. Úgy emlékszem, hogy amikor azt kérdezte: Maga Paul John, a pallér, akkor mintha azt feleltem volna: Mit tudom én! Hát igaz, egy kicsit rózsás volt a kedvem, mert fölhajtottam egyet Fritzzel: aztán jött Schubert, meg Schindler. Azt mondogatták, hogy fizessek egy rundót, mert hogy apa lettem! Na! A fiúk aztán nem is engedtek el, és megvártak a kapunál, amikor az anyakönyvvezetőtől eljöttem. Én meg csak arra gondoltam, hogy lent várnak rám. Aztán, amikor azt kérdezték tőlem, hogy melyik napon szült a feleségem, én semmit se tudtam, és kipukkant belőlem a röhögés.

JOHNNÉ Halasztottad volna az ivást későbbre, Paul, s előbb intézted volna el a dolgot.

JOHN Ezt mondd te! De ha öreg napjaidra ilyen tréfát üztél velem, te anyus, hát akkor, érthető, ha én is örültem, hogyha nekem is jó volt a kedvem.

JOHNNÉ Akkor iparkodj, s mondd meg az anyakönyvvezetőnek, hogy a te csöppséged május 25-én, feleségedtől, a lakásodban született.

JOHN Hát nem 26-án? Én ugyanis egyből május 26-át mondtam. Akkor aztán észrevette, hogy nem is olyan nagyon vagyok biztos benne, és megjegyezte, ha stimmel, akkor rendben van. Ha meg nem, akkor menjek vissza.

JOHNNÉ Jó, jó, hát most már maradjon úgy, ahogy van. *(Az ajtó kinyílik, s Zelma Knobbe betol egy nyomorúságos gyerekkocsit, keserves ellentétét annak, ami Johnné mellett áll. A betolt kocsi között ugyancsak egy csecsemő fekszik.)* Ne, ne Zelma! Ezzel a beteg gyerekekkel ne gyere ide a szobánkba, régebben megtehetted, most már nem lehet.

ZELMA Olyan csúnyán köhög. Nálunk rengeteget dohányoznak John néni.

JOHNNÉ Megmondtam neked, Zelma, hogy kenyérért és tejért akármikor jöhetsz, de hogy itt az én Adalbertkém is esetleg megkapja a sorvadást vagy valami ilyesmit, - inkább maradjon a szegény kis féreg odahaza, annál a finom mamájánál!

ZELMA *(elpityeredve)* Anya se tegnap, se máma nem jött haza. Én nem tudok éjjel aludni a kicsikével. Helfgottocska egész éjszaka nyöszörög, én meg aludni szeretnék. Egyszer kiugrok az ablakon, vagy otthagynom Helfgottocskát az utca közepén, s úgy elpucolok, hogy még a rendőrök se találják meg többet.

JOHN *(nézi az idegen csecsemőt)* Rossz bőrben van szegény! Anyus, foglalkozzál egy csöppet evvel a kis nyomorulttal!

JOHNNÉ *(határozott mozdulattal kitolja Zelmát a gyerekkocsival együtt)* Kifelé, gyerünk ki a szobából! Ez így nem megy, Paul. Akinek saját gyereke van, nem törődhet a máséval. Knobbéné dolga, hogy mit tud csinálni. Zelma, az egészen más. Te, Zelma, mindig átjöhetsz. Sőt, akármikor le is heveredhetsz nálunk egy-egy kis időre.

(Zelma a gyerekkocsival elmegy. Johnné becsukja utána az ajtót.)

JOHN Régebben törödtél Knobbéék porontyaival!

JOHNNÉ Ehhez te nem értsz! Még csak az kellene, hogy Adalbertkét valamilyen szembajjal vagy görcsökkel megfertőzze.

JOHN Igazad lehet. Csak ne nevezd Adalbertkének, anyus! Nem jó, hogy egy gyereknek ugyanazt a nevet adjuk, ami egy másiké volt, aki egyhetes korában keresztelés nélkül itthagyt minket. Ne csináld ezt! Futkos tőle a hideg a hátamon. *(Kopognak az ajtón, John ki akarja nyitni.)*

JOHNNÉ Mi az?

JOHN Nyilván valaki be akar jönni.

JOHNNÉ *(gyorsan ráfordítja a kulcsot)* Hogy képzelik, hogy akárki csak úgy egyszerűen rám törjön, amikor én még gyöngélkedem. *(Hallgatózik, aztán hangosan.)* Nem tudom kinyitni! Mit akarnak?

NŐI HANG *(de meglehetősen mély és férfias)* Én vagyok, Hassenreuter direktor felesége.

JOHNNÉ *(meglepődve)* Ó, Jézus nevére! *(Kinyitja az ajtót.)* Ne haragudjék, igazgatóné asszony! Nem tudtam, ki az.

(Hassenreuter direktor felesége Walburga kíséretében belép. Hatalmas, asztmatikus hölgy, túl az ötvenen. Walburga kicsit kevésbé mutatósan öltözve, mint az első felvonásban. Kezében meglehetősen terjedelmes csomag.)

HASSENREUTERNÉ Üdvözlöm, Johnné. Látni akartam - bár nekem a lépcsőjárás nehezemre esik -, látni akartam egyszer, hogyan... igen, hogyan érzi magát az örvendetes... az örvendetes esemény után.

JOHNNÉ Most már, hála az Égnek, megint vagyok valahogyan, nagyságos asszony.

HASSENREUTERNÉ Ó, ez itt nyilván a férje, Johnné. Meg kell mondani... meg kell mondani magának, hogy kedves felesége a hosszú terhesség alatt sohase panaszkodott, és mindig... igen..., mindig vidáman és jókedvűen végezte munkáját fönt a férjemenél, a színházi raktárban.

JOHN Bizony, így van! Iszonyúan örült, direktorné kérem.

HASSENREUTERNÉ Ezután, most már majd... a feleségének meglesz az öröme, hogy maga gyakrabban... gyakrabban, mint eddig... idehaza lesz.

JOHNNÉ Nekem nagyon jó uram van, direktorné asszony, törődik velem és szolid is. És ha Paulnak el kellett is menni dolgozni, nem hagyott ám sokáig árván. De hát egy embernek, akinek az unokaöccse, vagyis testvérének a tizenkét éves fia az altiszti iskolában van... egy ilyen embernek nem élet az élet gyerek nélkül. Mindenféle eszébe jut. Mert hát Hamburgban szépen keres, és naponta alkalma van, hogy esetleg kivándoroljon Amerikába.

JOHN Á, Jette. Az csak éppen úgy átfutott az agyamon.

JOHNNÉ Látja, így van ez velünk, kisemberekkel... Tiszta vergődés a mi életünk, mindegyikünké, azért mégis... *(kezével gyorsan végigsimítja John karját)* Ha mi eggyel megszorodunk is, ha a gondunk több is - nézze csak, már ki is verte a verejték! - akkor is örülünk.

JOHN Úgy van! Három éve már volt egy kicsink, de az egy hét alatt elment.

HASSENREUTERNÉ A férjem... a férjem, igen... a férjem elmondta már nekem, hogy mennyire bánkódott a kisfiú miatt. Tudja, hiszen tudja, hogy az én derék férjem törődik mindennel... törődik mindennel. És ha még hozzá éppen... éppen olyan emberekről van szó, akik körülötte élnek, és az ő szolgálatában állnak, akkor minden jó... és rossz... minden jó és rossz, ami velük történik... történik, olyan mintha övele magával történne.

JOHNNÉ *(férje hátára ütöget)* Még mindig a szemem előtt van, ahogy azzal a kis gyerekkoporsóval a térdén a gyászokcsiban ült. A sírásónak hozzáérni sem engedett.

JOHN *(könnyet töröl a szeméből)* Pontosan így volt. Bizony nem engedtem.

HASSENREUTERNÉ Gondolja csak... gondolja csak, ma délben az asztalnál hirtelen... hirtelen bort kellett innunk. Bort, mondom! Pedig az elmúlt években kútvíz... kancsóban kútvíz volt a mi egyetlen... egyetlen italunk. Drága gyermekeim, így szólt a férjem - ahogy tudják, tíz vagy tizenkét napig Elzászban járt... hát most én iszom, mondta a férjem, az én derék, jó Johnémra, mert - aztán hirtelen fölkiáltott szép hangján -, mert ő látható bizonyíték arra, hogy a mi Úristenünknek... Úristenünknek egy anyaszív jajongása nem közömbös. És akkor mi magára koccintottunk. Hát így volt! És most itt hozok... itt hozok magának egy egészen különleges... egy úgynevezett Soxhlet gyermekej-forralót, a férjem egészen különleges... egészen különleges megbízásából. Walburga, pakold ki az edényt!

(Hassenreuter minden formáság nélkül belép az éppen csak behajtott ajtón. Cylinder, nyári felöltő van rajta, kesztyű a kezén, s ezüstfogantyús nádpálca a kezében, némileg kopott, hétköznapi viseletben. Hevesen és szinte megszakítás nélkül beszél.)

HASSENREUTER *(homlokát törölgetve)* Mekkora forróság! Az egész Berlin egyetlen óriás katlan! Hölgyeim és uraim! Péterváron jelenleg kolera pusztít. Ön viszont, Johnné, panaszkodott az én két tanítványomnak, Spittának és Käfersteinnak, hogy kicsinye nem hízik. Tulajdonképpen beteges kortünet, hogy a legtöbb anya nem képes, vagy nem akarja többé saját maga táplálni gyermekét. Maga már, Johnné, egy apróságot hányásos hasmenés következtében elvesztett. Nincs rá garancia, meg kell mondanunk nyíltan, hogy ezúttal nem jár megint rosszul, és nem kerül bele mindenféle vén banya hálójába, akiknek a jótanácsai a csecsemő számára többnyire halálosak... Ezért hozta magának feleségem az én megbízásomból ezt a tejforralót. Én az én egész kis népemet, Walburgát is, ezzel neveltem föl... Saprísti! Hát csakhogy újra itt látni John urat is. Bravó! A császárnak katonák kellene, magának pedig trónörökös kellett, John uram. Teljes szívemből gratulálok!

(Erélyesen megrázza John kezét.)

HASSENREUTERNÉ *(A gyerekkocsinál)* Mennyi... mennyi is volt a súlya születésekor?

JOHNNÉ Pontosan négy kiló és tíz gramm.

HASSENREUTER *(kedélyesen, hangosan és lármásan)* Hahaha, pompás teljesítmény! Négy kiló és egy deka friss, német-nemzeti emberhús.

HASSENREUTERNÉ Szeme, orrocskája egészen az apjáé... A kis fickó valóban... valóban, mintha magáról lenne mintázva.

HASSENREUTER A kis betyárt, remélem, fölvetetik a keresztyén egyház közösségébe.

JOHNNÉ *(boldogan és jelentőséggel)* Szabályszerűen a parókia templomában, szabályszerűen a keresztelőmedencében és szabályszerűen a lelkész fogja megkeresztelni.

HASSENREUTER Szesza. És milyen nevet kap a keresztségben?

JOHNNÉ Erről természetesen - mert hát ilyenek a férfiak - sokat disputáltunk. Én Brunóra gondoltam. De hát az uram nem akarja.

HASSENREUTER Bruno? Egyáltalán nem hangzik rosszul.

JOHN Az lehet, hogy a Bruno nem hangzik rosszul, de én erről többet hallani sem akarok.

JOHNNÉ Minek nem mondd meg nyíltan, hogy nekem van egy Bruno nevű öcsém, aki nálam tizenkét évvel fiatalabb, és aki hébe-hóba egy kicsit megbotlik. De csak a rossz társaság teszi! A kölyök tulajdonképpen becsületos. Te persze nem hiszed!

JOHN *(elvörösödik)* Jette, te meg pontosan tudod, hogy milyen kereszt volt a vállunkon Bruno. Mit akarsz? Ilyen patrónusa legyen a mi csöppségünknek? Ez aztán patrónus lenne! Méghozzá olyan - én erről nem tehetek -, olyan patrónus, aki rendőri felügyelet alatt áll.

HASSENREUTER *(elneveti magát)* Az ég szerelmére! Hát akkor keressenek neki másik patrónust!

JOHN Értsenek meg, én Brunót magamhoz vettem, beszerveztem egy géplakatosi állásba, de csak bosszúsággal és szégyennel hálálta meg! Isten óvjon attól, hogy bármikor is idejőjjön, és az én csöppségemhez nyúljon. *(Ökölbe szorítja kezét.)* Mert akkor, Jette, akkor én nem tudom, hogy mit csinállok.

JOHNNÉ Már megint kezdted!! Bruno nem jön ide. De annyit azért megjegyzek, hogy az én öcsém nehéz óráimban becsületosan mellettem állt.

JOHN Miért nem hívtál akkor engem, Jette?

JOHNNÉ Olyan emberre, aki ilyenkor megijed, nem volt szükségem.

HASSENREUTER Maga nem tisztelője Bismarcknak, John úr?

JOHN *(kapargatja a füle tövét)* Hát ezt nem tudnám pontosan megmondani, de azok az én pajtásaim a kőműveseknél, azok bizony, nem éppen.

HASSENREUTER Akkor maguknak nem is dobog német szív a keblükben! Én az én legidősebb fiamat, aki a császári tengerészetnél szolgál, Ottónak neveztem el! És higgye el nekem *(rámutat a csecsemőre)*, ez az új,

jövendő nemzedék tudni fogja, mivel tartozik a német egység kovácsának, a dicsőséges hősnek. *(A tejforraló készülék pléh edényét - Walburga közben a csomagot kibontotta - kezébe veszi, és magasra emeli)* Úgy van! Ezzel a készülékkel az egész mismásolás gyerekjáték. A tartót az összes üveggel együtt, mikor már minden üvegbe egyharmadnyi tejet és kétharmadnyi vizet öntöttünk, beleállítjuk egy forró vízzel telt edénybe. Ha aztán az edény vizét ilyenformán másfél órán át forrásban tartjuk, az üvegek tartalmát teljesen csírátlantjuk: ezt hívják a kémikusok sterilizálásnak.

JOHN Jette, a kőművesmester felesége az ő tejét, amivel az ikreit eteti, szintén sterilizálja!

(Hassenreuter két tanítványa, Käferstein és dr. Kegel, húsz-huszonöt év körüli fiatal emberek, miután kopogtattak az ajtón, benyitnak.)

HASSENREUTER *(észrevéve tanítványait)* Türelem, uraim, tüstént megyek. Pillanatnyilag még a csecsemőtáplálás és a gyerekgondozás szakmájában tevékenykedem.

KÄFERSTEIN *(markáns fej, nagy orr, sápadt, komoly arc, szakáll nélkül, állandó kópés vonás a szája körül. Síri hangon, de lágyan, tartózkodóan)* Mi vagyunk ugyanis a napkeleti háromkirályok.

HASSENREUTER *(még mindig magasra tartva a tejeskészüléket)* Mik maguk?

KÄFERSTEIN *(mint előbb)* Hódoló tiszteletünket kívánjuk tenni a kisdednek.

HASSENREUTER Hahahaha... Ha már önök, uraim, a napkeleti királyok, akkor, ahogy én látom, hiányzik önök közül a harmadik.

KÄFERSTEIN A harmadik a mi új tanulóársunk a dramaturgiai tevékenység mezején, mégpedig Erich Spitta teológusjelölt, aki egy társadalompszichológiai közjáték folytán egyidőre még a Virág- és a Wallner-színház utca sarkán ragadt.

DR. KEGEL Mi viszont sietve kivágtuk magunkat.

HASSENREUTER Látja, Johnné csillag állt meg a maga háza fölött! De mondják csak, a mi derék búbajosunk, Spitta, nem ártotta bele magát esetleg újra nyilvánosan valamiféle szociális baj orvoslásába? Hahahaha? Semper idem! *(Mindig ugyanaz!)* Nem vitás, hogy nehéz kereszt a vállunkon.

KÄFERSTEIN Óriási csődület volt, és ő, úgy látszik, a tömegben észrevette egyik barátnőjét.

HASSENREUTER Az én egyáltalában nem mértékadó véleményem szerint az ifjabb Spitta sokkal jobb lenne szanitécnek vagy esetleg tisztnek az üdvhadseregben. De hát ilyen az élet! Pont színész akar lenni.

HASSENREUTERNÉ Spitta úr? A gyerekek házitanítója? Színész lesz?

HASSENREUTER Ha megengeded, mama, nekem így nyilatkozott. Most pedig, kedves Käferstein, ha tömjént és mirhát hoztak, csomagolják ki! Láthatja, hogy a maga direktora milyen sokoldalú ember. Hol tanítványait istápolja, hogy szellemi táplálékhoz, azaz nutrimentum spiritushoz jussanak, mivelhogy a múzsák keblének nedűjére szomjúhozhatnak, hol meg...

KÄFERSTEIN *(egy perselyt ráz)* Nos, én pedig leteszem ide ezt a csekélységet, ami nem más, mint egy afféle tűzbiztos takarékpersely, leteszem az ifjú pallér úr hintaja mellé azzal a hő kívánsággal, hogy vigye föl az Isten a dolgát, legalább az állami főépítési rangig.

JOHN *(snapszos kupicákat állít az asztalra, aztán elővesz egy bontatlan likőrös üveget, és kihúzza belőle a dugót)* Nos hát, most felbontom ezt a danzigi aranyvizet.

HASSENREUTER Akinek van, Johnné asszony, látja, annak adatik.

JOHN *(miközben önt a kupicába)* Arról szó sem lehet, uraim, hogy John pallér gyerekéről ne történne gondoskodás. De én azért uraim, mégse felejtsem ezt el. *(Hassenreuterné és Walburga kivételével valamennyien felemelik a kupicákat.)* Egészségünkre! Anyus, gyere, koccintsunk mi is!

(Megtörténik, isznak.)

HASSENREUTER *(szemrehányóan)* Mama, természetesen neked is velünk kell innod!

JOHN *(miután ivott, felszabadultan)* Én most már nem megyek vissza többé Hamburgba! Küldjön a mester helyettem másvalakit! Három napja emiatt veszködünk egymással. Nemsokára megint szedelőzködnöm kell; hatra berendelt az irodába. Ha nem akarja, hát akkor ne akarja: de hát az mégse megy, hogy egy családapa mindig távol legyen az övéitől. Vannak nekem kollegáim... Egyetlen szavamba kerül csak, és fölvesznek az új Reichstag épületéhez, aminek most rakják le a fundamentumát. Tizenkét éve vagyok a mostani mesteremnél. Lehetek máshol is.

HASSENREUTER *(vállon veregeti Johnt)* Szesza, kedves uram, pontosan ez az én véleményem is. A családi élet pénzért és szép szavakért nem bocsátható áruba.

(Erich Spitta belép, kalapja piszkos, ruháján szennyfoltok, nyakkendője hiányzik, sápadt és felindult, zsebkendőjével törölgeti kezét.)

SPITTA Bocsánat, Johnné kérem, egy kicsit megtisztálkodhatnék maguknál?

HASSENREUTER Hahaha! Az ég szerelmére! Mi lötte magát, jó Spittám?

SPITTA Csupán annyi, hogy egy hölgyet hazakísértem, direktor uram.

HASSENREUTER *(aki a többiekkel együtt nevetésbe tör ki)* Nocsak! És még hozzá is teszi, hogy „csupán annyi”. És ezt a nyilvánosság előtt közli?

SPITTA *(meglepődve)* Ugyan miért ne? Egy jólöltözött hölgyről van szó, akit itt a házban, a lépcsőn már többször láttam, és akit, sajnos, az utcán baleset ért.

HASSENREUTER Mit mond? Beszéljen már, kedves Spittám! A jelek szerint tehát az a hölgy rakta a maga ruhájára a foltokat és kezére a karmolásokat.

SPITTA Na nem! Legföljebb az az utcai csürhe. A hölgy rosszul lett, elkapta egy rendőr, de olyan szerencsétlenül, hogy a hölgy az úttestre zuhant, s pontosan egy omnibusz lovai elé. Hát ezt már sehogy se tudtam nézni, noha jól tudom, hogy a samaritánus tevékenység, méghozzá az utcán, általában nem illik a jólöltözött emberek rangjához.

- JOHNNÉ *(A gyermekkocsit a függöny mögé tolja, aztán visszajön egy vízzel telt mosdótállal, s ezt egy székre teszi.)*
- HASSENREUTER S vajon az a hölgy nem tartozott netán ahhoz a nemzetközi jó társasághoz, melyet olykor-olykor megrendszabályoznak, sőt négy fal közé is dugnak?
- SPITTA Ez a dolog számomra abban a helyzetben, igazgató uram, épp annyira közömbös volt, mint mondjuk az omnibusz lovának, amelyik a bal első patáját öt vagy hat vagy talán nyolc percig is a levegőben tartotta, hogy a nőre rá ne taposson. *(Spitta szavait nevetőkórus fogadja.)* Önök nevetnek. Az én számomra annak a lónak a magatartása egyáltalában nem nevetséges... Pontosan meg tudom érteni, hogy amikor az emberek ezt látták, néhányan bravót kiáltottak, tapsoltak, mások berohantak egy pékségbe, zsemléket hoztak, és etették a derék állatot.
- JOHNNÉ *(megszállottan)* Én bizony keményen rátapostam volna. *(Johnné megjegyzése ismét általános nevetést robbant ki.)* És egyáltalában, ki az a Knobbéné? Nyilvánosan oda kellene hurcolni a Zsandár térre, deresre húzni, és szíjjal jól megcsapkodni. Vagy úgy megvesszőzni, hogy a vére is kiserkenjen!
- SPITTA Soha nem képzeltem, hogy az úgynevezett középkoron túl vagyunk már. Persze, hiszen nem is olyan régen volt. Egy Mayerné nevű özvegyet például 1837-ben itt Berlinben, a Helytartóság terén kerékbe törték. *(Előveszi törött szemüvegének darabjait.)* Különbösen sürgősen az optikushoz kell mennem.
- JOHN *(Spittához)* Bocsásson meg, azt a finom hölgyet ide szembe, a folyosóra hozta be? Na igen! A mama mindjárt kitalálta, hogy csak Knobbénéről lehet szó, aki arról híres, hogy tizenkét éves lányokat az utcára kerget, meg hogy ő maga is ki-kimarad, felönt a garatra, s mindenféle kuncsaftja van, de a gyerekeivel semmit se törődik, és amikor kótyagosan fölbred, akkor ököllel meg esernyővel hupálja őket.
- HASSENREUTER *(összeszedi magát, megfontoltan)* Allons, uraim, vár a tanulás! Csak negyedóránk van addig. Az időm kiméricskélve. Ma, sajna, egészen pontosan be kell fejeznünk az órát. Gyere, mama! Viszontlátásra, hölgyeim és uraim!
- (Az igazgató karját nyújtva feleségének elmegy, Käferstein és dr. Kegel vele együtt. John is fogja kalámbriai kalapját.)*
- JOHN *(feleségéhez)* Ágyó, asszony, el kell mennem a mesterhez!
- (Távozik.)*
- SPITTA Kölcsön tudnának adni nekem egy nyakkendőt?
- JOHNNÉ Megnézem, mit találok Paul fiókjában. *(Kihúzza az asztalfiókot, és elsápad.)* Jézusom! *(Kivesz egy színes szalaggal átkötözött gyermekhajfűrtöt.)* Lám, egy hajfűrtöt találtam, amit az én drágaságomról, a kicsi Adalbertkéről vágtam le, amikor már a koporsóban volt, a papája ollójával. *(Szomorúság fut át hirtelen az arcán, mely aztán éppen olyan gyorsan ismét földerül.)* És íme, most újra itt van a gyerek-

kocsiban! *(Sajátos boldogsággal, kezében a hajfürtöt a fiataloknak megmutatva a fülke ajtajához megy, ahol a gyerekkocsi kétharmadnyira látható. Ott megáll, s a tincset a csecsemő fejéhez illeszti.)* Na, jöjjenek csak ide! *(Furcsa bizalmassággal odabólint Walburgának és Spittának, akik szintén a gyerekkocsihoz lépnek.)* Nézzék csak ezt a hajacskát! Hát nem ugyanaz?... Nem tökéletesen ugyanaz?

- SPITTA Igen! A legfinomabb árnyalatig, Johnné!
- JOHNNÉ Helyes, helyes! Csak ezt akartam! *(Eltűnik a gyermekkel együtt a fülkében.)*
- WALBURGA Mondd, Erich, nem találsz egy kicsit furcsának Johnné viselkedését?
- SPITTA *(megfogja Walburga kezét, és félénken, de bensőségesen megcsókolja a lányt.)* Nem tudom, nem tudom! De hát én ma nem számítok, mert reggeltől fogva mindent sötétebbnek látok. Megkaptad a levelem?
- WALBURGA Igen. De nem tudtam elképzelni, mi az oka, hogy már olyan régen nem voltál nálunk.
- SPITTA Bocsáss meg, Walburga, nem mehettem.
- WALBURGA Miért nem?
- SPITTA Össze vagyok zavarodva.
- WALBURGA Színész akarsz lenni? Igaz ez? Át akarsz nyergelni?
- SPITTA Hogy végül is mi lesz belőlem, azt csak az Isten tudja. De lelkipásztor, vidéki tiszteletes, az soha, de soha!
- WALBURGA Te, Erich, mit szólna hozzá: kártyát vetttem magamnak!
- SPITTA Ostobaság, Walburga. Mire volt az jó?
- WALBURGA Esküszöm neked, Erich, hogy nem ostobaság! Megmondta a kártya, hogy van egy titkos vőlegényem, és hogy az színész. Persze én ki-nevettem, de utána mindjárt mondta a mama, hogy színész leszel.
- SPITTA Igazán?
- WALBURGA Igazán! Aztán még azt is hozzátette a kártyavető, hogy egy látogató sok bajt okoz nekünk.
- SPITTA Az apám jön Berlinbe, Walburga, és mindenesetre annyi biztos, hogy az öregúr valamire készül. Apám még nem tudja, de én lelkemben már régen ellentétbe kerültem vele, még ezek nélkül a levelek nélkül is, melyek itt a zsebemben parázslanak, és amelyekben gyónásomra válaszolt.
- WALBURGA A mi szerencsétlen találkozásunk fölött valami gonosz, irigy, dühös csillag lebegett. Mennyire csodáltam az apámat! De azóta a vasárnap óta pillanatonként elpirulok előtte, és bármennyire igyekszem, képtelen vagyok nyíltan és egyenesen a szemébe nézni.
- SPITTA Neked is voltak összeütközéseid az apáddal?

WALBURGA Ha csak azok lettek volna! Én büszke voltam az apámra! És most remegnem kell arra a gondolatra, hogy ha te tudnád, ami történt nálunk, képes lennél-e még egyáltalában tisztelni minket.

SPITTA Én? Képes lennék-e? Fogalmam sincs, drága kicsim, hogy mire lennék inkább képes. Figyelj ide! Elöl akarok járni az őszinteségben. Egy nővérem, hat évvel idősebb nálam, nevelőnő volt egy nemesi házban. Egyszer aztán történt valami... és amikor nálunk otthon menedéket kerestem, az én jó keresztyén apám kitette a szűrét. Nyilván arra gondolt, hogy Jézus se cselekedne másként! Aztán ez az én nővérem lassacskán elzúllott s - majd egyszer menjünk ki abba a Schilthorn melletti, úgynevezett öngyilkosok temetőjébe, ahol végül is nyugalmat talált.

WALBURGA *(megöleli Spittát)* Szegény Erich, erről sohasem beszéltél.

SPITTA De most már másként van. Most beszélek róla. És az apámmal is beszélek róla, még ha emiatt törésre kerül is a dolog közöttünk. Te mindig csodálkozol, ha felindult vagyok, és ha néha nem tudom türtőztetni magam, amikor azt látom, hogy valamilyen szerencsétlen fickót meg-rugdognak, vagy amikor a csöcselék egy nyomorult utcalányt bántalmaz. Ilyenkor én néha hallucinálok, fényes nappal kísérteteket látok. Igen, mintha édes nénémet látnám újra.

(Paulina éppúgy öltözve, mint az előbb, belép az ajtón. Arcocskája sápadtabb és csinosabb lett.)

PAULINA Jó reggelt!

JOHNNÉ *(a fülkéből)* Ki az?

PAULINA Én vagyok, Paulina, Johnné asszony.

JOHNNÉ Paulina? Semmiféle Paulinát nem ismerek.

PAULINA Hát, Paulina Piperkarcka, hallja-e?

JOHNNÉ Kicsoda? Akkor várjon csak egy percet, Paulina!

WALBURGA Isten vele, Johnné!

JOHNNÉ *(megjelenik a fülke előtt, a függönyt gondosan behúzza maga mögött)* Hát igen! Némi beszédem van a kisasszonnyal. Iparkodjanak csak kifelé az utcára! *(Spitta és Walburga gyorsan elmegy. Johnné bezárja mögöttük az ajtót.)* Maga az, Paulina? Mit óhajt?

PAULINA Hogy én mit? Valami engem kergetett ide. Nem tudom tovább várni. Meg kell látni, hogy van.

JOHNNÉ Miről van szó? Ki hogy van, Paulina?

PAULINA *(némileg rossz lelkiismerettel)* Hát hogy egészséges-e, hogy jól van-e?

JOHNNÉ Ki egészséges-e, ki van-e jól?

PAULINA Azt csak magának tudni kell egyedül.

JOHNNÉ Mit kell nekem egyedül tudni?

PAULINA Hogy a kicsinek nincs-e baja.

JOHNNÉ Milyen kicsinek és milyen baja? Beszéljen világosabban! Egyetlen értelmes szó nem jön ki a pampuláján.

PAULINA Én csak mondom az igazat, Johnné.

JOHNNÉ Mit mond?

PAULINA Az én kicsim...

JOHNNÉ *(nagy erővel arculvágja)* Ha még egyszer kiereszted ezt a szót a szádon, addig verem a cipőmmel a képedet, ameddig azt nem hiszed, hogy hármaskreket szültél. És most ki innen! És meg ne lássalak többet!

PAULINA *(El akar szaladni. Megrántja az ajtót, de az be van zárva.)* Megvert! Segítség! Segítség! Énnekem ezt nem kell túrni! *(Sírva.)* Nyisson ki! Ütött engem! Maga, Johnné!

JOHNNÉ *(Tökéletesen megváltozik, átöleli Paulinát, így tartván vissza a lányt.)* Paulina, az Istenért, Paulina! Sejtelmem sincs, hogy mi történt! Legyen olyan jó, bocsásson meg! Hát mit tegyek? Paulina, talán essek térdre, Paulina, Paulina! Úgy kérjek bocsánatot?...

PAULINA Minek ütött nekem az arcomba? Megyek az őrszobára megmutatni, hogy az arcomat ütötte. Megmutatom, megyek az őrszobára!

JOHNNÉ *(odatartja neki az arcát)* Itt van! Vágj ököllel te is az arcomba! Az jó lesz, akkor nem tartozunk egymásnak.

PAULINA Megyek az őrszobára...

JOHNNÉ Akkor nem tartozunk egymásnak. Én azt mondom neked, te lány, azt mondom, te lány, hogy akkor teljesen kvittek leszünk. Mit akarsz? Ki vele!

PAULINA Mit ér az nekem, hiszen megdagadt az arcom.

JOHNNÉ *(arcul üti saját magát)* Na, itt van, az én arcom is megdagadt! Üss csak ide, te lány, ne félj semmit! Aztán rajta, ki vele, mi nyomja a szívedet?! Én meg közben... én meg közben, főzök kettőnknek, Paulina kisasszony, egy jó erős kávé, méghozzá Istenemre, nem ócska cikóriából.

PAULINA *(engedékenyebben)* Minek egyszerre olyan durva és gonosz volt énhozzám, szegény lányhoz, Johnné?

JOHNNÉ Hát igen! Én magam se tudom. Jöjjön, Paulina, üljön le! Így! Csak szépen, mondom, üljön le! Igazán kedves, hogy meglátogatott. Mennyiszer elpáholt már ilyen miatt az anyám is - Brückenbergen születtem - mert néha annyira hóbortos voltam. Hányszor mondta nekem: te lány, figyelj ide, meglátod, hogy egyszer még szerencsétlenné teszed magad! Bizony, meglehet, hogy igaza volt. Hogy érzi magát, Paulina? Mit csinál általában?

PAULINA *(Papírpénzeket és maréknyi ezüstpénzt dob az asztalra számolatlanul.)* Itt a maga pénze. Nekem nem kell.

JOHNNÉ Nem tudok én semmiféle pénzről, Paulina!

PAULINA Ó, tud maga egészen jól róla! Égetett engem. Olyan volt, mint kígyó a vánkosom alatt...

JOHNNÉ Hogyhogy?

PAULINA Előmászott, amikor aludtam fáradva. Kínzott. Tekeredett rám, fojtogatott, hangosan kiabáltam, és háziasszonyom ott talált, a padlón feküdtem, majdnem meghalva.

JOHNNÉ Hagyja már ezt, Paulina! Igyon egy kis snapszot! *(Konyakot tölt neki.)* Aztán egyen is néhány falatot: az uramnak születésnapja volt tegnapi. *(Süteményt hoz, leszel belőle néhány darabot.)*

PAULINA Nem, nem, nem kívánok, Johnné!

JOHNNÉ Ez tápláló, ez jót tesz! Kell, hogy egyen! Annak viszont örülök Paulina, hogy erős természete szépen helyrehozta.

PAULINA Na de most már hadd látom, Johnné!

JOHNNÉ Ugyan mit, Paulina? Mit akar látni?

PAULINA Ha én bírtam volna futni, előbb jöttem volna. Azt látni akarom, amiért jöttem.

(Johnné, akinek mézes-mázás kedveskedései szorongástól remegő ajkáról jönnek, riasztó módon elsápad, és hallgat. A konyhaszekrényhez megy, előrántja a kávédarálót, és hevesen belerázza a kávé. Leül, energikusan két térde közé szorítja a darálót, megragadja a fogantyúját, és kimondhatatlan gyűlölettel mered a lányra.)

JOHNNÉ Úgy? Igen? Mit akarsz te lány? Mit akarsz te most egyszerre látni? Azt, akit a két keziddel akartál megfojtani?

PAULINA Én?

JOHNNÉ Még hazudnál is? Be fogom neked bizonyítani.

PAULINA De most már engem kínzott eleget, gyötört a véremig, Johnné. A nyakamra jött, egyetlen pillanatra nem hagyott békén, ameddig ott főtt a padláson ócska rongyok tetején nem hoztam gyermeket a világra. Engem biztatott, ronda suhancsal engem ijesztett. Nekem vetett kártyát a vőlegényemről, és tovább piszkált, ameddig lettem, mint az esztvesztett.

JOHNNÉ Az vagy te még most is! Úgy ám, tökéletesen elvesztetted az eszed. Micsoda? Hogy én kínoztalak? Mit csináltam én? Én szedtelek föl az utcáról. Én vittelek el, még hozzá hóviharban, az utcai óra alól, ahol - jaj milyen állapotban voltál, rémisztő szemekkel meredtél a lámpagyújtogatóra. Úgy ám: mentem utánad, hogy a rendőr, a zöld kocsi, hogy az ördög el ne vihessen! Nem hagytalak békén, gyötörtelek, hogy gyerekeddel a szíved alatt ne vesd magad a vízbe. *(Utánozza.)* „Neki-megyek a Landwehr-kanálisnak, John mama! Megfojtom a kölyköt! A saját kalaptümmel szúrom át a férget. Odamegyek, odaszaladok, ahol az a lump apja henyel és citerázik. Oda a lokálba, és a lábához vágom a halott kölyket!” Ezt mondtad, ilyesmiket zagyváltál össze, és ez egyfolytában így ment egész álló napon, néha még fél éjszakán át is, ameddig ide nem hoztalak, ágyba nem fektettelek, és addig nem

dédelgettelek, míg végre el nem aludtál, és csak másnap délben, amikor a templomok harangjai szóltak, akkor ébredtél föl újra. Bizony ám, így ijegettelek én! Meg így biztattalak, így nem hagytalak soha békén. Ezt mind elfelejtetted? Mondd!

PAULINA De hát mégiscsak az enyém a gyerek, John mama!

JOHNNÉ *(felkiált)* Hát akkor húzd ki a Landwehr-csatornából!

(Fölugrik, körberohangál, hol ezt, hol azt kapja föl, s dobja is le mindjárt.)

PAULINA Nem szabad nekem gyerekeket látni?

JOHNNÉ Ugorj a vízbe, és keresd meg! Akkor láthatod! Most pedig, ne haragudj, nem tartóztatlak tovább.

PAULINA Helyes. Verhet, ha akar. Lehet engem megklopfolni, fejbe vághat vizes korsóval, de ameddig én nem tudom, hol az a gyerek, addig engem innen senki, de senki nem tudja elvinni.

JOHNNÉ *(beadva a derekát)* Paulina, kiadtam a gyereket gondozásra.

PAULINA Hazugság! Hallom, ahogy szopja a cumit. Itt van mindjárt a függöny mögött. *(A gyermek a fölkében sírni kezd. Paulina a függönyhöz siet, közben kissé patetikusan, nem minden színészkedés nélkül, pityeregve kiáltja)* Ne sírj! Szegényke, szegényke csöppség, jön már jó anyuka! *(Johnné szinte esztét veszve a bejárathoz ugrik, s elállja Paulina útját. Paulina ájultan nyöszörögve, öbölbeszorított kézzel.)* Eresszen engem be gyermekemhez!

JOHNNÉ *(félelmetesen megváltozva)* Idefigyelj, te lány! Nézz csak rám jobban! Azt gondolod, hogy egy olyasvalakivel, mint most én..., hogy velem tréfálhatsz? *(Paulina nyöszörögve leül.)* Tedd le a hátulsód, sivalkodj, nyöszörögj! Ahogyan akarod... Jajgass, ameddig be nem dagad a szád! De hogyha ide be próbálsz lépni, akkor egyikünk tüstént meghal. És akkor ez a csöppség se marad életben.

PAULINA *(határozott mozdulattal feláll.)* Hát akkor figyeljen ide, John néni, hogy mi lesz most.

JOHNNÉ *(ismét engedékenyebben)* Paulina, az a dolog köztünk rendben van, és be van fejezve. Mit akar maga evvel a kis kölyökkel vesződni, amikor már az én gyermekem lett, és a legjobb kezekbe került. Mondja, mit akar vele? Menjen csak a vőlegényéhez! Talál ott jobb szórakozást, mint a gyereksírás, a gyerekápolás és a sok gond a gyerekekkel.

PAULINA Most igazán! Most tényleg! Most engem el kell venni. Mindenki mondta... Kielbackéné is, amikor kellett magam hagyni kezelni, ne engedjek, el kell engem venni. Még az anyakönyvvezetőné is tanácsolta nekem. Azt mondta, nagyon mérgesen, amikor elmeséltem, hova én föl-másztam, és padláson hoztam világra a gyereket... egészen mérgesen mondta, ne engedjek! Azt mondta nekem: „Te szegény, megkínzott teremtés!” Aztán táskáját fogta, egy tallér két garast adott. Rendben van, nem civakodni én tovább, Johnné. Isten vele! Úgyis csak jöttem azért, hogy megmondjam, legyen délután holnap öt órákor itthon!

Minek? Mert holnap jön a gondozó a várostól ide. Én nem akarok itt tovább magamat mérgecsíteni.

JOHNNÉ *(megmeredve, szinte lelkét veszve)* Hogyan? Te bejelentetted az anyakönyvi hivatalnak?

PAULINA Minek nem? Börtönbe jussak?

JOHNNÉ Mit jelentettél be?

PAULINA Mást semmit, csak hogy fiút én szültem. Szégyelltem magam, jaj Istenem, mindig lettem pirosabb, pirosabb. Azt hittem, mindjárt elsüllyedek.

JOHNNÉ Igen? Hát, ha ennyire szégyellted magad, te lány, akkor minek jelentetted be?

PAULINA Mert háziasszonyom és Kielbackéné, aki odavezetett engem, csöppet se hagyott békén.

JOHNNÉ Hát így állunk! Akkor ezt tudják az anyakönyvnel is?

PAULINA Hát persze, kell nekik tudni, Johnné.

JOHNNÉ De hát nem rágtam a szádba?...

PAULINA Be kell az ilyent jelenteni. Vagy kapjanak el, aztán legyen a vizsgálat és lökjenek be Plötzensee?

JOHNNÉ Világosan megmondtam, hogy én megyek bejelenteni.

PAULINA Megkérdeztem a kisasszonyt. Senki se jött, senki se jelentett be.

JOHNNÉ Hát akkor te mit mondtál ott?

PAULINA Azt, hogy Alois Theophil lesz a neve, és hogy van kint gondozásra Johnnénál.

JOHNNÉ És holnap jön valaki ellenőrizni?

PAULINA Egy úr jön gyámügytől. Mit számít! Legyen nyugodt, és esze legyen. Az előbb engem igazán halálra megijesztett.

JOHNNÉ *(mintha ott se lenne)* Persze, persze. Ezen már nem lehet változtatni. Az égre is! Ez nem is olyan nagy dolog.

PAULINA Ahogy mondja. És most végre megláthatom a kicsi fiút, Johnné?

JOHNNÉ Májna nem. Majd holnap, holnap, Paulina.

PAULINA Májna minek nem?

JOHNNÉ Mert ez a kiabálás nem használ neki!

PAULINA Hát akkor holnap öt órakor, délután. Oda van írva, azt mondta nekem a házinénim, hogy az úr onnan a várostól holnap ötkor jön nézni utána.

JOHNNÉ *(miközben Paulinát tolja kifelé, és maga is kimegy vele, szinte idegen hangon)* Jó, jó! Hát csak jöjjön, lányom!

(Johnné egy pillanatra kilép a folyosóra, aztán Paulina nélkül visszajön. Különös módon megváltozott, és mintha nem járna ott az esze. Néhány gyors lépést tesz a fülke ajtaja felé, majd hirtelen megáll, céltalanságról árulkodó arckifejezéssel. Majd töprengését abbahagyja,

s hirtelen az asztalhoz siet. Megfordul, s arcán újra megjelenik a súlyos bizonytalanság kifejezése. Lassan, mint egy alvajáró, az asztalhoz lép, leül, s állát tenyerébe támasztja. Megjelenik az ajtóban Zelma Knobbe.)

ZELMA A mama alszik, John néni. Nagyon éhes vagyok. Kaphatnék egy falat kenyeret? *(Johnné gépiesen feláll, s levág egy szelet kenyeret, mintha valaki elbűvölte volna. Zelma, akit meghökkent az asszony viselkedése)* Én vagyok az! Mi történt? Csak meg ne vágja magát a késsel!

JOHNNÉ *(száraz hörgéssel, mely egyre erősödik, miközben a kenyér és a kés kezéből az asztalra csúszik)* Félelem! Gond! Mit tudtok ti ezekről! *(Reszketni kezd és támasztékot keres, hogy össze ne rogyjon.)*

HARMADIK FELVONÁS

Minden ugyanúgy, ahogy az első felvonásban. Ég a lámpa. A folyosón gyöngye mécs világít.

Hassenreuter direktor három tanítványának: Spittának, dr. Kegelnek és Käfersteinnek dramaturgiai órát tart. Az asztalnál ül, leveleket bontogat, és a papírvágó késsel ütemet ver ki az asztalon. Elöl az egyik oldalon áll Kegel és Käferstein, a másikon Spitta, egymással szemben, mint a „Messinai menyasszony” két kórusa. Lábukkal egy ábrán, amit krétával rajzoltak a padlóra, és ami a saktáblának megfelelően hatvannégy mezőre oszlik. A könyvelői széken, az állópult mellett ül Walburga s egy hatalmas számlakönyvbe irogat. A háttérben, várakozva áll Quaquaro, a házmester. Negyven éves, izmos férfi, aki lehetne akár egy vándorcirkusz tulajdonosa is, vagy mint akrobata a cirkusz vezető tagja. Beszéde torokhangszerűen tenor színezetű, lábán papucs, nadrágját egy toldott-foldott öv tartja. Nyitott, nem piszkos ing van rajta, könnyű kabát, sapkája kezében.

Dr. KEGEL ÉS
KÄFERSTEIN *(roppant pátosszal)*
Üdvöz légy, te remekszép
csarnok, az én két
drága uram fejedelmi
bölcseje és te
büszke tető amaz oszlopokon.
Mély hüvelyében...

HASSENREUTER *(dühösen fölkiált)* Szünet! Pont! Pont! Szünet! Pont! Nem verklit tekernek! A „Messinai menyasszony” kórusa nem verkli-darab. „Üdvöz légy, te remekszép...” onnan mégegyszer, uraim! „Üdvöz légy, te remekszép csarnok...” Valahogy így, uraim! „Mély hüvelyében pihenjen a kard.” Punktum. „Büszke tető”, illetve azt akartam mondani, hogy punktum! Miattam folytathatják.

DR. KEGEL ÉS
KÄFERSTEIN Mély hüvelyében
pihenjen a kard,
a kapun túl meg lánc
kötözze a harc kígyóhaju szörnyét.
Mert...

HASSENREUTER Állj! Maguk nem tudják, hogy mit jelent a pont, uraim? Nincsenek tisztában az alapismeretekkel? „Kígyóhaju szörnyét” Pont! Gondoljanak arra, hogy itt egy tilalomfa mered: Állj! Pont! Halálos csönd! Mintha már nem is volnának a világon, Käferstein. Utána meg ki a mellet, zengjen a hang, mint a kürt. Állj! Az Isten szerelmére, ne suttogjanak! „Mert...” Tovább! Rajta!

DR. KEGEL ÉS
KÄFERSTEIN

Mert a barátságos ház
sértetlen küszöbét
óvja az eskü, a rémes Erinnüszök
sarja...

HASSENREUTER *(fölugrik, ordít, körberohangál)* Eskü! Eskü! Eskü! Eskü! Állj! Nem tudják, hogy mi az az eskü? Käferstein, „Óvja az eskü, a rémes Erinnüszök sarja...” Az eskü az Erinnüszök sarja, dr. Kegel! Fölemelni a hangot! Halál! A publikum a legutolsó páholynyitogatóig merő egy libabőr! Borzalom járja át a csontokat! Figyeljenek: Mert a ház küszöbét óvja az eskü! - Az Erinnüszök sarja, a legszörnyűbb a pokol istenei között. Ne ismételjének, gyerünk tovább! De egyszersemindenkorra jegyezzék meg, hogy az eskü és a müncheni sör mellé adott feketeteretek két különböző dolog.

SPITTA

(szaval) „Szörnyű haragtól forr a szívem...”

HASSENREUTER

Állj! *(Odaszalad Spittához, hajlít valamit karjain és lábain, hogy a kívánt tragikus pózba álljon.)* Először is hiányzik a szoborszerű testtartás, kedves Spittám. Önön egyáltalában nem látszik egy tragikus hős méltósága. Azután meg nem lépett az I/D mezőről jobb lábával a II/C-re, ahogyan határozottan utasítottam. Végül pedig vár engem Quaquaro úr. Félbeszakítjuk egy pillanatra. *(Quaquaróhoz fordul.)* Így, most szolgálatára állok, házmester uram. Vagyis azért kérttem ide, mivel sajnos, ahogyan a leltárból kiderül, több lánnyi jelmezemnek lába kelt, más szavakkal: ellopták. Mielőtt azonban följelentést teszek, amit természetesen elhatároztam már, meg szeretném hallgatni a maga tanácsát. Annál is inkább, mert akadt még valami, hogy is mondjam, valami furcsa meglepetés. Az eltűnt ruhásládák helyett az egyik sarokban találtam egy leletet, amiről Virchow professzort kellene értesíteni. Mindenekelőtt egy kékkockás dunyhácskát, valószínűleg a történelem előtti időből és egy kimondhatatlan nevű edényt, aminek rendeltetése mindent egybevéve értelmetlen, de ugyancsak kimondhatatlan.

QUAQUARO

Igazgató uram, fölmehetek oda?

HASSENREUTER

Menjen csak! Ott találja Johnnét, akit a lelet még nálam is jobban nyugtalanít. Ez a három úr itt, akik az én tanítványaim, makacsul hajtogatják, hogy ott fönt valamilyen gyilkossági ügy történhetett. De kérem szépen, nem szeretnék botrányt csapni!

- KÄFERSTEIN Amikor Schneidermühlben, az anyámnál a boltból valami eltűnt, mindig azt mondták, hogy megették a patkányok. És valóban: hogy ott mennyi volt a patkány és az egér! A lépcsőn majdnem agyongázoltam egyet. Ha itt is így van, miért nem rághatták széjjel itt is a patkányok meg az egerek a ládákat és a jelmezeket - hiszen a selyemnek édes az íze.
- HASSENREUTER Hagyja csak, hagyja csak! Ne folytassa rőfösfantáziálását, hahaha, tartsa meg magának, drága Käferstein! Más se hiányzik, mint hogy még kísértet-históriákkal is traktáljon minket ama Sorgenfrei nevezetű közhuszárról, aki a maga állítása szerint akkoriban, amikor ez a ház még lovassági laktanya volt, sarkantyúval a csizmáján és karddal az oldalán, itt a padlásomon fellógatta magát. A végén még őt fogja gyanúsítani.
- KÄFERSTEIN A szöveget is lehet látni, direktor úr!
- QUAQUARO Az egész házban sutognak arról a Sorgenfrei nevezetű katonáról, aki itt valahol a padláson hurokba dugta a fejét.
- KÄFERSTEIN Az udvaron az asztalos felesége és a második emeleten egy kabátvarrónő fényes nappal látta, hogy kibólogat a tetőablakon és katonásan szalutál.
- QUAQUARO Egy altiszt ezt a Sorgenfrei közhuszárt fafejűnek nevezte, és csak úgy szórakozásból lehúzott neki egyet. Az a számár meg szívére vette.
- HASSENREUTER Hahaha... Katonai kibabrálosok és kísértet-históriák! Ez a keverék roppant eredeti, de semmi köze a mi dolgunkhoz. Megengedem, hogy a lopás - vagy, ami itt számításba jöhet - az alatt a tizenegy vagy tizenkét nap alatt zajlott le, amikor én tárgyalni voltam Elzászban. De nézze meg jól, hogy mi történt, és csak aztán mondja el a véleményét. *(Az igazgató odafordul tanítványaihoz. Quaquaro felmegy a padlás-lépcsőn és eltűnik a csapóajtó mögött.)* All right, kedves Spittám. Rajta, tovább!
- SPITTA *(recitál, de csak értelemszerűen, pátosz nélkül)*
 Iszonyú haragtól forr a szívem,
 kezem újra ökölbe szorul,
 mert íme, a gyűlölt
 Medúzát itt látom előttem.
 Véremmel alig bírok már.
 Tiszteljem-e szép szavakkal?
 Vagy a düh legyen úrrá rajtam?
 Az Eumenidától félek:
 ő védi e ház nyugalmit
 s ő védi az isteni békét.
- HASSENREUTER *(leül és hallgat, fejét tenyerébe támasztva, teljes megadással. Csak néhány perc múlva, miután már Spitta befejezte, pillant föl, mintegy magához térve.)* Készen van, Spitta?! Nagyon köszönöm! Látja, drága Spitta, én megint a legcifrább helyzetbe kerültem magával szemben: vagy kereken szemébe mondom, hogy a maga előadásmódját nagysze-

- rúnek találom -, s akkor a legaljasabban hazudok - vagy iszonyatosnak minősítem - s akkor megint benne vagyunk a legpompásabb csávéban.
- SPITTA *(elsápadva)* Hát igen, minden, ami kothurnuson jár, ami retorikus, az idegen tőlem. Azért is hagytam ott a teológiát, mert viszolygok a prédikáló hangtól.
- HASSENREUTER Ilyenformán a tragikus kórusokat nyilván úgy akarja eldarálni, ahogy a bírósági írnok a jegyzőkönyvet, vagy a pincér az étlapot szokta.
- SPITTA Tulajdonképpen egyáltalában nem szeretem a „Messinai menyasszony” hangzatos bombasztjait.
- HASSENREUTER Mondja csak még egyszer, kedves Spitta!
- SPITTA Ezen nem lehet változtatni, direktor uram. A mi fogalmaink a drámai művészetről néhány vonatkozásban teljességgel különböznek.
- HASSENREUTER Ember! A maga képe ebben a pillanatban tökéletes tükre a nagyzási hóbortnak és a pimaszságnak. Pardon! Csakhogy ön most az én tanítványom, és nem a házitanítóm. Én és ön?! Zöldfülű kezdő! Maga és Schiller? Friedrich Schiller! Százszor megmondtam már, hogy a maga meglehetősen gyerekes művészetszemlélete nem több, mint örültségre való hajlamainak álcázott megjelenése.
- SPITTA Ezt tessék talán előbb bizonyítani.
- HASSENREUTER Bebizonyítja ezt saját maga, mihelyt kinyitja a száját! Maga semmibe veszi a beszéd művészetét. A szép emberi hang helyébe a brekegést akarja tenni. Tagadja a drámai cselekményt, és azt állítja, hogy az valamiféle értéktelen cifraság csak a karzat kegyeiért. Elveti a költői igazságszolgáltatást, a bűnt és a bűnhődést, azt mondja róluk, hogy közönséges kitalációk. Mindez olyan tény, amivel önkegyed tudományos és munéros esze az erkölcsi világrendet semmisíti meg. Az emberiség csúcspontjairól maga nem tud semmit. Nemrég azt állította, hogy megfelelő körülmények között akár egy figaró vagy egy takarítónő a Mulack-utcából éppen úgy tragikus hős lehet, mint mondjuk Lady Machbeth és Lear király.
- SPITTA *(sápadtan, szemüvegét törölgetve)* A művészet előtt, mint ahogy a törvény előtt is, minden ember egyenlő, igazgató úr.
- HASSENREUTER Úgy? Ó, ó...! Ugyan hol szedte föl ezt a formás kis közhelyet?
- SPITTA *(rendíthetetlen nyugalommal)* Ennek a mondatnak az igazsága második természetemmé vált. Lehet, hogy összeütközésbe kerülök miatta Schillerrel és Gustav Freytaggal, de semmi esetre se Lessinggel és Diderot-val. A két utolsó szemesztert ezeknek a valóban nagy dramaturgoknak a tanulmányozásával töltöttem, és ők a bájoló francia álklasszicizmust belőlem végképp kiirtották. Nemcsak a költészetben, hanem a határtalanul lapos későbbi goethei színjátszási regulákban is, melyek minden ízükben mumifikált értelmetlenségek.
- HASSENREUTER Nocsak!?

SPITTA És ha a német színház följebb akar jutni, akkor vissza kell nyúlnia az ifjú Schillerhez, az ifjú Goethehez, Götz Goethéjéhez és újra meg újra Gotthold Ephraim Lessinghez. Náluk található meg azok az igazságok, melyek a művészet teljességének és az élet gazdaságának megfelelőek, s amelyek a természettel egyenrangúak.

HASSENREUTER Walburga, azt hiszem, hogy Spitta úr összecserél minket. Spitta úr, maga nyilván magánórát akar tartani. Kérlek, Walburga, menjetek át evégből Spitta úrral a könyvtárba! Ha az emberi arcátlanságot és különösképpen a fiatalembereket meg lehetne testesíteni, ez maga alá temetné az emberiséget, mint ahogy egy hangyát valamilyen őshegység gránittömege.

SPITTA De még ez se cáfolna meg engem.

HASSENREUTER Ember! Én nemcsak két szemesztert csináltam végig a királyi könyvtárban, én megőszültem a gyakorlati munkában is, és én mondom magának, hogy a goethei színjátszó katekizmus az én művészi meggyőződésem alfája és omegája. Ha pedig ez magának nem tetszik, keressen más tanítómestert!

SPITTA *(nem zökkenve ki nyugalmából)* Goethe, azt hiszem, a maga szenilis színjátszó szabályai jóvoltából maga magával, a saját természetével is igen kicsinyes ellentétbe került. Hát mit mondhat mást az ember, amikor például kijelenti, hogy minden színésznek, függetlenül attól, hogy miféle szerepet játszik - szóról-szóra így mondja: -, valamiféle emberevő ábrázatot kell öltenie. Ismétlem: szóról-szóra. Hogy ez a nézőkben a szomorújáték magasztos benyomását keltse.

(Käferstein és Kegel megpróbál emberevő képet vágni.)

HASSENREUTER Vegye csak elő a jegyzetfüzetét, én jó Spittám, és írja bele, kérem tisztelettel, hogy Hassenreuter direktor számár, Schiller számár, Goethe számár, természetesen Aristotelész ugyancsak számár. *(Váratlanul, szinte tébolyultan fölnevet.)* És, hahahaha, azt is írja bele, hogy egy bizonyos Spitta viszont holdkóros ködlovag!

SPITTA Örülök, igazgató úr, hogy megint jókedve van.

HASSENREUTER Hát nem! Ördög és pokol! Nagyon is rossz a kedvem! Maga csak egy tünet. Ennélfogva ne vegye magát nagyon komolyan! Maga egy patkány! De az ilyen patkányok kezdik a politika területén - és ez már valódi patkányvész! - aláásni a mi fenséges, új, egyesült német birodalmunkat. Ellopják fáradságunk gyümölcseit, és a német művészet kertjében - bizony, hogy patkányvész ez! - szétrágják az idealizmus fájának gyökereit, sárba akarják rántani a fa koronáját! A porba, a porba, a porba veletek!

(Käferstein és dr. Kegel komolyak akarnak maradni, de nemsokára hangos nevetésbe törnek ki, amibe a direktort is belesodorják. Walburga nagy szemeket mereszt rájuk. Spitta megőrzi komolyságát. Johnné ebben a pillanatban jön lefelé a padláslépcsőn, kisvártatva követi Quaquaro, a házmester.)

HASSENREUTER *(Észreveszi Johnnét. Mindkét kezével hevesen rámutat, mintha valami felfedezést tett volna.)* Íme, ott jön a maga tragikus műzsája, Spitta!

JOHNNÉ *(a direktor, Kegel és Käferstein nevetése közben közelebb jön, megütközve)* Mi van velem, igazgató úr?!

HASSENREUTER Magánál minden szép és jó, drága Johnné! Köszönje meg Istennek, hogy a maga csöndes, visszavonult, békés élete nem teszi alkalmassá arra, hogy tragikus hősnővé váljék! De mondja csak, látott-e valamilyen kísértetet?

JOHNNÉ *(nem természetes sápadtsággal)* Á, minek láttam volna?

HASSENREUTER Hát mondjuk, azt a hírhedt Sorgenfreit, azt a közhuszárt, aki ott fönt fejezte be katonai karrierjét, átillanva a kellemesebb túlvilágra.

JOHNNÉ Á, ha élő ember lenne, akkor én tudnék róla, halott kísértetektől viszont nem félek.

HASSENREUTER Na, Quaquaro uram, mit talált fönt?

QUAQUARO *(kezében egy svéd lovaglósizma)* Mindent alaposan átkutattam, s arra a meggyőződésre jutottam, hogy ott fönn okvetlenül valamilyen hajléktalan csavargó éjszakázhatott. De azt nem tudom, hogyan juthatott oda. Aztán meg ebben a csizmában ezt találtam. *(A lovaglósizmából kihúz egy cumisüveget gumidugóval, félig megtöltve tejjel.)*

JOHNNÉ Nincs ebben semmi különös. Fönt voltam egy kicsit tenni-venni, és Adalbertkémet magammal vittem. Az egész históriához nincs semmi más közöm.

HASSENREUTER Senki sem állította az ellenkezőjét, Johnné.

JOHNNÉ Amikor Adalbertkém a világra jött, amikor aztán Adalbertkém meghalt... Csak jöjjön nekem valaki, és tanítson ki rá, hogy milyen egy igazi anya! De most mennem kell! Direktor úr... Most én két vagy három napig nem tudok feljönni. Isten velük! Az én kis Adalbertkémet kell megmutatnom a sógornémnak a nyaralójában. *(Kiballag a folyosóján.)*

HASSENREUTER Mit fecsegett ez itt össze-vissza?

QUAQUARO Amikor az első kölyke született, már akkor is, aztán meg, amikor meghalt, ennél a Johnnénál valamilyen sróf meglazult. Amióta meg ez a második megvan, azóta már két sróf is lötyög. Viszont azért számolni jól tud. Egészen komoly kis összegeket ad kölcsön zálogra, csinos kamattal.

HASSENREUTER De itt rólam van szó. Én mit csináljak, akit megloptak?

QUAQUARO Hát az a kérdés, hogy kire gyanakszik?

HASSENREUTER Ebben a házban? Mondja meg maga, Quaquaro úr...

QUAQUARO Igaza van! Szórul-szóra így van. Na de most már eljutottunk odáig, hogy hamarosan csinálunk egy kis takarítást. Knobbénét például retyerutyájával együtt kibillentjük innen. Aztán van egy társaság a „B” szárnyon is. Erről a társaságról azt mondta nekem Schierke rendőr, hogy vannak köztük gyanús fickók is. Őket majd kicsippenti a rendőség.

HASSENREUTER De működik itt a házban egy dalárda is. Én legalábbis hallok olykor szép férfihangokat, amint a „Deutschland, Deutschland über alles”-t éneklük vagy azt, hogy „Te szép erdő amott fõnn” vagy azt, hogy „Egy hûvös pince mélyén”... meg ilyesfélét.

QUAQUARO Hát igen, azok úgy énekelnek, mint az angyalok. Nem vitás. Ahol pedig énekelnek, ott nyugodtan lehet élni. Ámbátor ezt én senkinek se tanácsolnám... Csak az én Princemmel, ez az én bull bulldogom neve, csak vele merészkedek bele abba a finom társaságba. Tessék kérem bátran följelentést tenni, direktor úr!

(Quaquaro elmegy.)

HASSENREUTER Szemébõl a kaució szikrázik ki. Szavában bankók lapulnak. Az ökle felmondás. Boldognak mondható, aki nem álmodik vele. Aki meg esetleg vele álmodik, nyilván segítségért kiabál. Mocskos, enyveskezü figura! De hát nélkül ennek az állami barakknak a fõbérloji nem jutnának a pénzükhöz. A katonai pénztár meg bért fölírhatná a kéménybe. *(Megmozdul az ajtócsengõ.)* Ez pedig minden bizonnal Alice Rüttenbusch kisasszony, az ifjú naiva, akit én, sajnos, a strassburgi városatyák akta-tologatásai miatt még mindig nem köthetek le szerzõdéssel. Ha majd kineveznek - Isten adja, hogy így legyen! - ez lesz az elsõ igazgatói tevékenységem. Walburga és Spitta, gyerünk a padlásra! Vizsgáljátok végig azt a hat ládát, amin az a címke van, hogy „Zsurnaliszták”. Hogy a kellõ pillanatban készen legyünk a leltárral. *(Käfersteinhoz és dr. Kegelhez)* Maguk pedig közben befelé a könyvtárba!

(A folyosóajtóhoz megy, hogy kinyissa. Walburga és Spitta sietve és nagyon készségesen eltûnik a padláson. Käferstein és Kegel a könyvtárba indul. Hassenreuter direktor a háttérben.)

HASSENREUTER Kérem, tessék csak bejönni, nagyságos hölgyem! Azazhogy! Pardon! Nagyon kérem bocsánatát, uram! Egy hölgyet vártam! Egy fiatal hölgyet... de kérem, tessék csak, lépjen be!

(Az igazgató Spitta tiszteletessel ismét elõrejön. Spitta tiszteletes hatvanéves, egy kissé elparasztosodott, vidéki papocska, éppen úgy lehetne földmérõ vagy kisbirtokos. Izmos testalkatú, rövid nyakú, jól táplált, kicsit nyomott, széles Luther-ábrázata van. Puha kalap rajta, szemüveg, kezében bot, karján lódenkabát; otromba csizmája és egyéb ruhadarabjainak állapota arra utal, hogy jócskán megviselte õket az idõjárás.)

Tudja ön, igazgató úr, hogy ki vagyok én?

HASSENREUTER Nem egészen biztosan, de...

SPITTA TISZTELETES Bátorkodjék eztán, direktor uram, egyszerűen Spitta tiszteletesnek titulálni, aki az uckermarki Schwoizból jöttem, és akinek a fia Erich Spitta, igen, az ön családjában házitanító vagy ilyesvalami. Bizony, Erich Spitta az én fiam. Nehéz szívvel mondom ki ezt.

HASSENREUTER Hát elõször is örvendek, hogy üdvözölhetem. De rögtön arra is kérem, tiszteletes úr, hogy amiatt a félrelépés miatt, amit az ön fia, Erich elkövetett, ne aggódjék túlságosan, és semmiképpen se okozzon önnek túl nagy gondot.

SPITTA TISZTELETES Ó pedig én nagyon aggódom, s túlságosan nagy gondot is okoz *(Élénk érdeklődéssel körülnéz a különös helyiségben, s közben leül egy székre.)* Roppant nehéz elmondanom, nehéz megmagyaráznom, hogy milyen határtalanul aggódom. Engedjen meg egy kérdést, igen tisztelt uram. Én jártam már a hadimúzeumban *(botjával megérint egy pappenheimi vértés katonát),* miféle páncélosok ezek?

HASSENREUTER Ezek? Pappenheimi vértések.

SPITTA TISZTELETES Ó, ó! Én egészen másként képzeltem Schillert. *(Összeszedve magát)* Ez a Berlin, ez a Berlin! Egészen összezavar engem. Úgy tekintsen rám, direktor uram, hogy engem nem csupán aggaszt ez a berlini sodoma, hanem tökéletesen össze is tört a fiam cselekedete.

HASSENREUTER Cselekedete? Miféle cselekedete?

SPITTA TISZTELETES Még ön kérdi? Egy becsületes embernek a fia, aki... aki... színésznek megy!

HASSENREUTER *(kihúzza magát, önérzetesen)* Uram, én nem helyeslem az ön fia elhatározását. De én magam, aki - honny soít qui mal y pense -, aki szintén egy becsületes embernek vagyok a fia, és aki - szeretném remélni - ugyancsak becsületes ember vagyok, én, ahogy itt ön előtt állok, én magam is színész voltam. Sőt alig hat héttel ezelőtt egy merseburgi Luther-ünnepségen - mert hát én a kultúra harcosa vagyok - nemcsak rendezőként, hanem színészként is felléptem a világot jelentő deszkákra. A polgári tisztesség vonatkozásában és az általános tisztesség szempontjából tehát nem volna szabad - legalábbis az én véleményem szerint - az ön fiaurának elhatározását kifogásolnia. De ez nehéz egy hivatás és igen sok tehetség kell hozzá. Azt megengedem, hogy gyöngé jellemek számára különösképpen veszedelmes. És még azt is hozzáteszem, hogy én ennek a pályának iszonyú fáradságait a végsőkéig megismertem és hogy én ettől a pályától mindenkit óvni szeretnék. Ezért is adtam a lányaimnak fülesekét, amikor a leghalványabb gondolatuk támadt arra, hogy színi pályára menjenek. És hogyha valamelyikük egy komédiással akarna összeházasodni, követ kötnék a nyakába, és a tengerbe hajítanám, Ott, ahol az a legmélyebb.

SPITTA TISZTELETES Nem akartam senkit se megsérteni. Azt is elismerem, hogy szegény vidéki papként minderről halvány fogalmam sincs. De képzeljen csak el egy apát, mondjuk éppen egy magamfajta szegény, vidéki papot, aki a garasait keservesen összekuporgatta, hogy fiának lehetővé tegye a tanulást. Képzelje el, hogy ez a fiú nem sokkal a vizsgái előtt áll már, és hogy az apja és az anyja - van ugyanis otthon egy beteg feleségem - hogy hát ezek a szülők fájdalommal vagy éppen vágyakozással - ahogy tetszik -, arra a pillanatra várnak, igen, arra a pillanatra, amikor a fiúk valamelyik templomban a gyülekezet előtt próba-szentbeszédét tartja. És most jön ez a levél! A kölyök megőrült!

(A tiszteletes felindulása őszinte ugyan, de uralkodik rajta. A reszketés, amivel a levelet kiveszi a tárcából, és a direktor elé tartja, nem egészen meggyőző.)

- HASSENREUTER A fiatalok utat keresnek. Nem szabad különösképpen csodálkoznunk, ha egy fiatalember életében időnként nem kerülhető el valamiféle válság.
- SPITTA TISZTELETES Nos, ez a válság elkerülhető lett volna. Ebből a levélből ön is könnyen megtudhatja, hogy ki volt a felelős a romboló változásért ennek az oly ifjú, derék és mindig tökéletesen engedelmes embernek a lelkében. Nem kellett volna soha, de soha Berlinbe küldenem. Igenis, az úgynevezett tudományos teológia, amely az összes pogány filozófussal kacérkodik, és amelyik számunkra az Úristent füstté, Megváltó Urunkat levegővé akarja változtatni, azt teszem én felelőssé az én fiam súlyos ballépéséért. És ehhez még vegyük hozzá az egyéb csábításokat. Direktor uram, olyan dolgokat láttam én, amikről képtelenség beszélnem. Minden zsebemben különféle cédula van: elit-bál, elegáns női kiszolgálás és egyebek. Fél egykor éjjel egészen nyugodtan mentem át a sétányon, az Unter den Linden és a Friedrich utca között, erre odacsapódott hozzám egy csúf fickó, afféle suhanc, és undorító, piszkos rondaságot kérdezett tőlem: „Nem akar-e az úr valamiféle pikáns dolgot?” Na és a kirakatok, amikben a magas és legmagasabb uraságok mellett meztelen színésznők, táncosnők, egyszóval különféle botránkoztató pucérságok láthatók. A tetejében a korzó, az a korzó, ahol a kikent, pomádés bűn az egyszerű polgárasszonyt a járdáról az úttestre szorítja. Ez már nem más, direktor uram, mint a világ vége.
- HASSENREUTER Ó, tiszteletes uram, a világnak nem lesz vége! Sem a meztelenségek miatt, sem a titkos bűnök miatt, amik éjszaka az utcán tenyésznek. Ön engem is és bizonyára az emberiségnek ezt az egész fonák intermezzóját is túl fogja élni.
- SPITTA TISZTELETES A rossz példa, a csábító alkalom, ezek térítik le a fiatalokat a helyes útról.
- HASSENREUTER Engedelmeivel, tiszteletes uram, én az ön fiában soha nem vettem észre semmiféle hajlamot a könnyelműsége. Vonzódik az irodalomhoz - és ebben nem az első a tiszteletes-fiak közül - gondoljon Lessingre, Herderre és a többiekre -, aki az irodalom és a költészet mezejére kanyarodott. Az is lehet, hogy már van egy néhány írása is a fiókjában. Mindenesetre meg kell önnek mondanom, hogy számomra az a szemléletmód aggasztó inkább, amit az ön fia az irodalomban képvisel.
- SPITTA TISZTELETES Mindez bizony félelmetes, szörnyűséges, és túltesz minden rossz sejtelmemen. Most valóban kinyílt a szemem. Uram, nekem nyolc gyermekem van, akik közül Erich volt a legszebb reménységünk. A hozzá korban legközelebb álló nénje számunkra Isten legsúlyosabb megpróbáltatását jelentette. S ők ketten, úgy látszik, egyaránt ennek az elvetemült városnak lettek az áldozatai. Lányom korán fejlett, szép lány volt - de mégis... Hanem valami mást szeretnék mondani. Három napja vagyok itt Berlinben, és Erichet még nem láttam. Ma, amikor a lakására mentem, nem találtam otthon. Egy keveset vártam rá, és természetesen körülnéztem nála. És most, nézze meg ezt a képet, igazgató uram! *(Kivesz egy apró fényképet tárcájából, miközben visszarakja Erich levelét, s a fényképet az igazgató szeme elé tartja.)*

HASSENREUTER *(átveszi a képet, rámered, hol, mintha rövidlátó, hol, mintha távollátó lenne, meghökkenve)* Hogyhogy?

SPITTA TISZTELETES Ezen a kis buta pofácskán nincs mit nézni tovább. De olvassa csak el, kérem, az aláírást!

HASSENREUTER Hol?

SPITTA TISZTELETES *(olvassa)* „Egyetlen drágaságának az ő Walburgája”.

HASSENREUTER Engedje meg! Mit akar ez jelenteni, tiszteletes uram?

SPITTA TISZTELETES Valamilyen kis varrólány lehet! Ha nem éppen egy jóféle sötét pincérnő!

HASSENREUTER *(erősen elfehéredve)* Hm. *(Eldugja a képet.)* Ezt a képet megtartom, tiszteletes úr.

SPITTA TISZTELETES Ilyen mocsokban hentereg ez a fiú. És most gondolja csak meg az én helyzetemet: milyen érzésekkel, milyen képpel állhatok eztán a gyülekezetben a híveim elé?

HASSENREUTER A mennykőbe is! Mit érdekel ez engem, tiszteletes úr? Mi közöm nekem az ön gyülekezetéhez, tékozló fiaihoz és lányaihoz és egyéb ilyesféle dolgaihoz? *(Megint előhúzza a fényképet.)* És különben is, ami ezt a talpraesett, formás kislányt illeti, ezt a „pincérnőt” vagy ilyesvalakit, abban téved! Többet nem mondok. A többi majd kiderül, tiszteletes uram. Ég áldja!

SPITTA TISZTELETES Ószintén megvallom, nem értem önt. Talán az ön köreiben ez a hang a szokásos? Megyek is, nem óhajtok tovább a terhére lenni. De, mint apának igenis megvan rá a jogom Isten előtt is, hogy nyomatékosan arra kérjem, hagyja abba ennek az én megkergült fiaimnak az úgynevezett drámai oktatását! S ha nem volna hajlandó, találok rá utat-módot, hogy kényszerítsem erre.

HASSENREUTER Nemcsak ezt teszem meg, tiszteletes uram, hanem egészen egyszerűen kirakom a szűrét. *(Kikíséri a tiszteletest, majd visszajön nélküle, s miután bevágta az ajtót, két karját a levegőbe löki.)* Itt aztán nyugodtan ki lehet mondani, hogy Neandervölgy! *(Fölszalad a padláslépcsőn.)* Spitta, Walburga, gyertek le! *(Walburga és Spitta leereszkedik. Hassenreuter Walburgához, aki kérdően néz rá.)* Menj a székedre! Ülj le a vicces testrészedre! Na, és maga, kedves Spitta, maga mit akar még itt?

SPITTA Ön hívott, direktor úr.

HASSENREUTER Na jó. Nézzen csak a szemembe!

SPITTA Kérem szépen. *(Megteszi.)*

HASSENREUTER Ti lóvá akartok tenni engem! De nem fog sikerülni! Csönd! Egyetlen szót se! Mást vártam magától, mint ezt a kirívó hálátlanságot! Csönd! Egyébként itt volt egy úr! Ez az úr tele van aggodalommal. Rajta, menjen utána, kísérje le az utcára! Próbálja megértetni vele, hogy én nem vagyok a maguk kapcarongya.

SPITTA *(Csóválja a fejét, veszi a kalapját, elmegy.)*

- HASSENREUTER *(Energikusan Walburgához lép, és meghúzza a fülét.)* Te meg, kedves, te meg kapsz majd egy jó pofont, ha ezzel a csavargóval, ezzel a bedöglött teológussal még valaha az életben engedélyem nélkül szóba állsz.
- WALBURGA Jaj, jaj, papa!
- HASSENREUTER Ez a lóköttő, aki előttem szeret ártatlan birkaképet vágni, minthogyha kettőig sem tudna számolni, és akinek én, elég meggondolatlan voltam, hogy megengedjem a bejárást a házamba, sajna, olyan ember, akinek az álarca mögött a legszégyenletesebb pimaszság rejtőzik. Én és az én házam tisztességes szellemben élünk. Be akarod becsületünket szennyezni? Ahogy ennek a fickónak a nővére tette? Aki szülei szégyenére, a jelek szerint, az utcán, a csatornában fejezte be?
- WALBURGA Erichről nekem nem ez a véleményem, papa.
- HASSENREUTER Micsoda? Most már mindenesetre ismered az én véleményemet is, és tudod, hogy nincs ellene appelláta! Vagy kiadod az útját, vagy pedig megtapasztalhatod, hogy a szülői házon kívül becsületlen, ledér magaviseletteddel mire jutsz. Akkor ki veled innen! Az ilyen lányról tudni sem akarok többé!
- WALBURGA *(elsápadva, komoran)* Hiszen mindig azt mondogattad, papa, hogy neked magadnak is szüleid nélkül, önállóan kellett megkeresned az utadat.
- HASSENREUTER Te nem vagy férfi.
- WALBURGA Persze, hogy nem. De én most Alice Rütterbuschra gondolok.
(Apa és lánya erősen egymásra mered.)
- HASSENREUTER Hogyan? Talán lázas vagy? Micsoda? Vagy megbolondultál? *(Abba-hagyja a beszélgetést, láthatóan zavarban, s bekopog a könyvtárajtón. Kegel és Käferstein megjelenik.)* Hol is hagytuk abba? Folytassák!
- KEGEL Okosabb észjárás
illik a vénhez.
Bölcsen ezért én,
íme, köszöntöm.
- (Spitta vezetésével megjelenik Piperkarcka, utcai öltözetben és Kielbackéné, karján egy pólyás csecsemővel.)*
- HASSENREUTER Mit akarnak? Milyen nőszemélyeket csődít maga ide?
- SPITTA Nem vagyok benne hibás, direktor uram, ezek a hölgyek önhöz akartak jönni.
- KIELBACKÉNÉ Nem éppen, mi csak John pallér feleségével szeretnénk beszélni.
- PAULINA Johnné mindig van itt fönn, önnél?
- HASSENREUTER Igen, de most már kezdem bánni, hogy így van, s mindenesetre szeretném, hogy privát fogadásait ne itt nálam, hanem lent a saját lakásán bonyolítsa le. Máskülönben legközelebb automata fegyvereket vagy

csapdákat állítok az ajtó elé. Mit akar tulajdonképpen, drága Spitta? Most már legyen olyan jó, s kalauzolja le ezeket a hölgyeket.

PAULINA Lent, ő lakásában Johnét nem találtuk.

HASSENREUTER Itt fönt nálam pedig éppen úgy nem találják.

KIELBACKÉNÉ Ez a fiatal kisasszony ugyanis fiacskáját John pallér feleségéhez adta ki gondozásra.

HASSENREUTER Örvendek! Hát csak rajta! Adják elő! - Mentsen meg tőlük, Käferstein!

KIELBACKÉNÉ Most jött egy úr a várostól, a gyámügytől ellenőrizni, hogy hogy van a kicsi, és hogy hogyan viselik gondját, és milyen állapotban van. Akkor az úr bement Johnéhoz, és az úrral együtt mi is bementünk. Ott volt ez a kicsi, és mellette a cédula, hogy Johné itt fönt dolgozik.

HASSENREUTER Hova volt a gyerek kiadva gondozásra?

KIELBACKÉNÉ John pallér feleségéhez.

HASSENREUTER *(türelmetlenül)* Teljes képtelenség! Ez nem igaz! Kísérte volna el inkább azt az öreg, jó humorú urat, Spitta, aki után küldtem, semhogy ezeket a hölgyeket a nyakamra hozza.

SPITTA Kerestem azt az urat, de már eltűnt.

HASSENREUTER A hölgyek, úgy látszik, nem bíznak bennem. De uraim, mindazonáltal közölgék velük, hogy Johnénál semmiféle kisgyerek nincs gondozásban, és hogy a nevet illetően minden bizonnyal tévednek.

KÄFERSTEIN Meg kell hogy mondjam önöknek, hölgyeim, hogy a nevet illetően kétségen kívül tévedésben vannak.

PAULINA *(hevesen, elpityeredne)* De igenis, van nála gyerek gondozni! Az én csöppségem gondozza. Az úr, az az úr a várostól mondta, hogy a kicsi rossz kezekben van, nem törődnek vele. Hogy az én apróságomat tették tönkre.

HASSENREUTER De hölgyeim, önök az asszony nevét illetően, akiről beszélnek, feltétlenül tévedésben leledzenek. John pallér feleségénél semmiféle gyerek nincs gondozásban.

PAULINA Az én csöppségem kapta karmaiba, hagyta éhezni, tette tönkre. Látni akarom Johnét. Akarok olvasni fejére, csinálja egészségessé az én kicsi fiamat! Kell neki bíróság elé jönni! Az az úr mondta nekem, hogy följelentsem.

HASSENREUTER Kérem szépen önöket, ne izgassák fel magukat. Nem vitás, hogy tévednek. Hogy jut egyáltalán eszükbe, kedves hölgyeim, hogy Johnénál egy kisgyerek van gondozásban?

PAULINA Mert én magam neki adtam.

HASSENREUTER De hát Johnénak saját gyermeke van, akivel, most jut eszembe, látogatóba ment férje nővéréhez.

- PAULINA Nincs neki gyerek! Egyáltalán nincs neki, Johnnének. Megyek rendőrségre. Hazudott, csalt. Nincs neki gyerek. Az én kis Aloiskámat tette tönkre.
- HASSENREUTER De az Istenre, kérem, önöket hölgyeim, biztos, hogy tévednek!
- PAULINA Senki nem hiszi el nekem, hogy énnekem van kicsi gyerekem. Nekem vőlegényem írt levelet, hogy nem igaz, hogy én rossz, hazudós nő vagyok. *(Mefogja a pólyát.)* Ez az enyém. Bebizonyítom bíróságnál. Megesküszöm Isten Szent Anyjára.
- HASSENREUTER Takarják csak ki ezt az apróságot! *(Megtörténik, Hassenreuter figyelmesen szemléli a csecsemőt.)* Hm. A dolog hamarosan tisztázódik. Nyilvánvaló! Először is - jól ismerem Johnnét. Hogyha Johnné ezt a csecsemőt gondozásra kapta volna, akkor egészen lehetetlen, hogy a csöppség ilyen állapotban lenne. Egyszerűen azért, mert Johnné, amikor gyerekekről van szó, akkor a szívét is beleadja.
- PAULINA Akarok beszélni Johnnéval! Mást nem akarok mondani. Nem kell, hogy egész világ előtt derüljön ki. Majd részlettel mindent elmondok bíróságnál, a napot, órát, pontosan azt a helyt is, ahol született. Higgyenek nekem, nyíljon ki maguknak a szemük!
- HASSENREUTER Maga tehát úgy gondolja, kisasszonyom, ha én jól értem, hogy Johnnének nincs saját gyereke, és hogy az a gyerek, akit annak véltek, hogy az a magáé.
- PAULINA Csapjon belém a mennykő, ha nem van így!
- HASSENREUTER És ez itt az a vitatott csecsemő? Csak szaván ne fogja ezúttal az Isten! - Én ugyanis, akit maguk itt látnak, én vagyok Hassenreuter igazgató, és a takarítónőm kicsinyét, vagyis Johnnéét már három vagy négy alkalommal személyesen itt tartottam a karomban. Sőt mérlegre is tettem. Négy kilónál többet nyomott. Ez a szegény kis pária itt nem igen több két kilónál. Ezen az alapon biztosítom önöket, hogy ez a kisgyermek nem Johnné gyermeke. Azt lehet, hogy az öné, ezt én éppenséggel nem vonhatom kétségbe. De Johnné kisgyermekét ismerem, és meggyőződésem, hogy ezzel itt semmiképpen nem azonos.
- KIELBACKÉNÉ *(tisztelettel)* Nem, nem, okvetlenül így van, igenis, nem azonos.
- PAULINA Pedig csöppség, állítom, azonos, ha kevéskét van is rossz bőrben és gyenge. Biztos, hogy ez az a kicsi. Megesküszök rá, hogy pontosan ugyanaz.
- HASSENREUTER Nem jutok szóhoz. *(Tanítványaihoz.)* Tanulásunk, úgy látszik, érdeemes ifjak, rossz csillagzat alatt áll ma. Nem tudom, hogyan, de a hölgyek tévedése izgat. *(Az asszonyokhoz.)* Talán az ajtót tévesztették el?
- KIELBACKÉNÉ Én magam hoztam ki ezt a csöppséget a kisasszonnyal, és avval az úrral a gyámügytől, abból a szobából, amire ki van írva, hogy John pallér felesége. Johnné nem volt ott, John pallér meg Altonába utazott.
- (Jön Schierke rendőr, kedélyes, nagy darab ember.)*
- HASSENREUTER Ó, Schierke úr, maga az? Mit kíván?

SCHIERKE Direktor uram, úgy láttam, hogy az a két nőszemély ide lógott, ide föl.

HASSENREUTER Két asszony valóban itt van. De mi az, hogy lógott?

KIELBACKÉNÉ Mi egyáltalán nem lógtunk.

HASSENREUTER Az én takarítónóm után érdeklődtek.

SCHIERKE Engedje meg, hogy én is kérdezzek valamit.

HASSENREUTER Tessék!

PAULINA Hagyja kérdezni. Attól lehetünk nyugodt.

SCHIERKE *(Kielbackénéhez.)* Mi a neve?

KIELBACKÉNÉ Kielbackéné vagyok.

SCHIERKE Úgy-e a gyermekotthonból? Hol lakik?

KIELBACKÉNÉ Linien utca 9-ben.

SCHIERKE A maga gyereke az ott a kezében?

KIELBACKÉNÉ Ez itt von Piperkarcka kisasszony gyereke.

SCHIERKE *(Paulinához.)* A maga neve?

PAULINA Paulina von Piperkarcka Skorzeninből.

SCHIERKE Az asszonyság azt állítja, hogy ez itt a maga gyereke. Ugyanezt állítja maga is?

PAULINA Rendőr úr, én kérek nagyon alázatosan védelmet, mivel itt igazságtalanul engem gyanúsítanak. Itt volt velem egy úr a várostól. Mi hoztuk ki a kicsit Johnné szobájából, akinél gondozásban volt...

SCHIERKE *(átható pillantással)* És ez lehetett ott a szemben lévő ajtónál is, Knobbé vendéglős özvegyénél. Ki tudja, hogy mit akarnak a gyerekek? Ki küldte magukat ide, és ki pénzelte le? Fix, hogy nem tiszta a lelkiismeretük. Kicsórták, aztán ide fölsurrantak, mert a gyerek igazi anyja, özv. Knobbéné, akitől ellopták, az összes lépcsőt és folyosót végigkutatgatta, és mert ferdén szemben egy rendőrőrszoba van...

PAULINA Bánom is én, hogy ott van őrszoba, én...

HASSENREUTER Most aztán, drágám, jól megkapta a cáfolatot. Hát sehogyan se akarja megérteni? Azt hajtogatja, hogy a mi Johnnéknak nincs gyereke. Még - kérem, tessék nagyon idefigyelni - azt is mondogatja, hogy ez a maga gyereke, akit Johnné szobájából kihozott, és akit Johnné gyerekének tartottak. Na tehát: mi itt valamennyien ismerjük Johnné gyerekét, és ez itt, ez egy más valaki! Értette! Amit tehát maga állít, az a legegyszerűbb logika szerint sem igaz. Egyébként roppantul örülnék, Schierke úr, ha magával vinné a hölgyeket, én meg folytathatnám az órát.

SCHIERKE Igen ám, de akkor odacsapódik Knobbéné is a retyerutyával. Mert hát a gyereket tőle lopták el.

PAULINA Nem én loptam. Johnné lopta.

- SCHIERKE Na jó! *(Nyugodt hangon az igazgatóhoz.)* Ahogyan mondják, ennek a gyerekek apai részről kék vére van. Knobbéné azt gondolja, hogy ellenséges összeesküvés történt, mivelhogy némely körökben ferde szemmel nézik azt a tartásdíjat, amit kap, és azt, hogy a gyereket majd kadét-intézetbe adják. *(Ököllet megverik az ajtót.)* Nyilván Knobbéné! Már itt is van!
- HASSENREUTER Schierke úr, maga a felelős. Ha az emberek ide benyomulnak, és engem bármilyen kár ér, a rendőrfőnökhöz fogok fordulni. Madai úr jó ismerősöm. Semmi félelem, kedves gyermekeim, ti lesztek a koronatanúk.
- SCHIERKE *(az ajtónál)* Kint maradni! Egy lélek, be ne jöjjön! *(Kis csoport ordítása.)*
- PAULINA Üvöltsenek, ahogy akarnak, csak ne közel jöjjenek kicsimhez.
- HASSENREUTER Jobb lesz, ha egy időre bemennek ide a könyvtárszobába. *(Bevezeti Paulinát és Kielbackénét a kisgyerekekkel együtt a könyvtárba.)* Most pedig, Schierke uram, én miattam akár be is eresztheti azt a boszorkányt.
- SCHIERKE *(az ajtót egy kicsit megnyitja)* Úgy, de csak Knobbéné! Jöjjön már be!
(Megjelenik Sidonia Knobbe: magas, száraz figura, erősen viseltes, divatos nyári ruhában. Arcán az utcalány jegyei, de egyébként nem látszik rossz családból valónak. Póza feltűnően úri jellegűek. Affektálva beszél, szeme alkoholról és morfiúmról árulkodik.)
- KNOBBÉNÉ *(miután bevitörölözött)* Semmi ok az aggodalomra, direktor uram. Többnyire kisfiúk és kislányok jöttek velem, mert miként ön tudja, nagyon szeretem a gyerekeket. Kegyeskedjék megbocsátani nekem, hogy ide betolakodtam. Az egyik kölyök mondta nekem, hogy két asszony az én fiacskámmal ide önhöz surrant be. Én most ezt a fiacskámat keresem, akinek Helfgott Gundofried a neve, mert valóban eltűnt a lakásomból. De sehogyan se szeretnék önnek kellemetlenkedni.
- SCHIERKE Én is ezt akartam éppen kérni nagyon alázatosan. Értse meg már!
- KNOBBÉNÉ *(aki ezeket a szavakat rátartí fejmozdulattal elengedi a füle mellett)* A legnagyobb sajnálatomra lent az udvarban némi lármát okoztam. Tőlem oda lehet látni az ablakokhoz, és én érdeklődtem az embe-reknél, a szegény dohánygyári nőnél például a második emeleten, meg a kis sorvadásos varrónőnél a harmadikon, hogy nincs-e náluk az én Zelmám a fiacskámmal. Egyáltalában nem állt szándékomban botrányt csapni. Tudnia kell, direktor uram, hogy én nagyon is tisztában vagyok vele, hogy egy jelentős, igen, egy híres ember előtt állok. Tudnia kell, hogy énnekem, ami Helfgott Gundofriedet illeti, roppant elővigyázatosnak kellennem. *(Hullámzó hangon, zsebbendőjét időnként szemé-hez emelve.)* Szegény, sorsüldözött asszony vagyok én, uram, aki jobb napokat látott valaha, de lecsúszott. Hanem isten mentsen attól, hogy önt untassam! Üldöznek engem, el akarják rabolni utolsó remény-ségemet is.
- SCHIERKE Mondja meg röviden, mi a kívánsága. Igyekezzon, kérem!

KNOBBÉNÉ *(mint előbb)* Nem elég, hogy utasítottak, hogy kényszerítettek arra, hogy becsületes nevemet letegyem. Akkor még Párizsban éltem, és végül is hozzámentem egy brutális férfihoz, aki egy délnémet kerti vendéglőt bérelt, mert az a bolond gondolatom támadt, hogy helyeztem ezzel javulni fog. Ó, ezek a szélhámos férfiak, igazgató uram!

SCHIERKE Ez már túl messze vezet, térjen a tárgyra, asszonyság!

KNOBBÉNÉ Örvendek, hogy alkalmam nyílik végre ismét egyszer egy művelt és szellemi embernek a szemébe nézni. Uram, előadhatnék önnek egy históriát... A nép száján itt én „grófné” vagyok. És Isten a tanúm, hogy kora ifjúságomban nem is voltam ettől messze? Egy ideig még színésznő is voltam. Elmondhatnék hát egy históriát az életemből, a múltamból, aminek az az előnye, hogy nem kitaláció.

SCHIERKE Vagy ki tudja!

KNOBBÉNÉ *(fennköltén)* Az én nyomorúságom egyáltalán nem kitalálás. Bár úgy cseng, mintha az volna, ha elmesélném. Az történt, hogy egy éjszaka, gyalázatomban legeslegmélyebb pontján találkoztam az utcán egy unokatestvéremmel, gyermekkori játszópajtásommal, aki most gárdakapitány. Ő a föld felszínén él, én a föld alatt, amióta az én nemességére büszke apám eltaszított, miután még félig gyerekként némi baleset történt velem. Ó, ön nem is sejti, hogy milyen korlátoltság, kíméletlenség, milyen közönségesség uralkodik az én köreimben. Eltaposott hernyó vagyok, direktor uram, de mégis oda, abba a csillogó nyomorúságba egyetlen pillanatra sem vágyom vissza.

SCHIERKE Szíveskedjék - ahogy mondtam - a tárgyra térni!

HASSENREUTER De Schierke úr, kérem, engem érdekel ez. Ne szakítsa félbe többé a hölgyet! *(Knobbénéhez)* Az unokatestvéréről beszélt. Úgy-e azt mondta, hogy gárdakapitány.

KNOBBÉNÉ Akkor civilben volt. Igen, gárdakapitány. Megismert, és keservesen boldog órákat töltöttünk együtt azzal, hogy emlékeket idéztünk. Társaságában volt - a nevét elfelejtettem - egy egészen fiatal hadnagy. Amolyan tejes-pozsgás fickó, de gyöngéd és mély. Igazgató úr, én már nem tudom, mi a szégyenkezés. Nemrégiben még egy templomból is kikergettek. Így hát mint afféle becsületes, magára hagyott, többszörsen büntetett személy, minek titkolnám önök előtt, hogy az a fiatalember lett az én Helfgott Gundofriedemnek az apja.

HASSENREUTER Azé a csöppségé, akit elvettek öntől.

KNOBBÉNÉ Ahogyan az emberek mondják. Meglehet. Én magam, bár az ellenségeim hatalmasak, és minden eszköz a kezükben van, én még nem vagyok róla egészen meggyőződve. Talán valamilyen összeesküvés folyik, amit az apa szülei bonyolítanak, azok az emberek, akik - ön nyilván csodálkozna - az egyik legrégebb és leghíresebb nemzetség sarjai és nevének viselői. Isten vele, direktor uram! Bármit hall rólam, ne higgye el, hogy az én jóérzésem már egészen befulladt a mocsárba, amibe magam süllyedtem. Nekem szükségem van erre a mocsárra, mert így egyforma lehetek az emberiség aljával. Itt, lámcsak *(Főlemeli*

meztelen karját.) felejtés! Szédület! Megszerzem magamnak klorállal vagy morfiummal. Megtalálom az emberi szakadékokban. Miért ne tenném? Kinek vagyok felelős? Egyszer régen az apám legorombította miattam az én drága anyámat. A nevelőnő miattam rohamot kapott. A mademoiselle és egy angol miss hajba kaptak, mert mindkettő azt állította, hogy én jobban szeretem, s haragjukban egymás fejéről szaggatták le a parókát. Most...

SCHIERKE Most én azt mondom magának, hogy hagyja abba. Nem foszthatjuk meg itt az embereket a szabadságuktól. *(Kinyitja a könyvtárajtót.)* Na most mondja meg, hogy ez-e a maga gyereke!

(Először belép Paulina, gyűlölettől villogó szemmel, rámered Knobbénéra, már az ajtóból. Utána jön Kielbackéné a gyerekekkel. Schierke leveszi a takarót a kisgyerekről.)

PAULINA Mit akarnak tőlem? Mit jönnek utánam? Vagyok én cigány? Talán kell nekem házakba menni gyereket lopni? Micsoda? Talán lennék nem normális? Szépen gondoskodnak rólam! Nekem is, meg gyermekemnek is alig van enni elég! Minek járnék körben, minek idegen gyerekeket szedni és etetni, mikor nekem egy is gond elég és baj.

(Knobbéné megmerevedik, kérdően és segítséget kérve körülnéz, aztán gyorsan előszed egy üvegcsét a táskájából, és a tartalmát zsebkendőjére önti. Utána a zsebkendőt szájához és orrához emeli, és belélegzi a parfüm illatát, hogy el ne ájuljon. Majd ismét meredten áll, mint előbb.)

HASSENREUTER Nos, miért hallgat, Knobbéné asszony? A lány azt állítja, hogy ő, nem pedig ön, Knobbéné, ennek a kicsinek az anyja.

(Knobbéné fölemeli az esernyőjét, ütni akar vele. Elkapják a karját.)

SCHIERKE Hát ez nem megy! Ez nem gyereknevelés! Ezt csinálja akkor, ha egyedül vannak a gyerekszobában! Most az a fő, hogy kié ez a gyerek? És most... és ebben a pillanatban... Ön, Knobbéné, jól gondolja meg, hogy a tiszta igazságot mondja. Figyeljen! A magáé-e ez a csecsemő vagy pedig egy idegen gyerek?

KNOBBÉNÉ *(kitör)* Esküszöm az Isten anyjára, Jézus Krisztusra, az Atyára, Fiúra és Szentlélekre, hogy én vagyok ennek a gyerekeknek az anyja.

PAULINA És én is esküszöm az Isten szent anyjára...

HASSENREUTER Csitt, kisasszony, mentse meg a lelkét! Előfordulhat, hogy itt a legcifrább dolgokról van szó. Lehetséges, hogy teljes jóhiszeműséggel esküszik. De azt talán megengedi, hogy bár mind a kettejüknek lehetnének nyugodtan ikrei is, de egy gyermek két anyával, elképzelhetetlen.

WALBURGA *(aki szünet nélkül mereven nézte egészen közletről a gyermeket)* Papa, papa, nézd csak a kicsit!

KIELBACKÉNÉ *(sírva, ijedten)* Igen, ez a kicsi már halott, azt hiszem, halott. Amióta bent voltam vele a szobában.

SCHIERKE Micsoda?

HASSENREUTER *(energikusan közelebb lép, és egy ideig szintén nézi a gyermeket)*
Meghalt! Nem kétséges. Nyilván járt itt valaki láthatatlanul, aki a szegény, meg nem osztható kicsi vitatárgy fölött valódi salamoni ítéletet mondott.

PAULINA *(nem érti)* Mi történt?

SCHIERKE Nyugalom! Jöjjön velem!

(Knobbéné, mintha elfelejtett volna beszélni, zsebkendőjét szájába tömi, mélyen mellében hörög. Schierke, Kielbackéné a halott gyermekkel, Knobbénéval és Paulinával együtt elmegy. A folyosóról zajgás hallatszik be. Az igazgató, miután a távozók mögött becsukta az ajtót, visszajön.)

HASSENREUTER Sic eunt fata hominum. *(Ilyen az emberi élet.)* Ilyent találjon ki egyszer, derék Spitta!

NEGYEDIK FELVONÁS

John pallér lakása, akár a második felvonásban.

Vasárnap van, reggel nyolc körül.

John pallér a fülkében tartózkodik, nem látható. Prüszkölése, fröcskölése jelzi, hogy mosdik.

Quaquaro éppen belépett, és a folyosóról nyíló ajtó kilincse még a kezében van.

QUAQUARO Mondd csak, Paul, itthon van az asszony?

JOHN *(a fülkéből)* Még nincs, Emil. A feleségem a kicsivel oda van Hangelsbergben, a nővéreméknél. Ma reggel szándékozik hazajönni. *(John, törölközve megjelenik a fülkeajtóban)* Szép jó reggelt, Emil!

QUAQUARO Adjon Isten, Paul!

JOHN Mi újság? Alig fél órája csak, hogy Hamburgból megjöttem.

QUAQUARO Láttam, hogy beléptél a kapun, és feljöttél a lépcsőn.

JOHN *(vidáman)* Na persze, Emil. Nagyszerű Cerberus vagy te.

QUAQUARO Mondd csak, Paul? Mióta van az asszony a kicsivel Hangelsbergben?

JOHN Hát, úgy egy hete lehet, Emil. Mit akarsz vele? Csak nem adós a házbérrel? Különbén most jut eszembe, mindjárt föl is mondok. Október elsején - ideje végre - elmegyünk innen. Sikerült rábeszélnem az asszonyt, hogy hagyjuk itt ezt az ócska, rozzant állami nyomortanyát, és költözzünk valamilyen rendesebb környékre.

QUAQUARO Nem akarsz többet visszamenni Altonába?

JOHN Nem én! Maradj a fenekeden, és élj becsületesen! Nem megyek el többet innét! Az Istennek se! Mert hát először is: mindig csak ágyra járnak? Aztán: az ember nem lesz mindig fiatalabb. A lányok sem csípiék már annyira a korombélit... Nem, nem! Úgy van ez rendjén, hogy az ember végét szakassza az állandó csavargásnak.

QUAQUARO Jól a szádba rágta a kis menyecske, Paul.

JOHN *(derűsen)* Helyesen mondtad. Hát nem fiatal házások azok, akiknél most jött az első gyerek? Említettem a mesternek, hogy én nemrég nősültem. Azt kérdezte, hogy talán az első feleségem meghalt? Ó, éppen ellenkezőleg, azt feleltem, az ellenkezője történt. Olyan életvidor és friss, hogy éppen most szült nekem egy kicsi berlinit! Amikor reggel a Berlin-Hamburg-Stendal-Ulzen vonalon a Lehrti állomáson cuccaimmal a negyedik osztályból kiszálltam, vigyen el az ördög, ha vén fejemmel nem eresztettem meg egy hálás sóhajtást az Ég felé! Az persze előfordulhatott, hogy az állomás nagy zaja miatt ott fönt nem hallották meg.

QUAQUARO Tudsz róla, Paul, hogy Knobbééknál a legkisebb gyerek megint elpusztult?

JOHN Nem én! Hogyan tudhatnék? De hogyha halott, az csak jó neki. Amikor egy hete a kis nyomorultat láttam, éppen görcs jött rá. Zelma hozta át. Mi az asszonnyal beleeröltettünk egy kanál cukrosvizet. Bizony, már akkor megérett a mennyországra.

QUAQUARO Arról hallottál-e, hogy milyen körülmények között, hogyan és hol halt meg a kicsike?

JOHN Várj egy csöppet! Előbb rágyújtok. *(Előhúz egy hosszúszerű pipát a dívány mögül.)* Egy árva szót se hallottam. Hol hallottam volna?

QUAQUARO Csodálom viszont, hogy a feleséged semmit se írt róla.

JOHN Azóta, hogy saját gyerekünk van, az asszony számára a Knobbe-gyerekek mintha teljesen megszűntek volna.

QUAQUARO *(láthatóan figyel)* Úgy tudom, hogy a feleséged mindig erősen kívánt egy fiút.

JOHN Így is van! Azt gondolod, hogy én nem? Ugyan minek emészti magát az ember? Minek gürcöl? Mégis csak más, ha a saját fiunknak, mint ha a nővérünk gyerekeinek kuporgatunk.

QUAQUARO Akkor arról se tudsz, Paul, hogy idejött egy idegen lány, és azt bizonygatta, hogy Knobbéné gyereke nem a Knobbénéé, hanem az övé, mármint azé az idegen lányé.

JOHN Nocsak! Knobbéék és a gyereklopás? Még hogyha az én anyjukom tenne ilyent. De hát az a Knobbéné! Egyáltalán nem vallana rá. Meséld csak tovább, Emil! Miről van szó?

QUAQUARO Hát... az egyik így beszél, a másik úgy. Knobbéné azt mondja, hogy bizonyos körök kezdtek támadásba detektívek bevonásával a kis poronty ellen. És hát az is egészen biztos, hogy a gyerek Knobbéné gyereke volt! Meg tudnád nekem nagyjából mondani, hogy a legutóbbi napokban hol lehet a sógorod?

JOHN Azt akarod kérdezni, hogy a hangelsbergi hentes?

QUAQUARO Á, nem, nem az, nem a nővéred férje, hanem a feleséged öccse.

JOHN Brunóra gondolsz?

QUAQUARO Igen, arra!

JOHN Engem ennél sokkal jobban érdekel, hogy a kutyák odajárnak-e még a sarokkőhöz. Brunóról egy szót sem akarok eztán hallani.

QUAQUARO Figyelj ide, Paul! Ne dühöngj! A rendőrség is tudja, hogy Brunót avval a lengyel lánnyal látták, aki azt mondta, hogy a gyerek az övé. A napokban itt kinn a kapu előtt, aztán meg egy bizonyos helyen a Part utcában, ahol a tímárok a bőroket áztatják. Később a lány szőrén-szálán eltűnt. Többet ennél persze én se tudok. Legföljebb még annyit, hogy a lányt keresi a rendőrség.

JOHN *(hirtelen kiveszi szájából a pipát, amire közben ráfüstölt)* Fogalmam sincs, mi van velem. Ma reggel nem ízlik. Olyan boldog voltam, mint egy madár, aztán egyszer csak annyira elment a számíze, hogy a leg-szívesebben visszamennék megint Hamburgba, hogy ne lássak és ne halljak semmit. Mit traktálsz itt engem, Emil, ezekkel a történetekkel?

QUAQUARO Csak éppen tájékoztatni akartalak, hogy mi folyt itt a házban, amikor te meg az asszony távol voltatok.

JOHN Ebben a házban?

QUAQUARO Igen! Persze! Azt rebesgetik, hogy Zelma a kis Knobbe-gyerkőcöt áthozta ide babakocsiban, ahonnan az az idegen nőszemély, meg aki vele volt, fölkapta, és elvitte. A padláson a komédiásnál szerencsére elkapták őket.

JOHN Hogyan mondod?

QUAQUARO Ott fönt Knobbéné és az az idegen lány a halott gyerek miatt hajbakaptak.

JOHN Csak arra vagyok kíváncsi, Emil, hogy mi közöm nekem mindehhez. Ebben a házban az asszonyok szinte pillanatonként esnek egymásnak. De csak üssék egymást agyon, bánom is én! Hanem mondd, Emil, nincs itt valami suskus?

QUAQUARO Pont azért vagyok én itt, Paul. Azt hiszem, hogy igen. Az a lány tanúk előtt többször kijelentette, hogy Knobbéék porontya először is az ő gyereke, aztán meg hogy éppen a te feleségedhez adta ki gondozásra.

JOHN *(Megütközik, aztán felszabadulva nevetésre fakad.)* Ez begárgyult. Ennél egyáltalán nincsenek otthon.

(Erich Spitta jön.)

SPITTA Jó reggelt, John úr!

JOHN Jó reggelt, Spitta uram *(Quarquaróhoz, aki még a nyitott ajtóban áll.)* Rendben van, Emil, most már tudom, hogy mihez tartsam magam. *(Quarquaro elmegy, John folytatja.)* No nézze csak ezt az alakot, Spitta úr! Egyik lábával a börtönben van, másikkal a rendőrségen, mint a kerületi komisszár kedvence. Aztán el-elmegy tisztességes emberek után szaglálódni.

SPITTA Walburga Hassenreuter kisasszony nem érdeklődött utánam?

JOHN Eddig még nem. Nem tudok róla. *(Kinyitja a folyosóajtót.)* Zelma! Bocsásson meg egy pillanatra! Zelma! Kérdeznem kell valamit ettől a kislánytól. *(Zelma Knobbe megjelenik.)*

ZELMA *(Még az ajtóból.)* Mi az?

JOHN Csukd be az ajtót, aztán gyere egy kicsit beljebb! És most mondd meg nekem, kislányom, mi történt ebben a szobában a te kis halott testvéreddel és avval az idegen nőszeméllyel?

ZELMA *(láthatóan rossz lelkiismerettel, körülvizslatva közelebb lép, majd szinte bőbeszédűen)* Áthoztam ide a gyerekkocsit. John néni nem volt itt. Azt gondoltam, hogy itt maguknál, mert hát az én öcsikém eléggé beteg volt, és mindig sírt, hát hogy itt maguknál nagyobb a nyugalom. Akkor jött egy úr és egy hölgy, és még egy asszony ide be. És akkor a kicsit kikapták a bölcsőből, tiszta ruhába csavarták, és elvitték.

JOHN És aztán azt mondta az a hölgy, hogy az az ő gyereke, és hogy a mamánál, mármint az én feleségemnél gondozásban van?

ZELMA *(hazudik)* Á, én erről semmit se tudok, sejtelmem sincs róla.

JOHN *(az asztalra csap)* A mennydörgős mennykőbe is! Ez hülyeség is volna.

SPITTA Engedje meg, pedig azt mondta, ha persze arról a jelenetről van szó, ami ott fönt Hassenreuter direktornál történt a két nő között.

JOHN Ön látta, Spitta úr, amikor a kis poronty miatt Knobbéné és az a másik egymásnak esett?

SPITTA Igen! Persze, hogy láttam.

ZELMA Én többet nem tudok mondani. És hogyha Schierke rendőr úr, vagy miattam akár az a hosszú rendőrhadnagy két óra hosszat vagy még tovább is faggat, akkor se. Nem mondhatok mást. Nem tudok semmit se mondani.

JOHN Valamilyen rendőrhadnagy vallatott téged?

ZELMA *(pityeregve)* A mamát dutyiba akarják dugni, mert följelentették, és azt hazudták, hogy a mi kicsikénk éhen halt.

JOHN Hát így áll a dolog? Na, Zelma, eridj, csinálj nekem egy kávé! *(Zelma a tűzhelyhez megy, kávéét készít John számára. John odalép az íróasztalhoz, fogja a körzöt, majd néhány vonalat húz vonalzóval.)*

SPITTA *(gátlásosan)* Tulajdonképpen azt reméltem, John úr, hogy itt találom a feleségét. Azt mondta valaki, hogy ő biztosíték ellenében apró kölcsönöket ad a diákoknak. Én meg pénzzavarban vagyok.

JOHN Az lehetséges. De ez a feleségem dolga, Spitta úr.

SPITTA Minden kertelés nélkül meg kell mondanom, ha ma estig nem szerzek pénzt, akkor háziasszonyom azt a néhány darab könyvemet és vicikvacomat lefoglalja, és egyszerűen kipenderít az utcára.

JOHN Én úgy tudom, Spitta úr, hogy a maga édesapja tiszteletes.

SPITTA Igen, az. De éppen emiatt, mert hogy én meg nem leszek tiszteletes, tegnap este keservesen összekülönböztünk. Nem fogadhatok el tőle egyetlen garast se többé!

JOHN *(miközben dolgozik)* Ugye, hogyha én éhen halok, vagy kitöröm a nyakam, úgy kell a papának.

SPITTA Az a fajta ember, amilyen én vagyok, nem hal éhen, John úr. De ha fölfordulok is, az már nekem édes mindegy.

JOHN Nem is hinné az ember, hogy maguk között, diákok között, mennyire kiéhezett, nyomorult fickók is akadnak. De hát egyikük se akar valami értelmes dologhoz kezdeni. *(Távrolról dörgés hallatszik. John kinéz az ablakon.)* Ma fullasztó a meleg. Már dörög is.

SPITTA Rólam éppen nem mondhatja, John uram, hogy én nem akartam valamilyen értelmes dologba fogni. Órákat adtam, címekeket írtam üzleteknek! Én már mindezt végigcsináltam. És még jó néhány egyéb próbálkozással nemcsak napokat, hanem egész éjszakákat is végigdolgoztam. Mellettük meg még magoltam is, és faltam a könyveket.

JOHN Ember, lódulj Hamburgba, s állj be kőművesnek! Amikor én ilyen idős voltam, Altonában teljesítménybérben már tizenkét márkát is megkerestem naponta.

SPITTA Az lehet, de én szellemi munkás vagyok.

JOHN Ezt már ismerjük.

SPITTA Valóban?! Nem úgy látom, minthogyha ismerné, John úr! Aztán azt se felejtse el, kérem szépen, hogy a maguk Bebelje és Liebknechtje szintén szellemi munkások.

JOHN Hát jó! Akkor jöjjön csak! Legalább reggelizzünk meg! Minden rózsaszínűbbnek látszik, ha az ember valamit harapott már. Úgy-e nem reggelizett még, Spitta úr?

SPITTA Megmondom úgy, ahogy van: ma még nem.

JOHN Hát akkor igyekezzen, hogy valami meleg legyen a gyomrában.

SPITTA Nem sürgős.

JOHN Á, nem, pedig nagyon pópista színe van. Én meg egész éjszaka vonaton ültem. *(Zelmához, aki behoz egy kis vászonzacskót zsemlékkal.)* Hozzál gyorsan még egy csészét! *(Kényelmesen rátelepszik a díványra, zsemlét tunkol a kávéba, kortyint egyet-egyet belőle.)*

SPITTA *(Még nem ült le.)* Ha az ember nem tud aludni, jobb a nyári éjszakát kint tölteni a szabadban. Én pedig egy szemhunyasnyit sem aludtam.

JOHN Szeretném látni azt az embert, aki nyakig van a slamasztikában, és mégis jól tud aludni. Akinek lóttak már, az a szabadban találja meg a legjobb társaságot. *(Hirtelen abbahagyja a rágást.)* Zelma, gyere csak ide, mondd el mégegyszer, hogyan is volt avval az idegen lánnyal és avval az idegen gyerekekkel, akit azok innen a szobából elemeltek?

ZELMA Mit tudom én, erről faggat mindenki, erről faggat a mama is egész áldott nap! Hogy én láttam-e Bruno Mechelkét, meg hogy énnekem tudnom kell, hogy fönt a komédiás úrnál a tetőn ki csórt ruhákat! Ha ez így megy tovább...

JOHN *(határozott hangon)* Te lány, nem csináltál lármát, amikor az az úr és a kisasszony elvitte az öcsikédet a kocsiból?

ZELMA Azt gondoltam, hogy semmi baj a nem esik. Legalább tiszta ruhát kap.

JOHN *(Mégfogja Zelma csuklóját.)* Na gyere velem, menjünk át anyádhoz! *(John Zelma kezét fogva elmegy. Mihelyt távoznak, Spitta nekiesik a reggelinek. Kisvártatva megjelenik Walburga. Nagyon siet, és roppant izgatott.)*

WALBURGA Egyedül vagy?

SPITTA Pillanatnyilag igen. Jó reggelt, Walburga!

WALBURGA Sokat késtem? Csak a legnagyobb furfanggal, a legnagyobb eltökéltséggel, és a legnagyobb kíméletlenséggel tudtam ellógni hazulról. Húgom odaállt az ajtó elé. A cselédlány meg... De én azt mondtam a mamának, hogy ha nem engednek ki, akkor legjobb lesz, ha rácsot raknak az ablakra, különben a harmadik emeletről egyenest levettem magam az utcára. Szinte röpltem idáig. Inkább holt vagyok, mint eleven. De el vagyok szánva a legvégsőkre. Mi történt közted és az apád közt, Erich?

SPITTA Szakítottunk. Az volt a véleménye, hogy én majd moslékot eszem, mint akkoriban a tékozló fiú, és hogy mint akrobatának vagy műlovarnak a világot se jusson eszembe - így kegyeskedett magát kifejezni - még egyszer a szülői ház küszöbére lépni. Naplopó előtt nem nyílik ki az ajtaja. Majd csak kiheverem. Egyedül szegény, jó anyámat sajnálom. Fogalmad sincs róla, hogy ilyesfajta ember, mint az apám, mekkora mérhetetlen gyűlölettel viseltetik mindennel, de mindennel szemben, aminek kapcsolata van a színházzal. Kevesli a legiszonyúbb átkot is. Az ő szemében egy színész a legeslegundorítóbb, legesleggyalázatosabb léhűtő, akit egyáltalában el lehet képzelni.

WALBURGA Most már én is tudom, hogy jött rá a papa a mi dolgunkra.

SPITTA Az apám odaadta neki a fényképedet.

WALBURGA Erich, Erich, ha te tudnád, hogy milyen ijesztő, milyen szörnyűséges kifejezésekkel árasztott el engem az én apám dühében, és nekem mindezt csendben kellett végighallgatnom. Csak mondhattam volna neki valamit! Az talán a magasztos erkölcsről szóló tirádáit elhallgattatta volna, és ő is védtelenné vált volna előttem. Már majdnem meg is tettem, de szégyelltem volna ilyen kegyetlen lenni hozzá. Nem engedte a nyelvem. Nem voltam rá képes, Erich. Végül is anyámnak kellett közbelépnie, mert az apám megütött. Aztán nyolc vagy kilenc órára bezárt a sötét alkóvba, hogy megtörje makacsságomat - miként kifejezte magát. Nos, nem sikerült neki, Erich, nem tudta megtörni.

- SPITTA *(Karon fogja Walburgát.)* Te derék, te bátor lány! Lám, csak most tudom, hogy milyen kincs van a birtokomban, hogy mit érsz te nekem. *(Hevesen.)* És hogy milyen csodaszép vagy, Walburga!
- WALBURGA Nem, nem! Egyszerűen bízom benned, Erich, ennyi az egész.
- SPITTA És nem fogsz csalódní, édes Walburgám. Nézd csak, egy olyan ember, mint én, aki csupa forrongás belül, és aki valami különlegeset, eddig ismeretlent, nagyot akar cselekedni, de egyelőre még nem tudja világosan megmagyarázni, hogy mit, az ilyen ember a maga húsz évével szemben áll az egész világgal, és az egész világ számára terhes és nevetséges. De hidd el nekem, egyszer majd másként lesz! Bennünk vannak már a csírák. Lazul már a talaj felettünk, a föld alatt vagyunk még, de mi leszünk az eljövendő aratás. Mi vagyunk a jövő. El kell, hogy jöjjön az idő, amikor az egész szépséges, kerek világ a miénk lesz.
- WALBURGA Folytasd, Erich, olyan jól esik hallanom.
- SPITTA Walburga, én tegnap este az apámnak ködösítés nélkül szemére vettem a nővéremen elkövetett gazságot is. Ez aztán végképp túlcsoordította a poharat. Felháborodott, és csak annyit jegyzett meg, hogy arról a lányról, akiről én beszélek, ő nem tud semmit. Hogy az egyáltalában nem létezik az ő számára, és hogy a jelek szerint hamarosan a fia ugyanígy nem fog létezni. Ó, ezek a keresztyének! Ó, ama jó pásztornak ezek a szolgálói, azé a jó pásztoré, aki az elveszett bárányt kétszeres gyöngédséggel szorította karjaiba! Ó, drága Üdvözítő! Hogyan kifordították szavaidat, mennyire az ellenkezőjére torzították a te örökkévaló tanításaidat! De amikor én ma éjszaka villámlás és dörgés közben a Tiergarten egyik padján ültem, és körülöttem afféle berlini hiénák sompolyogtak, akkor magam mellett éreztem szegény nővérem nyugtalan és szétzúzott lelkét. Ugyan hányszor kellett neki is életében éjszakákon át, hajléktalanul ilyen padokon, talán éppen a Tiergartennek azon a padján ülnie, hogy elhagyatottságában, kiteszítottságában és megalázottságában azon elméledjék, milyen emberszeretettől és keresztyénségtől csepegőnek mutatkozik ez a legkeresztyénibb világ Krisztus születése után kétezer évvel. De bármit gondolt is, énnekem az a kívánságom, hogy az a szegény pára, az a bűnös lány, aki többet ért kilencvenkilenc igaznál, akit a világ bűneinek terhe nyomott, az a szegény bélpoklos és az ő félelmetes panasza, váljék élővé az én bensőmben! És minden nyomor, minden jajszava a mostoháknak és jogfosztottaknak, vettessék tüzre! És ilyen módon éljen tovább az én nővérem, Walburga, és legyen ereje nagyszerűbb tettekre az Isten előtt, az által az étosz által, ami az én lelkemnek is szárnyakat ad. Nagyszerűbbekre, mint amire a világ egész hideg, szívtelenül gonosz papi erkölcsse képes.
- WALBURGA A Tiergartenban voltál az éjjel, Erich? Nyilván azért olyan jéghidegek az ujjaid, és látszol olyan iszonyúan fáradtnak. Erich, fogadd el a pénztárcámat! Nem kérem, hanem parancsolom! Biztosítalak róla, hogy ami az enyém, az a tiéd is! Ha elutasítod, nem szeretsz engem. Erich, te éhezél. Ha ezt az én néhány garasomat nem fogadod el, akkor

én otthon nem nyelek le egyetlen falatot sem - Istenemre mondom, megteszem! - amíg csak meg nem jön az eszed.

- SPITTA *(Könnyeket nyel el, le kell ülnie.)* Csak ideges vagyok. Kimerültem.
- WALBURGA *(a fiú nadrágzsebébe dugja a pénztárcáját.)* Idefigyelj, Erich. Tulajdonképpen ezért kértelek ide Johnnéhoz. Minden szerencsétlenségem tetejébe tegnap még ezt a törvényszéki idézést is kaptam.
- SPITTA *(Nézi az írást, amit a lány odanyújtott neki.)* Te?... Aztán miért? Mondd csak, Walburga!
- WALBURGA Bizonyos vagyok benne, hogy kapcsolatos a padlásról ellopott holmikkal. De roppantul nyugtalanít. Ha ezt a papa megtudja... Igen, akkor mit csinállok?
- (Johnné, gyermekkel a karján, utcai öltözetben megjelenik, nagyon elgyötört, csupa por.)*
- JOHNNÉ *(megriadva, gyanakodva, félhangosan)* Maguk mit akarnak itt? Paul hazajött már? Egy kicsit lementem az utcára a gyerekkel. *(A gyereket beviszi a fülkébe.)*
- WALBURGA Erich, kérlek, említsd meg Johnnénak, hogy beidéztek.
- JOHNNÉ Nyilván itthon van Paul, mert látom a holmijait.
- SPITTA Hassenreuter kisasszony szeretne önnel beszélni. Ugyanis bírósági idézést kapott, nyilván azok miatt az ellopott holmik miatt, tudja, ott főtt a padláson.
- JOHNNÉ *(Kilép a fülkéből.)* Micsoda? Idézést kapott, Walburga kisasszony? Hát akkor jól vigyázzon! Nem tréfálok! És csak féljen a krampusztól!
- SPITTA Mit, miket zagyvál össze, Johnné?
- JOHNNÉ *(Elkezd tenni-venni a lakásban.)* Hallották, hogy kint a Hallei kapu előtt egy lugastelepen a villám máma reggel egy férfit, egy asszonyt és egy hétéves kislányt egy jegenye tövében agyonvágott?
- SPITTA Nem hallottuk.
- JOHNNÉ Már megint zuhog. *(Hallani, amint ömlik a zápor.)*
- WALBURGA *(aggódva)* Gyere, Erich, mégis menjünk ki a szabadba!
- JOHNNÉ *(egyre hangosabban)* És tudják, én még nem sokkal azelőtt beszéltem avval az asszonysággal, akit agyonütött a villám. Azt mondta - hallgasson csak ide, Spitta úr! - azt mondta, hallja csak, hogy ha egy halott gyereket beletesznek a gyerekkocsiba, és kiviszik a napra, de nyári napnak kell lenni, méghozzá déli időben, Spitta úr -, akkor elkezd lélegezni, sír és föléled! Nem hiszik? Mi? A saját szememmel láttam.
- (Furcsa lépésekkel körbe-körbe megy, de úgy látszik, hogy most már alig vesz tudomást a két fiatal jelenlétéről.)*
- WALBURGA Te, ez a Johnné rémes, gyere innen!
- JOHNNÉ *(még hangosabban)* Nem hiszik, hogy a gyerek föléledt? Jöhetett is az anyja, és vihette. Ilyenkor meg kell mindjárt szoptatni.

SPITTA Ég áldja, Johnné!

JOHNNÉ *(még hangosabb, miközben különös felindulásában a két fiatal az ajtóig kíséri)* Nem hiszik el, persze! Pedig hétszentség, hogy így van, Spitta úr! *(Spitta és Walburga elmegy. Johnné a kilincset fogva kiabál a folyosóra.)* Aki ezt nem hiszi el, annak sejtelve sincs arról a titokról, amit én fölfedeztem.

(John pallér az ajtóban áll, és mindjárt be is lép.)

JOHN Á, hát itt vagy, asszony!? Adj' isten! Miféle titokról beszélsz?

JOHNNÉ *(Mintha álomból ébredt volna, fejéhez kap.)* Én? Én beszéltem valami titokról?

JOHN Hát ha nem rossz a fülem, akkor úgy hallottam. Te vagy az valóban, vagy csak a szellemed?

JOHNNÉ *(idegenül, riadtan)* Hogy lehetnék én szellem?

JOHN *(Feleségének kedélyesen a hátára csap.)* Jette, belém ne harapj! Végtelenül örülök, hogy megint itt vagy a keresztelői ajándékokkal együtt. *(bemegy a fülkébe)* Kicsit gyöngécske bőrben van a gyerek, Jette.

JOHNNÉ Nem itta a tejet. Nyilván azért, mert falun a tehenek már zöldet esznek. Itt a csarnokból kapok majd megint olyan tejet, amit szárazzal takarmányozott tehenektől fejnek.

JOHN *(előjön a fülkéből)* Én csak azt mondom, minek kellett fölkapaszzkodnod a gyerekekkel a vonatra, és kizötyögnöd vele a városból. Állítom, hogy a város mindennél egészségesebb.

JOHNNÉ Hát, most már megint itthon vagyok, Paul!

JOHN Én meg, Jette, Altonában szintén mindent rendbe tettem. Dél tájban találkozom Karllal, megmondja, hogy mehetek-e az új mesterhez. De hallod-e, hoztam is valamit. *(Megráz egy gyerekcsengőt, amit a nadrágzsebéből húz ki.)*

JOHNNÉ Hát ez micsoda?

JOHN Hogy egy kicsi élet is legyen a gyerek szobában. Mert itt Berlinben néha túlságosan nagy a csönd. Figyelj csak, hogyan gögicsél? *(Hallani, amint a csecsemő mindenféle meglegedett hangot ad.)* Bizony, mama, ha egy csöppség így gügyög, azért én odaadnám egész Amerikát.

JOHNNÉ Beszéltél már valakivel, Paul?

JOHN Nem. Azaz, hogy egyedül Quaquaróval, még reggel.

JOHNNÉ *(feszülten, elsápadva)* Na és?

JOHN Na és? Hát semmi! Semmi több!

JOHNNÉ *(mint előbb)* Mit mondott?

JOHN Mit kellett volna, hogy mondjon? De ha már sehogy se hagysz békén - pedig mi másra való egy ilyen vasárnap reggel? - hát megint Bruno után érdeklődött.

JOHNNÉ *(hevesen és elsápadva)* Ugyan mit csinált már megint ez a Bruno?

JOHN A világon semmit! Gyere, igyál egy korty kávé, Jette, és ne bosszankodj! Mit tehetsz arról, hogy ilyen jófirma öcsikéd van. Ne törődjünk mi másokkal!

JOHNNÉ Arra vagyok kíváncsi, hogy az a vén pletykafészek, aki egész álló nap csak szaglászgat, minek kell, hogy mindig Brunóról lefetyeljen.

JOHN Brunóval, kérlek Jette, hagyj békén! Nézd... Vagy hát?... De inkább ne! Hanem, ha megint valamit mondanom kellene Brunóról, azt mondanám, hogy egy csöppet se csodálkoznék, ha valahol egy börtönudvaron - úgy, hogy te nem is tudnál róla - hirtelen befejezné. *(Johnné leroskad az asztal mellé, arca elszürkül, könyökére támaszkodik, és nehezen lélegzik.)* Nem biztos, hogy így lesz. Ne vedd mindjárt a szívedre! És a húgom mit csinál?

JOHNNÉ Mit tudom én!

JOHN Azt gondoltam, hogy nála voltál.

JOHNNÉ *(mintha lélekben távol lenne)* Hol voltam én?

JOHN Látod, Jette, így vagytok ti, asszonyok! Kiráz a hideg, de orvoshoz, doktorhoz eszed ágában sincs elmenni. Aztán esetleg még ágynak dőlsz. Így jár az, aki nem törődik magával!

JOHNNÉ *(férje nyakába borul)* Paul, te itt akarsz engem hagyni! Az Istenre kérlek, Paul, mondd meg, mondd meg nyíltan, ne vezess az orromnál fogva! Mondd meg, ne vezess az orromnál fogva!

JOHN Mi lőtt téged máma, Henrietta?

JOHNNÉ *(hirtelen megváltozva)* Ereszd el a füled mellett, Paul, amit én itt összehordok. Megint nem aludtam az éjjel! Aztán meg korán fölkeltem, és hát az is biztos, hogy egy kicsit legyöngültem.

JOHN Feküdj le, és pihenj egy kevéskét! *(Johnné a díványra dől, és a plafonra mered.)* Aztán majd egy kicsit meg is fészülködhetsz, Jette! A vonaton biztosan sok volt a por, hogy annyira tele lettél vele. *(Johnné nem felel, a plafonra mered továbbra is.)* Ki kell egy kicsit hoznom a csöppséget a világosságra. *(Bemegy a fülkébe.)*

JOHNNÉ Mióta is vagyunk mi házasok, Paul?

JOHN *(a csörgőt a fülkébe viszi, azután)* 1872 óta, amikor megjöttem a háborúból.

JOHNNÉ Aztán, úgy-e, eljöttél az apámhoz? És vigyázzba álltál előtte -, a melleden vaskereszt volt.

JOHN *(előjön a fülkéből, a gyerek pólyában a karján, rázza a csörgőt. Vidáman mondja.)* Úgy bizony! És ez még máma is megvan! Ha látni akarod, kitűzhetem.

JOHNNÉ *(még mindig a díványon végignyúlva)* Aztán odajöttél hozzám, és azt mondtad, hogy ne legyek mindig olyan dolgozó... ne mindig sűrűgjek-forogjak, lépcsőn le, lépcsőn föl... hogy puccozzam egy kicsit magam.

JOHN Ugyanezt mondom most is, Jette.

JOHNNÉ Akkor a bajszoddal megcsiklandoztál, és a bal fülem mögött megcsókoltál! Utána meg...

JOHN Utána meg, úgy-e, megállapodtunk?

JOHNNÉ Én akkor nevettem, és fölülről lefelé az egyenruhád minden egyes gombjában, mint a tükörben, megnéztem magam. Hát akkor még másképp festettem. És akkor te azt mondtad...

JOHN Te aztán mama, csuda egy asszony vagy! Az ember el se hinné, hogy milyen jó az emlékezeted.

JOHNNÉ Aztán meg azt mondtad, hogyha nekem egyszer fiam lesz, akkor annak is az „Istennel a királyért és a hazáért” meg a „Wacht am Rein” hangjára kell zászló alatt a csatába menni.

JOHN *(a csörgő ritmusára a csecsemőnek énekel)*
Az égi térre nézz, ahol
apák hős népe kóborol:
a német Rajnát kémleli!...

Nahát, most itt a kis fickó, és most már nem vagyok annyira harcias, hogy szívesen küldeném a háborúba ágyútöltelékeknek. *(A kicsivel visszamegy a fülkébe.)*

JOHNNÉ Paulkám, Paulkám, mindennek száz éve már!

JOHN *(most már gyerek nélkül, ismét kijön a fülkéből.)* Annyi talán mégse, Jette!

JOHNNÉ Mondd, és mi lenne akkor, hogyha fognád magad, és velem, meg a gyerekekkel együtt fölkerelkednél Amerikába.

JOHN Jette, figyelj ide, mi van veled? Micsoda dolog ez? Kísértetek vesznek körül? Tudod jól, hogy amikor az építkezéseken a munkások kalapáccsal esnek egymásnak, én még akkor se jövök ki a sodromból. És hogy azt mondják, hogy Paulnak mindig jó a kedve. De most mi történik itt? Fényes nappal van, sejtelmem sincs semmiről, mert nem látok semmit. Suhanás, susogás, sziszegés -, és amikor utána kapok, üres a kezem. Tudni akarom, hogy mi az igazság avval az idegen lánnyal itt ebben a szobában!

JOHNNÉ Paul, hiszen hallottad, hogy az a lány egyáltalában nem jött vissza többet. Ebből láthatod...

JOHN És ezt te nekem kékülő szájjal mondd, és akkora szemeket meresztve, mintha éppen kerékbe törnének.

JOHNNÉ *(megváltozva)* Igen ám, mert itt hagytál engem éveken át egyedül, Paul, hogy itt kellett ülnöm ebben a kuckóban, és nem szólhattam egy árva lélekhez sem. Olykor, mikor itt kutyorogtam, föltettem magamnak a kérdést, hogy ugyan minek kell nekem egyre csak robotolni, hajszolni magam, keservesen kuporgatni a garast, beosztani a keresetedet, aztán még ragasztani is hozzá, ahogy csak lehet, gyötrődni

folyton-folyvást? Ugyan miért? Idegen emberekért? Paul, bizony te tönkretettél engemet.

(Fejét az asztalra hajtja, s nyögdéscselő sírásba tör ki. Ebben a pillanatban macska-léptekkel belép Bruno Mechelke. Vasárnapi öltözetben, sapkája mellé egy orgonaszál tűzve, s egy nagyobb orgonaág a kezében. John az ablakon dobol, és nem veszi észre.)

JOHNNÉ *(Mintha kísértetet látna, úgy ismeri föl lassacskán Brunót.)* Bruno, te vagy az?

BRUNO *(aki villámgyorsan észrevette a pallért, halkan)* Hát persze, hogy én, Jette.

JOHNNÉ Honnan jössz? Mit akarsz?

BRUNO Hát átlötyögtem az éjszakát. Jette, láthatod, hogy jókedvem van.

JOHN *(mostanáig mereven nézte Brunót, közben arcát veszélyes sápadtság lepte el. Ekkor lassan egy kis szekrényhez megy, elővesz egy öreg katonai revolvert, s megtölti. Johnné nem látja.)* Te vagy az? Na figyelj ide! Mondok neked valamit. Talán már elfelejtetted, de most nyilván nem lesz az ellen kifogásod, hogyha én ezt a szerkentyűt itt rád durrantom! Te senkiházi! Nem vagy te ember! Mondtam neked, már az elmúlt ősszel is, hogy szó nélkül lepuffantalak, ha még egyszer átléped a küszöbömet, és a szemem elé kerülsz. Most aztán mars innen, másképp lövök! Megértetted?

BRUNO Nem félek ettől az ócskavastól.

JOHNNÉ *(Észreveszi, hogy férje, nem tudván magán uralkodni, a revolvert lassan Brunóra fogja.)* Megölöd, Paul! Hiszen ez az én öcsém! *(John elé ugrik úgy, hogy a revolver most őrá irányul.)*

JOHN *(hosszan ránéz, mintha felébredt volna, más hangon)* Rendben van. *(A revolvert gondosan visszateszi a kis szekrénybe.)* Igazad van, Jette! Szégyen, gyalázat, hogy a nevedet egy ilyen mocskos alak a pofájára veheti. Na jó! Kár lett volna a puskaporért. Ez a pisztoly két francia lovas életébe került. Két hősébe! Most maszatoljam be evvel a szeméttel?

BRUNO Az bizony előfordulhat, hogy a te fejedben szemét van. És ha nem nézném, hogy a nővérem kitarottja vagy, akkor kicsinálnálak, te szarházi, úgy, hogy két hétig hasmarsod lenne.

JOHN *(magabiztos nyugalommal)* Na, Jette, hát ez a te öcséd!

JOHNNÉ Paul, hagyj magunkra! Én majd elküldöm innen! Ne felejtse el, én nem tehetek róla, hogy Bruno az öcsém.

JOHN Akkor hát én fölösleges vagyok itt. Csak bájologjatok egymással! *(Felöltözik, és elindul. Bruno mellett megáll.)* Csirkefogó! Az apádat a sírba vitted! A nővérednek ketrecbe kellett volna zárni téged és egy gödörbe dobva éhenhalatni, ahelyett, hogy fölnevelt, és egy újabb csatornatöltelékot szabadított a világra. Fél óra múlva visszajövök, de nem egyedül, hozom magammal a rendőrt is.

(John kimegy a folyosóajtón, fejére csapva kalapját. Bruno megfordul, s mihelyt John kilépett, nagyot köp utána a bejárati ajtó felé.)

- BRUNO Bárcsak egyszer a ligetben elkaphatnálak!
- JOHNNÉ Minek jöttél, Bruno? Ki vele, mit akarsz!
- BRUNO Dohányt adjál, különben lebuktam, Jette!
- JOHNNÉ *(Becsukja és rázárja a folyosóajtót.)* Várj csak, bezárom! Mondd még egyszer, minek jöttél? Hol voltál?
- BRUNO Fél éjszaka lötyögtem, Jette, aztán hajnaltájt egy kicsit kimentem a zöldbe.
- JOHNNÉ Láttá Quaquaro, hogy bejöttél? Mert akkor nagyon ügyelj, hogy csapdába ne ess!
- BRUNO Isten őrizz! Az udvaron át jöttem, aztán a barátomnál a csontraktáron keresztül, aztán meg föl a padlásra és azon át.
- JOHNNÉ Na és? És mi történt?
- BRUNO Hagyd a csevejt, Jette, hoci pénzt az útra! Vagy lebukok, vagy el kell pasliznom innen.
- JOHNNÉ És a lánnyal mit csináltál?
- BRUNO Hát, ami jónak látszott, Jette.
- JOHNNÉ És ez mit jelent?
- BRUNO Egy kicsit, legalább is egy időre, szófogadóvá tettem.
- JOHNNÉ És az biztos, hogy nem jön vissza?
- BRUNO Egészen biztos! Sehogy se hiszem, hogy még egyszer visszajön. De bizony nem volt könnyű munka, Jette! Ronda garaszkodásoddal - szomjas vagyok, adj valamit hörpinteni! - jól megizzasztottál. *(Fenekig kiiszik egy teli vizeskanocsót.)*
- JOHNNÉ Láttak kint a kapu előtt a lánnyal.
- BRUNO Megpaktáltam Arturral. Rólam hallani se akart a csaj. Artur jött is, finom szerelésében, és el is tudta csalni egy pince-falatozóba. Bement a csöbe, elhitte, hogy ott várja a palija. *(Trillázik és görcsösen táncol hozzá.)*
- Annyi csupán az életünk,
 hogy az egyik lebujból kijövünk,
 a másikba meg bemegyünk.
- JOHNNÉ Aztán?
- BRUNO Akkor le akart lépni, mert Adolf azt mondta neki, hogy a vőlegénye már tovább ment. Aztán egy keveset még el akartam kíséreni, Adolf meg Artur szintén jött. Akkor Kalinichnál benéztünk a hátsó szobába, de a risza közben a sok grogtól, snapsztól totál kilett. Aztán bebújt egy zugba Artur spinéjénél, és ott aludt. Másnap ketten-hárman ráragadtunk, egy csöppet se hagytuk magára, meg-megitattuk újra egy-egy

kricsmiben... *(A vasárnap reggeli harangok megszólalnak. Bruno folytatja)* De a dohány ugrott. Lóvé kell, Jette.

JOHNNÉ *(pénzt keres)* Mennyi?

BRUNO *(a harangszót hallgatja)* Mi mennyi?

JOHNNÉ Hát pénz!

BRUNO Az a vén pacák ott lent a csontraktárban azt mondja, hogy legjobb lesz az orosz határon átcsusszanni. Hallgasd csak, Jette, szólnak a harangok!

JOHNNÉ Minek kellene átmenned a határon?

BRUNO Fogj egy nedves zsebkendőt, Jette, és önts rá egy kis ecetet. Nem tudom, miért, de egész éjszaka vérzett az orrom. *(Zsebkendőjét az orrára szorítja.)*

JOHNNÉ *(Hoz egy zsebkendőt, zihálva lélegzik.)* Ki csinálta ezt a nagy karcolást a csuklódon?

BRUNO *(Figyeli a harangszót.)* Ma reggel fél négykor még hallhatta volna a harangokat.

JOHNNÉ Ó, megváltó Krisztusom! Nem, nem igaz! Képtelenség! Én ilyent nem mondtam neked. Bruno, Bruno... hadd üljek le! *(Megteszi.)* Megmondta az apánk előre, a halálos ágyán.

BRUNO Brunóval nem lehet kukoricázni, Jette. Menj csak el Minnához, mondd meg neki, hogy én az ilyesmihez is értek, és hogy a hecceléseknek Karllal és Fritzzel vége legyen.

JOHNNÉ Bruno, de ha egyszer elkapnak!

BRUNO Hát akkor hintázok majd a nyakamon, és a Charité kórházban megint lesz kit boncolni.

JOHNNÉ *(Pénzt ad neki.)* Hát ez nem igaz! Mit tettél, Bruno!

BRUNO Ütődött vénlány vagy te, Jette. *(Megfogja, nem egészen érzelem nélkül.)* Folyton azt daráltátok, hogy én semmire se vagyok jó. De amikor már bűdösben maradtok, én kellek.

JOHNNÉ Na és hogyan is volt? Megfenyegetted a lányt, hogy ne merje többet idetolni a képét? Ezt csináltad, Bruno? Vagy nem ezt?

BRUNO Fél éjszakán vele táncoltam. Aztán lementünk az utcára. Velünk jött egy úr is, érted? És amikor mondtam, hogy a tyúkkal némi beszédem volna, és elővettem a boxeromat, akkor a pali természetesen olajra lépett. Erre én azt mondtam a lánynak, ne féljen a kisasszony, legyen szíves, ne csapjon lármát, és soha többet ne kérdezősködjön nővéremnél a gyerek után, akkor mindent rendesen és békésen el lehet boronálni. És akkor még egy darabig passogtunk együtt.

JOHNNÉ Na és aztán?

BRUNO Na és aztán... aztán ellenkezett. És egyszer csak a torkomnak ugrott, akár egy dühödtt buldog, és volt ám szuflája... először azt gondoltam, hogy hamarosan abbahagyja. De aztán... aztán én is kicsit magamhoz tértem, és akkor... Hát így történt.

JOHNNÉ *(borzadva)* Mikor volt ez?

BRUNO Úgy három és négy óra között. Nagy udvara volt a holdnak. A Zimmerplatzon egy kerítés mögött valamilyen dög kutya folyton fölgrált és ugatott. Aztán elkezdett esni, és kitört a zivatar.

JOHNNÉ *(megváltozva, összeszedi magát)* Hát jó! Most eredj! Nem is érdemelt mást!

BRUNO Agyó! Azt hiszem, hogy mi ketten jó néhány évig nem látjuk egymást!

JOHNNÉ Hová szándékozol menni?

BRUNO Először is legalább két órát fekszem a hátamon. Nekem is kell ez. Elmegyek Fritzhez, neki van egy kéglije a rendőrségi fogdával szemben a Halász-hídnál. Úgy bérlí. Ott biztonságban vagyok. Ha gáz lenne, oda küldhetsz értesítést.

JOHNNÉ Nem akarsz még egyszer látni a kicsit?

BRUNO *(reszket)* Nem.

JOHNNÉ Miért nem!?

BRUNO Nem, Jette, ebben az életben soha többet. Ég veled! Várj csak, Jette, itt van egy lópatkó. *(Egy lópatkót tesz az asztalra.)* Találtam! Szerencsét hoz! Nekem már nincs rá szükségem.

(Bruno Mechelke macska-módra, ahogy jött, elmegy. Johnné riadtan, kimeredt szemmel néz arrafelé, ahol eltűnt, aztán néhány lépést hátrátántorog, összekulcsolt két kezét szájához szorítja, magába roskad, s egyre-másra hiábavaló kísérletet tesz arra, hogy imádkozzék.)

JOHNNÉ Nem vagyok gyilkos! Nem vagyok gyilkos! Ezt én nem akartam!

ÖTÖDIK FELVONÁS

Szoba Johnnéknál. Johnné a díványon alszik. Walburga és Spitta belép a folyosóról. Az utcáról hangos katonazene hallatszik.

SPITTA Senki sincs itt?

WALBURGA Dehogynem, Erich! Johnné van itt. Ő fekszik a díványon.

SPITTA *(Walburgával együtt a díványhoz lép.)* Alszik? Valóban? Ezt értse meg valaki, hogy hogyan lehet ilyen lármában aludni.

(A katonazene elhallgat.)

WALBURGA Ah! Erich! Pszt! Ettől az asszonytól én borzadok. Érted egyébként, hogy miért állnak a bejáratnál rendőrök, és miért nem engednek ki az utcára senkit? Rettegek, hogy a végén letartóztatnak minket is, és velük kell mennünk az őrszobára.

- SPITTA Ne képzeldj! Kísérteteket látsz.
- WALBURGA Amikor az az ember civilben odalépett hozzánk, és ránk nézett, és te megkérdezted, hogy kicsoda, az meg előhúzta a zsebéből az igazolványát, nem túlzok, hogy a lépcső és a folyosó egyszerre forogni kezdett velem.
- SPITTA Egy bűnözőt keresnek. Ez az az úgynevezett razzia, vagyis egy fajtája az emberek között rendezett hajtóvadászatnak, amit a bűnügyi rendőrségnek időnként kötelessége megcsinálni.
- WALBURGA Aztán elhíheted nekem, Erich, hogy én még a papa hangját is hallottam, aki valakivel hangosan beszélt.
- SPITTA Ideges vagy. Bizonyára fantáziálsz.
- WALBURGA *(Johnné álmában megszólal, Walburga megijed.)* Figyeld csak, Johnné!
- SPITTA Mekkora izzadságcseppek gyöngyöznek a homlokán! Gyere csak ide! Nézd azt a vén rozsdás patkót, hogyan szorítja mind a két kezével!
- WALBURGA *(Hallgat, aztán újra megrémül.)* Papa!
- SPITTA Nem értelek. Csak hadd jöjjön! Az a fő, hogy az ember tudja, mit akar, és tiszta legyen a lelkiismerete. Én fel vagyok készülve mindenre. Nagyon várom a kimagyarázkodást. *(Hangosan kopogtatnak az ajtón. Spitta határozott hangon)* Tessék!
- (Hassenreuterné jelenik meg. A szokásosnál jobban zihálva. Arcán a megkönnyebbülés jele, amikor lányát meglátja.)*
- HASSENREUTERNÉ Hála az Úristennek! Csakhogy itt vagytok, gyerekek. *(Walburga remegve karjai közé repül.)* Hogy megijesztetted a te öreg anyádat!
- (Hangos zihálás és csend.)*
- WALBURGA Bocsáss meg, mama, nem tudtam mást csinálni.
- HASSENREUTERNÉ Nem! Ilyesfajta leveleket, efféle gondolatokkal az ember nem ír az anyjának. Kiváltképp egy olyan anyának, mint én vagyok! Walburga, ha valami bántott, tudhatod, hogy mindig melletted álltam tanáccsal és cselekedettel. Én is ember vagyok, és egyszer még fiatal is voltam. De a vízbe ugrani... a vízbe ugrani, és egyéb hasonlókat csinálni, ilyen fenyegetésekkel nem szabad játszani. Remélem, igazat ad, Spitta úr? És most tüstént - hiszen milyen állapotban vagytok -, mondom, tüstént gyertek velem mind a ketten haza! Mi van Johnnéval?
- WALBURGA Igen, segíts rajtunk, állj mellénk! Vígy magaddal, mama! Olyan boldog vagyok, hogy itt vagy. Hirtelen óriási szorongás fogott el.
- HASSENREUTERNÉ Akkor hát gyertek! Az volna még csak szép, hogy az ember magától, Spitta úr, és ettől a gyerektől ilyen kétségbeesett örültséget tapasztaljon. A maguk korában az ember még bátor. Nem nyúl olyan megoldásokhoz - ha nem megy úgy minden, mint a karikacsapás -, amiken csupán veszíteni lehet, nyerni soha. Hiszen csak egyszer él az ember.

SPITTA Ó, hát elég bátor vagyok én! Még csak eszembe se jut, hogy úgy végezzem, gyáván, mint aki belefáradt az életbe. Azon az egy eseten kívül, ha Walburgát nem adják nekem. Akkor természetesen nem fogok habozni. Hogy egyelőre szegény vagyok, s hébe-hóba a népkonyhán eszem levest, az nem rendíti meg a hitemet, sem magamban, sem a jobb jövőben. Walburga is, jól tudom, meg van győződve, hogy egyszer majd eljön az a nap, amelyik elfelejteti velünk az összes nehéz és zavaros órát.

HASSENREUTERNÉ Az élet hosszú. És ti még gyerekek vagytok. Talán nem is olyan nagy baj, ha egy diák vagy egy kezdő fiatal a népkonyhára szorul. Walburga számára, ha már férjhez megy, ez persze kellemetlenebb lenne. Szeretném remélni, hogy először megteremtitek majd a saját tűzhe-lyeteket a hozzá való fával, szénnel és egyebekkel. Különben papánál valamiféle fegyverszünetet eszközöltem ki részetekre. Nem volt könnyű, és talán nem is sikerült volna, hogyha a reggeli postával nem jön meg strassburgi kinevezése és színigazgatóvá választása.

WALBURGA *(örömmel)* Mama, ó mama, hiszen akkor kisütött a nap.

JOHNNÉ *(Egyetlen lendülettel fölül.)* Bruno!

HASSENREUTERNÉ *(mentegetőzve)* Úgy-e mi ébresztettük föl, Johnné?

JOHNNÉ Bruno elment?

HASSENREUTERNÉ Kicsoda? Miféle Bruno?

JOHNNÉ Hát Bruno! Ön nem ismeri Brunót?

HASSENREUTERNÉ Ahá, úgy-e így hívják a maga öccsét?

JOHNNÉ Aludtam?

SPITTA Méghozzá mélyen. De álmában hangosan fölkiáltott.

JOHNNÉ Láta, Spitta úr, hogy a kölykök lent az udvarban... Láta, hogy a kölykök az udvarban megdobálták Adalbertkém sírját? De én, úgy-e, közibük ugrottam, és jobbra is, balra is lekentem néhány jókora pofont.

HASSENREUTERNÉ Akkor nyilván az első, halott kisgyerekéről álmodott, Johnné.

JOHNNÉ Nem, nem, ez valóban megtörtént, nem álmodtam, direktorné asszony. És aztán elmentem a kis Adalbertkével, elmentem az anyakönyvi hivatalba.

HASSENREUTERNÉ De hát hogyha Adalbertke már nem él... akkor... akkor hogyan tudott...

JOHNNÉ Á, nem így van, én úgy gondolom, hogyha egy kisgyerek megszületik, akkor azért benne marad az édesanyjában, és ha, mondjuk, meghal, akkor még mindig benne marad. Hallotta a kutyát a deszkakerítés mögött? Nagy udvara volt a holdnak! Bruno, te rossz útra tévedtél.

HASSENREUTERNÉ *(megrázza Johnnét)* Ébredjen föl, jó asszony! Johnné, Johnné! Maga beteg. Menjen el a férjével orvoshoz.

JOHNNÉ Bruno, te rossz útra tévedtél. *(Ismét megszólalnak a harangok.)* Harangokat hallok?

HASSENREUTERNÉ Vége az istentiszteletnek, Johnné.

JOHNNÉ *(Teljesen fölébred, maga köré bámul.)* Ugyan minek ébredtem föl? Minek nem vágtak fejbe a fejszével, amikor aludtam...? Mit mondtam? Pszt! Egyetlen árva szót se senkihez! Igazgatóné asszony! *(Fölugrik, rendbe hozza a haját, sok hajtűvel.)*

(Megjelenik az igazgató a folyosóján át.)

HASSENREUTER *(Meghökken, amikor észreveszi a családját.)* Lámcsak, lámcsak, Timotheusz, íme, Ibikusz darvai! Nem azt mondják, Johnné kérem, hogy itt egészen közel lakik egy szállító cég? *(Walburgához.)* Igen, gyermekem, míg te ifjúkori könnyelműségedben újra és újra szórakozásra gondolsz, a te apád már megint három órán át hivatalos ügyeiben szaladgált. *(Spittához)* Maga meg, fiatalember, ne siessen annyira a házassággal. Hiszen még a legparányibb sejtelve sincs arról, milyen nehéz azt végigcsinálni. Napról-napra, asszonnal és gyerekekkel, hogy az ember legalább azt a nyomorúságos és penészes falatka kenyeret megszerezze. Mindenkit Isten óvjon attól, hogy egy nap üres kézzel találja magát Berlin vadonában. S ne kelljen aztán a többi kétségbeesettel együtt föld alatti lyukakban és csatornáknak a maga és övéi pusztá életéért küszködni. Gratuláljon nekem, egy hét múlva Strassburgban leszünk. *(A direktorné, Walburga és Spitta kezét szorítanak vele.)* A többi majd kialakul.

HASSENREUTERNÉ Bizony, papa, te éveken át hősies küzdelmet vívtál értünk. Még hozzá anélkül, hogy egy csöppet is megalkudtál volna.

HASSENREUTER Akár a hajótörésnél, ha megindul a harc a vízben a gerendákért. Az én nemes jelmezeim, amik azért készültek, hogy a költők álmaikat láthatóvá tegyék, miféle bünbarlangokban, milyen izzadó testeken nem voltak éjjelente - odi profanum vulgus *(Gyűlölöm az avatatlan tömeget.)* -, hogy a fiókomba belekerüljön az a néhány garas kölcsöndíj! Szesza! De hát beszéljünk vidámabb dolgokról! A teherkocsiba, másképp Theszpisz kordéjába, már be vannak fogva a lovak, hogy a mi házi isteneinket, holmijainkkal együtt, remélhetőleg szerencsésen, elszállítsuk. *(hirtelen Spittához)* És hogy maguk ketten rettenetes nagy kétségbeesésükben ne csináljanak valami égbekiáltó ostobaságot, erre becsületszavát követelem, érdemdús Spitta uram. Viszonzásul megígérem magának, hogy minden igazán értelmes megnyilatkozására eztán odafigyelek. Különben én most Johnnéhoz jöttem. Először is azért, mert a rendőrök a bejáratnál senkit sem engednek ki az utcára, aztán meg azért, mert az ő szájából szeretném hallani, mi lehet az oka, hogy egy olyan ember, mint én, éppen akkor, amikor zászlói megint fönt lobognak, egy aljas újságkampánynak lett az áldozata.

HASSENREUTERNÉ Kedves Harro, Johnné egyáltalán nem érti, mit beszélsz.

HASSENREUTER Akkor kezdjük ab ovo! Vannak itt nálam levelek. *(Megmutat egy egész csomót.)* Egy, kettő, három, öt... körülbelül egy tucatnyit. Ebben ismeretlen emberek csúfondárosan gratulálnak valamilyen sikerhez, ami fönt, a kellékraktáramban született. Én rá se hederítenék, ha nem jelent volna meg ezzel egyidejűleg egy napi hír, amely szerint egy

jelmezkölcsönző padlásán, sic! *(így ahogy mondom)*, egy jelmezkölcsönző padlásán a külvárosban újszülött csecsemőt találtak... mondom, hogyha ez a napihír nem hökkentett volna meg. Nem vitás, hogy itt valami személycseréről van szó. De a dolgot mégse hagyhatom annyiban, főként akkor, amikor ez a senkiházi firkász jelmezkölcsönző úrról beszél, olyasvalakiről, aki valamilyen lecsúszott vándor-társulat igazgatója. Olvasd csak, mama: „Gólya a jelmezkölcsönzőnél!” Majd adok én annak a fickónak néhány pofont. Ma este nyilván közlik az újságok az én strassburgi kinevezésemet, és ezzel egyidőben urbi et orbi *(az egész világon)* kiszolgáltatnak a humoristák kénye-kedvének. Mintha nem tudnák, hogy minden átkok átka közül a legrosszabb a neveltségesség.

- JOHNNÉ Igazgató úr, valóban rendőrök állnak a ház kapujában?
- HASSENREUTER Igen, méghozzá úgy, hogy még özvegy Knobbéné is bajban lesz a gyerek eltemetésével. Annak a rémes figurának, aki a temetkezési vállalatból jött, nem engedik kivinni a kis koporsót a kocsiba.
- JOHNNÉ Milyen gyerek temetéséről beszél?
- HASSENREUTER Nem tudja? Knobbéné fiacskájáról, akit titokzatos módon két idegen nőszemély hozzám fölhozott, és aki ott a szemem láttára, valószínűleg rosszulápláltság miatt, meghalt. Apropos...
- JOHNNÉ Knobbéné gyereke meghalt?
- HASSENREUTER Apropos, Johnné! Már meg akartam kérdezni - maga bizonyára tudja -, hogy hogyan is végződött a dolog avval a két kótyagos hölgyeménnyel, akik a kicsit ellopták?
- JOHNNÉ Hát mondja csak, nem az Isten ujjá volt, hogy nem az én Adalbertkém csórták el, és hogy nem az én Adalbertkém halt ott meg.
- HASSENREUTER Hogyan mondja? Ezt a logikát én nem értem. Ezzel szemben már sokszor tűnődtem, hogy vajon annak a lengyel lánynak a zűrzaros szavai, aztán a ruhalopás az én padlásomon, meg az a tejes üveg, amit Quaquaro a csizmában talált, hogy ez mind nincs-e valahogy kapcsolatban azzal az újságfirkálmánnyal.
- JOHNNÉ Hát, direktor úr, én azt mondom, hogy nincsen. Nem látta Pault, igazgató úr?
- HASSENREUTER Pault? Vagy úgy: a maga férjét! Igenis láttam, mégpedig, ha jól emlékszem, azzal a kövér rendőrfelügyelővel, Puppéval beszélt, aki már a lopás ügyében nálam is járt egyszer.
- (John pallér belép.)*
- JOHN Na, Jette, úgy-e jól sejtettem? Ez gyorsan ment.
- JOHNNÉ Micsoda?
- JOHN Keressek-e ezer márkát, amit a rendőrkapitányság plakatírozott a följelentésért.
- JOHNNÉ Mit beszélsz?

JOHN Hát nem tudod, hogy az az egész fölfordulás itt a rendőrökkel és a detektívekkel Bruno miatt történik?

JOHNNÉ Hogyan? Hol? Micsoda? Miért történik?

JOHN A gyereketemetésen mindenkit igazoltattak, és két fickót a koporsóvivők közül - beleváló, sűrű vagányokat - kiemeltek. Úgy bizony. Így áll a dolog, igazgató úr! Olyan ember vagyok én, akit egybezártak egy asszonnyal, akinek van egy öccse, ennek pedig most a sarkában vannak a rendőrtanácsosok, meg a gyilkossági csoport, mert kint a Spree mellett, egy orgonabokor alatt a másvilágra segített egy nőt.

HASSENREUTER De igen tisztelt John uram! Az Isten óvjon ettől!

JOHNNÉ Hazugság! Az én öcsém nem tesz ilyesmit!

JOHN Hogy nem? Ez egészen új dolog, Jette! Direktor úr, én már a múltkor elmondtam, hogy miféle testvér az. *(Észrevesz, és fölemel egy orgonacsokrot az asztalról.)* Nos, nézzen csak ide! Itt járhatott az az ocsmányság. Ha visszajön, én leszek az első, aki kezét, lábát összekötöm, és átadom a törvénynek. *(Végigfűrkészi a szobát.)*

JOHNNÉ Taknyos kölyköknek beszélj a törvényről és az igazságról! Ilyesmi még az égben sincs. Itt ugyan nem járt senki! Ezt a néhány szál orgonát Hangelsbergből hoztam, ahol a nővéred háza mögött egy egész bokorny van.

JOHN Pedig te, Jette, nem is voltál a nővéremnél. Épp az imént mondta Quaquaro. Ezt már a rendőrségen is megállapították. Láttak téged a Spree mellett a parkban...

JOHNNÉ Hazugság!

JOHN És a lugastelepen is, ahol egy lugasban töltötted az éjszakát.

JOHNNÉ Micsoda? Idejössz a saját házádba, hogy itt mindent összevissza rombolj?

JOHN Jól van. Nagyonis jól, hogy idáig jutottunk. Most aztán ne kódósítsunk tovább! Mindezt én már előre tudtam.

HASSENREUTER *(Feszülten figyel.)* Megjelent azóta az a lengyel lány, aki akkoriban, mint egy nőstényoroszlán harcolt a Knobbe-féle kisgyerekért?

JOHN Éppen erről van szó. Ezt a lányt ma reggel holtan találták, és apertén kimondom, s nem félek, hogy elszárad a nyelvem: azt a lányt pedig Bruno Mechelke tette el láb alól.

HASSENREUTER *(sietve)* Akkor nyilván a szeretője volt.

JOHN Kérdezze meg az asszonyt! Én ugyan nem tudom. Ettől féltem én is, és inkább haza se jöttem már. Mivelhogy az én tulajdon feleségem ilyen bandába keveredett, és nem volt ereje, hogy szabaduljon tőlük.

HASSENREUTER Gyertek, gyerekek!

JOHN Ugyan miért? Tessék inkább itt maradni!

- JOHNNÉ Nem szaladnál mindjárt az ablakhoz, és kiabálnád ki az utcára az egész világnak?! Éppen elég baj, hogy a sors minket ilyen szerencsétlenséggel vert meg. Ordítsd csak széjjel! De akkor ugyan nem látsz engem többet!
- JOHN Hát jó, most már igazán jó! Bizony, hogy széjjelkiabálom. Idecsődítem az egész világot, hogy tudja meg, aki csak akarja, idecsődítem az utcáról, a folyosóról, az udvarról az asztalost, a fiúkat, meg a lányokat, akik konfirmációs oktatásra mennek, bizony becsődítem ide, és elmesélem nekik, hogy milyen mélyre süllyedhet egy asszony semmirekellő öccse iránti majomszeretetében.
- HASSENREUTER Az a csinos, fiatal teremtés, aki a csecsemőt magának követelte, az valóban halott, John úr?
- JOHN Lehet, hogy szép volt, azt én nem tudom. Mindegy, hogy szép volt-e, vagy csúnya, de hogy ott fekszik a hullaházban, az biztos.
- JOHNNÉ Én viszont tudom, hogy milyen volt. Romlott, közönséges némbor. Összeadta magát mindenféle jöttmenttel, és egy tiroli férfitől, aki tudni se akart róla, gyereke lett. Már a saját hasában a legszívesebben elpusztította volna. Később aztán idejött avval a Kielbackénével, hogy elviszi a gyereket. Ez a Kielbackéné angyalcsinálásért már ült másfél évet Plötzensee-ben. Hogy annak a nőszemélynek Brunóval volt-e dolga, azt én hogyan tudnám? Az is lehet, hogy igen, az is, hogy nem. És különben is mi közöm nekem ahhoz, amit Bruno esetleg elkövetett?
- HASSENREUTER Vagyis hát, Johnné, maga ismerte azt a lányt?!
- JOHNNÉ Hogyhogy? Én egyáltalán nem ismertem, direktor úr! Én csak azt mondom, amit itt is, ott is suttoztak róla.
- HASSENREUTER Maga, Johnné, becsületes asszony, maga meg John úr, becsületes ember. Az a dolog a maguk züllött rokonával végül is olyasmi, ami ugyan iszonyatos egy ügy, de a maguk családi életét komolyan nem rendítheti meg... Maradjanak csak továbbra is becsületesek...
- JOHN Szó sem lehet róla! Ilyen bandától irtózom! *(Öklével az asztalra csap, megdöngeti a falakat, a padlóra toppant.)* Figyeljék csak, hogyan porlik a vakolat a tapéta mögött, hogyan recseg-ropog itt minden! Az egész szétmállik. Csupa korhadt fa. Minden alá van ásva, mindent szétrágtak a férgek, a patkányok és az egerek. *(Billeg a padlón.)* Minden inog! Bármelyik percben a pincébe zuhanhat. *(Kinyitja az ajtót.)* Zelma, Zelma! Én odébbállok innen, mielőtt ez az egész mindenség halomra dől.
- JOHNNÉ Mit akarsz Zelmával?
- JOHN Zelma majd hozza a gyereket, és én velük együtt elutazom, elviszem a kicsit a nővéremhez.
- JOHNNÉ Csak azt próbáld meg! Akkor látsz még csodát!

JOHN Hát ilyen környezetben nevelődjön az én gyerekem? Hogy majd egyszer, ahogyan Brunót, a háztetőkön hajszoják őt is, és hogy ő is börtönben végezze?!

JOHNNÉ *(rákiált)* Ez nem a te gyereked! Világos?

JOHN Úgy? Hát még csak azt szeretném látni, hogy egy tisztességes apa ne rendelkezessen a saját gyerekével, amikor az anya megháborodott, és gyilkosok társaságába került! Azt szeretném látni, hogy ki mellett áll a törvény, és hogy ki az erősebb! Zelma!

JOHNNÉ Ordítani fogok! Ki az ablakon! Direktorné asszony, egy anyától el akarják rabolni a gyerekét? Én vagyok a csöppség anyja! Talán nincs hozzá jogom? Nem engem illet meg, direktorné asszony? Ezek itt bekerítenek engem! El akarják venni a jogomat! Vagy talán nem lehet az enyém az, akit én szedtem föl a porból, aki ott feküdt a rongyokban, és akit én saját kezemmel dörzsöltem, és nyomkodtam, hogy végre lélegezni kezdett, és lassacskán életre kelt? Ha én nem vagyok, már három héttel ezelőtt elkaparták volna.

HASSENREUTER John úr, nekem egyáltalában nem föladatam, hogy döntőbíró legyek házastársak között. Ez különben is meglehetősen hálátlan szerep, és az ember többnyire kellemetlen tapasztalatokat szerez közben. De azért azt ajánlom, hogy a maga minden bizonnyal jogosan sértve érzett becsülete miatt ne ragadassa el magát! Mert hát végül is a maga felesége nyilván nem felelős az öccse tetteiért. Hagyja itt az asszonynak a kisgyereket! Ne tegye még tűrhetlenebbé a szerencsétlenséget fölösleges makacsságával! Hiszen tudja, hogy a feleségét ez érinti a legérzékenyebben.

JOHNNÉ Paul, ezt a gyereket az én testemből vették ki. Ezért a gyerekért a saját véretem adtam. Nem elég, hogy az egész világ engem üldöz, és el akarja szakítani tőlem? A tetejébe még jössz te is, és éppúgy csinálsz, mint azok. Ez a köszönet!? Mintha éhes farkasok vettek volna körül. Engem megölhetsz! A gyerekekhez viszont ne nyúlj!

JOHN Hallgasson ide, direktor úr! Jövök haza máma reggel, jövök haza az állomásról az összes cuccommal, vidáman. Hamburg, Altona... min-dennek hátat fordítottam. Ha kevesebb is a pénz, azt gondoltam, jobb lesz együtt a családommal. Föl-fölvenni karomba a kicsikét, a térdemre tenni. Hát ilyesmiken járt az eszem...

JOHNNÉ Paul, hallgass ide, Paul! *(Egészen közel lép hozzá.)* Tépd ki a szívemet!

(Az asszony hosszan a férjére mered, aztán beszalad a fiukébe, ahonnét hangos sírás hallatszik. Zelma jön a folyosóról. Gyászruhát visel, kezében egy kicsi koszorú.)

ZELMA Miről van szó? Hívott engem, John bácsi?

JOHN Öltözz fel, Zelma, aztán kérdezd meg az anyádat, hogy eljöhetnél-e velem a nővéremhez Hangelsbergbe. Kereshetsz néhány fillért. Fogod a gyereket, és megyünk.

ZELMA Nem! Ahhoz a gyerekekhez én többet nem nyúlok, John bácsi.

JOHN Hogyhogy nem?

ZELMA Nem, mert félek, John bácsi. Nagyon félek, mert a mama és a rendőr-hadnagy úgy kiabált velem.

JOHNNÉ *(megjelenik)* Igen? Aztán minek kiabáltak?

ZELMA *(sírva fakad)* Schierke rendőr úr még egyet le is kevert nekem.

JOHNNÉ Hát én majd egyszer annak... csak próbálja meg mégegyszer!

ZELMA Minek kell nekem tudnom, hogy az a lengyel lány miért vitte el a kistestvéreimet. Ha gondoltam volna, hogy a testvérkém meghal, akkor inkább a nyakának ugrottam volna. Most itt fekszik a kicsi Gundofried koporsóban a lépcsőn. Azt hiszem, hogy a mamának rohama van, és Quaquaróéknál az alkóvban ápolják. Engem meg intézetbe akarnak adni, John néni.

(Zokog.)

JOHNNÉ Ennek csak örülj! Nem lehet rosszabb sorsod, mint itthon volt.

ZELMA A bíróság elé kerülök. Esetleg becsuknak a Moabitba.

JOHNNÉ Aztán miért?

ZELMA Merthogy azt mondják, én hoztam le azt a kisgyereket a padlásról, akit az a lengyel lány szült, ide a maguk lakásába, John néni.

HASSENREUTER Hát valóban született fönt egy gyerek?

ZELMA Persze, hogy született.

HASSENREUTER Miféle padláson?

ZELMA Hát ott fönt a színészeknél! Mit törődöm én evvel! Minek kell ezt nekem tudni? Én csak azt mondhatom...

JOHNNÉ Most aztán takarodj innen! Neked tiszta a lelkiismereted, Zelma! Amit a népek susorognak, az téged ne izgasson!

ZELMA Én nem is akarok semmit se elárulni, John néni!

JOHN *(Megragadja Zelmát, aki el akar szaladni, s erősen tartja.)* Egy lépést se, itt maradsz! Mi az igazság? Azt mondtad, hogy nem árulsz el semmit. Hallotta az igazgatóné is. Úgy-e? Meg Spitta úr is és a kisasszony is. Mi az igazság? Ameddig meg nem mondd, hogy mi volt Brunóval és a szeretőjével, és hogy hova-merre vittétek a kisgyereket, addig - akármilyen lesz - egy tapodtat se mozdulsz innen.

JOHNNÉ Paul, az Istenre esküszöm, nem vittem én sehova!

JOHN Hát akkor... Ki vele, amit tudsz, te fruska! Régen észrevettem már, hogy közted és feleségem között valamilyen sötét mismásolás folyik. De most már fölösleges a hunyorítás, a kacsingatás. Halott az a gyerek, vagy él még?

ZELMA Nem halott. Az a gyerek él még, John bácsi.

HASSENREUTER Akit a kötényed alá dugva, vagy mit tudom én, hogyan hoztál ide?

JOHN Hogyha halott, akkor számíthatsz rá, hogy ahogyan Brunónak, neked is a fejed veszik.

ZELMA Megmondtam már, hogy a kisgyerek él.

HASSENREUTER Azt hiszem, hogy te semmiféle gyereket nem hoztál le a padlásról.

JOHN És erről az egész históriáról, te asszony, semmit se tudsz? *(Johnné rámered, Zelma segélykérően és zavartan néz Johnnéra.)* Mama! Te Brunónak és a polyák nőszemélynek a kisgyerekét eltünteted, aztán, amikor az a lány idejött, akkor Knobbéné porontyát tette a helyére.

WALBURGA *(sápadtan, gátlással küzdve)* Mondja csak, Johnné, mi is történt azon a napon, amikor én buta módra a papa jöttére magukkal együtt a padlásra szöktem. Ezt majd később elmondom neked, papa. Mert akkor én, ahogy később lassacskán megvilágosult előttem, azt a lengyel lányt először csak kettesben Johnnéval, aztán meg Johnné öccsével is együtt láttam.

HASSENREUTER Te, Walburga?

WALBURGA Igen, papa. Amikor Alice Rütterbusch volt nálad, és amikor én is találkát beszéltem meg Erichhel, aki aztán anélkül, hogy találkoztunk volna, veled beszélt, mert hát én elbújtam.

HASSENREUTER Nem emlékszem rá.

HASSENREUTERNÉ *(férjéhez)* Papa, ez a lány emiatt a dolog miatt már éjszakákon át nem aludt.

HASSENREUTER Hogyha magának egy hajdani jogász tanácsa, aki a szigorlaton elhasalt, és csak azután nyergelt át a művészetre, ... ha mondom, magának egy ilyen ember tanácsa számít, akkor hadd mondjam meg, Johnné, hogy a maga esetében a teljes őszinteség a legjobb védekezés.

JOHN Jette, hová tettétek a kicsit? A rendőrfelügyelő azt mondta nekem, most jut eszembe, hogy annak a halott perszónának a gyereket keresi. Jette, az Ég szerelmére! Történt, ami történt, csak te ne keveredj gyanúba azzal, hogy az öcséd züllöttségének a palástolására az újszülöttnel valami rosszat tettél!

JOHNNÉ *(nevet)* Én? Hogy én a kis Adalbertkével valami rosszat tettem volna, Paul?

JOHN Itt nem a kis Adalbertkéről van szó. *(Zelmához)* Megszorítom a torkodat, ha nem mondd meg, hogy Brunónak és annak a polyák lánynak a kicsinye hová tűnt?

ZELMA Ott van bent a fülkében, John bácsi!

JOHN Hol van, Jette?

JOHNNÉ Azt én meg nem mondom.

(A gyerek sírni kezd.)

JOHN *(Zelmához)* Az igazat mondd! Vagy átadlak a rendőrségnek, érted! Látod itt ezt a madzagot? Kezed, lábad összekötöm.

ZELMA *(mérhetetlen ijedtségében önkénytelenül)* Hát ott sír bent! Maga, John bácsi, egészen jól ismeri a kicsikét.

JOHN Én?

(Értelmetlenül néz előbb Zelmára, majd Hassenreuterra. Amikor felesége szemébe pillant, átfut rajta némi sejtelem. Azt hiszi, hogy rájött a rejtély nyitjára és meginog.)

JOHNNÉ Ne dőlj be ennek a mocskos hazugságnak, Paul! Ezt az egészet a kislánnyal bosszúból hitette el az a drágalátos anyja. Paul, minek nézel úgy rám?

ZELMA Ez már nagyon csúnya dolog, John néni, hogy maga is be akar engem feketíteni. Akkor én se leszek bolond lakatot tenni a számra. Maga nagyon jól tudja, hogy a kicsikét a kisasszonytól én hoztam le, és hogy én fektettem bele itt magánál a frissen vetett ágyba. Ezt én állítom, erre én meg is esküszök.

JOHNNÉ Hazugság! Azt akarod mondani, hogy az én gyereke az nem az én gyereke?

ZELMA Magának egyáltalában nem volt gyereke, John néni!

JOHNNÉ *(átkulcsolja a férje térdét)* Ez nem igaz!

JOHN Hagyj békén! Ne piszkíts be engem is, Henrietta!

JOHNNÉ Paul, nem tehettem mást, így kellett tennem! Én magam is tévedtem, aztán ezt megírtam neked levélben Hamburgba. Te örültél neki, és akkor már nem tudtam visszacsinálni, és azt gondoltam, hogy ennek így kell lenni. Persze lehetett volna másképpen is, de aztán...

JOHN *(ijesztő nyugalommal)* Hadd gondoljam végig, Jette. *(Odamegy egy komódhoz, kihúz egy fiókot, és mindenféle gyerekfehérműt és gyerekruhát szór ki belőle a szoba közepére.)* Értik most már, hogy hétről-hétre, hónapról-hónapra, napokon, éjszakákon át mivel varrta véresre az ujjait?

JOHNNÉ *(eszőlős sietséggel összekapkodja a gyerekholmikat, aztán gondosan visszateszi őket a fiókba és egyéb helyekre.)* Paul, ne csináld ezt! Csinálj mindent, amit akarsz, de ezzel mintha a testemből szaggatnál ki egy-egy darabot.

JOHN *(Abbahagyja, homlokára szorítja kezét, lerogy egy székre.)* Ha ez így van, asszony, akkor én a lelkem mélyéig szégyellem magam. *(Összeszedi magát, karjaival eltakarja arcát. Csend áll be.)*

HASSENREUTER De Johnné, hogyan sodródhatott maga az eltévelyedésnek, a csalásnak erre az útjára? A legszönyűbb módon béklyóba kötötte saját magát. Gyertek, gyerekek, sajnos, itt már nekünk semmi dolgunk.

JOHN *(feláll)* Hadd menjek magukkal, direktor úr!

JOHNNÉ Eredj! Hát csak eredj! Semmi szükségem rád!

JOHN *(megfordul, hidegen)* Vagyis szereztél magadnak egy gyereket, és amikor azt a valódi anyja visszakérte, akkor az anyát Brunóval eltetted láb alól.

JOHNNÉ Te nem vagy a férjem. Ugyan mi is vagy te tulajdonképpen? Téged fölbérelt a rendőség! Pénzt kaptál, hogy engem a vágóhídra juttass! Eredj, Paul, te nem vagy ember! A szemedben méreg, a szádban farkasfog van. Csak füttyents, hogy jöjjenek, és kapjanak el engem! Na, rajta! Most már látom, hogy ki vagy te! Gyűlölni foglak halálomig!

(Johnné el akar szaladni. Megjelenik Schierke rendőr és Quaquaro.)

SCHIERKE Állj! Senki se mehet ki a szobából!

JOHN Csak gyere be, Emil! Biztos úr, maga is csak jöjjön be nyugodtan! Minden rendben van! Minden tisztázódott!

QUAQUARO Ne izgasd föl magad, Paul! Teneked semmi közöd az egészhez!

JOHN *(föllobbanó haraggal)* Mi az, te nevensz, Emil?

QUAQUARO Én? Szó sincs róla, ember! Hiszen csak a biztos úrnak kell a kicsivel az árvaházba kocsizni.

SCHIERKE Igen, pontosan így van. Hová dugták a gyereket?

JOHN Én tudjam talán, hogy mindenféle kitömött rongybaba, amilyennel a seprőn lovagoló boszorkányok szoktak szórakozni, hova lesz? Figyeljétek a kéményt, lehet, hogy ott röpül ki!

JOHNNÉ Paul, most aztán elég legyen! Ne éljen az a kicsi többé? Ne! Ő se! Nem kell, hogy éljen! Velem együtt süllyedjen a föld alá!

(Johnné villámgyorsan a fülke mögé rohan. Visszatér, kezében a gyerekekkel, és ki akar futni az ajtón. Hassenreuter és Spitta a kétségbeesett nő elé ugrik, hogy a gyermeket megmentse.)

HASSENREUTER Állj! Ez most már az én dolgom! Itt én vagyok az illetékes. Bárki is ez a csecsemő - és ha az anyját megölték, annál rosszabb -, de a kicsi az én raktáromban született! Rajta, Spitta, gyürkőzzék neki! Itt jól jönnek a maga tulajdonságai! Előre! Vigyázat! Úgy! Bravó! Mintha a Kisjézus volna! Bravó! Maga Johnné, mehet! Nem tartjuk vissza, csak a csöppséget hagyja itt!

(Johnné kirohan.)

SCHIERKE Itt maradni!

HASSENREUTERNÉ Ez a nő megháborodott. Fel kell tartóztatni! Meg kell fogni!

JOHN *(hirtelen megváltozva)* Vigyázzatok a mamára! Mama! Tartóztassák föl! Fogják meg! Mama! Mama!

(Zelma, Schierke és John az asszony után fut. Spitta, Hassenreuter és a felesége, valamint Walburga a csecsemő körül foglalatoskodik, akit Hassenreuter nagy vigyázva az asztalra fektetett.)

HASSENREUTER Én miattam ugyan megháborodhatott ez a borzasztó nőszemély! Azért még nem kell a kicsit is tönkre tennie.

HASSENREUTERNÉ De, édes papa, azt mégis csak figyelembe kell vennünk, hogy ezt az asszonyt örült szeretete éppen ehhez a fiúcskához kötötte. Meggondolatlan, kemény szavak a nyomorultat halálba kergethetik.

HASSENREUTER Én nem használtam kemény szavakat.

SPITTA Határozottan úgy érzem, hogy a kicsi most veszítette el az anyját.

QUAQUARO Pontosan így van! Apja nincs, nem akar róla tudni, éppen tegnap esküdött a Hassenheidén egy körhinta-tulajdonos özvegyével! Igazi anyja egy szajha volt! És Kielbackéknél, ahol gyerekeket vállalnak gondozásra, egy tucatból legalább tíz meghal. Hát most odajutottunk, hogy ez is elpusztul.

HASSENREUTER Persze, ha az Atya ott fent, aki mindent lát, nem döntött róla másképpen.

QUAQUARO Paulra gondol? A pallérra? Az aztán nem! Ismerem jól, hogy nagyon kényes a becsületére.

HASSENREUTERNÉ Hogy fekszik itt ez a kicsi? Nem megy a fejembe! Finom vászonanyag! Sőt csipke is! Rendes, tiszta, mint egy játékbaba! Elszorul az ember szíve, ha arra gondol, hogy egyetlen pillanat alatt az egész világ árvájává lett.

SPITTA Ha én bíró lennék Izraelben...

HASSENREUTER Akkor maga emlékművet állíttatna Johnnénak! Lehetséges, hogy az ilyen titkos harcokban és sorsokban van némi heroikus vonás. És némi rejtett érdem is. De kohlhassenbrücki Kohlhaas se ment volna itt semmire megszállott igazságérzetével. Legyünk gyakorlati keresztyének! Talán gondoskodhatnánk mi erről a csöppségről?

QUAQUARO Azt csak tessék békén hagyni.

HASSENREUTER Ugyan miért?

QUAQUARO Ha persze nem akarja, hogy a zsebe megkönnyebbüljön, és nem akar veszkölni mindenféle vacakolással, huzavonával és az árvaszéknél, meg a rendőrségnél, meg a bíróságnál.

HASSENREUTER Bizony erre nekem aligha volna időm.

SPITTA Nem gondolja ön, hogy itt egy igazán tragikus végzet működött?

HASSENREUTER A tragikum nincs társadalmi osztályokhoz kötve. Mindig ezt magyaráztam magának.

(Zelma belöki a folyosóajtót, levegő után kapkodva.)

ZELMA John bácsi, John bácsi, pallér bácsi!

HASSENREUTER John úr nincs itt. Mi a baj, Zelma?

ZELMA John bácsinak azonnal le kell menni az utcára!

HASSENREUTER Csak nyugalom, nyugalom! Mi történt?

ZELMA *(fuldokolva)* A felesége... John néni... a felesége... Tele van az egész utca... Az omnibusz... a lóvasút... Nem is lehet odajutni... Karjait kinyújtva... A felesége ott fekszik... az arca lefelé... a földnek...

HASSENREUTER Mi történt?

ZELMA Jaj, Istenem! Ó jaj, Istenem! John néni megölte magát!

Vége

ROBERT RÉGNIER
ARISZTOTELESZ RABLÓLÉTRÁJA

(Dieux, belles et betes)

Történelmi groteszk 6 képben

Személyek

SÁNDOR, isten

ARISZTOTELESZ, filozófus

KLEOBULOSZ, hadvezér

XANTHOSZ, férfi

NAVALDIA, nő

SZÖNTIVELADU, bonyolult nevű lány

ŐRÖK

SZOLGÁK

I. kép

Reggel kilenc óra, Bilbéisz palotájának a trónterme. A monumentális bejárat mindkét oldalán, hátul két-két őr, domborodó izmokkal, félelmetes testtartásban, kezük keresztben mellük előtt, lábuk szétvetve, szigorúan mozdulatlanok.

Megjelenik Kleobulosz hadvezér, fején arany sisak, rajta vörös sisakforgó, jobb kezében a hatalom jelvénye: egy rövid bronz-botocska, mindkét végén halálfejjel.

Kleobulosz nagy komolysággal megszemléli az őroket.

KLEOBULOSZ, *a jobboldali őrhöz* Spártai vagy, mint én?

ŐR, *fogát vicsorítva* Grrr!

KLEOBULOSZ *Tisztelet néked. Akkor szenvedj némán (Térdével gyomrába rúg. A katona hiába próbálja elfojtani nyögését.)*

KLEOBULOSZ, *szigorúan végigmérve* Rossz!

(A baloldali őr felé fordul, azt is alaposan végigfűrkészi. Az őr kimerevedik. Kleobulosz anélkül, hogy levennie róla a szemét, közeledik hozzá, s alkarjával hirtelen állon vágja. A katona meginog, de hallgat. Kleobulosz a zsebéből előhúzza egy darabka cukrot, s finomkodva a spártai szájába dugja.)

KLEOBULOSZ, *az őrhöz* Jó! *(Átmenet nélkül, torkaszakadtából elbődül.)* Örök, vi-gyázz! Előre, in-dulj! Ka-nya-rodj!

(Az örök ütemes léptekkel körüljárnak a termet. Kleobulosz utánuk fordul, hogy szemével kövesse őket. A bejárat oszlopai között megjelenik Arisztotelész.)

KLEOBULOSZ, *csodálkozva* Arisztotelész? Hát ez mi? Ön Bilbéiszben!

ARISZTOTELÉSZ, *közeledve Kleobuloszhoz* Roxánát kísértem ide. Nem bírta ki, hogy viszont ne lássa isteni férjét.

KLEOBULOSZ *Hogyan? A szépek szépe itt van? Hajaj! Ebből baj lesz! (Odafordulva az őrhöz, akik még mindig körbe járnak.)* Mind a kettő, állj! Hely-re! *(Az örök elfoglalják előbbi helyüket. Arisztotelészhez.)* Esetleg kétségei vannak...

ARISZTOTELÉSZ *...hogyan vetélytársnője van. Roxána rendkívül okos nő.*

KLEOBULOSZ *És védekezésből támadásba kezd?*

ARISZTOTELÉSZ *Ez a jó stratégia, nem?*

KLEOBULOSZ *Ami azt illeti, okvetlenül. Ez az enyém is. Meg a Sándoré is.*

ARISZTOTELÉSZ *Nos, akkor miénk a győzelem!*

KLEOBULOSZ *Nem olyan biztos. Figyelmeztetem: cifra egy teremtéssel gyűlik meg a bajuk. Aki még eszes is bizonyos vonatkozásban. Nem könnyű vele elbánni. Miatta toporgunk itt egy helyben hónapok óta... Ahelyett, hogy hazatérnénk. Ismeri a figurát?*

ARISZTOTELÉSZ *Heraklész unokája Omphalé lábainál ül és sző.*

KLEOBULOSZ *Nem ugyanaz az ember többé... (Gyorsan kijavítva.)* illetve: ugyanaz az isten. Azon kezdem, hogy nem is iszik már. Hallja? Hónapokkal ezelőtt volt az utolsó ramazuri.

ARISZTOTELÉSZ, *nevetve* Hát ez valóban nyugtalanító.

KLEOBULOSZ Semmi sem érdekli. A táborban színét se látják. Minden idejét a palotában tölti, s négy eset közül háromban nem fogad engem se. S meg kell mondanom önnek, hogy mindezt egy fruska szép szeméért teszi, aki gúnyt űz belőle. Egy rabnőért, aki a tetejében még hindu is. De hát ön filozófus: képtelen megérteni az ilyesmit.

ARISZTOTELÉSZ Hogyhogy filozófus? Az én szellemem, biztosíthatom, kellően rugalmas.

KLEOBULOSZ Lehetséges, de nem ismeri a hindukat.

ARISZTOTELÉSZ Bocsánat! Olvastam néhány részletet mondáikból.

KLEOBULOSZ Az ő mondáik! Hallgasson ide! Legalább huszonöt éve, hogy háborúskodom. Érti?! De soha még nem találkoztam ilyen barbárokkal! Soha! A hinduk túlszárnyalják az egész világot ostobaságban és vadságban. Veszett hiénák. Undorító népség!

ARISZTOTELÉSZ, *szelíden* Igen nagy hiba lenne egy egész népet elmarasztalni.

KLEOBULOSZ Pedig így van. Semmi jele bennük a szelídségnek. Mindent erőszakkal kellett elvenni tőlük. Még asszonyaikat is...

ARISZTOTELÉSZ Milyen sokat szenvedhetett ön!

KLEOBULOSZ Nincs fogalma róla! Meg kell hogy mondjam: valósággal gyönyörűségüket lelték benne, hogy lekaszabolatták magukat.

ARISZTOTELÉSZ Vagy ki tudja?

KLEOBULOSZ Nem maradtak nyugton, csak a dárdák végén, melyekre fölnyársaltuk őket! De láttam olyan foglyokat is, akik egy teljes napon át tekeregtek akkora bambuszrúddal a hátuljukban, mint ez itt! Piszkos egy fajzat!

ARISZTOTELÉSZ Mint ez, akkorákkal?

KLEOBULOSZ Legalább. Szinte kéjjel engedték magukba. Lassan, finoman, segítség nélkül.

ARISZTOTELÉSZ Ez is művészet.

KLEOBULOSZ Ó, ott könnyen megtörténik az ilyesmi.

ARISZTOTELÉSZ Azt hiszi, hogyha rászánám magam, én is fel tudnék nyársalni egy hindut?

KLEOBULOSZ Garantálom. Némi kis gyakorlattal bizonyára. És azzal a föltétellel, hogy nem öregekkel lenne dolga. Ezek a szerencsétlenek annyira kiszáradtak már, mint a kukorica-cső télen. Kezdetnek valamilyen fiatalember kellene magának. Úgy 18-20 év körüli. Ebbe alul jó belemenne. Valóságos élvezet lenne.

ARISZTOTELÉSZ Mekkora barbárság...

KLEOBULOSZ Bocsánat!

ARISZTOTELÉSZ ...hogy arra kényszerítettem, idézze vissza ezeket a szörnyűségeket...

KLEOBULOSZ Vadállatok!

ARISZTOTELÉSZ Még talán kínozták is katonáinkat?

KLEOBULOSZ De mennyire!... Ha valamelyikük kezükbe került, kitepték a nyelvét.

ARISZTOTELÉSZ Borzalmas! (*Kitörve.*) Kitepték?

KLEOBULOSZ, *nevetve* Ki bizony! Az ilyent, mint ez itt... *(Egészen közről nyelvét ölti Arisztotelészre, aki egy kissé hátralép.)* Pusztá megszegyenyítésből. És tömegestül. *(Méltatlankodva.)* A hinduk, igen, a görögök nyelvét...

ARISZTOTELESZ Embertelenek.

KLEOBULOSZ Kannibálok! Ugyanakkor egy nyúlak nem tolják ki a szemét, mert vérzik. Tisztelik az állatokat. Képesek akár egy kilométernyi kerülőt is tenni, hogy el ne tiporjanak egy hangyát.

ARISZTOTELESZ Teljes egy kilométert, hogy megkíméljenek egy hangyát? Ez már igazán sok!

KLEOBULOSZ És a tehenek! Szó se lehet róla, hogy sültet csináljanak belőlük! Szent állatok ők. Ehhez mit szól?

ARISZTOTELESZ Értelmre vall... Gondoljon arra, hogy nyilván hisznek a metempszihozisban.

KLEOBULOSZ A metán... Miben? Nevetnem kell. Figyeljen ide! Tudja, hogy mit csinálnak ezek az értelmes teremtmények, amikor egy tehenet bögni hallanak? *(Utánozza a bögést. Mint előbb is, a katonák vigyázzba merevednek. Csönd. Kleobulosz zavartnak látszik.)*

ARISZTOTELESZ, *visszafojtja nevetését* És vajon mit csinálnak ezek a mi értelmes teremtményeink?

KLEOBULOSZ Mit? Semmit! Ezek csak komédiázások, bohóckodások! *(Durván.)* De talán most már elég a hindukból! Jöjjön, igyunk valami frissítőt! Szomjas vagyok.

ARISZTOTELESZ Itt kell találkoznom Sándorral... Pedig nagyon szeretném tovább hallgatni önt, generális... Amit mond, roppantul érdekel.

KLEOBULOSZ Köszönet a bókért. S minthogy öntől való, erősen hízelgő rám nézve. Hiszen ön, figyelembe véve az arányokat, nemde a filozófusok Sándora?

ARISZTOTELESZ Nem érdemlem meg ezt a címet. Még akkor sem, ha az arányok területén rámutattam egy s másra. Szegény öregember vagyok én, nincs hatalmam semmin, csak magamon...

(A terem mélyéből kiáltás hallatszik: „Már úgy, ahogy!” Sándor az. Melle széles, mint Achillész pajzsa. Egyik karja felkötve. Lábszárain páncél. De a roppant tömegű sisak alatt meglepően fiatal ábrázat. Fekete gyöngy felsőrész és rövid fehér nadrág van rajta. Fegyverszíján arany kobra. Kleobulosz féltérdre ereszkedik előtte, meglendítve bronz botocskáját. Arisztotelész mosolyogva egy lépéssel előbbre megy. Sándor meghökken láttára, majd hirtelen hévvel, nevetve megöleli.)

SÁNDOR Öreg mesterem! Nagyon örülök, hogy viszontlátlak.

ARISZTOTELESZ, *nyomogatva derekát* Talán kissé túlságosan is „nagyon”.

SÁNDOR Úgy látszik, jó formában vagy!

ARISZTOTELESZ Igen, jóban voltam, legalábbis eddig az ölelésig. Azt hiszem, ön eltörte egyik csigolyámat!

SÁNDOR Majd helyre rakom! Gyere ide, hogy újra megöleljelek!

ARISZTOTELESZ Hagyjuk inkább a természetre!...

SÁNDOR Még nem láttam Roxánát. Ma is olyan szép?

ARISZTOTELÉSZ Roxána változatlanul Roxána.

SÁNDOR, *rámutatva felkötött karjára* És Sándor változatlanul Sándor!

ARISZTOTELÉSZ Fölöslegesen kockáztatja életét!

SÁNDOR Ha nem mennék az ütések elé, százszor annyit kapnék. Az a jó, ha nem hagyunk időt a nyilaknak, hogy kilőjék őket!

ARISZTOTELÉSZ Mikor hagyja abba, hogy a történelmet vérrel írja?

KLEOBULOSZ Minthogy a vér folyadék, folyania kell.

ARISZTOTELÉSZ, *fölpattanva* Athéné baglyára! (*Meghökkenve csodálkozással pillant Kleobuloszra.*)

KLEOBULOSZ Nos, mi az? Mi történt?

ARISZTOTELÉSZ Megismételné, amit mondott?

KLEOBULOSZ Hát... azt mondtam: „Minthogy a vér folyadék, folyania kell.” Ez borzolta úgy fel az idegeit?

ARISZTOTELÉSZ Maga szerencsétlen. Hiszen egy szillogizmust csinált!

KLEOBULOSZ, *meghökkenve* Én?

SÁNDOR, *méltatlankodást színelve* Igen, ha nincs ellene kifogása.

KLEOBULOSZ Én? Soha életemben!

ARISZTOTELÉSZ Szillogizmust, bizony. Nem teljes ugyan, de meglehetősen. Ki tanította erre?

KLEOBULOSZ Tanított? Mire?

(*Rövid csönd.*)

ARISZTOTELÉSZ, *Sándorhoz* Ilyesmi volna a szillogizmus még nyers állapotban?

KLEOBULOSZ Beszéljen végre!

ARISZTOTELÉSZ Nem mondtam semmi sértőt.

KLEOBULOSZ De igenis! A „nyers” szót hallottam. Akkor pedig... (*Főlemelve hangját.*) És egyébként is. Tisztázzuk először, mi az a szillo...

ARISZTOTELÉSZ ...gizmus. Nos, jó! Egyfajta módja a következtetésnek...

SÁNDOR, *félbeszakítva* Amire nagyon büszke Arisztotelész, hogy feltalálta. Most majd bebizonyítja azt is, hogy a katonák szintén rendszeresen használják. Ítéld meg magad, hogy milyen szerencsétlen egy flótás. Nagy csapás ez az ő korában!

KLEOBULOSZ, *akinek fogalma sincs, hogy miről van szó* Ó, igen!

SÁNDOR Ime, formába öntve szillogizmusod: Minden folyadék folyik. A vér folyadék. Tehát a vérnek folyania kell.

ARISZTOTELÉSZ Bocsánat! Ez a „kell” itt hibás.

SÁNDOR Hallod, Kleobulosz? A „kell” hibás.

KLEOBULOSZ Bánom is én! Inkább az érdekel, mi közöm nekem mindehhez?

SÁNDOR, *magyarázva* Hisz az atticizmus virága ez. (*Arisztotelészhez.*) De hagyj, jó mesterem, ne zavarj meg ezt a fejet! Minek akarod, hogy olyan generálisaim legyenek, akik használják az eszüket? Körülöttem máris csupa gyalogos és lovas gondolkodó nyüzsög. Törik magukat, hogy gondolataik legyenek. S íme, mire gondol a legelső köztük? (*Erős és gyors hangon.*) „Vi-gyázz! In-dulj! Gon-dol-kodj! Állj!” (*A meghökkent Kleobulosz vállára teszi a kezét.*) Óreg Kleobuloszom! Büszke cimborám dulásokban és orgiákon! Emlékszel-e, milyen ragyogó estéink voltak a csaták után? A városok vidáman égtek, hogy megvilágítsák ünnepségünket... Egy-egy meztelen asszony árnyéka nyúlt el a seregek fölött...

KLEOBULOSZ, *lelkesen* Igen, utána meg a sereg nyúlt el a meztelen asszonyokon. (*Arisztotelészhez.*) A háborúban sok a jó! (*Mintha ellenséggel volna körülveve, csapkod maga körül.*) Nesze, nesze még egy! Minél többet megölök, annál inkább érzem, hogy élek. (*Sándor frissen elébeugrik, összeszorított ököllel, harcra készen. Kleobulosz nevetve készenlétbe helyezkedik. Mindketten ébren figyelik egymást. Ekkor Sándor villámgyorsan szíven üti Kleobuloszt. A generális felhőrdül.*)

SÁNDOR, *ismét istenné válva* El innen, hitvány spártai!

(*Kleobulosz szánalmasan kívánszorog.*)

SÁNDOR, *széles mozdulattal az ajtóra mutat, melyen Kleobulosz kiment.* Fővezérem!

ARISZTOTELÉSZ Előléptette?...

SÁNDOR Így is lehet mondani. Kleobulosz ebben a pillanatban a fő-fő idióta valamennyi tisztém között.

ARISZTOTELÉSZ Eredeti előléptetési módszer! Csak talán kicsit veszélyes háborús időkben.

SÁNDOR Zeuszra! Remélem is. Én nem vagyok igazán katona ember! Szeretem a kockázatot és a kalandot. Ha senkikkel veszem magam körül, azért teszem, hogy több lehetőséget adjak ellenségeimnek a legyőzésemre. Az én kedves ellenségeimnek.

ARISZTOTELÉSZ Kleobulosz elkényezteteti őket!

SÁNDOR Így kell lennie, csak ők vannak számomra a világon. (*Megfogja Arisztotelész karját.*) Nem tekintve az én öreg mesteremet... Végre, hogy itt vagy mellettem! Beszélhetek valakihez, aki meg is ért.

ARISZTOTELÉSZ Ó, sok ideje már, hogy nem ringathatom magam ebben az ábrándban. Az ön legjobb beszélgetőtársa saját maga.

SÁNDOR Mekkora tévedsz! Ha egyedül vagyok, nem társalgok. Körbe-körbe forgolódom. Ismétlem magam. Vagy túl sok a mondanivalóm a magam számára. Vergődöm. Megtelek magammal. A lehetőségek valóságos forrataga vagyok, Arisztotelészem. S az ellentmondó hatások gubancából kell megkísérelnem kibogozni a jót. Egyedül magamban erre képtelen vagyok.

ARISZTOTELÉSZ Csodálom szerénységét. Éppen akkora, mint a lángesze.

SÁNDOR, *fölpattanva* Ne halljam ezt a szót soha többé! Érted! Soha többé! (*Egy ideig csönd, aztán megváltozott hangon.*) Ezerszer mondtam már neked, hogy nem vagyok lángész. Olyan isten vagyok én, aki egyre-másra ostobaságokat követ el. S ez nem ugyanaz. Ó, tudom, mire gondolsz... De ha megvizsgálnád azokat a csodákat, melyeket ebben a hadjáratban tettem, nem hinnél többet istenségemben. Csodák? Bámulatraméltók valóban! Zeusz szelleme lakik bennem. (*Erős hangon.*) Isten vagyok, Arisztotelész, de olyan isten, aki cselekedeteiben fejlődik. El kell viselnem első bukásomat. Tévedtem Indiában! Mind, amit ott felépítettem, máris

romokban hever. Szörnyűséges hadjárat volt! Azt kell hinnem, hogy a hindu istenek és jómagam nem is egy családból valók vagyunk.

ARISZTOTELÉSZ És az emberek szenvedték meg, ahogyan ez már történni szokott.

SÁNDOR Én is kockáztattam az életemet, én magam is! És vajon olyan nagy öröm-e emberként kockáztatni az életét annak, aki isten? Mert hát én csak a halálom után leszek halhatatlan. Izgalmas dolog halandó bőrben várni a halhatatlanságra.

ARISZTOTELÉSZ Számunkra, akik talán nem leszünk halhatatlanok halálunk után, sokkal inkább patetikusként tűnik.

SÁNDOR Nem tudunk semmit, Arisztotelész. Csak azt, hogy az élet egyetlen mesés kaland.

ARISZTOTELÉSZ Az öné okvetlenül az.

SÁNDOR Mindegyik élet az, még egy földigilisztáé is. *(Némi szünet után, nyersen.)* Roxána beszélt neked Navaldiáról?

ARISZTOTELÉSZ Az ön rabnőjéről?

SÁNDOR Igen, róla. Navaldia, mint minden fiatal lány, unatkozott otthon. Elhoztam Indiából, hogy világot lásson.

ARISZTOTELÉSZ Úgy kell értenem, hogy erőszakkal hozta magával?

SÁNDOR Természetesen! Másképp nem jött volna. S mi az, amit Roxána Navaldiáról mondott neked?

ARISZTOTELÉSZ Mindössze annyit, hogy ön szerelmes a rabnőjébe, annyira, hogy nem... kapta még meg... illetve..., hogy mindmáig kímélettel volt iránta.

SÁNDOR Ki kellene neveznem Roxánát titkosrendőrségem főnökévé. S ugyan mit gondol ő a tisztaságnak erről az éktelen féktelenségről?

ARISZTOTELÉSZ Nagyon-nagyon rosszat. Az ön erényes viselkedése, aminek én magam személy szerint örülök, őt nyugtalanítja, és megbotránkoztatja.

SÁNDOR Bár megnyugodnék! No, de majd én rendet teremtek.

ARISZTOTELÉSZ Azt mondja, ez az első eset, hogy ilyesmi történik önnel.

SÁNDOR Igazat mond, ahogyan mindig. *(Egy kis idő múlva.)* Hej, a nők! Azok a nők Többnyire azért nem adják oda magukat, mert jobb szeretik, ha erőszakot teszek rajtuk.

ARISZTOTELÉSZ És ez a fiatal lány kivétel?

SÁNDOR Teljes egészében. A világ másik végébe kellene elmenni, hogy hozzá hasonlót találjon az ember.

ARISZTOTELÉSZ Szereti tehát?

SÁNDOR Szerelmes vagyok, először életemben.

ARISZTOTELÉSZ És Roxána? Emlékszem arra az időre, amikor öbelé volt örülten szerelmes. És ez az „örülten” szó még kevés. Helyesebb lenne azt mondani, hogy „Sándorosan”.

SÁNDOR Nincs vonzóbb nő, mint Roxána. A gyönyörnek valóságos tárháza. Már maga a hangja elég, hogy egész bensőm belereszkessen. Meleg és édes hang ez, mint a halvány ámbraest... De az a szerelem, amit bennem Navaldia ébresztett, az egészen más.

ARISZTOTELÉSZ Mindenekfelett új.

SÁNDOR Orkánként csapott életemre. Mindent kitepelt belőle gyökerestül. Engem magamat - látszólag - kímél még, de egy nap nyilván engem is magával ragad. Fiatallá váltam ismét, Arisztotelész, fiatalabbá, mint amikor arról álmodoztam, hogy meghódítom a világot.

ARISZTOTELÉSZ És ő is szereti önt?

SÁNDOR Szinte éjjel-nappal imádkozik értem Visnuhoz. *(Egy kis idő múlva.)* Bárcsak meghallgatná! *(Utánozza az imádkozó Navaldiát, karját hullámoztatva, ideges nevetéssel.)* „Ó, lótuszok és emberek istene, verd meg szörnyűséges leprával a hinduk hóhérját, hogy folyják széjjel a húsa mind az egész testében!”

ARISZTOTELÉSZ, *nevetve* Ámen! - ahogyan a zsidók mondják. Bizony, vannak errefelé titokzatos betegségek.

SÁNDOR, *magában* Mi valósággal semmik vagyunk a hindukhoz képest. *(Egy idő múlva.)* Ha úgy tetszik, Navaldia jó hazafi. Azt hiszi, kötelessége engem gyűlölni... Elviszlek hozzá! Akarom, hogy lásd, és beszélj velem.

ARISZTOTELÉSZ Ugyan milyen nyelven?

SÁNDOR A miénken. Megtanulta egy kóborló spártaitól. Xanthosz a neve. Világosfejű fickó, aki miután bebarangolta a világot, horgonyt vetett Indiában.

(Ebben a pillanatban távolból lassú és kellemes vonulás zaja hallatszik. Emberi hangok, éles kiáltások csapnak föl, s mindezt dobok mély hangja kíséri.)

SÁNDOR, *anélkül, hogy megfordulna* Figyelj csak! Roxána nem vesztette el jó szokásait... Felvonul, hogy ünnepeljék, félmeztelenen, fehér elefántján. Csodálatos a szépség hatása. Elég, ha Roxána megmutatja magát, s máris lecsendesíti a háborgó tömeget.

(A dobok hangja meggyorsul, a kiáltások egzaltálttá válnak... Aztán a zene eltávolodik.)

ARISZTOTELÉSZ, *nyers hangon* Tanácsot kér tőlem? Világosan meg szeretném mondani, amit gondolok. Küldje vissza rabnőjét hazájába. Nem helyes, hogy a világmindenség ura megalázkodjék egy nő előtt.

SÁNDOR És Zeusz? Nem adott-e nekem példát Zeusz maga a legcifrább örültségekre? Állatok alakjába öltözött, hogy hölgyeit megközelíthesse. Én az embert teszem olyanná, hogy tessék Navaldiának. Ugye, ez nagy különbség?

ARISZTOTELÉSZ Mérhetetlen nagy. De Zeusznak villáma volt az égben, s elhajíthatta őket, hogy feledtesse bolondságait.

SÁNDOR És én? Amikor én mennydörgök, ki mer a szemembe nézni?

ARISZTOTELÉSZ Való igaz: ön előtt sóbálvánnyá mered mindenki. De vajon mi történik a szívek rejtekében? Ön, Sándor, húsból-vérből való isten. Ám olyan isten, aki nem veszi észre, ha a háta mögött valaki a nyelvét ölti. Ha azt akarja, hogy imádják, viselkedjék mindig isten módjára. Nyilván nem tudja, hogy szerelemeit a nyilvános helyeken megjegyzésekkel kísérik.

SÁNDOR Te ezeket komolyan veszed? Az az igazság, hogy mi ketten nem egy nyelven beszélünk. Te okoskodsz ott, ahol érezni kellene. Sejtelmed sincs a szerelemről. Azt hirdeted, hogy meg kell vetni a nőket.

ARISZTOTELÉSZ Gyanakszom rájuk. Félek, hogy testük károsan hat szellemünkre. Én se voltam mindig öreg, Sándor, tudom, hogy mit beszélek.

SÁNDOR Szeretted valaha úgy, hogy elveszítetted a fejedet?

ARISZTOTELÉSZ Soha.

SÁNDOR Akkor te öreg voltál világeletemben.

ARISZTOTELÉSZ Ha a fiatalság és a bolondság ugyanaz...

SÁNDOR Nagyon világosnak tűnik számodra minden. A homályból is fényes eszmét varázsolsz. Hiányzik belőled az érzék az árnyékhoz. Vagyis a képesség a rejtőzködő igazság megismerésére... Navaldia olyan titkok birtokában van, amikről fogalmad sincs.

ARISZTOTELÉSZ Titkok! Milyen titkok? Nincsenek titkok. Csak legfeljebb egyelőre késlekedő magyarázatok.

SÁNDOR Görögországban. Esetleg ott... Görögország? Te és a hozzád hasonlók csontig lekapartak róla mindent. Nem több már, mint egy szétszórt csontváz a tengeren. De ha képes lettél volna elmélyedni úgy, ahogy én, India zavaros sűrűjében, megértetted volna, hogy minden misztérium. Ott lenn a mélyben, látod, ott vannak a növények, a felhők, a nők, a gyermekek, akik „tudnak”... Mennyire nem helyénvaló az okoskodás az ő erdeikben. Mennyire nem helyénvaló a beszéd... Alapjában véve tehát nem ők, hanem mi vagyunk barbárok.

ARISZTOTELÉSZ Azaz, hogy fecsegők...

(Csönd.)

SÁNDOR Amit én megsejtettem bölcsességükből, olyan, mint egy boldogító fény, amely tisztára mossa az embert belül. Számukra minden a világon csoda, minden varázslat. S így mintha szünet nélkül újjászületnének egy-egy újonnan teremtett világban. A fűszálon hintázó bogár jobban érdekli őket, mint egy hódító a piramison. Mindenütt a szépséget látják, még egy állati dögben is. Szemükben ez nem a halál iszonyatos látványa, inkább az élet titokzatos pezsgése... Mit mondjak még neked, Arisztotelész? Fölfedeztem - hála nekik! - azt, amire te sohasem tanítottál. Úgy látszik, megváltozom, új életet kezdek. Oly szélesebesen bomlik ki lényem, hogy ujjongok és rettegek tőle. Ki leszek vajon holnap? Esküszöm, fogalmam sincs róla. De gyanítom, hogy nem ér csalódás!

ARISZTOTELÉSZ Én viszont mást szeretnék. Azt, hogy ez a hm... Önnek ez a kibomlása ne járna a legrosszabb következményekkel Görögország sorsára.

SÁNDOR, *nevetve* Ó bizony, ilyen vonatkozásban mesés változásokra számíthatsz. Nyilván meghökkent majd, hogy Sándor fölfedezte a szerelmet, és nem akarja többé átformálni a világ arculatát.

ARISZTOTELÉSZ Nyílegyenesen rohanunk a katasztrófába.

SÁNDOR Vértedz föl magad filozófiával!

Függöny

II. kép

Két órával később. Navaldia szobája. Vázák a padlón, bennük rengeteg piros virág. Hatkarú istennő két égő illatfüstölő között.

Amikor a függöny felmegy, Navaldia alacsony heverőn nyúlik el, s egy hosszúnyakú gitáron játszik. Hajával, feketén tüzelő szemével, könnyen barna, aranyló arcszínével a fiatal lány olyan, mintha az Éj megszemélyesítője lenne. Narancssárga szárijja bal vállát és karját szabadon hagyja.

Kopogtatnak az ajtón, halk, ütemes kopogással. Navaldia felül, s megkérdezi: „Te vagy?” Aztán ajtót nyit. Belép Szöntiveladu. Alig 16 éves, élénk fruska, hajában fagyöngygolyó. Arcszíne kissé sötétebb, mint a Navaldiáé. Két fülében aranykarikák. Egyfajta, nilusi-zöld bőrből készült bolerót visel, a többszínű szíjából font szoknyát, mely térdét már nem takarja.

NAVALDIA, *élénken* Láttad Xanthoszt?

SZÖNTI, *bőbeszédűen* Igen, megtaláltam a palota másik végén, a Régiségek Termében. Hát az valami titokzatos! Van ott egy fekete márvány szkarabeusz, nagyobb, mint én. Iszonytató!

NAVALDIA És mi újság?

SZÖNTI Soha nem találod ki... Xanthosz szabad! Hallod? Szabad. Meg vagyunk mentve.

NAVALDIA Lehetetlen.

SZÖNTI Szabad, ha mondom! (*Hanyagul.*) Megtette, amit kívántak tőle. Holmi kis áldozat az isteneknek, és kész!

NAVALDIA Isteneknek? Miféle isteneknek?

SZÖNTI Természetesen a görög isteneknek. Nem habozott.

NAVALDIA, *megdöbbenve* Beleegyezett?

SZÖNTI Ó, csak megjátszotta, mintha áttérne. A mi érdekünkben. Visnu nyilván megbocsátja neki.

NAVALDIA A szerencsétlen!...

SZÖNTI Kegyetlenül szenvedett miatta. Elmondta nekem. Borzasztó volt. Először arra kényszerítenék, hogy boruljon le egy Arész szobor előtt anyaszült meztelenül.

NAVALDIA Leborulni egy bálvány előtt?! Kegyelem szegény fejének!

(A hatkarú istennő lábához veti magát.)

SZÖNTI Aztán a papok megsütöttek egy fölszentelt disznót az oltáron, s a szerencsétlen Xanthosznak jókora darabot meg kellett ennie belőle Déméter tiszteletére.

NAVALDIA Rettenetes!

SZÖNTI Talán nem volt rossz íze, hiszen...

NAVALDIA Hallgass!

SZÖNTI Aztán megittak vele több pohár száraz fehér bort Dionüszosz egészségére.

NAVALDIA Iszonyú!

SZÖNTI És hogy térése tökéletes legyen, elvitték egy szobába, ami tele volt párnákkal, és ott... *(Elhallgat egy kis időre.)*

NAVALDIA Mondj el mindent!

SZÖNTI ...arra kényszerítették, hogy űzze Amphitrite kultuszát, tetszése szerint egy szép lánnyal vagy fiúval.

NAVALDIA A szerencsétlen...

SZÖNTI Hallod? Mindenki szeme láttára! *(Egy idő múlva.)* Ő lányt választott.

NAVALDIA Sokat kell imádkoznunk érte.

SZÖNTI Figyelj ide! Az ő isteneikre rá se hederítsünk. Közönséges banda! Iszákosak, szatírok, s hasonlók. Nem beszélve Zeuszról, aki képes volt bikává változni, hogy egy tehénnel szerelmeskedjék. Micsoda gondolkozás! Nem meglepő ilyenformán, hogy Kleobulosz keze is folyton a szoknyám alatt babirkál, amikor nem holtreszeg. Kiválóan gyakorolja az ájtatosságot - ennyi az egész. És Sándor! Mekkora jámborság! Remekül beillik pereputtyába. Zeusz vagy Hermész combjából szakadt ki, nem is tudom pontosan. Mindenesetre valamelyik roppant előkelő combból...

NAVALDIA, *magában* Szegény Xanthosz!

SZÖNTI Ne nyugtalankodjál miatta! Furfangos egy szent ő. Megengedhet magának időnkint egy-egy apró szentségtörést. Van miért bocsánatot nyernie. És miközben erre várt, sikerült kimennie a városba.

NAVALDIA Mit mondott? Mit látott?

SZÖNTI Az utcákon nyüzsögnek a karavánok. A kikötő tele hajókkal. Nehéz lesz választani, hogy melyikkel menjünk. És nem szabad késlekedni. Xanthosz lelkemre kötötte.

NAVALDIA Bárcsak igazat mondana! *(Egy idő múlva, elgondolkodva.)* De hát akkor kevés időm marad a bosszúállásra...

SZÖNTI Ejnye te! Hallgass ide, ilyesmire ne gondolj többé! Éppen elég bosszúállás lesz, ha megszökünk tőlük.

NAVALDIA Hogyhogy? Alkalmam lenne megbüntetni Sándort, és ne tegyem?

SZÖNTI Hiszen csak nő vagy!

NAVALDIA De hindu nő. És egy egész népért állok bosszút.

SZÖNTI Megfognak és megkínoznak minket.

NAVALDIA Bízd csak rám! Nem fogok használni se törst, se mérget. Más eszközök is vannak. Azt akarom csupán, hogy szenvedjen.

SZÖNTI, *rövid hallgatás után* Én is azt szeretném, hogy szenvedjen valaki.

NAVALDIA Te még kislány vagy.

SZÖNTI Meg tudnám tenni mindazt, amit te, hidd el!

NAVALDIA Jó! Próbáld meg! Csupa ellenség van körülöttünk.

SZÖNTI Igen, de nem akárcsak kívánnék megkínozni. Egy olyasvalakit, aki engem - szerencsére - éppen szeret!

NAVALDIA, *mosolyogva* Kleobuloszt?

SZÖNTI Kleobulosz is le akar feküdni velem, mint mindenki más. Sőt, még a kormányzó felesége is kacsingat rám. Még ő is. Pfuj, ezek a görögök!

NAVALDIA Nahát! Ő volna csak pompás áldozat.

SZÖNTI Nem, nem! Jobb szeretnék egy férfit meggyötörni, ez rendesebb dolog. Vagy talán Roxánát... He? Ha például a tigris levágott bajuszát a levesébe tenném?

NAVALDIA Meg akarod büntetni Sándort, vagy szolgálatot akarsz tenni neki?

(*Harsonaszó.*)

SZÖNTI Éppen itt jön! Készüljünk föl!

(*Belép Arisztotelész.*)

ARISZTOTELÉSZ, *meghajolva* Bocsánat, hogy várakozásukban csalódást okoztam. Sándor küldött, hogy kimentsem késedelmét. Arisztotelész a nevem.

NAVALDIA Sándor sokat beszélt önről.

SZÖNTI Azt mondják, ön a testbe öltözött bölcsesség.

NAVALDIA, *Arisztotelészhez* Akárhogy van is: én meg bemutatom önnek a testbe öltözött huncutságot.

SZÖNTI Jól összeillene ez a kettő. De mondja csak... tulajdonképpen mi is az, hogy „filozófus”?

ARISZTOTELÉSZ, *jókedvűen* A filozófus olyan ember, aki elmélkedik, töpreng... gondolatai vannak...

NAVALDIA Vannak Görögországban női filozófusok is?

ARISZTOTELÉSZ Női filozófusok? Mekkora fogalmi ellentmondás!

NAVALDIA Ugyan miért?

ARISZTOTELÉSZ Mert az asszonyok arra születtek, hogy érezzenek... hogy szeressenek... hogy álmodozzanak... (*Nevetve.*) És mindenekelőtt arra, hogy megakadályozzák a férfiakat a gondolkodásban.

NAVALDIA Hát elég rossz véleménye van rólunk.

SZÖNTI De például mire gondolnak, önök férfiak, amikor a nők éppen nem akadályozzák meg, hogy gondolkodjanak?

ARISZTOTELÉSZ Ugrat? No, jó. Hát ezeregy dologra, ami nyilván sohasem jutna egy fiatal lány eszébe.

SZÖNTI, *egészen bizalmas közelségbe ül Arisztotelész mellé* És hogyan fog bele a gondolkodásba? (*Navaldiához.*) Engem érdekelnek az ilyen trükkök. Mindig hasznunkra válhatnak. Sose lehet tudni.

ARISZTOTELÉSZ, *mosolyogva* Nagyon egyszerű. Sétálgatok.

NAVALDIA Tréfál velünk. Rosszul teszi.

ARISZTOTELÉSZ Isten ments! Ahogy mondom: sétálgatok. Én vagyok a peripatetikus iskola alapítója.

NAVALDIA A „peripatein”, tehát „sétálni” szóból.

ARISZTOTELÉSZ Pontosan. Igen! Az a véleményem, hogy a lábak mozgása serkenti az agy mozgását. Ezért elmélkedem séta közben.

SZÖNTI És ha valami okból arra kényszerül, hogy megálljon?

ARISZTOTELÉSZ, *kedélyesen* Folytatom a gondolkodást a megkezdett mozgás jóvoltából. Lámcsak! Most már mindent tudnak a filozófusokról és a filozófiáról.

NAVALDIA Sándor azt mesélte nekem, hogy ön talált egy módszert a cáfolhatatlan következtetésre...

ARISZTOTELÉSZ, *élénken* Nem módszer az. Nyilván a szillogizmusról beszélt.

NAVALDIA Igen, arról. Hálás lennék, ha mondana rá egy példát.

ARISZTOTELÉSZ Szíves örömet. Íme, egy gyermekes mondat: „Minden ember halandó.”

SZÖNTI Nem lehetne esetleg valami derűsebbet?

ARISZTOTELÉSZ Miért ne? „Az emberek kell, hogy engedelmeskedjenek a Természetnek.” Ez megfelel?

SZÖNTI Hm.

ARISZTOTELÉSZ Vagy hát szívesebben hallaná...

NAVALDIA, *félbeszakítja Arisztotelészt* Nem, nem! Ez a mondat szerintem tökéletes.

ARISZTOTELÉSZ Hát akkor kövessen! *(Egy ujjával a levegőben nyomatékosítja a szavakat.)* Az emberek kell, hogy engedelmeskedjenek a Természetnek.

NAVALDIA, *élénken közbeszól* Mivel az asszonyok azonosak a Természettel.

ARISZTOTELÉSZ, *kellemesen meglepve* Nem is rossz! Egyáltalában nem rossz. *(Kisvártatva.)* Csakhát... Igen, ez nem megy.

NAVALDIA, *ártatlanul* Miért nem?

ARISZTOTELÉSZ Mert... De tulajdonképpen ez csak példa. Ne bonyolítsuk fölöslegesen bizonyításunkat. Nos. Ismétlem. „Az emberek kell, hogy engedelmeskedjenek a Természetnek. Mivel az asszonyok azonosak a természettel. Így hát...

NAVALDIA ...az emberek kell, hogy engedelmeskedjenek az asszonyoknak.”

ARISZTOTELÉSZ Nohát! Csináltak egy szillogizmust!

SZÖNTI Méghozzá nagyszerűt!

ARISZTOTELÉSZ Szükségtelen hangsúlyoznom, hogy mennyire képtelent.

NAVALDIA Nyilvánvalóan nem lehet általános szabállyá tenni.

ARISZTOTELÉSZ Sem általánossá, sem részlegessé. Nem több ez, mint holmi esztelen fesztelenkedés. Hiszen kétségtelen, hogy a nők alacsonyabb rendűek a férfiaknál.

SZÖNTI Jól megmondta a filozófus úr. *(Barátságatlanul.)* És a szépségünk? Azt mire nézi?

ARISZTOTELÉSZ A férfiak felsőbbrendűsége még itt sem kétséges.

SZÖNTI, *meghökkenve* Hogyan?

ARISZTOTELÉSZ A férfitest arányai...

SZÖNTI A férfitest? Ajjaj! Azt lehetne hinni, hogy sohase látott még férfit meztelenül.

ARISZTOTELÉSZ Természetesen egy efebosz vagy egy atléta testéről beszélek.

SZÖNTI Akármilyen szép is a maga fiúja, csak van egy kuncogtató valamije, ami mindent elront benne!

ARISZTOTELÉSZ Nos! Például...

SZÖNTI Bizonyítsa be az ellenkezőjét!

(Arisztotelész némi zavar után felelni készül. De Szönti int neki, hogy hallgasson. A lány fölkel, lábujjhegyen az ajtóhoz megy, s hirtelen fölrántja. Egy hétrét görnyedt alakot látni, aki hirtelen kiegyenesedik. Ötven év körüli. Nagy a haja, szakálla, arca sovány, karjai és lábai naptól cserzetten. Fehér, hosszú ing van rajta s nagy, ovális alakú, lila színű, rafia kosár a kezében.)

SZÖNTI, *elámulva* Ó, hát te vagy!

NAVALDIA, *felkelve, nagyvilágias hangon* Xanthosz! Milyen kellemes meglepetés.

XANTHOSZ Elmentem itt a lakásokat előtt... Láttam... De féltem, hogy zavarok.

SZÖNTI, *megfogja a kosár fülét* Mi van benne?

XANTHOSZ Egyáltalában semmi, ami téged érdekelne.

SZÖNTI Mutasd! Majd kiderül.

NAVALDIA Hagyd békén, Szönti!

SZÖNTI, *kikapja a kosarat Xanthosz kezéből, és elfut vele a szoba másik sarkába. Látni akarom! Látni akarom! (Felemeli a kosár tetejét, kivesz belőle egy meglepően hosszú, fekete szalagot, és lobogtatja, mint egy kígyót.)* Van vagy tíz méter! Mire jó vajon?

NAVALDIA, *barátságatlanul, közeledve Szöntihez* Nem értesz te semmit. Ostoba. Ezt így kell hordani. *(Csavargatja a szalagot, aztán testére tekeri. Mikor befejezte.)* A legújabb divat.

ARISZTOTELÉSZ Inkább a múmiák korából való!... Az ilyesféle szalag jó szolgálatot tehetne tűzvész esetén. Oda lehetne erősíteni a tetőkörláthoz s lecsúszni rajta...

NAVALDIA Hallod-e, erre nem is gondoltam... *(Forog maga körül ellenkező irányban, hogy kicsavarodjék.)* De még be se mutattam önnek Xanthoszt.

SZÖNTI, *megöleli Xanthoszt, Arisztotelészhez* Ő a mi apánk és anyánk. *(Xanthoszhoz, Arisztotelészre mutatva.)* Ő meg egy nagy filozófus.

ARISZTOTELÉSZ, *Xanthoszhoz* Sándor beszélt nekem önről. Azt mondják, hogy ön terjeszti a hellenizmust a fiatal hindu nők között...

XANTHOSZ Csak a hellén nyelvet.

SZÖNTI Épp jókor jössz, hogy megvédj minket. Ez a tiszteletreméltó öregúr gyalázza a nőket!

ARISZTOTELÉSZ Nocsak, nocsak!... Éppen ellenkezőleg: lobog bennem a tisztelet irántuk. Azért ugyanakkor megállapíthattam némely tökéletlenségüket is.

XANTHOSZ, *harsány méltatlankodással* Tökéletlenségüket!? A nőknek nincs ilyesmijük. A Természet elhalmozta őket ajándékaival.

SZÖNTI, *diadalmaskodva* Na ugye?!

XANTHOSZ, *élesen rápillant Navaldiára* A nők... De hiszen őket az iramló vizek, az illatozó virágok, az édességes gyümölcsök, a hajladozó törzsek, a hosszúkás kagylók és a sima márványok mintájára teremtették. A nők a szépség teljessége, a nők a bölcsesség, bennük lakik a világ értelme...

NAVALDIA, *odaadja a kosarat* Itt ne felejtsd!

XANTHOSZ, *zavartan* Igen. Megyek tovább.

SZÖNTI Navaldiához Minek szakítottad félbe. Ritka-érdekes dolgokat mondott...

XANTHOSZ, *meghajolva* Bocsánat a zavarásért!

SZÖNTI, *megöleli* Viszontlátásra, én családom!

(Xanthosz kimegy.)

ARISZTOTELÉSZ, *Navaldiához* Látszik, hogy nagyon szereti önöket.

SZÖNTI Ha tudná, mennyit foglalkozik velünk. Már-már a dajkánk.

NAVALDIA Valóságos egy szent.

SZÖNTI Élő szent, rózsák nyílnak az ujjai hegyén.

ARISZTOTELÉSZ Elbűvölő. Hm... Sándor meglehetősen késlekedik, hogy számunkra örömet szerezzen.

NAVALDIA Bizonyára újabb hadjáratot készít elő. Innen jut eszembe: miféle leckéket adott ön neki, amikor az ön tanítványa volt? Ha az eredményeiből ítéljük meg, az ön filozófiája nem különösképpen szelídítette meg az erkölceit.

ARISZTOTELÉSZ Ó, Sándornak sohase volt más mestere, mint saját-maga. De nem szabad igazságtalannak lenni vele. Ha más hódítókhoz hasonlítja, ő tulajdonképpen az emberiség példaképe.

NAVALDIA, *főlpattanva* Hogyan? De hiszen indiai hadjárata igen kegyetlen volt! Üszkös városokat és holttestekkel borított csatamezőket hagyott maga után.

ARISZTOTELÉSZ Ez túlzás!

NAVALDIA Nem igaz talán, hogy kifosztotta, aztán a sárga földig lerombolta Szangala városát?

SZÖNTI És mit tett Muszikanosz fejedelemmel? Fejjel lefelé keresztre feszítette.

NAVALDIA És Csadkara védői!? Bekerítette és lemészároltatta őket az utolsó szálig. Eumenész százával gyilkolta le a betegeket az ő parancsára. Sándor irtóháborút folytatott. Még azt az ürügyet sem hozta föl, hogy mi provokáltuk. Tudnunk kellett-e egyáltalában, hogy ő létezik?

ARISZTOTELÉSZ Hát! Ilyen a történelem! Vannak olyan szükségszerűségek, melyek kicsúsznak hatalmunkból. Kell vagy száz év, hogy igazságosan meg lehessen ítélni egy hódítót.

NAVALDIA Mert száz év múlva a bűnök nem bűnök már!

ARISZTOTELÉSZ Értsen meg! Én helytelenítem az erőszakot. Sőt borzadok tőle. Mégis azt kell mondanom, hogy olykor jó eredményeket szül. De persze csak később, jóval később. Most semmiképpen sem a szerencsétlen indiai hadjáratra gondolok.

*(Mindhárman elcsöndesednek.
Nyílik az ajtó.
Megjelenik Sándor.)*

SÁNDOR Ne zavartassák magukat!

ARISZTOTELÉSZ, *fölkállva* A látszat ellenére erősen vitatkozunk.

NAVALDIA Legalább lélegzethez jutunk...

ARISZTOTELÉSZ Elragadóak.

SÁNDOR Remélem, nem okoztak neked semmi bosszúságot. *(A két fiatal lányhoz.)* Rátok bíztam őt.

NAVALDIA Nem éltünk vissza erőnkkel.

ARISZTOTELÉSZ Való igaz, igen kellemesen töltöttem az időt társaságukban... Kérem szíves engedélyét, hogy távozhassak. A hosszú utazás eléggé megviselt.

SÁNDOR Rendben van. Szönti majd elkísér...

ARISZTOTELÉSZ, *élenken* Nem szükséges.

SZÖNTI, *megfogva Arisztotelész karját* Megmutatom önnek a palota legérdekesebb zugát: A majmok ketrecét.

(Szönti és Arisztotelész kimegy.)

Sándor megragadja Navaldia kezét, s hosszú csókot nyom rá. A fiatal lány kedvesen kiszabadítja magát.)

SÁNDOR, *meglátja a virágot, amit Navaldia tűzött a hajába* Különös egy virág. Mintha csillag lenne a sötétségben. *(Kisvártatva szemrehányóan.)* Miért nem hordja soha az ékszereit. *(Kinyit egy ékes dobozkat, mely egy alacsony bútordarabon fekszik.)* Ez a smaragd nyaklánc külön az ön számára készült...

(A fiatal lány nyakába akasztja.)

NAVALDIA Amikor még kislány voltam, egy smaragd-barlangban játszogattam. Ha fáklyát gyújtottak benne, az ember a tenger fenekén hihette magát. Csodálatosakat fürödtünk ott a pajtásaimmal, lubickoltunk a ragyogásban. Merő zöldek voltunk. Fogaink tündököltek... Visszhang is volt: remegő, de szeszélyes. Olykor hosszú órákra elnémult. Aztán hirtelen - ki tudja, miért? - szavaink, nevetésünk, minden, minden, zenévé változott. Zöld volt ez a zene maga is... *(Lassan leveszi a nyakláncot és visszateszi a ládikába.)* Amikor kijöttünk ebből az elvarázsolt barlangból, a nap fényét fakónak és szürkének láttuk. *(Egy idő múlva.)* És ez igaz volt, tudja-e ön?

SÁNDOR, *kedvesen* Megvan még az a barlang?

NAVALDIA Mióta ön a hazámban járt, nincsenek többé kislányok...

(Csönd.)

SÁNDOR Téged kerestelek, Navaldia... Az ég vezetett hozzád. Ne mosolyogj: valóban az ég. Az a csodálatos vihar... Egész nap lovagoltam tomboló fergetegben, tűzszlopokon át. Aztán, amikor rám zuhant az éjszaka, szemembe tűnt a ti öreg palotátok...

NAVALDIA Csuromvizesen lépett be, eláztatta a szőnyeget, összevissza hajigálta a ládákat, párnákat, s közben nevetett, nevetett, mint egy bolond...

SÁNDOR De torkomon akadt a nevetés, amikor megláttalak.

NAVALDIA El kellett volna bújnom.

SÁNDOR Ámulattal néztelek... Megtaláltalak!

NAVALDIA És így történt, hogy a foglya lettem.

SÁNDOR Inkább én a te foglyod.

NAVALDIA Igaz. Ötven eunuch áll őrt éjjel-nappal az ön lakosztálya előtt. Csakugyan jól őrzik. Soha nem szökik meg tőlem.

SÁNDOR Félek, Navaldia, hogy elveszítelek. Védlek téged temagad ellen. De nem akarlak kiszakítani univerzumodból. Sőt én is vonzódok belé, mint ahogy vonz minden, ami veszedelmes.

NAVALDIA, *elmosolyodva* Ez a források, növények, állatok univerzuma, a minden élő univerzuma.

SÁNDOR Ne gondoldj rá!

NAVALDIA Mit érne? Elég, ha ezt mondom: „Egyetlen vízcseppecske vagyok én, mely szét-párázik a napon. Mielőtt viszont eloszlanék, megpróbálom visszatükrözni szerelmesen a fákat, a felhőket, a csillagokat...” A legszebb álom, hogy valaki ezt megélheti.

SÁNDOR Az enyém sem alábbvaló, elhiheted. Városokat alapítok, amerre járok, megcserélem a koronákat a fejeken, teremtek, vagy újratámasztok birodalmakat...

NAVALDIA Szörnyű csapásokat osztogat körbe-körbe. Izgága kisgyermek álma az ilyesmi. Ön gyermek még, Sándor, s ez tart vissza attól, hogy gyűlöljem. Szereti a lármás játékokat, a zűrzavart, az összevisszaságot... Egyetlen dolgot mégis csodálok.

SÁNDOR És pedig...

NAVALDIA Azt, hogy ilyen kevéssel beéri. Ön a hangyák királya.

SÁNDOR Mit akarsz? Nem élek még az istenek között.

NAVALDIA Míg erre vár, abban a hitben ringatja magát, hogy a legnagyobb az emberek között. A legnagyobb, úgy, ahogyan elmondta: birodalmakat teremtve vagy újra feltámasztva. Olyan birodalmakat, melyek végül is szétesnek maguktól. A háború, a politika...

SÁNDOR Megvallom, kedvemre van irányítani az emberi sorsokat.

NAVALDIA Mindig csak a hangyái! Nem bír meglenni nyüzsgésük nélkül. De hiszen az emberek sorsa meghatározott: meghalnak ön nélkül is. Porukban taposunk...

SÁNDOR Képtelenség emberek nélkül élni.

NAVALDIA Pedig az kellene, hogy az ember lemondjon a tanúkról, a nézőkről, s úgy éljen, egészen magában. Egészen magában a földön; a mérhetetlen égbolt alatt: ez a gondolat megremegteti bensőm.

SÁNDOR Milyen kegyetlen vagy! Szavaid sokkal mélyebben vágnak belém, mint képzeled. Magány... Ennek a kísértését én nem ismerem. De mondok neked valami nagyon csúnyát. Teljesen egyedül képtelen lennék élni. Nyilván azért, mert izgága egy legényke vagyok.

NAVALDIA, *megfogja Sándor kezét* És ha a Természet fogná önt kézen?

SÁNDOR, *szájához vonja Navaldia kezét* Szeretem ezeket a hosszú, remegő ujjakat.

NAVALDIA Ha a Természet így szólna önhöz: „Gyere, ne állj ellen! Háríts el mindent magadtól, ami nem én vagyok. Megtalálod boldogságodat abban, hogy rám gondolsz, hogy szeretsz engem.”

SÁNDOR És te? Te hova vezetnél engem? *(Arcát a lány két melle közé fúrja.)*

NAVALDIA, *haját simogatva* Van az én hazámban egy rengeteg erdő. Olyan mérhetetlen nagy, mint a tenger. És olyan mély is. Azt mondják, hogy akik örökké szeretni akarják egymást, kéz a kézben belesétálnak, hogy soha többé ne jöjjenek ki belőle. Hátat fordítanak az árpa- és köles-tábláknak. Vállig merülnek a páfrány-áradatba, mennek folyton-folyvást előre, mind messzebb, magukban, egyre inkább magukban... Gyümölcsökkel táplálkoznak, forrásokban fürdenek, és szeretkeznek. Roppant sziklákon, melyeket naptól barnult zúzvara fed. Így mendegélnek sokáig, sokáig, míg el nem határozzák, hogy megállnak, nem mennek tovább... Akkor - miután még egyszer utoljára ölelkeztek - elmennek együtt egy bódító illatú vincenillia-fa lábához, s ez örök álmod bocsát rájuk.

Függöny

Attól kezdve, hogy Navaldia elkezd beszélni az erdőről, a fény észrevétlenül halványodik. Az utolsó mondat már teljes sötétségben hangzik el.

III. kép

Délután egy óra.

A díszlet a Régiségek Termének egy sarkát ábrázolja. A falra erősített fáklyák vöröslő fényében ki lehet venni egy gránit-sztélét, egy fekete márványból faragott, hatalmas szkarabeuszt és egy oszlop-nyalábot... Elöl két alabástrom pad. Amikor a függöny felmegy, Xanthosz a baloldali padon ül. Hirtelen hátrafordul, és fölpattan.

XANTHOSZ Végre, hogy itt vagy! Senki se látott meg?

SZÖNTI Gondolhatod! Mindenki pihen. Az egyik fekvő, a másik állva. *(Egy őrt utánoz, aki a falnak dőlve hortyog.)* Nyugalom van. *(Körülnéz.)* Izgalmas környezet... Ez a szkarabeusz itt rettenetes. Van valami újság?

XANTHOSZ Igen. Ma este.

SZÖNTI Mi lesz ma este?

XANTHOSZ A menekülésünk. Minden előkészítve... Egy hajó vár ránk. Holnap már messze járunk.

SZÖNTI, *leeresztve hangját* Ma este. *(Egy idő múlva.)* Nem! Nem! Félek...

XANTHOSZ Ugyan, ugyan. *(Magához húzza gyöngéden.)* Itt vagyok én!

SZÖNTI De ha elfognak?

XANTHOSZ Bizzál! Van egy rendkívül hatalmas támogatónk.

SZÖNTI Kicsoda?

XANTHOSZ, *lehalkítva hangját* Roxána.

SZÖNTI, *felkiáltva* Sándor felesége?

XANTHOSZ Ne olyan hangosan! Igen, ő! Egyetlen vágya, hogy megszabaduljon Navaldiától. Méghozzá simán, ha lehet.

SZÖNTI Te ezt honnan tudod?

XANTHOSZ Találkoztam vele.

SZÖNTI Te?!

XANTHOSZ Magához rendelt.

SZÖNTI, *még hangosabban* Téged?

XANTHOSZ, *kissé ingerülten* Ahogy mondd. Tudják, hogy közöm van hozzátok.

SZÖNTI És milyen ő?

XANTHOSZ Amikor megláttam, lába elé rogytam. Még elképzelni sem lehet hozzá hasonló szépséget. Lusta tigris... Elviselhetetlen a pillantása. Riasztó. De milyen gyönyörű! Mindent tudni akart Navaldiáról, a hindu rabszolganőről, ahogyan ő hívja. Megfenyegetett, hogy szeme előtt ölet meg, ha csak színlelek... Elmondtam neki, hogy Navaldia roppant szerencsétlen, szíve mélyéből gyűlöli Sándort, semmi más vágya nincs, mint csak az, hogy elszökhesen. Erre döntött úgy, hogy segíteni fog. Igen nagy hatalom van a kezében, s körülötte imádók serege... Baktriából való, akár ő. (*Kisvártatva.*) Hajó, fogat, élelmiszerek... mindenről gondoskodik.

SZÖNTI, *kezét dörzsölve* Csodálatos! Sándor biztosította ideutazásunkat, felesége pedig majd a visszatérésünket.

XANTHOSZ Ne vesztegessük az időt! Figyelj ide jól! Ma este, mihelyt a nap lement...

SZÖNTI, *roppant izgatottan, félre* Milyen kalandos! Ha Navaldia megtudja.

XANTHOSZ Elmentek sétálni a park belsejébe, Amphitrite medencéje mellé.

SZÖNTI, *szeleburdian* Vigyázat! Kleobulosz minden áldott este ott fürdik pucéran.

XANTHOSZ És te ezt honnan tudod?

SZÖNTI, *gunyorosan* Én?... Hát úgy, hogy megleptem egyszer... véletlenül.

XANTHOSZ De hát azt mondtad, hogy minden este ott fürdik.

SZÖNTI Hát csak úgy gondolom. Nem?

XANTHOSZ, *rövid hallgatás után* Várjátok meg, hogy egészen sötét legyen. Akkor induljatok. Maradjatok elbújva, közel a medencéhez, az íriszek ligetében, amit neked ismerned kell.

SZÖNTI Milyen ligetben?

XANTHOSZ Egyetlen szót se szóljatok, meg se mozduljatok, míg oda nem érek. Viszek nektek női ruhát, valami egyszerűt, hogy azonnal átöltözhessetek.

SZÖNTI Miért egyszerűt? Pont az hiányzik most nekünk.

XANTHOSZ Észrevétlenül kell átjutnotok a városon. Semmit se vigyetek magatokkal, semmiféle csomagot, még egy batyut se.

SZÖNTI És a ruháinkkal mi lesz? Nincs kedvünk itt hagyni őket.

XANTHOSZ De igen.

SZÖNTI Hogyan? Vadonatúj, pompás ruháinkat! Figyelmeztetek, hogy soha.

XANTHOSZ Muszáj!

SZÖNTI Soha! - mondom. Erre nem gondoltál? Az én szép ruháimat! (*Fölugorva.*) És a fehéreneműimet? Azokat is itt kell hagynom?

XANTHOSZ Mindent!

SZÖNTI Bolond vagy! Hímzett selyemhálóingeimet is?...

XANTHOSZ, *bágyadtan* Ne lopd el az időm!

SZÖNTI Ó, hát így vagyunk? Akkor pedig én... én maradok.

XANTHOSZ Ahogy akarod.

SZÖNTI, *mintegy bizonyságul híva a szkarabeuszt* Nem lehet igaz! És éppen most, hogy hercegnői ruháim vannak!

XANTHOSZ Nem lesz rájuk szükséged ott, ahova megyünk.

SZÖNTI, *dühösen* S mit vegyek a fenekemre? Pucér bőrömet? Vége van már annak az időnek, öregem. Vége van már annak, amikor liánokon egyensúlyoztam magam, mint egy majom. Kész nő vagyok. Nő! És aztán, hogy visszatérünk Indiába...

XANTHOSZ, *nyersen* Az még kicsit odébb van.

SZÖNTI, *fölugorva* Mit mondsz?

XANTHOSZ Gondold meg...

SZÖNTI Mit mondtál?

XANTHOSZ India messze van, nagyon messze.

SZÖNTI Na és aztán? Ha idáig el tudtunk jönni...?

XANTHOSZ Egy hadihajó fedélzetén. A mi hajónk nem lesz alkalmas arra, hogy elmeneküljünk Sándor emberei elől...

SZÖNTI Hát akkor mikor fogom viszontlátni anyámat?

XANTHOSZ Elég sokára.

SZÖNTI Soha nem látom többé!?

XANTHOSZ De igen, okvetlenül... De most hallgass, sürges az idő.

SZÖNTI Ó, milyen szerencsétlen vagyok! Mindent egyszerre elveszíték.

XANTHOSZ Mi az, hogy mindent?

SZÖNTI, *nyakába ugorva* Xanthosz, esküdj meg, hogy viszontlátom anyámat.

XANTHOSZ, *megcirógatva* Igen, kislányom, viszontlátod anyádat, viszontlátod ruháidat, viszontlátasz mindent, amit szeretsz.

SZÖNTI, *fölhördülve* Ruháimat is viszontlátom?

XANTHOSZ Lesznek majd éppen olyan szép ruháid... (*Váratlan melegséggel.*) Meg fogjátok látni, mennyire vigyázok majd rátok. Minden időmet nektek szentelem. Ti lesztek az én két kis királynőm.

(Ebben a pillanatban katonai induló harsan föl; egy közeledő, erős hang dúdolja.)

SZÖNTI, *megriadva* Kleobulosz!

XANTHOSZ, *elvesztve fejét* Eridj, eridj. Ne maradj itt. Nem kell, hogy együtt lásson minket!

SZÖNTI Hova menjek? Zsákutca!

XANTHOSZ, *a sztélére mutatva* Bújj mögé!

(Szönti leguggol a sztélé mögé.

Kleobulosz egy perccel később megjelenik tiszta fehérben. Sisakja könnyű ezüst, mellén skarlátszín jelvény, a villámot ábrázolja.)

KLEOBULOSZ, *gúnyosan* Íme, a hölgyek nevelőnöje!

XANTHOSZ, *elébe megy* Üdv neked!

KLEOBULOSZ, *leveszi fejéről a sisakot, hogy megtörölje homlokát* Hűsölni jöttél ide?

XANTHOSZ Igen... Nagyon szeretem ezt a galériát.

KLEOBULOSZ A palota legkellemesebb zuga. Itt soha nem zavarják az embert.

XANTHOSZ Ez igaz!

KLEOBULOSZ, *megvetéssel néz körül* S ez érdekel téged? Ez itt?

XANTHOSZ Nagyon.

KLEOBULOSZ Én utálom a régít. Az újat szeretem. Nem tudom elképzelni, mi érdekeset tud találni például valaki ezekben a vacakokban. *(Kezét a sztélére fekteti.)*

XANTHOSZ Megmondom őszintén, én is így vagyok.

KLEOBULOSZ Valami felírás van rajta...

XANTHOSZ Egy hadvezér síremléke... *(Kleobulosz gyorsan visszahúzza kezét.)* Lándzsadőféstől halt meg... *(Szönti egy lépést visszalép.)* A hasán érte.

KLEOBULOSZ, *kettégörnyedve* Jaj, jaj!... És régen történt?

XANTHOSZ Több száz éve lehet.

KLEOBULOSZ, *újra megkeményedve* Abban az esetben...

XANTHOSZ, *igyekszik Kleobuloszt elhúzni a terem másik végébe* Látta ezt a szoborcsoportot? Innen két lépésre.

KLEOBULOSZ Igen. Egy férfi, aki olyan, mintha kocsmárosné lenne.

XANTHOSZ És a nőt, azt is észrevette?

KLEOBULOSZ Ne fáraszd magad! A márványból faragott nők hidegen hagynak. *(Visszatérve a sztélé felé.)* Szeretem a ruganyos húst a feszes bőr alatt. A langyos és párazó húst, itt gödrökkel, ott ráncokkal, meg árkocskákkal... *(Balra áll a sztéléától, egészen közel Szöntihez, akinek hátat fordít.)* Szeretem megtapogatni a velőt... *(Egy szoborra mutat, melyet a közönség nem láthat.)* Lám, ez a táncosnő!... Ha húsból és vérből lenne, nem mondom... De így, amilyen most, hogy porfirból és gránitból van, nem izgat jobban, mint egy darab kő.

XANTHOSZ Én bizony nem osztom az ön véleményét... Nézzük meg közelebbről! *(Néhány lépést tesz jobb felé.)* Mégpedig innen, higgye el, hogy innen kell nézni. *(Kleobulosz nem mozdul.)* Nem érzi ennek a hasnak az édességét? *(Kezével görbülő vonalat ír a levegőbe.)* Figyelje meg a mellék könnyed hajlását!

KLEOBULOSZ, *megvetéssel néz rá* Ejnye, te szerencsétlen... *(Leül a baloldali padra, egészen közel a sztéléhez.)* Nyomorúságos egy alak vagy, Xanthosz, nyomorúságos egy alak...

XANTHOSZ, *leül Kleobulosz mellé* Ó, tudja ön jól, hogy mit mondtam... Én magam szívesebben bámulom ezt az oszlopot...

KLEOBULOSZ, *rápillantva az oszlopra* Pfuj! Ilyesmit jónéhányat leromboltam.

(Rövid csönd.)

KLEOBULOSZ Ritkán van alkalmunk beszélgetni. Végtelenül sajnálatos, mert nagyon érdekelsz engem. Egy spártai, aki brahman lett. Ilyen nem terem minden bokorban. De mondd csak, hogy vannak tanítványaid?

XANTHOSZ Jól, azt hiszem.

KLEOBULOSZ Hogyhogy azt hiszed? Hiszen szünet nélkül a szoknyájukon ülsz, te szerencsés flótás.

XANTHOSZ Nagyon ritkán látom őket.

KLEOBULOSZ Ne hazudj! Hogy is hívják a fiatalabbikat? Valami olyan neve van, amit lehetetlen megjegyezni.

XANTHOSZ Szöntiveladu.

KLEOBULOSZ Ez az. Mindig azt hittem, hogy rosszul hallottam. De hát úgy látszik, hogy nem. Micsoda nyelv! És micsoda ország! De ugyanakkor micsoda két fenék. Ezeknek a lányoknak a bőre sokkal meztelenebb, mint a többieké! Megremeg az ember, ha csak hozzájuk ér. A te kis babádhoz például, majd este, amikor sikerül végre... De milyen képet vágsz? Csak nem idegesít, amit mondok?

XANTHOSZ Hogyan?

KLEOBULOSZ Csak nem vagy féltékeny? Nos, rendben van. Te szent Xanthosz! *(Egy idő múlva.)* Tudod, mit juttat eszembe a te kislányod? Valami friss és sima bőrű gyümölcsöt, aminek eleven, sárga húsa van, s nagy-bolyhos bőre. Az íze gyanta és méz. Mint a mangóé... Hát nem?

XANTHOSZ Hát... igen.

KLEOBULOSZ Szeretem a mangót! Végtelenül! Hallod? Minden alkalommal, ahányszor ez a te kis kópé lányod eszembe jut *(Nyel egyet.)*, úgy érzem, hogy rettenetesen megéheztem rá!

XANTHOSZ Elmennénk talán a parkba? Ott igazán nagyszerű... hm... mangók vannak.

KLEOBULOSZ Ó, nem! Köszönöm. Ott megfullad az ember. Nincs semmi érdekes, az ember csak röpködő papagájokat lát. De mondd csak, hol bujkál ő, a kis Szitunvé? Már három napja nem sikerült ráakadnom... Szerencse, hogy ma este... De egyáltalában: lesz ma valaha is este? Az idő nem múlik ebben a palotában. És te mit szoktál csinálni egész nap?

XANTHOSZ Semmi különöset.

KLEOBULOSZ Valóban? Pedig azt hittem, hogy nagyon el vagy foglalva.

XANTHOSZ Én? Unatkozom, kószálok a parkban.

KLEOBULOSZ Érdekes. Soha nem találkoztam veled. (*Nyersen fölemeli hangját.*) Xanthosz, te hülyének nézel engem?

XANTHOSZ De hát...

KLEOBULOSZ Ha tudnád, barátocskám, hogy mennyire belelátok kártyáidba.

XANTHOSZ Miféle kártyáimba?

KLEOBULOSZ Amikkel veszélyes játékokat játszol.

XANTHOSZ Nem értem.

KLEOBULOSZ, *rövid szünet után* Látod, nekem az a szokásom, hogy megfigyelek másokat, anélkül, hogy észrevennék... Ez engem szórakoztat. Lesem őket... és amikor fölfedezem, hogy mit rejtegetnek, akkor boldog vagyok. (*Egy idő múlva.*) Mindenki rejteget valamit. (*Egy idő múlva.*) Téged, Xanthosz, már rég lelepleztelek.

XANTHOSZ Ismétlem, fogalmam sincs róla, hogy miről van szó.

KLEOBULOSZ Szeretnéd tudni nyilván. De tétélezd föl, hogy én mindent elmondok Sándornak, amit tudok. Mindent, amit megtudtam. Ez nyilván felbosszantaná. A lányok az övéi. Nemde? (*Rövid hallgatás.*) Esetleg úgy vélné, hogy te kissé túl sokat foglalkozol velük. Kivált Navaldiával. Reszketsz, Xanthosz? Valóban: itt hűvös van. Mondd csak, kedves, jó barátom, nagyon szereted a kicsinyeidet?

XANTHOSZ, *hévvel* Igen erősen vonzódok hozzájuk.

KLEOBULOSZ Furcsa vonzalom ez, te Xanthosz! Olyasfajta, ami mindhármatokat messze vinne innen, ha én nem lépnék közbe. (*Kisvártatva.*) Egyetlen dolog izgat. Kérdezem magamtól, vajon a fruskák tudnak-e erről, vagy nem. Beleegyeztek-e, vagy nem? Elárulhatnád nekem.

XANTHOSZ, *összeomolva* Hallgasson ide, s higgye el, amit mondok! Semmiről se tudnak. Esküszöm!

KLEOBULOSZ Hiszek neked. De éppen ezért viselkedésed még gyalázatosabb. Csúnyán romlottaknak kellene lenniük, hogy elviseljék jelenlétedet, ha úgy ismernének téged, mint én. (*Kisvártatva.*) Disznó vagy, Xanthosz, piszkos disznó! Rendben van. A morál és az erkölcsök... Igen, én beléjük zavarodtam. Megpróbálok egyformán élvezni a lányokat és a csapra vert hordókat. Kecskék vagyok, bika vagyok, minden vagyok, amit akarsz, de nem disznó. Te viszont az vagy. A legpiszkosabb disznó, akivel valaha találkoztam (*Meggondolva magát.*) Várj csak!... Nem... Én már ismertem valakit a fajtádból, de az egy nagyszerű kapitány volt. Igen, ő volt, Karadosz. Neki volt az a mániája, hogy nők vegyék körül. Szerette az ilyesmit. De egy vonatkozásban bátrabb volt nálad. Megmondta világosan, mit vár tőlük. Sohase lett volna elég neki, hogy pesztonkája legyen két babának. Neked meg tetszik az ilyesmi, he? Beszívni lélegzetüket, hozzádörzsölni vén csontvázadat fiatal testükhöz. Leskelődni utánuk, amikor fürödnek. A fejemet teszem rá, hogy te mosod, vasalod, stoppolod fehérneműüket. Láttam már, hogy kapirgálsz aranyozott szandáljaik talpát. S mindez téged fölizgat, ugye? Szünet nélkül izgalmi állapotban vagy. Én is, képzeld el. De az a nő, aki engem fölizgat, maga is tud róla. És gyakran eszébe is jut később, kilenc hónapon át... (*Kisvártatva.*) Amikor arra gondolok, hogy te spártai születésű vagy, te is...

XANTHOSZ, *fölemelve fejét* Én viszonzást nem várva vagyok ilyen.

KLEOBULOSZ Hitványságod a magyarázata magatartásodnak. Mindig is ez volt. S örökké féltél, hogy póruul jársz, valld be.

XANTHOSZ Igen, féltém, hogy adnak valamit, ahelyett, hogy elfogadnának.

KLEOBULOSZ Komédiás! Persze, hogy amit kap az ember, csak az árthat neki.

XANTHOSZ Ez a természetünktől függ. Én mások helyett is szenvedek.

KLEOBULOSZ De hát mondd, mi van a te lábod között? Valóságos nő vagy. Biztosan el is ájulsz, ha a szomszédod orra vérzik! Pedig, amikor fiatal voltál, nyilván háborúskodtál te is.

XANTHOSZ Mondja inkább, hogy háborúba kényszerítettek. Két oldalról egyszerre.

KLEOBULOSZ Milyen gondolkodás! Azt kérdeztem magamtól, hogy miért nem szorítom meg a torkodat? Két oldalról egyszerre! Ó, a büszke spártai! Őt látják szemeim!

XANTHOSZ El kell hinnie, hogy nem voltam elég tehetséges meghalni fiatalon.

KLEOBULOSZ És én? Te féreg! Nézd ezt a mellkast! Ezeket az izmokat! Huszonöt év háborúi nyomják ezeket a vállakat! Annyi a sebem, hogy meg se számoltam! És minden porcikámból az élet sugárzik.

XANTHOSZ, *megragadva a sztélé hüvelykujját* Nyilván ilyesmire gondolt az ön kollégája is még az előtte való napon, amikor... *(Kettégörnyedve.)* Jaj, jaj!

KLEOBULOSZ, *felpattanva* Arész bolondítson meg, nyomorult! *(Három ujját az ég felé emeli, és valami imádságot mormol.)*

XANTHOSZ Tréfáltam... Ön nyugodtan, ágyban fog meghalni.

KLEOBULOSZ, *magán kívül* Kuss, féreg! Ez megőrült. Nekem mond ilyesmiket.

XANTHOSZ Hogyan, hát nem akar ágyban meghalni?

KLEOBULOSZ, *fogcsikorgatva* Összetörlek! *(Öklét az orra alá dugva.)* Elég! Egyetlen szót se többet, mert szétloccsantom a koponyádat ezeken a köveken, hogy a szemed a mennyezetre fröccsen. Ocsmány kukac! *(Egy kis idő múlva.)* Undorítsz! Behajítlak ezek közé a romok közé! Hiszen rom vagy te magad is! De előbb, előbb, jól figyelj ide! Navaldia Sándoré. Sándor fülig szerelmes belé! Miden lélegzetvétele az övé. Érted! Ami pedig a kis... *(Mellét döngetve, mint egy gorilla.)* az a kislány Kleobuloszé! Ma estétől kezdve meg-megropogtatom csontjait karjaim közt. Nos, vigyázz, ne próbálj róla semmi rosszat mondani, te meztelen-csiga!

(Kleobulosz kimegy. Xanthosz mozdulatlanul, merev tekintettel áll. Kisvártatva Szönti előbújik rejtékhelyéről.)

SZÖNTI Azt hiszed, hogy elment?

XANTHOSZ, *ujját szájára téve, halkán* Ne mozdulj, visszajöhet.

(Xanthosz kimegy. Szönti töprengőnek látszik. Megvonja vállát, mintha valamilyen gondolatot üzne el magától, körülnéz, s megindul a szkarabeusz felé. Meg-megállva, majd folytatva útját, egyik kezét habozva a szkarabeusz felé nyújtja, de minduntalan gyorsan visszarántja, mintha félné hozzáérni.)

XANTHOSZ, *zajtalanul visszajön* Hát te mit csinálsz!

SZÖNTI, *fölugorva* Nem merek hozzáérni. Kleobulosz elment?

XANTHOSZ Igen.

SZÖNTI, *váratlan élénkséggel* Egy pillanatra azt hittem, hogy mindent fölfedezett.

XANTHOSZ, *hűvösen* Én is.

(Csönd.)

SZÖNTI, *anélkül, hogy ránézne* Milyen undorító alak *(Félenken.)* Szegény Xanthoszom!
(Közeledik hozzá, hogy megölelje. Xanthosz elfordul. Egy pillanatra zavar támad.)

XANTHOSZ Jól van... Azt hiszem, nincs mit mondanom neked.

SZÖNTI Van néhány dolog, amit nem jól értettem. Ha nem térünk vissza azonnal Indiába, hová szándékozol vinni minket?

XANTHOSZ A lehető legmesszebbre... Ahol majd elrejtőzve élünk... Egy elhagyott parton.

SZÖNTI De ott megöl az unalom!

XANTHOSZ Légy nyugodt hamar megtalálod egyszerű és természetes kedvteléseidet.

SZÖNTI Hát ez biztos! Azt gondolod talán, hogy egy magam korabeli fiatal lány számára természetes, hogy remeteségben éljen!

XANTHOSZ, *izgatottan* Hallgass! Nincs idő a fecsegésre.

SZÖNTI, *hangot változtatva* De hát utána már késő lesz beszélni róla. Attól félek, hogy belesodorsz minket egy olyan kalandba, ami rosszra fordulhat. Ahogy te magad mondtad, Roxánának egyetlen célja, hogy megszabaduljon Navaldiától. Ki tudja, hova küld minket? Azt hiszem, okosabb lenne kivárni valami jobb alkalmat. Karavánokról beszéltél... Nekem ez jobban tetszene, mint a hajó. Többen lennének. Városról városra mennének. És legalább a szárazföldön hajóznánk.

XANTHOSZ Bolond vagy. Egy nap se kellene, s már is elcsípnének. Csak a hajó biztonságos.

SZÖNTI, *főlemelve hangját* Ebben az esetben figyelmeztetlek, szó sem lehet róla, hogy valamilyen elhagyott vidékre menjünk. Azt nem! Különben elmondom Navaldiának. Végre is ő dönt. *(Kisvártatva.)* Nincs semmi megjegyezni valód?

XANTHOSZ Nincs.

SZÖNTI Akkor ma este - ha Navaldia is úgy akarja.

XANTHOSZ Ma este. *(Szönti hátat fordítva neki elindul.)* Várj csak!

SZÖNTI, *megfordul* Nos?

(Rövid csönd.)

XANTHOSZ, *roppant zavarban* Figyelj ide! Remélem, megértsz engem. Arról van szó, amit Kleobulosz beszélt... *(Kisvártatva.)* Az én gyalázatomra.

SZÖNTI És?

XANTHOSZ Nem szeretném, ha elmondanád Navaldiának.

SZÖNTI, *vállat vonva* De hiszen mindent elfelejtettem.

XANTHOSZ, *könyörgő hangon* Nagyon kérlek, ne mondd el Navaldiának. Tudod, mennyire érzékeny... kényes... és büszke... Ezek a hitvány rágalmak kellemetlenül érintenék. Ő nagyon szeret engem.

(Rövid csönd.)

SZÖNTI, *belenézve a szemébe* Nem annyira, mint én, ha akarsz tudni. És én mindent hallottam... *(Kicsit elmosolyodva.)* És mindent el is felejtettem, légy nyugodt... Menj csak! A viszontlátásra!

XANTHOSZ, *módfelett elámulva* Szönti...

SZÖNTI Vigyázok magamra. Sietek én is. *(Szinlelt kedéllyel.)* De arra marad időm, hogy csúnyán elbánjak valakivel.

XANTHOSZ Óvatosan! Semmi éretlenség! Hallod?

SZÖNTI Minek gondolsz engem? Nagylány vagyok én már!

Függöny

IV. kép

Három órával később. A bilbeiszi palota parkjában. Lángoló vörös virágok, zöld liánok, indiai fügefák légyökerei, madarak turbékolása és trillázása.

Amikor a függöny felmegy, Sándor egy függőágyban hintázik. Sötétbőrű szolga legyezi. Nem messze tőle egy nádszéken gubbaszt Arisztotelész, homlokát törölgeti, ábrázata mogorva. Sándor különféle jelzéseket ad a szolgának, aki egy faragott, díszes ezüst asztal felé megy, és gyümölcsöket, meg hosszú nyakú vázákat hoz. Néhány pillanattal később egy drágakövekkel ékes kannácskát ad át a Mesternek.

Sándor újabb jeleket ad. A szolga egy cseppnyi italt tenyerébe tölt, és lenyeli. Sándor egy pillanattal nézi, aztán megfogja a kannácskát, és szájához emeli.

SÁNDOR Csodálatos! Ezt a hűsítőt írisz-gyökerekből és lótuszsziromokból készítik. Az az érzésem, hogy a kert lelkét lehelem be...

ARISZTOTELÉSZ, *mogorván* Nem volna inkább kedve egy pohár száraz borhoz?

SÁNDOR, *megbotránkozva* Borhoz?

ARISZTOTELÉSZ Igen, kissé lelocsolni vele holmi sült báránybordát...

SÁNDOR, *undorral* Húst említasz? Miért nem blankverseket inkább, mint a kalmaniták evés közben. Arisztotelész, figyelj meg a létezésnek ezt a csodálatos valóságát!

ARISZTOTELÉSZ Belefáradtam ezekbe a virágokba, levelekbe, ezekbe az illatokba! Belefáradtam ebbe az egész országba. Haj, mikor érzem újra Görögország sós szelét az arcomba fújni?

SÁNDOR Neked nem tetszik, hogy a Természet olyan mérhetetlenül szép?

ARISZTOTELÉSZ Ha az összes ember ugyanabban a pillanatban behunyná szemét, volna baja ennek az ön „Természetének”. *(Komoly hangon.)* Mikor szándékozik visszatérni Görögországba?

SÁNDOR De hiszen ott semmi sincs, ami érdekelne. Eztán egyébvel sem foglalkozom, csak magammal. Az istenek fölébresztették bennem a szerelmet, s meggyőztek minden más értelmetlenségéről. És amikor én az isteneket említem, akkor nem Amphitritére, vagy Eroszra gondolok, hanem valamilyen ismeretlen hatalomra, aki tudunkra igyekszik adni, hogy milyen

sok isteni van benne... Mit is kerestem én idáig? A teljességet a cselekvésben. Döntésem végleges: elutasítom a hódításokat, elutasítom az uralkodást. Folyjék a történelem nélkülem. Nem foglalkozom többé emberekkel. Szerelmes vagyok, s mindvégig kitartok benne.

ARISZTOTELÉSZ, *vállat vonva* Mindvégig? Ez a képtelenség csatakiáltása.

SÁNDOR Vagy a fenségesé. De mit számít nekem?

(Csönd.)

ARISZTOTELÉSZ, *komolyan* Megkérdezte-e vajon önmagától, Sándor, hogy van-e joga így cserbenhagyni egy olyan küldetést, mint az öné? Az ön felelőssége mérhetetlenül nagy. Ha ön félrevonul, mi lesz a birodalommal?

SÁNDOR Nálam méltóbbra hagyom.

ARISZTOTELÉSZ Ezeket a szavakat sokkal később kellene elmondania, majd a halálos ágyán.

SÁNDOR Igen? Mert hát te szerinted az én sorsom teljes egészében megszabott. Halálomig gyakorolnom kell a hatalmat. Mintha kissé hiányoznék a képzelőerőd! *(Kisvártatva.)* Több fajta élet létezik egyetlen életben. Annál rosszabb, ha valaki csak egyet él közülük.

ARISZTOTELÉSZ De általános érdekből nézve mi az, amit csinál?

SÁNDOR Másképpen kifejezve: Arisztotelész, Kleobulosz, Lüszimachos, Memniphon, Akradousz érdekéből. Ezéből, azéből, amazéből... Röviden: annak a megszámlálhatatlan sok egyénnek az érdekéből, akik semmi másra nem gondolnak, mint önmagukra? Nos hát: mind az összesnek vagy az átlagnak vagy, ahogy akarod, ezeknek a nagyon különleges érdekeknek engeddd, hogy fölébe helyezzem Sándor általános érdekét.

ARISZTOTELÉSZ, *mosolyogva* Akkor már nincs is mit mondanom.

SÁNDOR Milyen nagyobb szolgálatot tehetek én egyébként az embereknek, mint hogy a magam példájával bebizonyítom nekik: minden anyagi hatalom füst csupán a szerelemhez képest... Úgy illenék, hogy te kívánj nekem először szerencsét, hiszen a te hivatásod a szellemi értékek védelme. De erről szó sincs! Neked - mint a kereskedőknek - olyan Sándor kell, aki hűséges a posztjához, éber őre a rendnek és a közvagyonnak. Te a világ zsandárját csodálad bennem.

ARISZTOTELÉSZ Ha csupán zsandár lenne ön, akár Kleobulosz is igen jól helyettesíthetné. De itt egy egész műveltség megvédéséről van szó, és erre csupán ön képes. Ön egyedül, Sándor. Ha ön elfelejti, hogy kicsoda, akkor ön a saját és a mi szerencsétlenségünkre megzavarodott.

SÁNDOR Ideges vagy Arisztotelész. De megbocsátok neked, s viszonzom a bókot. Mi kettőnk között nem az zavarodott meg, akire te gondolsz. Mondd csak, jó mesterem, nem te döntöttél úgy, hogy tudós légy egy olyan világban, ahol az ember semmiről sem biztos? Ahol a feleletek késedelem nélkül visszakanyarodnak a kérdésekhez? Ahol a ma igazsága a holnap tévedése? Szegény peripatetikusom! Elkoptattad sarud talpát az ide-oda-járárásban, kimerülve a „miért”-ek és a „mert”-ek között. Íme, ez volt az értelme a folytonos mozgásnak! Mennyi, de mennyi elveszett energia!

ARISZTOTELÉSZ A mű, amit én hagyok, korom ismereteinek összefoglalása. Mások, majd később ki fogják egészíteni.

SÁNDOR Én is teljesítettem feladatomat. Alapítottam harmincnégy várost, valamennyit az én képmásomra. Mint élő Sándor-pénzeket...

ARISZTOTELÉSZ Nyilván azért, mert ön Sándor, a nagy...

SÁNDOR Nem vagyok nagy, pusztán azért, mert nagy dolgokat tettem. Legfeljebb azért, mert a nagy dolgok, amiket tettem, kicsinyek látszanak szememben. *(Kisvártatva.)* Döntöttem. Holnaptól kezdve magányba vonulok Navaldiával.

(Kis szünet.)

ARISZTOTELÉSZ És Roxána?

SÁNDOR, *mintegy álomból felébredtve* Roxána?... *(Sokáig nézi a tőle nem messze görnyedező szolgát.)* Valóban itt az alkalom beszélni róla. Egyedül vagyunk ezzel a süketnéma szolgával... Roxána, hiszen te jól ismered, sokkal inkább büszke, féltékeny, sokkal inkább bosszúálló, mint amilyen vad. Minden tulajdonsága megvan benne egy baktriai hercegnőnek. Sohase fogja megbocsátani nekem a sértést, amit ellene elkövettem. Így hát vond le te magad a következtetést.

ARISZTOTELÉSZ, *összeráncolva szemöldökét* Mit akar ezzel mondani?

SÁNDOR Meg kell őt előznom.

ARISZTOTELÉSZ Csak nem arra gondol, hogy...

SÁNDOR Jogos önvédelemről van szó. *(Megragadja Arisztotelész karját.)* Hallgass ide!... Roxána általában négy alkalommal fürdik naponta. A rituális fürdőjéről beszélek, nem azokról a hosszú henyelésekről, mikor pézsmával és kakukkfűvel illatosított vízben áztatja magát. Az első fürdője tejfürdő. A második eperlé-fürdő. A harmadik gyöngyfürdő. És a negyedik... negyedszerre vérben fürdik. Igen, friss, meleg, gőzölgő vérben, mely bugyborékolva ömlik ki különféle nemes állatok ereiből. *(Kisvártatva.)* Szépségéhez méltó véget szántam Roxánának. Abban a fürdőben szakad meg a lélegzete, melyet... éppen ebben a pillanatban vesz: a gyöngyfürdőben. Mindent elmondok neked. Egy titoktartó és hűséges kéz a fürdőjébe öntött néhány cseppet egy indiai méregből, amely olyan finom és erős, hogy pusztá kipárolgása elég valakit végképp elaltatni. Nos hát, ennyi az egész!... Ha senki sem lép közbe - és nem fog közbelépni -, Roxána, míg mi itt beszélgetünk, utolsó órája utolsó perceit éli utolsó fürdőjében.

(Ezeknél a szavaknál a szolga hirtelen fölugrik, s igyekszik eltűnni a bokrok között, De Sándor gyorsabb nála, elállja útját, és anélkül, hogy hozzáérne, villámló mozdulattal megbénítja. A szolga a rettegéstől megdermedve Sándor lábához esik.)

SÁNDOR, *nyugodtan Arisztotelészhez* Bizonyos voltam benne. *(A szolgálhoz.)* Vagyis hát te nem vagy se süket, se néma, se szolga. Roxána embere vagy? Felelj!

SZOLGA, *jajgatva* Kegyelem! Kegyelem!

SÁNDOR Széttaposlak!

SZOLGA, *kezét összekulcsolva* Kegyelem a Legszebbnek! Kegyelem az Istennőnek!

SÁNDOR Csodálatos! Egy földigiliszta könyörög kegyelmet a királynénak. *(Kisvártatva.)* Nos jó, hallgatok rád. *(Mágikus gesztusokat tesz.)* A méreg nem fog hatni. Roxána szebben kél ki gyöngyfürdőjéből, mint valaha. *(Kisvártatva.)* Neked köszönheti életét. De ha hallgatsz rám, óvakodsz attól, hogy dicsekedj vele előtte! *(Elrúgja lábától.)* Takarodj! És csak szívd messziről az illatát. Szedd a lábad! *(Arisztotelészhez.)* Hát így szolgálnak engem! Rengeteg a besúgója! Mesteri asszony, kétségtelen! Én soha nem tudtam hasonló rajongást ébreszteni.

ARISZTOTELÉSZ, *fejét ingatva* Ó, ne, ne! Meg kellene kímélnie engem az ilyen meg-rázkódtatásoktól! Az én koromban már veszedelmesek lehetnek!

SÁNDOR Komolyan vetted egyetlen pillanatra is?

ARISZTOTELÉSZ Ezentúl semmi sem fog meglepni, ami önt illeti.

SÁNDOR Elpusztítani a legeslegszebb asszonyt! A szépség megtestesülését. Soha nem lennék képes ekkora gyászt okozni az emberek ezreinek, akik imádják.

ARISZTOTELÉSZ Igen! Ilyen érzések méltók egy férjhez.

SÁNDOR Roxána mindazok vigasztalója, akik akárcsak egyetlen alkalommal látták.

ARISZTOTELÉSZ Elmegyek.

SÁNDOR Nem szereted, ha dicshimnuszot mondok a Tündökletesről?

ARISZTOTELÉSZ Elmegyek, mert, lám, közeledik az, aki a Tündökletest elhomályosította.

SÁNDOR, *hirtelen megfordulva* Navaldia!

(A fiatal lány lassan jön Sándor felé. Hosszú, zöld fátyol rajta, arany lamével diszítve. Arisztotelész észrevétlenül eltűnik.)

NAVALDIA, *körülpillantva* Azt hihetném, hogy otthon vagyok. Ugyanazok a bengáli rózsák. *(Egy futórózsa ágából koszorút formál és a fejére teszi.)* Mit gondol: lehet így viselni?

SÁNDOR Minden bizonnyal. Persze, ha valakinek ilyen elbűvölően törékeny a nyaka.

NAVALDIA Ugye, nagyon csúnya látvány az akasztott ember?

SÁNDOR Még ennél is csúnyább, ha valaki magát akasztja fel.

NAVALDIA Ha öngyilkos akarna lenni, milyen halálnemet választana?

SÁNDOR A tört. Ide, nézd csak, a két borda közé...

NAVALDIA Hallgasson! *(Kisvártatva.)* Ne szúrjon soha tört a szívébe énelöttem!

SÁNDOR Sándorra mondom, hogy nem! Különben itt a töröm.

NAVALDIA Tegye el! Hogyan merészel hozzám közeledni ezzel a rettenetes tárggyal?

SÁNDOR, *eldobva a tört* Ne gondolj rá többet!

NAVALDIA Tüstént fölszedi, mihelyt elmegyek.

SÁNDOR Szó se lehet róla. Az illem tiltja, hogy lehajoljak.

NAVALDIA, *leejti legyezőjét* Ó... nem, nem! *(Igyekszik visszatartani Sándort, aki azonnal utána hajol.)*

SÁNDOR, *átadva a legyezőt* De hiszen én nem ereszkedem le, amikor a te lábaid előtt vagyok.

NAVALDIA Bocsásson meg! *(Kis szünet.)* Mit gondol ön rólam?

SÁNDOR Hogy... te... egy fiatal lány vagy, azaz számomra a világ legtitokzatosabb lényé.

Rövid szünet.

NAVALDIA Eljöttem önhöz, Sándor, mert nagyon szomorú vagyok.

SÁNDOR Miért, szerelmem! Hiszen minden csodálatosan egyszerűvé vált.

NAVALDIA Nem.

SÁNDOR Semmi fontos nincs már rajtunk kívül!

NAVALDIA, *leverten* De hiszen éppen bennünk a baj!

SÁNDOR Még mindig azért teszel szemrehányást, mert rosszul bántam hazáddal?

NAVALDIA Azt kellene tennem. De... szégyellem bevallani... ilyenkor az jut eszembe, hogy e nélkül az iszonyú háború nélkül soha nem ismertük volna meg egymást. Így aztán mindent elfelejték.

SÁNDOR, *átölelve a fiatal lányt* Szerelmem...

NAVALDIA, *gyöngéden eltolja magától* Nem, nem arra a szörnyűségre gondoltam... Egy más valamire, amit nem is sejt.

SÁNDOR Mondj el mindent!

NAVALDIA Nem, nem szabad! Nem szabad kiejteni bizonyos szavakat.

SÁNDOR Navaldia...

(Navaldia néhány lépést tesz, majd visszafordulva emelt hangon.)

NAVALDIA Ön, Sándor, isten, én meg csak egy földi asszony vagyok. *(Arcát kezébe temeti.)*

(Csönd.)

SÁNDOR, *Navaldiához közeledve* De maga a megtestesült szépség.

NAVALDIA, *megvonva vállát* Csak egy asszony vagyok. Az emberek családjából. De *(Élesen belenézve Sándor arcába.)* igaz: nem is félek tőlük.

SÁNDOR, *megértve* Félelemről beszélsz?

NAVALDIA, *hirtelen* Igen, gyakran van így. Ön nem tehet róla. Megpróbálok ellenállni ennek az érzésnek. Igyekezem kinevetni, tréfára venni. Hiába. Félek attól a titoktól, ami önben rejlik. Félek, végül is félek.

(Csönd.)

NAVALDIA, *maga elé* Így van. Nem gondoltam végi. A természetfölötti engem megdermeszt. *(Megborzongva.)* Én olyan vidékről való vagyok, ahol az isteni hatalom félelmetes módon nyilatkozik meg...

SÁNDOR Ó, milyen csacszi kislány! Hallgass ide, Navaldia. Én nem olyan isten vagyok, mint a többiek. Először is: én a valóságban létezem!

NAVALDIA Könyörgök... ezzel megsérti Visnut.

SÁNDOR Ó, hölgyem! Figyelmeztetlek, hogy én egy kissé szkeptikus isten vagyok. Már-már afféle atheista isten. De hát kalandozásaim során annyi és olyan fura istentársakkal találkoztam, hogy egy kicsit nehéz őket komolyan vennem.

NAVALDIA Én magam mindegyiket imádom, mindegyik csukott szeműt.

SÁNDOR És engem? Engem is imádsz?

NAVALDIA Megpróbáltam, de nem sikerült...

SÁNDOR, *jókedvűen* Megbocsáthatatlan. Azon leszek, figyelj ide, hogy egész életedben imádj engem. Vigyázz, én roppant sértődékeny isten vagyok.

NAVALDIA, *tovább elmélkedve* Több ízben mondogattam már magamban... *(Elhallgat.)*

SÁNDOR Mit mondogattál?

NAVALDIA, *nagyon egyszerűen* Tudja ön jól.

SÁNDOR Nem vagyok gondolatolvasó.

NAVALDIA Viszont ön sugallja azokat a szavakat.

SÁNDOR Az lehet, hogy én sugallom, de kitalálni nem tudom őket.

NAVALDIA Nos hát, azt mondogattam magamban, hogy ön talán nem is isten, mint ahogy hiszi. Ugye, igen gyalázatos dolog? De az ilyen pillanatokban mindig valami roppant boldogság áraszt el. Minden lehetségessé válik. Bizony, bizony, csúnya gondolatok...

SÁNDOR Meglehetősen ismerősek.

NAVALDIA Hogyhogy? Ön is kételkedik olykor istenségében?

SÁNDOR Pontosabban: olykor-olykor megfigyelem magamat. De nem hagyok időt rá, hogy a kételkedés megfogalmazódjék bennem. Néha azonban elgyöngülök. (*Kisvártatva.*) Te vagy az első lény a világon, akinek ezt bevallom.

(*Csönd.*)

NAVALDIA, *félénken* Ha valaki isten, akkor könnyű lehet bebizonyítania istenségét.

SÁNDOR Te csak azt hiszed.

NAVALDIA Egyáltalán nem. Semmi másra nincs szükség, mint arra, hogy valami csodát tegyen.

SÁNDOR Ha csak csodatételekről lenne szó! Az életem tele van ilyenekkel.

NAVALDIA Megint félni kezdek öntől. Ön épp olyan könnyen átváltoztathat egy kavicsot gyémánttá, mint ahogy, mondjuk, én letépem ezt a rózsát? (*Leszakít egy bíbor színű rózsát, s közben megszúrja az ujját.*) Juj!

SÁNDOR Pontosán így van. És én még meg se szúrom az ujjamat.

NAVALDIA, *lehalkítva hangját* Sándor, tenne egy csodát a kedvemért? Most.

SÁNDOR Hogyan? A te kedvedért? Add ide a kezed! (*Megnyomkodja az ujját, ahol a lány megszúrta.*) Látod ezt a vércseppet, hogy ragyog a napsugárban? Valóságos rubinkő. Lám, csoda történt a szemed előtt.

NAVALDIA, *szinte gyermekes hangon* Kérem, Sándor, csak egyetlen csodát, egy icike-picike csodát tegyen! Hallgasson ide! Fogja ezt a rózsát, és változtassa mangusztává vagy esetleg kobrává.

SÁNDOR Kobrává? Még mit nem!

NAVALDIA Akkor sárga szemű mangusztává.

SÁNDOR, *előbb megfogja, majd visszaadja a rózsát Navaldiának* Nem szeretem a sárgát.

NAVALDIA Akkor válasszon valami mást!... Vagy változtassa a rózsát macskává!

SÁNDOR Na jó!

NAVALDIA Juj, de félek!

SÁNDOR Én is. Én félek a macskáktól. Látásuktól megbetegszem. Külön csapatot alkalmaztam, hogy kiirtsák őket előttem, amerre mentem. Nem, nem változtatom át a rózsádat macskává.

NAVALDIA Hát akkor kecskebékává.

SÁNDOR Eredj a békáddal! Add ide nekem azt a rózsát!

NAVALDIA Tessék!

SÁNDOR, *megszúrja magát* Ejnye! Rosszul kezdődik a csodám.

NAVALDIA Ne jöjjön megint a rubincsepp-dologgal...

SÁNDOR, *hosszasan nézve a rózsát* Milyen gyönyörű! És te azt akarnád, hogy békát csináljak belőle? Bosszúból esetleg megtenném, mert megszúrt. De nem vagyok ennyire közönséges gondolkodású.

NAVALDIA Kezdek ismét reménykedni.

SÁNDOR Maradj csak rózsá, te rózsá! A föld legnagyobb csodája vagy. (*Átnyújtja Navaldiának, aki azt ruhájába tűzi.*) Légy őszinte, Navaldia! Nem értelek. Azt mondod, hogy a természetfölötti erő félelemmel tölt el. Ugyanakkor azt akarod, hogy bevezesselek a legfélelmetesebb misztériumokba. Egy aprócska csoda kell, csak úgy melleleg, hogy kedved teljék. Ezt mered kérni tőlem. Fura látvány lenne, ha a tréfám sikerülne. Nem vitás: a fiatal lányok sok gondot okoznak azzal, hogy minduntalan helyre kell igazítanunk csacsiságaikat.

NAVALDIA De hát én olyan sokat szeretnék tudni... Kérem, hogyha ön isten, próbálja meg!

SÁNDOR Hát jó, megígérem, hogy megpróbálom. De majd később, amikor egyedül leszek. Különben: van csodám rakásra. Az egész világ ismeri őket.

NAVALDIA Nem, nem! Én valódi csodákról beszélek, olyanokról, melyek fölforgatják a természeti törvényeket. Amilyeneket Visnu tesz minden pillanatban.

SÁNDOR Láttad már valaha is, hogy Visnu egy rózsát békává változtat?

NAVALDIA Én még nem, de...

SÁNDOR Igen, tudom, valaki már látta.

NAVALDIA De most nem Visnu csodáiról, hanem az önéről van szó. (*Csönd.*) Megengedi, hogy szeressem önt?

SÁNDOR Szükséges hozzá, hogy ne legyek többé isten?

NAVALDIA Igen, ahogy én se vagyok több, mint egy földi nő.

SÁNDOR Te csodálsz engem, Navaldia. Nagyon csodálsz. A te helyedben én se szeretnék akárkit.

NAVALDIA És én, ha én isten lennék, én meg nem alacsonyodnék le odáig, hogy egy földi nőt szeressek. (*Rövid csönd, aztán bizonytalan hangon.*) Sándor, én azt kívánnám... (*Egy idő múlva.*) Ahogy az ön mestere, Arisztotelész mondja, én nem gondolkodásra születtem. A dolgokról a legsimplább fogalmainak vannak. De megenged legalább két-három apró kérdést?

SÁNDOR Természetesen. Bár úgy érzem magam, mintha valami bíró előtt állnék, aki arra ítél, hogy emberré váljak.

NAVALDIA Ön nem fog soha meghalni. Nos hát. Lássuk csak! (*Kisvártatva.*) Amikor önt ütések érik, fájnak?

SÁNDOR Nem!

NAVALDIA, *elámulva* Ó!

SÁNDOR Legalábbis az ütések pillanatában nem fájnak, csak később.

NAVALDIA Jó! És, amikor önt megsebesítik? Méghozzá valóságosan megsebesítik, akkor ön vérzik?

SÁNDOR Ha valóságosan megsebesítenek?... Furcsa dolgokat mondsz! Akkor valóságosan vérzek.

NAVALDIA Jó! (*Nekibátorodva.*) Szegény kedvesem! És azt mondják, hogy amikor sokat iszik, szörnyen beteg lesz tőle. Hogy, ön... ön... még hány is.

SÁNDOR Pfuj! Undorodom az ilyen mocskos dolgoktól!

NAVALDIA Én szerelmem... És azt is mondják, hogy ilyenkor teljesen elveszti a fejét.

SÁNDOR Túlzás. Annyi kétségtelenül megtörtént, hogy egyszer részegen megöltem legjobb barátomat.

NAVALDIA Ó, kedvesem!

SÁNDOR Mindez, elismerem, nem nagyon méltó egy istenhez. De van bennem más is, Navaldia. A szellemem!

NAVALDIA Platónt isteni melléknévvel illetik. Ön meg tudta volna írni a Lakomát?

SÁNDOR Őszintén szólva én nem mindent értek, amit Platón írt.

NAVALDIA Ó!

SÁNDOR Ez a vallomás nem elégíti ki?

NAVALDIA Megzavar inkább. Még egy szimpla ember se mert volna ennyire őszinte lenni egy nő előtt.

SÁNDOR Ismétlem: én bennem isteni is van.

NAVALDIA Minden biztonnyal, kedvesem. De csak annyi, hogy nekem tessenek. (*Kisvártatva.*) Így tudom félelem nélkül nézni önt. Mekkora szerencse!... De miért voltam zavarban olyan sokáig? Ön biztosan nagyon jól tudta, hogy ön az oka. Ugye?

SÁNDOR Talán.

NAVALDIA Tudatosan táplált magában egy hízelgő illúziót, ennyi az egész.

SÁNDOR Kétségtelen. (*Kis szünet után.*) De mégse! Elhatároztam, hogy átadom magam játékkedvemnek. A tények igen gyakran igazoltak... És senki, de senki sem merészelt utamba állni. Tulajdonképpen te vagy az első.

NAVALDIA Én egyedül kerültem ilyen helyzetbe, Sándor! Ha azonban kedve van, mások számára folytathatja az istenséget...

SÁNDOR Kérlek...

NAVALDIA De mintha neheztelne rám? Az én hibám-e vajon, ha túl magasra helyezte célját? Az ember álmodhat arról, hogy madár, hogy növény... de hogy isten, amikor valójában ember.

SÁNDOR Nem vagyok ember! Lehetséges, hogy isten se, de ember se vagyok.

NAVALDIA Nem elég, hogy az ember megtagadja az állapotát ahhoz, hogy meg is szabaduljon tőle. Ön ember, Sándor. Meg kell szoknia ezt a gondolatot. Másképp hogyan lehet élni?

SÁNDOR Egyáltalán mi értelme volna élni ebben az esetben?

NAVALDIA Hiszen csak néhány perc óta ember még! Mit mond majd egy év múlva?

SÁNDOR De hát miért igyekszel olyan makacsul lerombolni engem a saját szememben?

NAVALDIA Mert szeretem.

(Csönd. Navaldia közeledik Sándorhoz és megsimogatja a haját.)

NAVALDIA Ön néhány perc óta nemigen gondol rám. Szegény, nagy Sándorom!

SÁNDOR, *ellépve tőle, büszkén* Elég, Navaldia! Én változatlanul a világ ura vagyok. A királyok reszketnek előttem. A népek templomokat emelnek dicsőségemre.

NAVALDIA Nem a templom tesz istenné. *(Ismét egészen közel megy Sándorhoz és szerelmesen nézi.)* Milyen csúnya sebek! Nyilván vér borította el akkor önt is, amikor kapta őket: piros és meleg vér. *(Hozzásimul.)* És milyen erős ön... Hány ember ölhetett meg ez a kar? *(Halkan.)* Hány indiait közöttük, ó, én győzedelmesem!

(Sándor hirtelen megragadja Navaldia vállát és ajkát keresi. Navaldia hagyja magát. Hosszú csók.)

NAVALDIA, *egyfajta rajongással* Én győzedelmesem!

(Sándor nem képes többé uralkodni magán, Navaldia indulatosan áll vele szemben. Rövid birkózás, végre sikerül Navaldiának kiszabadítania magát, s hirtelen felkapja a tőrt, amit Sándor eldobott, és...)

NAVALDIA Ne közeledjék!

SÁNDOR, *nyugodtan megindul felé* Az életemet akarod? Vedd el!

NAVALDIA, *hátrálva* Ne közeledjék... vagy megölöm magam.

SÁNDOR, *megáll* Megőrjítettél!

NAVALDIA Sándor, szerelmem, ma éjszaka az öné leszek... Idejövök holdkeltekor. Önnek adom magam ezek között a virágok között. Úgy fogjuk egymást szeretni, mintha máris abban a nagy rengetegben járnánk, ahová majd egy nap elvezetem önt... Egy szót se többet! Ne tartson vissza! Ezen az éjszakán az öné leszek, mindörökre.

Függöny

V. kép

Este hét óra. A park narancsligete. A fák tele gyümölcssel. Félkörű, fehér márványpad. Medence, a közepén szökőkúttal. Amikor a függöny fölmeleg, Szönti igen rövid ruhában a padon áll. Megpróbálja elérni a narancsokat, de nem sikerül. Hirtelen megfordul, és jókedvében kiált valaki felé, akit nem lehet látni.

SZÖNTI Már attól félttem, hogy elveszett!

(Megjelenik Arisztotelész.)

ARISZTOTELÉSZ Kerülőt kellett tennem, hogy ne találkozzam Sándorral. A jakaranda-fasorban sétál Roxánával. Belekeveredtem egy sűrű bambuszbozótba és... *(Fintorral.)* alig tudtam kikecmeregni belőle. *(Leroskad a padra.)* Pfuj!

SZÖNTI Vigasztalan vagyok, hogy ekkora fáradságot okoztam önnek. De igen fontos mondanivalóim vannak. *(Lehalkítva hangját.)* Sándor és Navaldia ügyében. Azért választottam ezt a félreeső zugot.

ARISZTOTELÉSZ Nagyon kellemes hely.

SZÖNTI Tisztában vagyok vele, hogy egy fiatal lány számára kockázat kettesben találkozni egy férfival egy sűrű kert közepén...

ARISZTOTELÉSZ Valójában inkább egy magas falakkal körülvett parkban vagyunk, amit igen jól őriznek. Szavamra mondom.

SZÖNTI, *meghökkenve* Igen jól őrzik?

ARISZTOTELÉSZ Legyen nyugodt! Állig felfegyverzett örök minden tíz méterre a falon kívül. Ebből láthatja, hogy semmi oka nincs a félelemre.

SZÖNTI, *álmatagon* Látom... *(Egy ideig elhallgatva, majd élénken.)* És itt van ön is! Határtalanul bízom önben.

ARISZTOTELÉSZ Ez a korom érdeme, gyermekem.

SZÖNTI Nem a koráé, hanem azé, hogy ön egy köztisztelőben álló filozófus! Ismertem én olyan öregeket, akik egy csöppet sem haboztak megcsipkedni a fenekemet a vásárookban. Méghozzá olyan erősen, mintha diótörővel tennék. Fehér vagy nem fehér a haja: a férfi mindig férfi.

ARISZTOTELÉSZ Nincs szégyenletesebb, mint az öregkori kicsapongás.

SZÖNTI Nana! Minden kornak megvannak a maga örömei. És ha valakinek az az öröme, hogy megcsipkedjen egy lányt, akkor miért kellene megakadályozni benne? Végül is nem árt vele senkinek.

ARISZTOTELÉSZ Azt gondolom, hogy ez a művelet nagyon kellemetlen tud lenni. Nehéz lehet elviselni.

SZÖNTI Gondolja? *(Könnyedén lelép, és finoman leül a padra.)* Jól védett tájék ez, ki van párnázva. *(Végigsimogatja hátulsóját.)*

ARISZTOTELÉSZ A természet előrelátó. *(Elgondolkodva.)* Hallgasson ide! Ez is egy afféle causa finalis-dolog, amire eddig még soha nem gondoltam.

SZÖNTI, *nagyra nyitva szemét* Causa finalis?

ARISZTOTELÉSZ Egy dolog causa finalisa az a forma, ami felé a dolog törekszik, hogy kiteljesedjék, vagy megvédje magát.

SZÖNTI Igazán? *(Kis idő múlva.)* Bocsásson meg, de nem egészen értem.

ARISZTOTELÉSZ Mondok egy példát. Látja ezeket a narancsokat?

SZÖNTI Melyikeket?

ARISZTOTELÉSZ Az mindegy. Én mindig általánosságban fejezem ki magam. Nézze ezeket a remek gyümölcsöket, szinte kacagnak a levelek alatt. Belsejük lágy, amint ön is tudja. De fejlesztenek egy keményebb héjat, ami megvédi őket. Ez a héj rendeltetése. Érti már?

SZÖNTI Ó igen, nagyon is értem! (*Kisvártatva.*) Vagyis tehát, ami érvényes a narancsokra, az éppen úgy érvényes az én fene...

ARISZTOTELÉSZ, *közbevág* Okvetlenül! A természet gondot visel önökre.

SZÖNTI Nagyon szép tőle. Tehát hogyha a természet kitömött engem, akkor ez végső céljában azért van - mint ön mondja -, hogy örömet szerezzen a férfiaknak.

ARISZTOTELÉSZ Világos, hogy a természet a nőt a férfi kedvéért teremtette. A férfi a nő causa finalisa. (*Kisvártatva.*) A finalitas az én tanításom egyik alaptétele.

SZÖNTI Mert hát - ugye - mindez végül is filozófia.

ARISZTOTELÉSZ Kétségtelen.

SZÖNTI Akkor hát az nem is olyan unalmas dolog, mint ahogy mondják.

ARISZTOTELÉSZ Azt akarja mondani, hogy érdekes?

SZÖNTI Kezdem hinni. Mindenekfölött ez a finális narancsügy.

ARISZTOTELÉSZ Sok olyasmi van, ami legalább ennyire érdekes.

SZÖNTI Lehet, de hát ez... (*Rövid csönd.*)

ARISZTOTELÉSZ, *zavartan* Úgy emlékszem, az a célja, hogy Sándorról beszéljen velem.

SZÖNTI Igen, és Navaldiáról. (*Kis szünet, majd akadozó hangon.*) Lám csak... Hallgasson ide. A helyzet... súlyos. Képzelve el, hogy Navaldia... (*Lélegzete elnehezül.*) Üsse kő, újra kezdődik minden... (*Fölemelkedik, és néhány lépést tesz.*)

ARISZTOTELÉSZ Rosszul érzi magát?

SZÖNTI Nem érzem rosszul magam, de... nem kapok levegőt. Szörnyű! Mindig így vagyok. Mióta ez a fontos mondanivaló gyötör, elakad a (*Fulladozni kezd.*), elakad a...

ARISZTOTELÉSZ, *a segítségére siet* ...lélegzete.

SZÖNTI, *magához térve* Igen, s meg kell mondanom, hogy ön megijeszt engem.

ARISZTOTELÉSZ Nocsak!

SZÖNTI Így van! Minél inkább megbízok valakiben, annál gyávábbá tesz. Mert miért bízik én meg önben? Nos? Ez rejtély.

ARISZTOTELÉSZ Megzavar a logikája.

SZÖNTI, *hangosan lélegezve* Ó, de szörnyű! Ó, de szörnyű! Ó, de szörnyű! Nem találok más szavakat.

ARISZTOTELÉSZ Sohase hittem volna, hogy ennyire érzékeny idegzetű.

SZÖNTI, *energikusan* Érzékeny idegzetű! Én? Túlzás! Azt bizonyítja, hogy nem ismer jól. (*Megfogja Arisztotelész kezét, és szívére húzza.*) Érzi, hogy dobog a szívem? Érzi, hogy dobog? Mindjárt megszakad. (*Arisztotelész roppant zavartan megpróbálja visszahúzni kezét a lány melléről.*) Nem vagyok érzékeny idegzetű. Azaz megjátszom, hogy nem vagyok az... Tizenhat éves korában az ember már vigyáz méltóságára. De mélyen, egészen mélyen bennem... (*Gyengén fölkiált, és a hasához kap.*) Jaj! A levegő!

ARISZTOTELÉSZ, *érdeklődve* Hol? (*Kezét a lány hasára teszi.*) Itt?

SZÖNTI Itt!

ARISZTOTELÉSZ, *hirtelen visszahúzza kezét* Jó. Igen. Nagyon jó. Úgy látszik, ön nem légevő.

SZÖNTI Inkább légevő lennék, mint légszomjas!

ARISZTOTELÉSZ, *atyaián* Nyugodjék meg! A fiatal lányok gyakran szenvednek ilyen betegségekben.

SZÖNTI Igen, tudom. A házasság mindent megold. De én nem akarok férjhez menni.

ARISZTOTELÉSZ Ugyan miért nem?

SZÖNTI Nem bírnám elviselni, hogy szegény férjemet kínozzam.

ARISZTOTELÉSZ És ki kényszerítené arra, hogy kínozza?

SZÖNTI Nő vagyok. Vagy nem?

ARISZTOTELÉSZ Méghozzá csodálatos.

SZÖNTI Úgy gondolja? Szeretném önt az én helyemben látni!

ARISZTOTELÉSZ Csodálom a gondolkodását.

SZÖNTI Az én gondolkodásom... De hiszen az asszonyok silány teremtmények.

ARISZTOTELÉSZ Hej, de csúnya szó! És mekkora szigorúság!

SZÖNTI Igen, valamennyien, kivétel nélkül. Még az az egy is, aki ezt önnek mondja. Ó jaj, jaj! Ha el tudnám cserélni ezeket (*Mellét, csípőjét simogatja.*) azért az aprósáért, ami egy férfinak van.

ARISZTOTELÉSZ Nyersen fejezi ki magát. Félek, hogy nem mindig érti is, amit mond.

SZÖNTI Vagyis hát alig értek meg valamit. A többiek szavait, én, tudja...

ARISZTOTELÉSZ Az ilyesmiben szakértő vagyok.

SZÖNTI Ön az más. Önt minél kevésbé értem, annál jobban csodálom.

ARISZTOTELÉSZ Maga olyan, mint néhány tanítványom. De ne túlozzunk! Azt mondja, talán...

SZÖNTI ...hogy szeretnék nemet változtatni. (*Élénken.*) Meg is próbáltam a múlt évben.

ARISZTOTELÉSZ Nocsak! És hogyan?

SZÖNTI Megettem tizenhárom zöld banánt hindu sorrend szerint. Azt mondják, hogy ezer esetből egyben sikerül. Mindenesetre unokanővéremből unokafivérem lett. Egyik napról a másikra. Az biztos. Olyannyira, hogy feleségül kért.

ARISZTOTELÉSZ, *köhécselve* Ejnye hát! Úgy emlékszem, Navaldiáról akart velem beszélni.

SZÖNTI, *fölkiáltva* Persze, persze... Ő szebb nő, mint az összes többi. S önnek sejtelve sincs, hogy mit csinált Sándorból. Kezes majmot. Engedelmes ölebet. Ha az összegyűlt kurtizánok előtt elkiáltaná magát „Sanyi, ide!”, látnák, hogy Sanyi hogyan fut pítizni lábaihoz.

ARISZTOTELÉSZ Túlzás!

SZÖNTI Egyáltalában nem. Mindenki tudja: elegendő, hogy egy férfi azt mondja a nőnek: te vagy az én édes kicsi verebem, hogy a nő magában már azt gondolja: te pedig az én édes kicsi ölebem.

ARISZTOTELÉSZ Amit mond, nagyon is igaz. Részemről mindig óvakodtam a nőktől, akár a pestistől. *(Nevetve.)* Emlékszik első beszélgetésünkre?

SZÖNTI Soha nem felejttem el. „A fiúk szebbek, mint a lányok.” Jól megadta nekünk. De hát ön, ön más. Ön egy bölcs, egy fáklya, mely számunkra világít, Sándor viszont...

ARISZTOTELÉSZ, *nemesen* ...a világ ura.

SZÖNTI De hát ez nem ok arra, hogy számárrá váljék! Hallgasson rám! Ha nem lép közbe, Navaldia zablát és gyeplőt tesz rá és „Gyí, Sándor!” - megfuttatja négy lábán.

ARISZTOTELÉSZ Nem mennék olyan messzire, mint ön. De én is meg vagyok botránkozva, amikor látom, milyen óriási a hatása egy fiatal lánynak az uralkodóra. Hiába győzködtem vele. Nem hatnak rá többé sem az én, sem a Roxána érvei.

SZÖNTI Tessék? Roxána érveiről beszél?

ARISZTOTELÉSZ, *nevetve* Igen. Bevallom... *(Rövid szünet.)*

SZÖNTI Ejnye! Ezek után annál rosszabb. Mi mind a ketten gyötrődünk az ön uralkodójáért. Ugyan minek is törődünk vele, kérdem én. Sándor elég felnőtt fiú már ahhoz, hogy ne váljék egy kislány játékszerévé. Nemde? És, ha a nők a férfiakat orruknál fogva vezetik, ezt nyilván a természet akarta így. Ebben ott lehet megint az a causa finalis. Nem gondolja?

ARISZTOTELÉSZ Azért kérte a sürgős találkozást velem itt a park mélyén, hogy ilyen ostobaságokat mondjon nekem? *(Fel akar állni, de Szönti visszahúzza.)*

SZÖNTI, *élénken* Igaza van. Nem kellene itt lennem: *(Álmatagon.)* egyedül ebben az elhagyott zugban. *(Felsőhajt.)* Arról beszélni, hogy mi, lányok, mindig ugyanabban a szörnyűséges veszedelemben forgunk, végtére is nem valami különös dolog. Nemde? *(Közeledik hozzá, és hangját lehalkítja.)* Képzelve el, hogy egy férfi - nem valami filozófus, hanem egy izmos, szőrös fickó, széles tenyerekkel -, képzelje el, hogy itt előttünk váratlanul fölemelkedne. *(Kisvártatva.)* Szinte látom is a jelenetet. Nekem módom lenne sikoltozni. Ó, de ön, ön tisztos öregúr, mit tudna ön tenni azonkívül, hogy tágra nyitná a szemét a megbotránkozástól. *(Hangját drámaivá változtatja.)* Semmiféle segítségre nem lehetne számítani, teljesen bizonyos lenne a megbecstelenítés. *(Hangját megváltoztatva, vidáman.)* Tudja ön, hogy mit tennék ebben az esetben? Azt mondanám: „Csak próbáld meg! Komolyan mondom!” Rángatózni, kapkodni, vonaglani? Ilyet aztán nem! Ez komikus lenne. Megőrzöm méltóságomat. Hogy a fickó ne szórakozzék is még rajtam a tetejében. Azt nagyon nem szeretném.

ARISZTOTELÉSZ Hm! Hallgasson ide! Igen fontos dolgom van. El kell mennem.

SZÖNTI Ne hagyjon egyedül, kérve kérem! Annál kevésbé, mert akármi történik, én leszek az oka! Nézze csak ezt a ruhát! Meglehetősen vékony, könnyű s igen rövid. Azt lehet mondani, hogy szinte semmi sincs rajtam. A férfiak viszont nincsenek fából. Nem igaz? Egyforma trükköket lehet alkalmazni náluk. Mit gondolna egy szakácsnőről, aki sült sármányt dugna az ön orra alá? Ezt azért mondom, mert ön megeszi a húst. És ki tartaná vissza önt, hogy bele ne harapjon? *(Kisvártatva.)* El szeretnék mondani valamit. Ha a nők valóban azt akarnák, hogy ne bántsák őket, mindig állig érő, durva vászonzsákba kellene öltözniük, betakarva magukat mindenféle friss bürök levéllel és ilyen bíborkaktusz-tüskével, mint ez itt. Sőt be kellene kenniük kezüket és arcukat caportui mézgéval, ami még a patkányt is világnak szalasztja. Esküszöm önnek, hogy ez a férfiakat arra ingerelné, hogy beledobjanak minket egy maniókabokorba. *(Hirtelen.)* Ó, de szép narancsok! Nem kellene megenni egyet? Várjon, szedek belőlük.

(Föllép a padra, egészen közel szorulva lábával Arisztotelészhez. Megpróbál elérni egy narancsot.)

ARISZTOTELÉSZ Félek, hogy nem fog sikerülni. Ami viszont engem illet, el kell mennem.

SZÖNTI Várjon! Vannak itt alul olyanok, amik éppen nekünk nőttek. Azokból kellene szednünk.

ARISZTOTELÉSZ Sajnálom, de nincs időm.

SZÖNTI Egy perc az egész.

(Megfogja Arisztotelész kezét, és egy narancsfa alá vezeti.)

ARISZTOTELÉSZ Nagyon magasan vannak!

SZÖNTI Ön segít majd nekem. Hajoljon le, és tegye a kezét így!

ARISZTOTELÉSZ Hogyan?

SZÖNTI Rablólétrát csinál nekem.

ARISZTOTELÉSZ Az én koromban? Hova gondol?

SZÖNTI A létráknak nincs koruk. Ugye, segít?

ARISZTOTELÉSZ De hát, ha valaki meglep minket?

SZÖNTI Mi rossz van abban, hogy az ember narancsot szed? Főként, ha egy fiatal lány kedvéért teszi?

ARISZTOTELÉSZ Igaza van! Ha így gondolkodunk, egészen természetesnek látszik minden.

SZÖNTI Akkor hát!

ARISZTOTELÉSZ De engem roppantul zavar.

SZÖNTI Ó, ezek a filozófusok!

ARISZTOTELÉSZ Megvallom, hogy az élet mindennapi folyásában már egy apróság is elég nekem.

SZÖNTI Látom. Önnek elkelne időnként némi megrázkódtatás.

ARISZTOTELÉSZ Lehet. De mikor engem mindenki ostoba módon tisztel.

SZÖNTI Kivéve engem? Szörnyű egy kislány vagyok én, ha elkezdem. Egy-kettő, jöjjön ide!

ARISZTOTELÉSZ, *nevetve* Engedelmeskedem.

SZÖNTI Tegye a két kezét össze, így... Az ujjakat jól zárni! És most hajoljon előre! Jobban! Úgy... Ne mozduljon! Vigyázat! Hopp! De jól tartson! Jól tartson!

(Arisztotelész ingadozik, Szönti a karjaiba esik.)

ARISZTOTELÉSZ, *jókedvűen* Csak legalább húsz évvel lennék fiatalabb!

SZÖNTI Ön erős, mint egy öreg indiai fügefafa. Kezdjük előlről!

ARISZTOTELÉSZ, *élénken* Kezdjük!

SZÖNTI Hopp! Vigyázat, jön a bukfenc! *(El akarja érni a narancsfát, aztán, mikor sikerül, erősen megrázza. A narancsok fejükre potyognak. Végül is Szönti estében magával rántja a filozófust. Kacag, mint egy bolond.)* Le az öreggel!

ARISZTOTELÉSZ, *a fűben ül, körülötte narancsok* Elég volt megrázni. *(Egy kései narancs a fejére esik, halkan följajdul, kezébe kapja a narancsot, és kérdő ábrázattal szemléli.)* Miért esik vajon felülről lefelé, és nem alulról fölfelé, az ég felé? *(Elmerül a töprengésben.)*

SZÖNTI, *jól hátbavágja* Nem lett semmi baja? *(Leül mellé.)* Választok önnek egy szép narancsot. *(Fogaival kóstolgatja a narancsokat, s a héjdarabkákat maga elé köpködi.)* Ettől fényesek lesznek a fogak... Ó, lássuk csak, talán nem lesz nagyon savanyú az ön ínyének. *(Szopogatni kezd egy gerezdet.)* Nagyszerű! *(Azt a gerezdet, amit szopogatott, odaadja Arisztotelésznek, aki buzgón szopogatja tovább.)*

ARISZTOTELÉSZ Nagyszerű! Ez a narancsszedés roppantul elszórakoztatott.

SZÖNTI Én voltam az oka, hogy elesett. Legalább öt kilót kellene fogynom.

ARISZTOTELÉSZ Nagyon rosszul tenné, higgye el nekem.

SZÖNTI Fogja csak meg ezeket a párnákat rajtam!... Tapogassa meg jobban! Csak annyi a csontvázam, mint egy articsóka szíve.

ARISZTOTELÉSZ De hát az igen-igen ízletes, az articsóka.

SZÖNTI Gömbölyded vagyok, mint egy csecsemő.

ARISZTOTELÉSZ És mi ebben a baj? Én például nagyon szeretem a csecsemőket.

SZÖNTI Akar még egy narancsot?

ARISZTOTELÉSZ Nem, köszönöm.

SZÖNTI Hogy ön szereti a csecsemőket? Bizony ezt soha nem hittem volna. Ön túl komoly, túl zord...

ARISZTOTELÉSZ Ez csak látszat. A valóságban én magam is igen nagy gyerek vagyok. Mődfellett vidám. Szeretek nevetni és szórakozni. *(Csipkedve Szönti oldalát.)* Ugye, csodálkozik rajta, kis baba.

SZÖNTI Kitűnő! Akkor játszhatnánk valamit kettesben.

ARISZTOTELÉSZ, *meghúzza Szönti fülét* Játsszunk!

SZÖNTI Csakhogy végre találtam egy kis barátot! Ha tudná, mennyire unatkoztam ebben a nagy palotában.

ARISZTOTELÉSZ Én ugyanúgy!

SZÖNTI Ön? Önnek megvan az a mentsége, hogy nagy emberekkel társaloghat.

ARISZTOTELÉSZ Ez aztán még csak a halálosan unalmas!

SZÖNTI, *egy ugrással fölpattanva* Hát akkor játszunk?

ARISZTOTELÉSZ Igen, játszunk... De mit?

SZÖNTI Természetesen valami kislányost.

ARISZTOTELÉSZ És az mi?

SZÖNTI Amikor még gyerek voltam, nagyon szerettem lovagolni. Egy igen kedves pajtásom volt a hátsólova. Remek volt.

ARISZTOTELÉSZ, *zavartan, de mosolyogva* Ó nem, ilyesmire ne is gondoljon... Akármi más, de ezt nem... Gondolja meg, akárki meglephet!

SZÖNTI Itt? A park legmélyén? Hiszen ilyen játékra éppen ez az eszményi környezet. Na! Szerezzen örömet a kislánynak!

ARISZTOTELÉSZ Ha a kislány kívánja... talán... engedelmeskedni fogok.

SZÖNTI Keljen fel, Arisztotelész! Úgy akarom!

ARISZTOTELÉSZ, *nem mozdul* Ha a kislány durcáskodik... talán... engedelmeskedni fogok.

SZÖNTI Csúnya ember! Rossz ember! Felállni!

ARISZTOTELÉSZ, *nem mozdul* Ha a kislány megbüntet...

SZÖNTI, *közbevágvá* Csak akkor fogom megbüntetni, ha filozófusként viselkedik. (*Arisztotelész azonnal fölemelkedik.*) Na látja! És most helyezkedjék el.

ARISZTOTELÉSZ, *bárgyú ábrázattal totyogva* De hát csak mégsem akarná, hogy...

SZÖNTI Megint kezdi?

ARISZTOTELÉSZ Őszintén szólva nem tudnám... Ez igen-igen nevetséges volna az én koromban.

SZÖNTI Játsszunk, vagy nem? Megharagszom! Méghozzá komolyan.

ARISZTOTELÉSZ, *elszánva magát* Megijesztett.

SZÖNTI Tehát?

ARISZTOTELÉSZ A hátamra akar ülni?

SZÖNTI Egy pillanat! Először fel kell nyergelnem. (*A filozófus hátát narancslevelekkel takarja be.*) Otthon egy szomszéd fügefafa leveleit használtam. A fügelevelek szélesek, és frissen maradnak... Jól van! Az övem lesz a kantár és a zabla. Nyissa ki a száját... Jobban!

ARISZTOTELÉSZ Áááá! De hát így nem tudok beszélni.

SZÖNTI A jólnevelt lovak nem is beszélnek, csak a mesékben. Így!

ARISZTOTELÉSZ, *kiveszi szájából a zablát* Elfelejtí a legfontosabbat! (*Kisvártatva.*) A lovaglóstort.

SZÖNTI Igaz! (*Letör egy kis ágat, s leszedi leveleit.*) Amilyen az ostor, olyan a ló. És most: hopp! (*Lovagló helyzetben a filozófus hátára ül.*) Gyí, Arisztotelész, gyí! (*Eszeveszetten kacag.*)

(*Arisztotelész megindul. Lassú mozgással balról jobbra fordul a lejtő hosszában. Szönti nem nevet többé. Időről-időre torkaszakadtából fölkiált: „Gyí, Arisztotelész!” Közben nagyokat vág ostorával a nevető filozófusra. Egészen hátul bal felől váratlanul megjelenik Sándor. Észreveszi tanítómestere furcsa helyzetét, anélkül, hogy a csodálkozásnak a legkisebb jelét is adná.*)

SZÖNTI Hó!... Hó!... Hóó!... Ez azt jelenti, hogy állj!

ARISZTOTELÉSZ, *kilökvé szájából a zablát* Ezt minden korban megérti az ember!

SZÖNTI, *megveregetve Arisztotelész nyakát* Rendben van, lovackám? Nem vagyok nagyon nehéz a hátadnak?

ARISZTOTELÉSZ, *fölélenkülve* A Bölcsesség sokat kibír, kislányom. Egyszerűen csak arra kérem, hogy kicsit tegye széjjelebb elragadó térdeit. Fulladok.

SZÖNTI Rendben van, de akkor nem fogok lebukfencezni? *(Kis idő múlva.)* Miért nevensz, lovacskám?

ARISZTOTELÉSZ Tanítványaimra gondolok. Ha most látnának engem... Milyen remek botrány lenne!

SZÖNTI Ahhoz képest, hogy ló vagy, sokat elmélkedel. Gyí, Arisztotelész, gyí!... *(Néhányat jól rávág ostorával.)*

ARISZTOTELÉSZ, *újra megindulva* Jobban, jobban!

SZÖNTI Milyen kis követelőző! Vigyázat! Most félfordulatot teszünk... Gyerünk jobbra! Igen afelé a szép fücsomó felé, ott lent. Hm! Milyen csábító! Ha legelni akarsz útközben, nem bánom.

ARISZTOTELÉSZ, *lassan megfordul* Jobban szeretem a bogáncsot.

SZÖNTI, *hirtelen észreveszi Sándort* Hajaj! Hajaj!

ARISZTOTELÉSZ, *arcát még mindig lefelé fordítja* Nocsak, nocsak, kislány! Talán megszurta valami méhecske az ön finális narancsait?

SZÖNTI Odanézzzen, ki van ott!

ARISZTOTELÉSZ, *jobbra, balra néz, de nem látja meg Sándort* Ön azt akarja... *(Hirtelen kővé mered.)* Sándor! *(Egyik pillanatról a másikra visszanyeri önuralmát, majd a legnagyobb fesztelenséggel megszólal.)* Nos, mit szól ehhez a jelenethez? Önt vártam, képzelje csak... *(Szöntihez, aki le akarja tenni lábát a földre.)* Nem, nem kislányom, ne mozduljon. Igen fontos a bemutatómhoz, hogy ott maradjon, ahol van... Valamiképpen lovon az én elveim szerint.

SÁNDOR, *feléje fordul* Csodálatos! Összegezve tehát: a Peripatetikus Iskola módosította sétálását. Nyilván azért, hogy kevesebbet lépjen rosszul. Nemde?

SZÖNTI, *Arisztotelészhez* Engedjen leszállni végre!

ARISZTOTELÉSZ Ne mozogjon, kis oktondi, mindent elront. Csak tegezzen tovább, ha akarja. Elfogadom. *(Sándorhoz.)* Hallgasson meg türelemmel. Mindent megért... Amikor még az én tanítványom volt, nem szüntem meg mondogatni: „Sándor, óvakodjék az asszonyoktól! Óvakodjék nagyon az asszonyoktól. Egyetlen törekvésük, hogy magukhoz alacsonyítsanak; sőt annál is mélyebbre, ha van rá módjuk. Folytonosan a bosszú gondolata fűti őket ellenünk. Ha minket lealacsonyítanak, az elégtétel számukra tömérdek fogyatékoságukért. Gyermekké akarnak tenni minket, mert tudják, hogy a gyermekek országát ők kormányozzák...” Ilyesfélét mondogattam önnek és ehhez hasonlókat, emlékezzék csak. Tanácsaim nem mentek veszendőbe. Ön az lett, aki most. De minden hős életében - még ha félisten is - előbb vagy utóbb elérkezik valami különleges kísértés... Hogy mindent föláldozzon: tisztességet, dicsőséget, hatalmat egy nőnek. Vagy helyesebben: *a* nőnek! Mintha valamilyen titokzatos ösztön taszítaná az emberfölötti embert, hogy elveszék az emberalattiságban. Mintha a Természet akarná visszakényszeríteni a maga törvénye alá. Aztán, ha az ember enged a kísértésnek, azzá válik, amit ön lát a szeme előtt... Nézzen rám! Nézze a hófehér hajú filozófust, a bölcsét, akit a művelt világ tisztel. Jól nézzzen meg engem ebben a szégyenletes és nevetséges helyzetben, amint játékszerül szolgálok egy gonosz fruskának.

SZÖNTI, *kedvesen, gépiesen* Gyí, Arisztotelész!

ARISZTOTELÉSZ Nézzen csak rám! Ez a lány azt mondja nekem „Gyí!”, én meg berzenkedés, ellenállás nélkül engedelmeskedem neki. Sőt: örömmel. *(Megy néhány métert, aztán megáll.)* Ez a lány visszasüllyesztett engem az állatok szintjére. *(Szöntihez.)* Elég, most már leszállhat. Nincs szükségem többé magára. *(Nyögve fölemelkedik, és Sándorhoz fordul.)* Emlékezzék erre a tanítómesére, amikor majd Navaldiával találkozik!

(Csönd.)

SÁNDOR Vagyis hát élő példával akartál szolgálni nekem.

ARISZTOTELÉSZ Olyan példával, amit nem szabad követnie.

SÁNDOR És vállaltad a kockázatot, hogy elveszítsd előttem tekintélyedet, csak azért, hogy én megtarthassam a magamét az utókor előtt. Szép! Felemelő... Mekkora lelki nagyság! És milyen csodálatos finomság! Nem választottál a példaadásra valami olyan zugot, hogy biztos lehettél volna, soha nem leplek meg! Mintha tudatod rejtekében feltűnés nélkül akartál volna leckét adni nekem. Hogy finomságoddal megóvd érzékenységemet... szerencsénkre a Véletlen - a filozófusok istene, ahogy mondani szokták - azt akarta, hogy ez a lecke ne vesszen el számomra. A Véletlen, és hogy pontos legyen: a te bűbajos játszótársad kacagásai és kiáltásai. Dicsértessél, ó, mesterem, hogy ennyire fölnyitottad a szemem. Te, aki mindig a lelkiismeretem voltál. Íme, gondoskodásod révén megszabadultam utolsó kétségemtől, utolsó lelkiismeretfurdalásomtól. Hogyan fejezzem ki érte a hálámat? *(Úgy tesz, mintha egy pillanatig tűnődne.)* Megvan. Felkérek egy ügyes szobrászt, hogy örökítse márványba a Magas Iskolának ezt a jelenetét. És hogy senki se kételkedjék szándékaidban, rávésetem a szobor alapzatára a következő szöveget - amit egyébként tőled kölcsönözök -: „A BÖLCSESSÉG SOKAT KIBÍR”. Isten veled, Arisztotelész!

(Sándor elmegy. Arisztotelész magába roskadva, mozdulatlanul marad a helyén. Hosszú csend.)

SZÖNTI, *elébe toppan, dühös ábrázattal* Jól megkaptuk mind a ketten! Egyetlen szava sincs hozzám? *(Arisztotelész, mintha nem is látná.)* Várom a magyarázatát. Nos, találjon már ki valamit!

(Arisztotelész megvonja a vállát anélkül, hogy Szöntire tekintene.)

SZÖNTI Hát így állunk? Csak játszott velem, aki annyira megbíztam önben... Gyűlölöm! Kelepcébe csalt!

ARISZTOTELÉSZ, *fáradt hangon* Hallgasson! Ne tetézze gúnyolódásával szégyenemet!

SZÖNTI Hát így állunk!? Azt kívánná, hogy a tetejében még sajnáljam is.

ARISZTOTELÉSZ Elég legyen! Kérem önt. Megszégyenültem, nevetségessé váltam mind-örökre.

SZÖNTI Miért nem mondta meg őszintén az igazságot? Játszottunk. Nincs ebben semmi rossz. Ön épp ellenkezőleg: belekeveredett egy bonyolult történetbe.

(Rövid csönd.)

ARISZTOTELÉSZ, *inkább magához, mint Szöntihez beszél* Igazolnom kellett magamat. *(Egy idő múlva.)* A legnagyobb szofista se vághatta volna ki magát jobban az efféle csávából. *(Kisvártatva.)* Sándornak legalább jó véleménye lesz a dialektikámról. Ez a legfontosabb. Inkább buja vénembernek tartson, mintsem ütődött filozófusnak.

SZÖNTI, *nevetve* És én? Ki vagyok én ebben az egészben? Egy ostoba kislány vagy pedig egy gonosz fruska?

ARISZTOTELÉSZ Igen, igen. Mindketten jól tudjuk, hogy mi volt a szerepünk e siralmas históriában. *(Egy idő múlva, reménytelen hangon.)* Teljességgel alulmaradtam.

SZÖNTI, *odalépve hozzá, hízelkedő hangon* Szegény Arisztotelész! Ne legyen annyira boldogtalan! Jóbarátok lettünk, nem igaz? Ez a legfontosabb, higgye el nekem. Nos hát, nézzen rám! *(Lábujjhegyen meg-megperdülve.)* Mondhat, amit akar, de hát egy lány az csak bájosabb, mint egy atléta.

ARISZTOTELÉSZ, *könnyedén, felvidulva* Valóban. *(Hirtelen visszanyerve önuralmát.)* Nincs más igazság... Nem is lehet másképp.

SZÖNTI, *kezével végigsimítva teste hajlásain* És hát akkor ez tévedés? Szánalmas tévedés mindenképpen. Bizonyos lehet felőle.

ARISZTOTELÉSZ, *megfogja csuklóját* Ó, gonosz, gonosz kislány...

SZÖNTI, *ártatlan ábrázattal* Valami rosszat csináltam?

ARISZTOTELÉSZ, *megfogja könyökét* A szó szoros értelmében levett a lábamról.

SZÖNTI A játék hozta így.

ARISZTOTELÉSZ, *megsimogatva vállát* Más játékot kellett volna játszanunk.

SZÖNTI, *lesütve szemét* Ugyan mit?

ARISZTOTELÉSZ, *gyanútanul* Valami másfélét.

SZÖNTI, *élénken, de halk hangon* Ó... Nem!

ARISZTOTELÉSZ, *elkomolyodva* Vajon miért nem?

SZÖNTI, *elfordítja fejét* Túl sokat kívánna tőlem...

(Csönd.)

ARISZTOTELÉSZ, *roppant zavarban* Én egy kislányos játékra gondoltam... Például a papás-mamásra.

SZÖNTI, *megbotránkozva* Hát így állunk! *(Kisvártatva.)* Hát akkor ön...

ARISZTOTELÉSZ De Szönti, kérem?

SZÖNTI, *kissé felindulva* Jó, rendben van. Megértettem. Nem vagyok gyenge elméjű. Kitaláltam már az elején, hogy hova akar kilyukadni siránkozásaival.

ARISZTOTELÉSZ De Szönti!

SZÖNTI Ne adja az ártatlant! Talán csak nem azért vállalta, hogy állattá váljak, hogy ugyanakkor ne használja ki a helyzetet? *(Egy kis idő múlva belenéz Arisztotelész szemébe.)* Vagyis hát minden, ami történt, egyedül az én hibám. Ugye? Most pedig az következik, hogy nekem kell önt vigasztalnom. Hát ez igazán jó tréfa!

ARISZTOTELÉSZ, *hevesen* De hát én nem...

SZÖNTI Hagyja! Ne beszéljünk róla többet! Majd megkapja a vigasztalását. Magának lesz rossz a korkülönbség miatt.

ARISZTOTELÉSZ, *akadozó lélegzettel* Beleegyezne? Tréfál velem?

SZÖNTI Esküszöm, hogy nem. Az ilyen dolgokban nagyon komoly vagyok.

ARISZTOTELÉSZ Drága kicsim... Lehetetlen. Igaz volna? *(Akadozva.)* De mikor és hol?

SZÖNTI Ma éjjel, ha úgy akarja. Majd megmondom azt is, hogy hol.

ARISZTOTELÉSZ Ön... ön tréfál velem.

SZÖNTI Majd meglátja, hogy nem. Jó kislány vagyok én.

ARISZTOTELÉSZ Ó, bár így lenne!

SZÖNTI És akkor?...

ARISZTOTELÉSZ, *hevesen* Köpök én mindenre akkor! Sándorra, műveimre, az utókorra, mindenre a világon! (*Hirtelen nagy zavarban Szönti fülébe.*) Nagyon kérem... (*Nem meri ki-mondani, amit szeretne, majd igen gyorsan, halk hangon.*) Jó lenne, ha aludna, vagy legalább úgy tenne, mintha aludna.

SZÖNTI Jó, jó!... Még álmodni is fogok, ha az a kívánsága.

Függöny

VI. kép

Ugyanaz a díszlet, mint a IV. képben. Keleti éjszaka, áttetsző és édes...

Kleobulosz lép a színre, meglepően jókedvű. Fején félgömbalakú sisak, tetején foszforeszkáló halálfejjel. Miután felismerte, hogy hol van, széthajtogatja az oroszlánbőrt, amit össze-csavarva vállán hozott, a földre teríti, és ráfekszik. Egy pillanattal később egy bokor mögül elfojtott „Hm” kiáltás hallatszik.

Kleobulosz hirtelen fölpattan.

KLEOBULOSZ Ki az? (*Kezét kardjára teszi.*) Ki az? (*Néhány lépést tesz.*) Felelj, vagy ütök! (*Néma csönd. Kleobulosz lassan közeledik a bokorhoz. Az előbbinél erősebb „Hm!” hangzik fel a bokor mögött.*) Mutasd magad, ha nem félsz! (*Csönd. Kleobulosz bizonytalan ábrázattal tekintget körül, végül két kézre fogva kardját, mint egy dárdát, a bokorba szúr, hangosan kiáltozva:*) „Megöllek! Megöllek! Megöllek!” (*Kardját markolatig döfködi a bokor ágai közé. Kevéssel később méltatlankodva fölkiált.*) De hát valóban azt akarod, hogy beléd mártsam a kardomat? (*Mintha vívna titokzatos ellenfelével.*) Azt akarod, hogy beléd mártsam?... Azt mondom, hallod, hogy beléd mártom ezt a kardot, s jaj lesz neked! (*Az ismeretlen azonban hirtelen rántással lefegyverzi Kleobuloszt, aki hanyatt esve fölkiált.*) Vigyázz! (*Csodálkozó kiáltás szabad föl belőle. Ez aztán rekedt hangba megy át.*)

(Kicsivel később megjelenik Sándor, kezében Kleobulosz kardja.)

KLEOBULOSZ, *elhűlve* Ön az? (*Féltérdre ereszkedik Sándor előtt.*)

SÁNDOR, *visszaadja a kardot* Olyan jól belém mártottad, hogy nekem is hanyatt kellett esnem tőle.

KLEOBULOSZ, *kezét tördelve* Gyanakodnom kellett volna.

(Erősödő lábdobogás.)

SÁNDOR Nicsak! Idehívtad az őrseget?

(Két ór berohan balról, leszegett fejjel, szorosan egymás mellett, átfutnak a színen teljes sebességgel.)

KLEOBULOSZ, *maga elé mormolva* A barmok!

SÁNDOR Nincs többet szükséged rájuk? (*Szemügyre véve a hadvezér sisakját.*) Ez áll neked a legjobban.

KLEOBULOSZ Milyennek találja a halálfejemet?

SÁNDOR Melyiket?

KLEOBULOSZ Azt természetesen, ami a sisakomon van.

SÁNDOR Jobban szeretem a másikat.

KLEOBULOSZ Az meg melyik?

SÁNDOR Hát az, ami a sisakod alatt van. (*Észreveszi az oroszlánbőrt a fűvön.*) Itt akartál aludni?

KLEOBULOSZ Hát... igen... Csodaszép az éjszaka.

SÁNDOR Miért választottad épp ezt a zugot?

KLEOBULOSZ, *meggondolatlanul* Nem én... (*Kis idő múlva.*) Meg kell, hogy mondjam: várok valakit.

SÁNDOR Ilyenkor? De hiszen a szolgálólányok ilyenkor nem szoktak sétálni a parkban.

KLEOBULOSZ, *hetykén* Ezúttal senkit nem erőszakolok meg. Az illető önként adja oda magát... Még hozzá ezek között a virágok között.

SÁNDOR, *mintegy visszhangként* Ezek között a virágok között...

KLEOBULOSZ, *gunyoros lelkesedéssel* „Mintha... a Szerelem rengetegében lennénk.” (*Vadul nevet.*)

SÁNDOR, *összeráncolva szemöldökét* Hogy mondtad?

KLEOBULOSZ Egy fiatal lány ártatlan fantáziálása ez.

SÁNDOR Milyen fiatal lány?

KLEOBULOSZ Nos hát, az egyik rabnőé. (*Gyorsan hozzátéve.*) Az ifjabbiké.

(Ismét hallani a lábdobogást. Ezúttal jobb felől. A hét spártai átfut a színen, nagy sebességgel, ellenkező irányban. Kleobulosz szitkozódik.)

SÁNDOR Szönti adott neked itt találkát?

KLEOBULOSZ Ő maga. Kicsit előbb jöttem.

SÁNDOR Mondj el mindent!

KLEOBULOSZ Néhány órája történt. Egy iguané-gyíkkal játszottam az állatházban. Hihetetlen, hogy milyen szívós életűek ezek az állatok... Megjelent a fruska. Ám ahelyett, hogy elfutott volna előlem, ahogy szokta, odajött hozzám, riszálta magát, s így szólt: „Kleobulosz, az állhatatosság erény, és az erény mindig elnyeri jutalmát. Nem tudok többé ellenállni önnek. Ha valóban meg akar kapni, várjon rám ma éjszaka az indiai fügefafa alatt. Az én hazám lányainak az ilyesmit virágok között, holdfénynél kell tenniük. Mintha a Szerelem rengetegében volnánk”. Szórol-szóra így mondta. Ahogy ezeket hallottam, az jutott eszembe, hogy a lány nyilván gúnyolódik. De hát úgy nézett rám, azzal a kicsi lánggal a szemében, hogy - hisz ön tudja -... amikor...

SÁNDOR Fogd rövidebbre!

KLEOBULOSZ Igen. Én a lány felé nyújtottam a kezemet, hogy megsimogassam a haját. Azt vártam, hogy az orromra koppint. Egyáltalán nem tette! Engedte. Fölhevültem, megpróbáltam behúzni egy nyugodt sarokba. Megállt, s így kiáltott: „Nem, most nem, s itt nem, és így nem!” Kicsúszott a markomból. Hát ennyi a történet. Idejöttem, fölszerelve egy takaróval, s fölkészülve mindenre. A nőkkel az ember sohase tudja, hányadán áll.

SÁNDOR, *ingerült hangon* Mégiscsak sok, amit ez a fruska művel. A filozófus után a hadvezér... és a hadvezér után? Hm. Szigorú leckét érdemel.

KLEOBULOSZ Milyen filozófusról beszél? Semmit sem értek.

SÁNDOR Eh, Zeuszra! Elég, ha én értem. És ez egyáltalában nem olyan ok, hogy mindenki durván gúnyt űzzön belőled. Hogy itt azt mondogassák; „Kleobulosz valóságos bunkó”, amott azt: „Kleobulosz ostoba számár.” Elfogyott a türelmem! Kleobulosz az én hadvezérem. Aki vele kikezd, közvetve velem kezd ki. Számíthatsz rám, hogy visszaállítom a régi tiszteletet irántad.

KLEOBULOSZ Hálásan köszönöm!

SÁNDOR Menj vissza a palotába! Feküdj le! Holnap majd eljön az igazságtevés. A te fruskádat nyilvánosan elfenekeljük. És még hozzá a kormányzó felesége maga fogja végrehajtani. *(Közönyös hangon.)* Ezt az oroszlánbórt meg itthagyhatsz. *(Kis idő múlva.)* Szegény Kleobuloszom!

KLEOBULOSZ Valamit még el szeretnék mondani. Szerintem a lány nem volt normális állapotban. Valószínűleg rágcsálta azt a gyalázatos növényt, ami őt is megzavarta. És köztünk legyen mondva, én ebből hasznot akartam húzni. Különben aligha locsogta volna butaságait. Még hozzá egészen komolyan. És minduntalan visszatért ahhoz az erdőhistóriához, ahol a szerelmesek eltévednek... Mintha azt akarta volna, hogy én is megtanuljam... De tessék csak idefigyelni, még nem mondtam el a legérdekesebbet. Beszéltem nekem valami majomról is, akivel ma éjszaka találkozni fogok itt a parkban. Még hozzá Navaldia majmáról, amelyik szelíd, kedves és minden egyéb... De bocsásson meg, nyilván sértem a fülét az ilyesfajta fecsegésekkel. *(Mélyen meghajlik Sándor előtt, és elmegy.)*

SÁNDOR Várj csak! *(Kleobulosz megáll, visszajön.)* Mondd csak el egészen pontosan a szavait!

KLEOBULOSZ Igen, Hát azt mondta, hogy ő később jön, és hogy én közben szórakozhatok Navaldia majmával. Tudta ön, hogy Navaldiának van egy majma?

(Csönd.)

SÁNDOR Figyelj ide! Megváltoztatom szándékomat. Nem elfenekelést érdemel. Tudod, hol van a szobája?

KLEOBULOSZ Tudom, hogyne tudnám. Az asszonyok házában a tizenegyedik és a tizenkettedik oszlop között.

SÁNDOR Menj oda, kapd el és bosszuld meg magad rajta!

KLEOBULOSZ, *elképedve* Hogyan? Megtehetem? Megengedné?

SÁNDOR Eredj!

KLEOBULOSZ, *féltérden* Milyen nagylelkű ön!

(Fölkel, és lehajtott fejjel jobbra eltávozik. Sándor egyedül maradva egy kis ideig mozdulatlan. Aztán lehajol, megfogja az oroszlánbőrt, és egy bokor mögé hajítja. A palota felé figyel tétova ábrázattal. Békabrekegés hangzik fel. Egy másik felel rá. Valóságos koncert. A hold fölkel...

Halk gallyzörgés. Sándor összerezzen, és megfordul. Női alak emelkedik ki az árnyékból. Lassan jön előre a virágok között. Arannyal hímzett rózsák csillognak hosszú köpenyén. Egy pillanatra megáll, valamilyen tüskésbokor visszatartja.)

SÁNDOR, *szíve legmélyéből Szerelmem!... (Az alak megrándul, mintha rémület ragadta volna meg, s menekülni akar. Sándor egyetlen ugrással mellette terem.)* Te vagy az?!

ARISZTOTELÉSZ, *szánalmas hangon* Ma bizony nincs szerencsém önnel.

SÁNDOR, *dühös elképedéssel* Mit jelent ez a maskara?

ARISZTOTELÉSZ Roppant egyszerű. Szönti találkát adott nekem ez alatt a fügefa alatt Minthogy azonban éjnek idején nem akart egyedül lenni egy férfival, gondoskodott számomra női ruháról. „Majd Navaldíanak nézik”, mondta. *(Csönd.)* Semmiképp se gondoltam, hogy itt találom önt. *(Összehúzza fátylát.)* Ezek a fátylak nagyon kecsesek, de mindig beléjük akadok.

SÁNDOR, *sötéten* Szerencsétlen bolond!

ARISZTOTELÉSZ, *elmosolyodva* Nem hiszem hogy közveszélyes vagyok...

SÁNDOR Miféle ígérettel sikerült annak a kis boszorkánynak idecsalnia téged ilyenkor és ebben a maskarában?

ARISZTOTELÉSZ Be kell vallanom aljasságomat... Úgy hírlett, hogy ez a bájos gyermek idejön majd aludni ez alá a fa alá. *(Kisvártatva.)* Én viszont nagyon félénk vagyok.

SÁNDOR Undorító!

ARISZTOTELÉSZ Én nem undorodom magamtól. Semmi szemrehányást sem tesz a lelkiismeretem. Soha nem volt bennem ekkora békesség... Érdekes... amikor elmulasztottam valami jót tenni, lelkiismeret-furdalást éreztem. Most, hogy rosszat teszek, semmi aggályom nincs többé. Teljes derűvel merülök bele az éjszakába. Nyugodt, nagyon nyugodt vagyok. De nem jó hosszán időzni a fellegekben, mert a nyugtalanságnak ez a hiánya végül is nyugtalanít.

(Ebben a pillanatban éles trombitahang harsan föl.)

ARISZTOTELÉSZ Mi történik? Borzadok ettől a hangszertől.

SÁNDOR Egy fegyveres alakulat jön tábort ütni ide a fügefa alá.

ARISZTOTELÉSZ Valóban, katonákat látok fáklyákkal kezükben, ahogy futva jönnek a palotából. Az egyik felénk rohan. Engedje meg, hogy elbújjak.

SÁNDOR Maradj itt mellettem!

ARISZTOTELÉSZ Lehetetlen! Kleobulosz jön.

SÁNDOR Annál inkább. Itt a lehetőséged, hogy replikázz neki.

(Kleobulosz kibújik a bokorból, lélegzete akadozik, széles gesztusokat tesz. Sisakját elvesztette.)

SÁNDOR Mi történik itt?

(Kleobulosz megáll Arisztotelész előtt, és meghökkenve nézi.)

SÁNDOR Beszélj végre?

KLEOBULOSZ, *akadozva* Megszöktek... Ők. *(Csuklik.)*

SÁNDOR Beszélj!

ARISZTOTELÉSZ, *aprókat ütögetve a hadvezér hátára* Nyugodjék meg!

KLEOBULOSZ, *csodálkozva mered a filozófusra* Ön az! De hát végtére is...

SÁNDOR, *megrázva Kleobuloszt* Beszélj, te állat!

KLEOBULOSZ Megléptek! Ahogy mondtam, nyilván Xanthosz cselszövése volt. Ő is eltűnt velük együtt. Mindig kértem, hogy ne bízzék benne.

ARISZTOTELÉSZ Ha jól értem, a mi fiatal lányaink...

KLEOBULOSZ, *végignézve Arisztotelészen tetőtől talpig* Ez meg mi, ez a farsangi maskara?

SÁNDOR, *elkeseredve* Ostoba számár! Megmondanád végre, mi történt?

KLEOBULOSZ Ó, persze! Nagyon egyszerű. Szönti szobája elé érkeztem. Belépek az ajtón, ahogy ön engedélyezte. Semmi fény. Odarohanok az ágyhoz.

ARISZTOTELÉSZ Minek tette?

KLEOBULOSZ Hogy aludjam. Álmos voltam. *(Sándorhoz.)* Megtapogattam a lepedőt, a lány nincs ott. Kifutok a folyosóra, hogy egy lámpát keressek. Visszajövök vele, s micsoda kép fogad! Valóságos dulás. Ruhák, női rongyok mindenfelé. Elszórva, összevissza a szőnyegek, a bútorokon. Kiürített szekrények. Elfogott a nyugtalanság, zörgetek Navaldia ajtaján, zörgetek, zörgetek. Semmi felelet...

SÁNDOR, *fagyosan* Navaldia sem volt már ott?

KLEOBULOSZ Ő is megszökött. Előtte még kinyitotta a kolibrik kalitkáját. Körberöpködtek a lámpám körül, mint a szúnyogok. Érdekes lett volna bekapnom egyet. Akkor hirtelen riadót rendeltem el. Most kutatják végig a palotát, a parkot, a várost. Nem lehetnek messze. Ó, de majdnem elfelejtettem. *(Átnyújt Sándornak egy papirusztekercset, melyet szalag köt össze.)* Ez az ön nevére szól. Navaldia ágyán találtam. *(Sándor átveszi a tekercset, egyetlen szó nélkül.)*

ARISZTOTELÉSZ, *teljesen fesztelenül Kleobuloszhoz* Hogyan?... Nem értem. Ön nem tudta? *(Sándorhoz.)* Nem tájékoztatta a hadvezért?

KLEOBULOSZ, *szinte harapva* Miről?

ARISZTOTELÉSZ, *Sándorhoz* Bocsásson meg, de önnek meg kellett volna... Ön lehetetlen helyzetbe hozta őt: a szerencsétlen nevetségessé tette magát.

KLEOBULOSZ Miről papol itt nekem?

ARISZTOTELÉSZ Ön valóban nem tudta, hogy Sándor visszaadta rabnőinek a szabadságot? Hazaküldte őket, Xanthosz gondjaira bízva. Gyorsan rendelje el, hogy hagyják abba keresésüket. Holnap mindenki magán fog nevetni.

KLEOBULOSZ, *meghökkenve Sándorhoz* Ez részeg! Hiszen éppen ön adott parancsot, hogy megbüntessem a fruskát.

(Sándor Kleobuloszra tekint, aztán Arisztotelészre, anélkül, hogy egyetlen szót szólna. Gépiesen kibontja a tekercset, kiesik belőle egy vörös rózsza, amit nemsokára fölvesz.)

ARISZTOTELÉSZ, *Kleobuloszhoz* Önnek valami baja van Szöntivel?

KLEOBULOSZ, *élesen* Mi köze hozzá?

ARISZTOTELÉSZ, *szelíden* Ne izgassa magát! (*Kisvártatva.*) Ne izgassa magát! (*Sándorhoz.*) Engedje meg, hogy megmagyarázzam neki a helyzetet. (*Kleobuloszhoz.*) Hallgasson ide! Én éppen úgy, mint ön, csupán szereplője vagyok Sándor ama komédiájának, melyet ezen az éjszakán adatott elő a mi rovásunkra. Csakhogy én... (*Kleobulosz feje fölött Sándorhoz intézi szavait.*) elkerülöm az egész palotát, sőt mondhatom: az egész világot is, hogy ne legyen tanúja szégyenemnek. Érti? Egy nő űzött gúnyt önből, méghozzá a legnagyobb arcátlansággal. Ha hallgat rám, nem enged szabad folyást jogos neheztelésének.

KLEOBULOSZ Esküszöm, ha még egyszer kezembe kaparintom a fruskát...

ARISZTOTELÉSZ Ismételten mondom, hogy Sándor rendeletére eresztették szabadon! De megértem, mi játszódik le önben. Csalódás, zűrzavar, sőt... ezek a szavak gyöngék ahhoz, hogy jellemezzék az ön lelkiállapotát. Mégis uralkodnia kell magán. Egyetlen szót se mondjon, semmi olyat ne tegyen, ami arra engedne következtetni, hogy önnel tréfát űztek. Óvakodják a nevetségességtől: ez az ön legnagyobb ellensége.

KLEOBULOSZ *közbevágván* Nem tudom, miért épp nekem mondja mindezt?

ARISZTOTELÉSZ, *nevetve* Hát kinek kellene, hogy mondjam? Talán Sándornak?

SÁNDOR, *nyersen* Ne beszélj össze-vissza! Semmi közöm mindehhez. A pipikék egyszerűen megléptek.

ARISZTOTELÉSZ, *keserves ábrázattal Sándorhoz* Nem akar nekem hinni. Kérem, mondjon neki néhány szót. Az ő érdekéről, az ő tekintélyéről, sőt végső sorban egy kicsit az ő dicsőségéről van szó. Önnek is nyilván az a véleménye, mint nekem. Nemde?

SÁNDOR, *orrát a rózsaába dugva* Valóban így van, Kleobulosz. Arisztotelésznek igaza van. Hm. Az igazságot mondja. Próbára akartam tenni ragaszkodásodat. Megelégedéssel látom hogy hűséges szolgálom vagy minden körülmények között.

KLEOBULOSZ, *megzavarodva* Hogyan? Az imént még nem erről volt szó... Lehetetlen.

SÁNDOR Kétkelkedel szavaimban?

KLEOBULOSZ Bocsánat, uram! (*Egy idő múlva.*) De mit mondok majd a tisztjeimnek?

SÁNDOR Azt majd később megtárgyaljuk.

KLEOBULOSZ, *magában morogva* Elképesztő.

ARISZTOTELÉSZ Én ember vagyok. Így hát engem minden elképeszt.

(*Sándor néhány lépéssel odébb megy.*)

KLEOBULOSZ Csak tartsa meg bölcs mondásait tanítványainak! (*Két ujja közé csípi Arisztotelész leplét.*) De végre volna szíves megmagyarázni, miért járkal éppen éjfélkor ebben a rongyban?

ARISZTOTELÉSZ, *mosolyogva* Megértem csodálkozását. Ön minden bizonnal játékszere némely illúzióinak, de majd igyekszem őket eloszlatni. A valóság az, kedves Kleobuloszom, hogy mi most nem vagyunk itt, sem maga, sem én.

KLEOBULOSZ Nem vagyunk itt?!

ARISZTOTELÉSZ Éppenséggel nem. Gondolkozzék csak! Mit csinálnánk mi éjfélkor ez alatt a fűgefá alatt? Ön sisak nélkül, én pedig szoknyában? Csodálkozom, hogy ilyen esztelen gondolat kerítette hatalmába a lelkét.

KLEOBULOSZ Gondolat?

ARISZTOTELÉSZ Köztünk legyen mondva, ön képzeldőbb, mint képzeltem. Mi máshol vagyunk, kedves barátom. Máshol vagyunk.

KLEOBULOSZ Hogy én... hogy én... máshol vagyok?

ARISZTOTELÉSZ Napnál világosabb.

KLEOBULOSZ Ejnye! És hol vagyok akkor?

ARISZTOTELÉSZ A saját szobájában, az ágyán, s közben arról álmodik, hogy itt kint, holdfényben cseveg öreg barátjával és csodálójával, Arisztotelésszel.

KLEOBULOSZ, *tüsszent egyet* Ez rá a feleletem.

ARISZTOTELÉSZ Most meg arról álmodik, hogy náthás. És hogy hallja, amikor azt mondom: „Egészségére!”

KLEOBULOSZ Hát igen! És még magamat is hallom, ahogyan felelek rá: „Köszönöm.”

ARISZTOTELÉSZ Nahát!

KLEOBULOSZ De van ez még tovább is. Még azt is álmodtam, hogy ad nekem egy bögrényi forralt bort fahéjjal, hogy meggyógyítsam náthámat. Hol a bor?

ARISZTOTELÉSZ, *megfogja Kleobulosz karját* Gyerünk, igyuk meg együtt!

KLEOBULOSZ És hogyha azt álmodnám, hogy a fenékberúgást gyakorolom éppen magán? Pfuj! Hallja! Póru jár velem, barátocskám. És figyeljen csak ide! Sándor milyen szerepet játszik az én álmomban?

ARISZTOTELÉSZ, *élénken* Meglehetősen tréfásat. De menjünk!

KLEOBULOSZ, *diadalmasan fordul Sándor felé* Látja! Nem akar felelni.

ARISZTOTELÉSZ, *idegesen Kleobuloszhoz* Nos hát, elkísér? Álmos vagyok.

SÁNDOR, *közeledve hozzájuk, Arisztotelészhez* Tényleg, miért nem felelsz?

KLEOBULOSZ Megbukott a filozófus. A szoknyás filozófus.

ARISZTOTELÉSZ, *indulatosan, Kleobuloszhoz* Fogja be a száját! A végén egészen szörnyű butaságokat mond majd. *(Sándorhoz.)* Engedelmével távozom.

(Elindul jobbra, és átmegegy egy árnyékos zónán.)

KLEOBULOSZ, *hirtelen fuldokolva fölkiált* Vigyázzon, Arisztotelész! A háta mögött...!

ARISZTOTELÉSZ, *megriadva* Micsoda?

KLEOBULOSZ Nem látja, villog a szeme... a fogai is...

SÁNDOR, *halkan* Egy kobra talán?

KLEOBULOSZ Nem, Navaldia macskája. *(Hatalmas nevetésbe tör ki.)*

ARISZTOTELÉSZ, *visszatérve* Szerencsétlen eszeveszett!

SÁNDOR, *elsápadva* Furcsa!

KLEOBULOSZ, *megzavarodva* Ugyan miért? A tréfának nincs vége még. Folytatom az álmodást.

(Csönd.)

SÁNDOR Igaza van Kleobulosz, a tréfának nincs vége még. Hiányzik a befejezése. *(Kisvártatva.)* Hallgass ide, Arisztotelész hazudott neked. Én is hazudtam. Te láttál tisztán. Navaldia és Szönti megszökött. Még hozzá akaratom ellenére.

KLEOBULOSZ, *anélkül, hogy fölemelné a hangját* Tudtam én jól.

SÁNDOR Igen, de azt nem tudad, hogy Navaldia mielőtt megszökött, kigúnyolt, nevetségessé tett, megcsúfolt engem módfelett. Senkit, sem téged, sem Arisztotelészt, ezt az Arisztotelészt itt, nem szégyenített meg úgy egy nő, mint engem. Senkit a világon. Most már mulatok rajta, mert hát az efféle gyalázon inkább nevetni kell, mint sírni. Nincs igazam?

KLEOBULOSZ, *kényelmetlenül* De. Minden bizonnyal.

SÁNDOR Köszönöm, hogy egyetértsz velem. *(Kisvártatva.)* Szönti beszélt neked egy majomról, Navaldia majmocskájáról. És te az imént tréfásan földézted a képét. „Villog a szeme... a fogai is...” Hát igen, ez a majom valóban létezik, barátom. Még hozzá egészen közel hozzád. Találd meg!

KLEOBULOSZ, *egyre inkább elkomorodva* De hát én nem látom!

SÁNDOR Nos hát emlékezz Szönti szavaira. Ki volt veled, amikor őt vártad ez alatt a fügefafa alatt?

(Kleobulosz elfordítja tekintetét, és hallgat.)

SÁNDOR, *fölemeli hangját* Felelsz végre?

KLEOBULOSZ Nincs hozzá bátorságom.

SÁNDOR Parancsolom.

KLEOBULOSZ, *megdöbbenve* Ön volt.

SÁNDOR Igen, én voltam a te uralkodód és istened. *(Kisvártatva.)* Komikus egy eset, ugyebár? Miért nem nevensz? Miért nem nevensz most? Azt várod, hogy magadra maradván jól kiröhöghesd magad?

KLEOBULOSZ, *titkos nyugtalansággal* Én... Soha! Esküszöm!

(Csönd.)

SÁNDOR Hallgass ide, Kleobulosz! Te két alkalommal megmentetted az életemet. Egyszer a granique-i, egyszer pedig a szadkarai ütközetben. Ma éjjel a tekintélyemet kell megmentened. Jól jegyezd meg: Sándor tekintélyét.

KLEOBULOSZ, *féltérdre ereszkedve, hévvel* Mit tegyek?

SÁNDOR Öld meg magad irántam való szeretetből. *(Kezét Kleobulosz vállára teszi.)* Így kell lennie, öreg harcostársam. Értsd meg! Egy nevetségessé tett, megcsúfolt Sándor számodra nem volna többé Sándor. Szégyellnél nekem engedelmeskedni. Én meg nem is mernék parancsolni neked. A halál az egyetlen megoldás, amely kihúzza minket ebből a csávából. Fogd a törődöt, és rajta!

KLEOBULOSZ, *minden erejével azon van, hogy tréfára vegye* Én? Saját magamat? Biztos, hogy nem is találhám el magam.

ARISZTOTELÉSZ Sándor, könyörgök...

SÁNDOR, *Arisztotelészre mutatva, Kleobuloszhoz* Ő nyilván nem azt gondolja, hogy tréfálok. Látszik az arcán. Ő megértette, hogy nem élhetsz tovább. Ő a logika tudója. És a helyzet logikája azt követeli, hogy meghalj. Rajta, fogd a töröd, és egyetlen ügyes mozdulattal...

KLEOBULOSZ, *összeomolva* Nem tudom; miről van szó. Nem akarhatja komolyan. Ez lehetetlen!

SÁNDOR De igen, nagyon is. Elég a siránkozásból!

ARISZTOTELÉSZ, *kezét Sándor karjára teszi* Nem gondolja, hogy elragadtatta magát?

SÁNDOR, *ellöki* Eredj innét, vén pojáca!

ARISZTOTELÉSZ, *nem tágítva* Esdekelve kérem! Emlékezzék Parménionra!

SÁNDOR, *nyersen félretolva* Majd később inkább Kleobuloszra. (*Kleobuloszhoz fordul.*) Te spártai vagy? Te? Gyerünk, fejezd be az életedet!

KLEOBULOSZ, *nyöszörögve* De hiszen én nem csináltam semmit! Nem is tudok semmit. Nem is fogok mondani semmit. Mindent elfelejték. Esküszöm az életemre! Önt mindig uramnak és istenemnek fogom tekinteni. Mindannyiunknak akad egy-egy gyöngé pillanata.

SÁNDOR Lám csak! (*Kisvártatva.*) Máris kiderült, hogy semmibe veszel. Azt merészed mondani, „mindannyiunknak”, s közben rám gondolsz.

KLEOBULOSZ Nem mondtam szándékosan. Csak úgy... járt a szám.

SÁNDOR Nagyon is jól tudod, hogy mit mondsz.

KLEOBULOSZ De hiszen én semmit sem kérdeztem öntől. Nem gyanítottam, semmit. Ön mondott el mindent.

SÁNDOR Mivel te az én barátom vagy, Kleobulosz, ne ábrándíts ki magamból. Rád bízom egy szégyellni való titkot, vidd a sírba magaddal! Ne élj vissza a bizalmammal! Gondolj arra, hogy már kétízben megmentetted az életemet!

KLEOBULOSZ, *felpattanva* Igen, úgy van! Nélkülem most nem lenne ön itt.

SÁNDOR Valóban így van, Kleobulosz. De hogy itt lehessenek ma, holnap, vagy később, szükséges, hogy te meg ne légy többé.

KLEOBULOSZ, *magábaroskadva* Ezer halált is vállalnék az ön szolgálatában.

SÁNDOR Csupán egyetlenegyét kérek tőled ma: a jó halált. És most már hagyj abba a vitatkozást! Parancsot adtam, teljesítsd! (*Kezét nyújtja neki.*) Isten veled, hűséges barátom!

KLEOBULOSZ A csatamezőn, ott leszek hűséges, amennyire csak akarja.

ARISZTOTELÉSZ, *összekulcsolva kezét* Ismételten könyörgök önnek... Egy isten megkegyelmezne az ön helyében.

KLEOBULOSZ, *hirtelen rámutat Arisztotelészre* És akkor ő? Ő éppen annyit tud, mint én. Nem, Sándor, ez nem lenne igazságos.

SÁNDOR, *fölmordulva* Most már igazán elég! Mindjárt magam küldelek a pokolba, nyomorúságos bitang!

KLEOBULOSZ Kíméljen meg! Esküszöm, hogy az első adandó alkalommal megölöm magam. Holnaptól kezdve! De ma még ne! (*Zokogva leveti magát Sándor elé.*)

SÁNDOR, *undorral tekintve rá* Azokra a lányokra emlékeztetsz, akiket csizmáddal szét-tiportál. (*Kis idő múlva.*) Kelj föl... és élj!

(Kleobulosz ott marad mozdulatlanul Sándor lába előtt, hátgerince remeg a borzalomtól.)

SÁNDOR Talpra! Takarodj a szemem elől!

(Kleobulosz szípgóva, keservesen fölemelkedik. Szenvedélyes hála tükröződik szemében.)

KLEOBULOSZ Ön valóban isten!

SÁNDOR Kotródj!

(Kleobulosz szinte imádattal néz Sándorra.)

SÁNDOR, *fenyegető lassúsággal* És vigyázz a gondolataidra!

(Kleobulosz kimegy. Csend.)

ARISZTOTELÉSZ Szívem mélyéből köszönöm, hogy megkegyelmezett neki.

SÁNDOR, *tűnődő arccal* Meg kellett volna ölnöm. Vajon mi akadályozott meg? Talán a nevetségességtől való félelem. *(Kisvártatva.)* Valamennyiünknek volna mit szégyellnünk, ez a lényeg.

(Sándor mozdulatlanul marad, elmerülve gondolataiban.)

(Arisztotelész úgy tesz, mintha el akarna menni, aztán meggondolja magát, és visszajön.)

ARISZTOTELÉSZ, *félénken* Sándor...

SÁNDOR Mit akarsz?

ARISZTOTELÉSZ Örökre elvesztettem a jogomat ahhoz, hogy önnek tanácsokat adjak. De megengedi, hogy valamit kérjek?

SÁNDOR Rajta, használd ki szörnyű fáradtságomat!

ARISZTOTELÉSZ Mindenekelőtt arra kérem, hogy türelemmel és nagylelkűséggel hallgasson meg.

SÁNDOR Beszélj!

ARISZTOTELÉSZ Az imént már céloztam rá, most megismétlem. Hiszen tudom, hogy mi játszódik le önben.

SÁNDOR Bennem? Üresség van bennem. Tökéletes üresség. Hová akarsz kilyukadni?

ARISZTOTELÉSZ Ne adjon rá parancsot *(Egy kis ideig vár, aztán nagyon hevesen.)*, hogy elfogják őket.

SÁNDOR, *összeráncolva szemöldökét* Hogy kiket ne fogjanak el?

ARISZTOTELÉSZ, *meghökkenve* Hát a rabnőit. Ne eméssze magát! Őket jobban bántja az ön megvetése, mint a haragja.

SÁNDOR, *nagyon elcsodálkozva* De hát kikről beszélsz?

ARISZTOTELÉSZ Bocsásson meg, összevissza fecsegtem. *(Maglebegtetve fátylait)* Álmodok. *(Egy kis idő múlva.)* Íme, Sándor, a Nagylelkű.

SÁNDOR Voltam én Sándor, az Ifjú is egyszer, Arisztotelész!

ARISZTOTELÉSZ Hiszen mindössze harminckét éves! Az egész élet ön előtt áll. Ó, ha én még ezt mondhatnám!...

SÁNDOR, *barátságosan* Ugyan mit sajnálsz?

ARISZTOTELÉSZ Magam sem tudom. *(Kisvártatva.)* Semmit... Szégyen volna bevallani. Vajon mi lett volna belőlem, ha találkoztam volna ezzel a kísértéssel negyven évvel ezelőtt?

SÁNDOR Olyasvalakivé lettél volna, akiről ezer év múlva nem beszél senki többé. De így bízatsz, Arisztotelész: nem éri sértés a márványt, ha belevésik a neved. Most pedig menj vissza a palotába, mielőtt a nap felkel, húzd le ezt a cifra rongyot magadról, és folytasd a munkád...

ARISZTOTELÉSZ Ó, az én feladatom véget ért... Vagy majdnem véget. Hanem az ön legközelebbi csodáit várva-várja a világ.

SÁNDOR Vége a csodáknak, Arisztotelész. Azzal foglalkozom eztán, hogy alapítok még két vagy három Alexandriát. Ha már egyébre nem vagyok jó... *(Kezét Arisztotelész vállára teszi.)* Mindenkinek megvan a maga nyomorúsága, kedves, öreg mesterem. Téged valóságosan fölnyergeltek, kantárt adtak rád, mint egy lóra. Én viszont mostantól fogva az emberi lét lószerszámait hordom magamon. És „Gyí, Sándor!”

Függöny

UTÓSZÓ

Egy új könyvsorozat nyitó kötetét veheti kezébe az olvasó. *Az Irodalmunk forrásai* elnevezéssel most útjára bocsátott sorozat valójában nem újkeletű, hiszen sokéves szerkesztői törekvésnek, kiadói gyakorlatnak a folytatása. A Pannónia Könyvek sorában megjelent számos korábbi munka is már a művelődés- és irodalomtörténet addig kevésbé vagy egyáltalán nem ismert vonatkozásaira irányította rá a figyelmet. Gondoljunk csak a Babits és Pécs című könyvre, a Tolnai Vilmos munkásságának adózó monográfiára (Bogoly József Ágoston: *Ars philologiae*) és reprint kiadványra (*Bevezetés az irodalomtudományba*), a Fülep Lajos baranyai éveivel foglalkozó könyvekre (*Tüskés Tibor: Kedves professzor úr; Fülep Lajos Baranyában*), a Dunántúl és a Minerva folyóiratok történetét bemutató kiadványokra (Huber Kálmánné: *A Minerva folyóirat története és repertórium*; Szántó Tibor és a Dunántúl), Karay Ilonka és Koczián Sándor hagyatékának közreadására, Lükő Gábor és Thienemann Tivadar csaknem teljesen a feledésbe merült monográfiáinak (*A magyar lélek formái; Irodalomtörténeti alapfogalmak*) ismételt megjelentetésére, vagy a közelmúltban elhunyt Arató Károly és Hallama Erzsébet hagyatékában maradt írásainak közreadására (*Hol a dallam?; Találkozás a delfinnel*).

Ez a lelet- és értékmentési szándék mozgatta az elmúlt évek olyan könyveinek megjelentetését is, mint Kodolányi János honfoglaláskori regénytrilógiája ezidáig kiadatlan kötetét (*Ojbarsz futása*) vagy Tüskés Tibornak a Csorba Győző költészete kiteljesedésével foglalkozó könyvét (*Az utolsó évszak*). Hisszük, hogy az említettekhez hasonlóan a most már sorozattá „szerveződött” kiadványok a továbbiakban is fontos információkkal, értékes adalékokkal, ismeretlen tényekkel és új összefüggésekkel szolgálhatnak olvasóinknak. Az irodalom és irodalomtörténet barátainak és tudós kutatóinak egyaránt.

A tervezett munkák egy részének szülőhelye Pécs, a dél-dunántúli régió, a Pannon táj, amelynek sajátos légkörében a magyar és az egyetemes kultúra jelentős alkotásai születtek az évszázadok során. Az e századi teljesítményekből elég, ha Várkonyi Nándor munkásságára, a Janus Pannonius Társaságra, a Sorsunk című folyóiratra, vagy a - közelmúltban eltávozott - Pákolitz István írásaira és Csorba Győző életművére utalunk. Úgy gondoljuk, hogy a század szellemi élete helyi történéseinek, folyamatainak gyakran mindmáig ismeretlen mozzanatai, a feltáratlan források és dokumentumok, a hagyatékban megmaradt alkotások, a sok titkot rejtő levelezések és naplók nyilvánosságra hozatala nem csupán helyi érdekesség, hanem a hazai művelődés- és irodalomtörténet gazdagítása is.

Akár szimbolikusnak is tekinthető, hogy az új sorozat első kötete Csorba Győző Kossuth-díjas költő és műfordító nyomtatásban ezideig meg nem jelent - bár bemutatásukkor visszhangot kiváltó - drámafordításait tartalmazza. Közülük Manzoni: *Carmagnola grófia* című darabja, melyből részletek hangzottak el 1973-ban a Kossuth Rádióban, nem szerepel a kötetben, miután a műből - a fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint - csak mintegy 20-22 perc terjedelmű részlet került lefordításra, ám ennek hiteles közlésre alkalmas változata nem áll rendelkezésre. Szerepel viszont Eschner: *Gergő király*-a, amelyet 1975-ben, valamint Hauptmann: *A patkányok* című drámája, amelyet 1981-ben bemutattak a Pécsi Nemzeti Színházban. Előbbiről a szükszavú, ám elismerő korabeli kritika azt tartotta kiemelésre méltónak, hogy „Csorba Győző fordítása révén kapott a darab magyar színeket; Jörg királyból Gergő király lett, s nem csak a szavak, hanem a gondolatok is magyar ízt nyertek”. Utóbbi pécsi színpadi sikeréhez pedig - írta a kritikus - Csorba Győző „friss, lényegre törő fordítása” is nagymértékben hozzájárult, jelentős alkotói támogatást nyújtva a darabot színpadra állító - filmekből jól

ismert - rendezőnek, Sándor Pálnak. A kötet harmadik darabja, Régnier: *Arisztotelész rabló-létrájá*-nak magyar fordítása 1978-ban készült el a mester műhelyében, színre vitelére azonban mindezideig nem került sor.

Úgy gondoljuk, hogy az eddig hozzá nem férhető drámafordítások mostani megjelenése nem csak egy szokványos irodalmi, irodalomtörténeti eseménynek tekinthető, hanem - szándékaink szerint - Csorba Győző ars poéticája - egy Kiadó szerény eszközei és lehetőségei szerinti - folytatásának, szolgálatának is. „Hogy munkám megérdemli-e a későbbi életet, azt majd az utánunk jövők döntenek el. Az utókornál nincs protekció. Nekem csak az a dolgom, hogy a belőlem fakadó legtöbbet adjam...” - mondta egy 1968-ban adott interjújában. Igaz, drámafordításainak többsége csak ezután született meg, és még évtizedekig folytatódott - saját szavaival - szüntelen kalandozása „nyelvek, évszázadok és műfajok között”. Életének a talán legnagyobb erő kifejtését és teljesítményt jelentő munkájával, a *Faust* második részének fordításával összefonódó szakaszára úgy emlékezett, mint amely „alkotói öröme és kínok maradandó kincseivel” jutalmazta meg. Talán nem tűnik erőszakoltnak, ha ezt a megállapítást, ezt az önvallomást időben kitágítva érvényesnek tekintjük a későbbi évtizedek fordítói munkásságára, a versek mellett a színpadi művekre is.

A drámafordítások mostani kiadását - terveink szerint - a Csorba Győző műfordításaival kapcsolatban született kritikákat, interjúkat, tanulmányokat tartalmazó kötet követi. Később pedig megvalósulhat a ritka gazdagságú és értékű levelezés közzététele is. Városa, Pécs - melyhez az örök hűség szálaival kötődött - további támogatásával egyszer, évek múltán teljessé válhat a hagyaték feldolgozása és közkinccsé tétele. Csakis ez lehet az utódok egyértelmű válasza és tisztán hangzó üzenete a költő harminc évvel ezelőtti meditatív önreflexiójára, arra, hogy vajon munkái megérdemlik-e a későbbi életet. Szándékaink szerint a hagyaték mostani és későbbi kötetei erre is visszhangoznak majd.

Szirtes Gábor